B: 18 Eylül 1995
Ferda Baykal - ANK.

Bu kitap Ahmet Sait Matbaasında basılmıştır. Kapak: Kenan Matbaası

MEHMET AĞA
Silâhdar

2310232547

1995 AD
2592

SİLÂHDAR TARİHİ

"On Yedinci asır saray hayatı,,

MUSTAFA NİHAT ÖZÖN
Tarafından seçilerek notlar ve açıklamalar ilâve edilmiştir

AKBA - Kitabevi

956.1015

NOT: Seçilen metinler aslında olduğu gibidir. Anlaşılmasında güçlük görülecek yabancı kelime ve terkiplerden bâzıları [köşe arasında ve siyah yazı ile dizilmiştir.] Okunurken yabancı kelimeler çıkarıldığı halde mânalarına dokunmıyacak şekilde düzenlenmiştir. Metinlerin anlayışını kolaylaştıracak gerekli terim açıklamaları küçük bir sözlük halinde kitabın sonuna eklenmiştir.

İKİNCİ VİYANA KUŞATMASINA DOĞRU EDİRNE'DEN BELGRAT'A

[Avusturya impartorluğu ile 1664 ağustosunda (1075 muharrem 16) yirmi yıllığına bir barış antlaşması yapılmıştı. O zamandan sonra Girit adası yüzünden Venedik ile, ve kuzey doğu sınırlarında savaşlar başladı. 1681 (1092) de bu savaşlar birer antlaşma ile kapanınca gözler kuzey batı tarafına çevrildi. Macarlardan bir kısmı Avusturya'ya karşı Osmanlı imparatorluğunun yardımını istediler, Avusturyalılar Uyvar'da yapılan antlaşmanın bitmesine iki yıl kaldığı halde 9 haziran 1682 (4 cemaziyelâhır 1093) de Divan-i hümayuna kabul edilen Comte Albert de Caprera'yı, bu antlaşmayı yirmi yıl daha uzatmak üzere gönderdiler. «Lâkin vezir-i âzam bir müteharrik kavga kaşağısı» olduğundan yeniçeri ağası Bekri Mustafa Paşayı da kendine uydurup, yeniçeriler «Padişah bizi neye besler? Oturmadan kötürüm olduk, cenk isteriz. Rabe (Raab) de kalan cemadanlarımızı varıp düşmandan alalım» diyorlar şeklinde padişahı teşvik ettiler. Elçiye «Yanık kalesi geri verilir ve o sefer için harcanan masraf ödenirse sulh olabileceğini» söylediler. Elçi göz hapsine konuldu. Ağustos ayında «Nemçe çasarı üzerine bizzat sefer hümayun» kararlaştırıldı. Ekim ayında vezir-i âzam ordu ile İstanbul'dan kalktı. Aralık ayının son günü göz hapsindeki elçiye: «Padişah üzerinize sefer açtı, eğer Yanık kalesini geri veriseniz barış sürer» dendi. Elçinin: «Kale kılıç ile alınır, yoksa söz ile kale verilmez» cevabı üzerine, 11 ocak 1683 te savaş hali ilânı demek olan «tuğlar çıkarıldı», ve savaş hazırlıklarına hız verilerek Anadolu, Rumeli paşalarının kendi ve eyaletleri askeriyle hazırlanmaları, hıdrellezde Belgrat sahrasında bulunmaları emri verildi.

Padişahın kendi de sefere gitmek üzere Edirne'den kapı kulu ile yola çıktı. Silâhdar Mehmet Ağa, o zaman sarayın seferli koğuşunda bulunduğu için padişah takımiyle beraber idi. Belgrat'a kadar gördüklerini sırasiyle kaydetmiştir ki dikkate değer bir yol defteri özelliğindedir.]

Sefere çıkma hazırlıkları. — Yolsuz çadır kuranlar. — Savaş yolunda ata binemiyenler. — Yağmur içinde. — Sele

kapılanlar. — Padişah dairesinin çadırları. — Etraftan toplanan çadırlar. — Padişahın 80 arabalık Harem halkı. — Kalabalığı önlemek için ileri yollananlar. — Define meraklısının sonu. — Köprü işine bakanın idam fermanı. — Vezir-i âzam adamı kaçırtıyor. — Sofya'da. — Yağmur devam ediyor — Nihayet Belgrat.

14 (Rebiülevvel, 1094) şenbih (13 Mart 1683, cumartesi) gün:

Alay Köşkü'nde huzur-i hümayun-i mehabetmakrunda umum sefer hil'ati ilbasiyçin **[giydirilmesi için]** amâde olan vüzeraya **[vezirlere]** serasere kaplı samur kürkler ve sair âyana kaftanlar giydirildi.

Ve 15 inci (14 Mart) Pazar gün:

Aclûn sancağı Ali Paşaya ve Pasin Sancağı Ali Beye ve Erbil Sancağı Halil Beye ve Adilcevaz Sancağı Süleyman Beye ve Nablus Sancağı Ahmet Beye ve Resmo Sancağı Mehmet Beye tevcih buyuruldu.

Ve 16 ncı düşenbih (15 Mart, pazartesi) gün:

Otag-i hümayun çıkıp Mamak Köşkü mukabelesinde kurulup padişah hazretleri Saraçhane kasrından seyreyledi.

Ve 17 inci (16 Mart) Salı gün:

Taraf-i padişahiden mutad-i kadim üzre **[eskiden olduğu gibi]** vezir-i âzama bir eğerlenmiş ve bir yelkendest ve sair âyan-i askere **[askerin ileri rütpelilerine]** birer yelkendest sefer atları ihsan ve Büyük Mirahur ağa ile irsal buyruldu.

Ol gün Padişah hazretleri Alay köşkünden ordu-yi hümayunu temaşa ederken vâfir **[birçok]** kırmızı çuha oba görüp istikşaf-i hal-i garabetmeal **[bu garip halin aslının anlaşılması]** için bu kasitle «Obayı kadîmden kurmıya mezun olanlar kimlerdir?» diye teşrifat defterlerine nazar olunmasın **[bakılmasını]** ferman-i hümayun buyurmalarıyle deftere müracaat olundu. Filhakika 1069 senesinde Bursa'ya ve 1083 senesinde Kamînçe'ye azimet-i hümayun vâki

oldukta vezir-i âzam ve şeyhislâm ve sair vüzera ve sadreyn efendiler ve beylerbeyilik pâyesi olup olmıyan defterdar ve yeniçeri ağası ve nişancı ve reisülküttap olanlar kurup maada **[başkaca]** orduda olan her kim ise bunların kurageldikleri kırmızı çuhadan obayı kurmamak için tembih olunduğu tarih-i malûmuyle defterde mastur **[yazılı]** bulunmağın mahallinden aynıyle sahlı sureti ihraç ve vezir-i âzam tarafından rikâb-i hümayuna telhis olundukta bu makule iki direkli kırmızı çuhadan obayı mezkûrül'esami **[adları geçmiş]** olanlardan gayri bir fert kurmamak ve kırmızı çuha örtülmüş koçu dahi getirmemek ve getiren dahi puşidesin **[örtüsünü]** beyaz veya mavi etmek ve biillet-i aşikâr **[belli bir özürsüz]** koçuya binmemek üzere müekket **[tekrar]** tembih-i hümayun sâdır oldu **[çıktı]** ve huzur-i hümayunlarına tereddüdü **[intisabı]** olan Kızılbaş İshak Efendiye kırmızı çuha obaya lisanen **[ağızdan]** izn-i hümayunları olup «Dirim evi» tâbir olunan türkmen obasına yasak olunmamağın vüs'ati elviren **[varlıkları yeten]** yani ki yollarda nevzuhur **[yeni çıkma]** küttap efendicikler, marifetine pendarlı mağrur çelebicikler mutlak zevk ve huzur için bu makule obayı kurar oldular, ve nazperverlikleri hasebiyle bir menzilden bir menzile at üzerinde oturmıya tahammülü olmıyanlarının ekseri **[çoğu]** gece ile arabacıklarına binip nazeninlerinin birin içeri alıp yanbeyi yattığı yerde götün başın uğdurarak öd ve amber ile alûde olmuş bir altınlık Keyvanoğlu işi çubuk ile duhanın **[tütününü]** savurarak ileri giderlerdi.

Ve 18 inci (17 Mart) çarşamba gün:

Ordu.

Ve ertesi (18 Mart) perşembe gün:

Yeniçeri ağası vezir Bekri Mustafa Paşa alay ile şehirden otağa çıkıp.

Ve 20 nci (19 Mart) cuma gün:

Alay köşkünde sürre çıktı.

Ve 21 inci şenbih (20 Mart, cumartesi) gün:

İstanbul'dan Cebeci ve Topçu ocakları gelip alaylarıyle doğru varıp çadırlarına indiler.

Ve 23 üncü düşenbe (22 Mart, pazartesi) gün:

Ba emr-i hümayun **[padişah emriyle]** acîp ve garip alaylar tertip olunup şöyle ki evvelâ Bab-i Hümayundan bargâh-i muallâya değin iki keçeli gök demire gark olmuş sipah, yeniçeri ve cebeci ve topçu ve top arabacı ocakları ve gerekli müteferrika ve çavuş ve mükemmel vüzera-yi izam kapılarıyle kethüdaları alay bağladıklarından sonra şehriyar-i kîtisitan hazretleri dahi Arz odasında ser-i nusrateserlerine **[başlarına]** beyaz serasere duhte **[işlenmiş]** samur kapaniçe ilbas **[giymiş]** ve miyan-i saadetlerine **[bellerine]** mücevher şimşir **[kılıç]** ve tîrkeş-i küş a'da **[düşman öldürücü okluk]** bend ve Babüssaade'de âmade olan mücevher sorguç ve raht ve yancık ve altın kotas ile ağerlenmiş esb-i sabâreftara süvar **[yel gibi seğirten ata binmiş]** ve kafalarından **[arkalarında]** nurdideleri **[gözbebekleri]** yani ki sultan Mustafa nam şehzade-i ekberleri **[en büyük şehzadeleri]** murassa' zırh ve serpenah ve üzerine sırma saçaklı kişmirî şal puşide ve mücevher yancık ve kotaslı rahş-i sebükseyre râkip, dahi geri **[arkadan]** serapa zırh ve serpenah ve merakipleri yancık kotaslı Hasodalı ve içoğlanıyle saray-i behiştasalarından **[cennet gibi saraylarından]** tahrik-i inan ve haric-i Bab-i Hümayunda selâma duran vükelâ-yi devlete, yani ki kallâvi ve muvahhidî ve selimî ve tîrkeş ve şalvar ve çerkesî filâr ile vüzera-yi izam ve örf ve izafetleriyle ulema-yi kiram ve selimî ve erkân kürkleriyle nişancı paşa ve defterdar ve reis efendi ve hacegân-i divan-i zevil'ihtiram ve sunuf-i askere menend-i afitab-i bürc-i kemal, arz-i cemal ve iltifat-i bigeran **[sonsuz iltifat]** ederek şevket ü iclâl ve haşmet ü ikbal ve azîm kerr ü fer ve alay ile otag-i hümayun-i gerdunfersalarına nüzül edip baş çadırda soyunduktan sonra Adil Köşküne teşrif buyurdular.

Ve derakap fevç fevç kapukulu ve vüzera-yi izam kapıları pişgâh-i otag-i hümayundan ubur eyledikten sonra vezir-i âzam içeri dâvet kürklü ve sade iki sûb **[esvap]** ilbas-i hil'at buyrulup taşra çıktıkta vüzera ve ulema otağı kapısına değin önce yürüyüp selâmladılar. Andan her biri menzilgâhlarına ruberah oldular **[yönelip gittiler]**.

Ve 25 inci (24 Mart) çarşamba gün:

Rumeli teftişine Hüseyin Paşa tayin olunup kaftan giydi.

Ve 26 ıncı (25 Mart) perşembe gün:

Vezir-i hamis **[beşinci vezir]** Fazıl Mustafa Paşa padişah hazretlerin Hızırlık bahçesine dâvet ve ziyafet edip ol mahalde kendüye yine Edirne'de valide sultan hazretleri muhafazasına memuren seraserli kürk giydirildi ve sabıkan sipahiler kethüdası Murat Ağaya yeşil bayrak ağalığı inayet olundu.

Ve 30 uncu düşenbih (29 Mart, pazartesi) gün:

İstanbul Bostancıbaşısı Boşnak Ali Ağaya tekaüt verilip yerine Hassa Haseki Ayazmalı Ahmet Ağa ve onun yerine vezir-i âzam odabaşı Sinan ağa ve onun yerine vezir-i salis Odabaşı **[üçüncü vezirin odabaşısı]** İnekçi Hüseyin Ağa ve onun yerine bostancı hasekilerinden Midillili Mustafa Ağa nasp olunup Bastancıbaşıya huzur-i hümayunda çuhaya kaplı ve vezir-i âzam huzurunda nimtene kaplı samur kürk, sairlerine hil'at ilbas olundu.

Mah-i Rebiülâhirin gurresi (30 Mart 1683) salı gün:

Yeniçeri ocağı.

Ve 3 üncü (1 Nisan) perşembe gün:

Cümle ordu-yi hümayun-i nusratmakrun ile padişah-i kişverküşa hazretleri Edirne sahrasından hareket ve ahz-i intikam-i Çasar-i Nemçe **[Avusturya imparatorundan öç almak]** niyetiyle canib-i Engürüs'e perr ü bal-i azimet edip menzil-i evvel Kemal Çayırı. Ol gün Edirne Kaymakamı vezir-i hamis Fazıl Mustafa Paşa Yonca çeşmesine değin

teşyi eyleyip çuhaya kaplı samur erkân kürk ilbas ve geriye avd ile [**dönmiye**] mezun oldu.

Ve 4 üncü (2 Nisan) cuma gün:

Menzil-i Cisr-i Mustafa Paşa. Ol gün kasaba haricinden cisre ve cisirden çadırlara değin baş ve kol savaşı ederek hayli zahmet ve izdiham keşide ve bu seferin usreti [**güçlüğü**] bu nümuneden çeşide kılındı [**tadıldı**]. Ve bir gün meks olup sabıkan Musahip paşa kethüdası Hasan Paşaya konakçılık hizmetiyle Çirmen Sancağı ve selefi Acem Mehmet Paşaya Karahisar-i Şarkî sancağı tevcih buyruldu. Ve yollarda def-i izdiham [**kalabalığı gidermek**] için arabalar, tuğlar ile maan ileriye gitmiye ferman-i hümayun sâdır olup tellâl nida ettirildi.

Ve 6 ıncı (4 Nisan) pazar gün:

Menzil-i Harmanlı.

Ve 7 inci düşenbih (5 Nisan, pazartesi) gün:

Menzil-i Uzunca ova derkurb-i [**yanında**] karye-i Göndeli.

Ve 8 inci (6 Nisan) salı gün:

Menzil-i Kayalı. Nısfulleylden [**yarı geceden**] beri teakup eden yağmurdan çadır kuracak kuru yer bulunmayıp bütün ova deryaya dönmüş idi. Ekser halk gararları üzerinde beytutet edip hayvanat göğsüne değin balçık içinde kaldı. Fakir [**ben**] dahi sandığım üzerinde sabahladım. Ve alelhusus menzil-i mezbur kurbunda olan dere taşıp ubur olunca değin [**sökülünciye kadar**] çekilen kesret-i zeham [**sıkıntı çokluğu**] bir tarihte meşhud-i enam olmayıp çok hayvanlar selde boğuldu. Ve şeyhislâm Ali Efendiyi dahi arabasiyle su götürmekle halk etrafından üşüp güçle çekip çıkarıldı. Ve has ekmekçibaşı ekmek yetiştirememekle yoluyla tebdil olundu.

Ve 9 uncu (7 Nisan) çarşamba gün:

Menzil-i Papaslı. Bugün dahi mahall-i mezbura vâsıl oluncıya değin [**ulaşıncaya kadar**] devvap ve merakip [**yük**

ve binek hayvanları] bahr-i tînde [**çamur deryasında**] yüzer gibi gelip hîn-i nüzulde asakir-i islâm başına gün doğmakla herkes çirkâbalût olan [**çamurlanan**] esvapların birer miktar şüst [**yıkayıp**] ve su ile tathir ve tanzif eylediler. Ve Enderun-i hümayun halkının çadırları erişmemekle açıkta oturdukları Silâhdar Şahin Ağa Adil Köşkünde varıp padişaha söyledi:

— Buyrun, ordu-yi hümayunda senin dayrenden gayri kurulmamış dayre var mıdır? Mirî devenin alâsı vüzera ve küttap kapısına, en fenası efendimin otağına verilmeğin cümlesi yollarda yıkılıp balçık içinde kalmakla erişmeyip içoğlan kulların ne haldedir. Bir kaç konak dahi böyle gider ise Allahü a'lem [**Allah bilir ya**] siz de açıkta kalmanız mukarrerdir, diye vaki-i hali söyleyip kemal-i mertebe magzup ettiğin [**son derece gazabe getirdiğini**] vezir-i âzam işitmekle emredip vüzera ve âyan-i divan üzerinden çergeleri alınıp Enderun-i Hümayuna teslim ve sair ne denlû görünen mükellefçe hiyam var ise yıktırıldı.

Ve 10 uncu (8 Nisan) perşembe gün:

Muhtasar alay ile Filibe köprüsü ubur ve karşı canipte vaki sahra-yi basafada nihade kılınan [**kurulan**] otag-i hümayun-i felekatlas-i zümürdîne şerefnüzul ve bast-i ikamet-i huzur kılınıp harem-i şerif [**padişah kadınları**] şehirde Pirinççi Mehmet Paşaoğlu hanesine kondu.

Ol gün ahali-i vilâyet mezarlık nihayetinde istikbal edip kudum-i hümayun-i teberrük lüzumlarına enva-i akmişeden [**türlü kumaşlardan**] payendaz eylediler.

Bugün dahi nısf-i rahta vâki [**yarı yolda bulunan**] İstanimaka suyunun taş köprüsünde izdiham-i azîmden birer ikişer hatva yürüyüp geçilmek üzere iken akepten Haseki sultan hazretleri dahi seksen miktar harem-i hümayun koçularıyle gelip hezar zahmet ile ol mahalde yarım saat miktar yere değin müçtemi olan halkı iki şakkedip [**ikiye yarıp**] geçti. Bu izdihamda birkaç derdment paymâl devvap [**hayvan altında çiğnenip**] birinin dahi bir mel'un balta ile kel-

lesine vurmakla hane-i canı harab ü bitap ve mesken ü me'vası zir-i turap oldu ve bizzaruri halkın salisi kataın yıkıp kondu, teenniyle geçip def-i gaile eyledi.

Ve menzil-i mezburda üç gün ikamet esnasında Noigrat sancağı beyi Mehmet Bey mübaşeretiyle biri Orta Macar kıralı Tökeli İmre ve biri cumhuru ve biri askerisi tarafından gelen üç nefer Macar elçileri ve atîk ve cedid iki nefer kapı kethüdalariyle vezir-i âzama buluşup kaftan giydiler.

Ve def-i siklet-i izdiham **[kalabalık yükünün hafifletilmesi]** için gedikli müteferrika ve çavuş ve kâtip ve araba ve ağırlık Belgrat'a varınca değin ileri gitmeleri için muhkem tembih buyrulup münadiler **[tellâllar]** nida ve bermucib-i ferman ruberah oldular ve gümrük emini Hüseyin Ağaya Valde sultan kethüdalığı inayet ve geri Edirne'ye avdet ettirilip selefi Hamze Efendi ordu-yi hümayuna dâvet buyruldu.

Mukaddema padişah hazretleri Edirne'de iken Filibeli bir sevdavî terzi «Filibe'ye üç saatlik yerde Çobanpınarı nam mahalde define vardır» diye iki defa arzuhal sunup bilâhara üçüncü defada mahall-i mezbura bir üstat ve bir çavuş tâyin olunup yirmi gün ol yeri yevmî beşer yüz nefer reaya hafredip **[kazıp]** ceyb-i Gayyadan **[Gayya çukurundan]** nümune verdi, yani ki defineden bir eser zuhur etmedi. Ve mukaddem **[evvelce]** herif fermanla hapsolunmuş idi. Kudum-i hümayun Filibe'ye nüzulunde aslı olmadığı malûm-i şehriyari olıcak iki sene küreğe emrolundu. Ve hebennakanın birisi dahi: «Ol mahalde define olduğun ben de bilirim. Bir vakitler şeyhimle maan girdim» diye şehadet iddiasında olmağın onun da aklı başına gelmek için otag-i hümayun önünde yüz kırk değnek vuruldu.

Ve 14 üncü düşenbih (12 Nisan, pazartesi) gün:

Andan rihlet olup **[göçülüp]** menzil-i Tatar Pazar. Bugün dahi cisirlerde haylı meşakkat çekilmeğin esna-yi tarikte def-i mezahim için vezir-i sani müsahip Mustafa Paşa

ile vezir-i salis Kara İbrahim Paşa daireleriyle kalkıp tug-i hümayun ile maan ileriye azimet eylemeleri babında ferman-i padişahi sudur etti.

Ve 15 inci (13 Nisan) salı gün:

Menzil-i Saruhanlı. Bugün dahi nısf-i rahta **[yarı yolda]** nevalegâh olan Ellisu nam şedidüccereyan su üzre bina olunan bir adet cisr-i sagir **[küçük köprü]** uburunda vücuda gelen alâm-i şedit cümle zahmetleri unutturdu. Hâlâ ki kış mevsiminde silâhdar kethüdası Halil Ağaya Edirne'den Belgrat'a değin çifte köprüler binasıyçin on beş yük akçe verilip gönderilmiş ve bu bahane ile reayadan dahi bâzı mertebe akçeler alıp ihmal ve tekâsül ve tamah ve tegafülünden naşi yine de murad-i hümayun üzere yapmadığı zahir olmuştu. Bizzaruri padişah hazretleri suyun geçidinden güçle geçip bârgâh-i muallâlarına nüzulünde:

— Ben köprüleri her lüzumu olan yerlere ikişer üçer adet bina olunmasın ferman etmiştim, elbette nezaret eden katlolunsun, diye vezir-i âzama emr-i hümayunları vârit olıcak ol habis kendi nugerdesi **[kulu]** olmağın küşat verip «Firar etti, tecessüsüne çavuşlar tâyin olundu» diye tezip ve telhis ve siyasetten tahlis edip ağalarından Ali Ağayı bu hizmete memur eyledi. Ve def-i siklet-i izdiham için kethüdasıyle cümle ağavat ve tevabii ileri menzile gönderdi.

Ve 16 ıncı (14 Nisan) çarşamba gün:

Andan dahi göçülüp Kız Derbendi geçilip menzil-i sengîn cisr-i Espas.

Ve 17 inci (15 Nisan) perşembe gün:

Menzil-i sahra-yi kasaba-i Ahtıman. Ol gün Şeyhî Mehmet Paşa fevtinden Ohri sancağı Çirmen'e zamime olup konakçı Hasan Paşa'ya hil'at giydirildi.

Ve 18 inci (16 Nisan) cuma gün:

Menzil-i civar-i karye-i Ormanlı.

Ve 19 uncu şenbih (17 Nisan, cumartesi) gün:

Menzil-i hamun-i Sofya. Ol gün şehre iki buçuk saat karip nevalegâh **[yemeklik]** olan İskara köprüsünden muhtasar alay ile binilip mahall-i mezburdan şehrin sol canibinde efraşte kılınan bargâh-ı saadetpenahlarına değin iki keşeli safamede-i nigâh-i selâm olan sipah, silâhdar ve dört aşağı bölük halkı ve yeniçeri ve cebeci ve topçu ve top arabacı zümresine imaen nevazişpezir-i iltifat ve nüzul buyurdular. Ve menzil-i mezburda dahi iki gün ikametten sonra

Mah-i mezburun 22 inci (20 Nisan) salı gün:

Göçülüp menzil-i Halka pınarı.

Bugün müsahip Mustafa Paşa ile Kara İbrahim Paşa tevabileriyle kethüdaları ve ağırlıkları tuğlar ile maan ileri gitmelerine ve kendiler sancağ-i şerifle geri kalmalarına tembih-i hümayun buyruldu.

Ve 23 üncü (21 Nisan) Çarşamba gün:

Andan dahi göçülüp Drağman derbendi geçilip Menzil-i Sarıyurt.

Ve 24 üncü (22 Nisan) perşembe gün:

Menzil-i Şehirköyü. Ol gün padişah hazretleriyle vüzerayı âyan-i kasabadan Mahmut ağazade İbrahim Ağa hanesine dâvet ve azîm ziyafet eyleyip ol mahalde birer kerte boyu kalınlığı baklava sofralarda müşahede olundu. Ve biemr-i tealâ kasabada iki hane ihrak-i binnar **[yanıp kül]** olmakla padişah hazretleri merhameten hane ve eşyasın keşfettirip akçesin mirîden verdi.

Ve 25 inci (23 Nisan) cuma gün:

Menzil-i Palanka-i Musa Paşa.

Ve 26 ıncı şenbih (24 Nisan, cumartesi) gün:

Menzil-i sahra-yi Niş. Bugün konak bait **[uzak]** olmağın şehriyar-i cemsatvet hazretleri erkence binip fetihhanlar Feth-i şerifi giderken kıraat eylediler. Ve bu seferde bu husus iptida mavakadır **[ilk olarak olmuştur]**. Güçle beşinci saatte Kızılbayır aşılıp Ilıca kurbunda yemekliğe vusul ve andan muhtasar alay ile kasaba ortasında vâki cisirden ubur ve otağ-i âlilerine şerefnüzul buyurdular. Ve dünden beri yağan yağmurdan bugün yolun nişip ve fırazında **[iniş ve yokuşunda]** çekilen zahmet-i gûnagûn Edirne'den çıkaldan beri bir veçhile meşhud-i uyun olmayıp alelhusus ruz-i pişinde **[bir gün evvelinde]** nüzul eden bârandan yollar çamur deryası olmuş idi. Ve hele sonradan köprüler binasına tâyin olunan Ali Ağa, berhurdar **olsun** kemal-i mertebe ihtimam edip aslında lüzumu olup cisri olmıyan derelere vâsi **[geniş]** ikişer köprü ve birer köprüsü olan geçitlere dahi birer kavi cisir zammeylemiş, hattâ Sofya mollasını iptida mübaşeret olunan köprü başına getirtip damendermeyan mukaddem **[ilk]** tokmağı efendiye vurdurmuştu. Ve menzil-i mezburda dahi bir gün meksten sonra

28 inci düşenbih (26 Nisan, pazartesi) gün:

Göçülüp menzil-i Aleksinaç. Bugün dahi balçıktan müşahede olunan meşakkat ü alâm güncayişpezir ve kırılan hayvan tahrir-i aklâm değildir.

Ve 29 uncu (27 Nisan) salı gün:

Menzil-i Kınalıoğlu çiftliği.

Mah-i Cemaziyelûlânın gurresi (28 Nisan) çarşamba gün:

Menzil-i sahra-yi kasaba-i Yagodine. Bugün Parekin menzili tayyolup **[yürünüp]** Morava nam nehr-i azîm cisrinden geçildi.

Ve 2 inci (29 Nisan) perşembe gün:

Menzil-i Batıcine. Bugün dahi Devebağırtan nam sa'bülmurur **[aşılması zor]** derbent selâmetle mürur olundu.

Ve 3 üncü (30 Nisan) cuma gün:

Menzil-i palanka-i Hasan Paşa.

Ve 4 üncü şenbih (1 Mayıs, cumartesi) gün:

Menzil-i palanka-i Kolar.

Ve 5 inci (2 Mayıs) pazar gün:

Menzil-i palanka-i Hisarcık derleb-i nehr-i Tuna **[Tuna nehri kıyısında]**.

Ve 6 ıncı düşenbih (3 Mayıs, pazartesi) günü, ki ibtida-yi ruz-i hızırdır [Hıdrellezin ilk günüdür]:

Belgrat'a varılmak üzere azîm alay ferman buyruldu.

Şöyle ki: Evvelâ Belgrat'a üç saat karip nevalegâh **[yemeklik]** olan Çeşme nam mahalden sahra-yi Belgrat'ta Abaza Mehmet Paşa köşkü kurbunde nihade kılınan **[konulmuş olan]** otağ-i hümayun-i gerdun nıtaklarına değin iki keçeli bilcümle piyade ve süvar kapıkulu, vüzera-yi izam kapıları tertip ve mahbus Nemçe elçisi dahi bir mürtefi yol kenarında vazolunduktan sonra padişah hazretleri cümle zevil.htiram huddam-i ve vüzera-yi izam ve ulema-yi kiram ve ehali-i divan ile Edirne'den otağa çıkıldığı minval üzere yemeklikten elbise-i mahsusaların giyip otağa-i hümayunların sokunup süvar ve mürettep alay ile bârgâh-i muallâlarına nüzul buyurdular. Ve derakap **[ardından]** vüzera-yi izam ile Belgrat kalesin varıp seyreyledi. Ve azîm top şenlikleri ettirdi ve müceddeden Abaza köşkünün tamirine mübaşeret olundu.

Ve 7 inci (4 Mayıs) salı gün:

Cebeci ocağı nehr-i Sava üzerine kurulan tonbaz köprüden Zemon sahrasına göçüp kondular.

Ol gün Başdefterdar Hasan Efendi iskeleye varıp zahire ve mühimmat ve cephane ve 3 vekiyyeden 11 e değin yuvarlak atar 19 kıt'a Balyemez ve Klomborne top ve 40 kıt'a şahî darbzenleri mevcut 150 pâre donanma-yi hümayun sefinelerine tahmil ve Bodin kalesine isal etmek **[ulaştırmak]** üzere Köstendil sancak beyi Arslan Mehmet Bey memur oldu.

Ve 8 inci (5 Mayıs) çarşamba gün:

Padişah hazretlerine vezir-i âzam içkalede tertib-i ziyaretten sonra iskeleye inilip bermucib-i ferman-i hümayun amâde **[hazır]** olan sandalların birine padişah ve birine vezir-i âzam ve birine darüssaade ağası binip Kaftancı

Hüseyin Ağa marifetiyle tâmir olunan 60 kıt'a tuz şaykasın varıp seyr ü temaşa eylediler.

Ve 9 uncu (6 Mayıs) perşembe gün:

Haseki sultan hazretleri çadırlardan şehirde muayyen olan saraya nakl ü teşrif buyurmağın musahip paşa ve kethüdalıkları hizmetinde olan Büyük Mirahur Boşnak Sarı Süleyman Ağa ve yollarda konakçıları Yeğen Hüseyin Bey koçuları önüne düşüp tabılhane çalarak isal eylediler.

Ve 10 uncu (7 Mayıs) cuma gün:

Mukaddema Filibe'den gelen Orta Macar kıralı Tökeli İmre'nin elçileriyle Dobrovenedik elçisi ru-yi malide-i şehriyarî **[padişah eteğine yüz sürmek]** şerefine nail kılınmalarına mezun olmağın geceden muhzir ağa yeniçeri ağasına varıp: «Yarın huzur-i hümayuna gelecek elçiler vardır. Alay için keçeli vâfir yeniçeri hazır olmasın» iş'ar etmekle **[bildirmekle]** bermucib-i emr-i âli kuşluk vaktinde başçavuş, bir kaç çorbacı ve yazıcı ve iki bin miktar yeniçeri ile gelip vezir-i âzamın aylak çadırından otağ-i hümayuna değin iki saf dizildiler. Ve onlardan öte bab-i bargâh-i muallâya varınca yemin ve yesara **[sağa ve sola]** murassa raht bisat ve kalkan ve sorguç ile eğerlenmiş onar reis semend-i kûhpeyker ve elbise-i mahsusalariyle solakan ve peyekân ve şatıran ve selimî ve erkân kürkleri ve sîm değnekleriyle mîr-i alem ve kapıcıbaşılar tertip olunduğu mahalde elçiler dahi ortalarından geçip otağ-i hümayunun sol tarafında kendiler için kurulan çadırlara indiler.

Ve divan-i hümayunun hazır olduğun vezir-i âzam telhis edicek padişah hazretleri dahi haremden otağ-i hümayuna gelip nüzul ve baş çadırda vaki taht-i hümayunbaht-i saadet gerdunnazirlerine iclâs **[oturdu]** ve meymenede **[sağ kolda]** şehzadeler ve darüssaade ağası ve kapı ağası ve hazinedarbaşı ve kilercibaşı ve kapı oğlanı ve enselerinde musahip ağalar ve meyserede **[sol kolda]** silâhdar ve çuhadar ve rikâpdar ve hasodalı ve iç oğlanı pâk libaslariyle

[temiz elbiseleriyle] saf bağladı. Müellif-i hakir bu zümrede mevcut idi.

Ve andan Hassa haseki Sinan Ağa gönderilip vezir-i âzamı huzur-i hümayuna dâvet eyledi. Ve ol dahi selimî ve erkân kürk ile süvar ve önce selimî ve erkân kürkleriyle reis efendi ve çavuşbaşı ve mücevvezeli telli divan çavuşlariyle alay ortasından ubur ve otağ-i hümayun önünde nüzul ve iskemle üzere kuut buyurduğu [oturduğu] vakitte Silâhdar Şahin Mustafa Ağa içerden gelip koltuğuna girdi ve huzur-i hümayuna götürdü.

Ol mecliste elçilere dahi izin olmağın mukaddema Macar elçileri serapâ yirmi iki nefer tevabileriyle hil'atlenip ancak üç nefer kendilerin ve iki nefer kapı kethüdaların, miralem ve kapıcıbaşılar ve büyük mirahur yenlerinden ve yakalarından tutarak huzur-i hümayun-i mehabetmakruna getirip zemin bus ettirdiler. Ve kıralları tarafından getirdikleri nameyi sunup lisanen [ağızdan] dahi kullukta sabitkadem oldukların ve 5000 adet meskûk altın hediyelerin arz edip, taşra çıktılar ve akabince Dobrovenedik elçisi dahi, mukaddema Edirne'de iken hazinelerin teslim etmiş idi, altı nefer ademiyle hil'atlenip yalnız kendi nabeki (?) peşkeşiyle hâkbus-i padişahî eyleyip menzillerine gittiler.

Ol gün Adana Beylerbeyisi Deli Emîr Mehmet Paşa ile Bolu Sancakbeyi Kadıoğlu Hüseyin Bey mükemmel kapıları ve eyaleti askeriyle ordu-yi hümayuna dahil olup alaylariyle huzur-i şehriyariden mürur ve herbiri hile-i fâhireler ilbaşiyle mesrur ve doğru Zemon tarafına ubur ve nüzul eylediler.

Badelyevm gelen ümera beri canipte konmayıp hemen alaylariyle karşı geçmek üzere ferman-i hümayun sâdir oldu. Ve küttaptan Yakup Efendi silâhdar kâtibi ve selefi Ramazan Efendi rikâb-i hümayunda Defterdar vekili ve Beylikçi Nazmi Efendi reis vekili nasp olup huzur-i sadr-i âlide birer hil'at ve 400 adet çavuş ile rikâb-i hümayunda kalmak ve vezir-i âzama kapı kethüdası olmak üzere Çavuşbaşı Kadıköylü Mehmet Ağaya bir erkân samur kürk ve ordu-yi hümayun çavuşbaşılığıyçin Boşnak Ahmet Ağaya ve nişancı vekilliğiyçin Acemzade Hüseyin Efendiye birer hil'at giydirildi.

Ve 11 inci şenbih (8 Mayıs, cumartesi) gün:

80 kıt'a şahî darbzen ile topçu ve top arabacı ocakları,

Ve 13 üncü düşenbe (10 Mayıs, pazartesi) gün:

58 oda olmak üzere berveçh-i tahmin 8000 miktar neferatiyle Yeniçeri ağası vezir Bekri Mustafa Paşa cisr-i mezburdan Zemon sahrasına geçip kondular.

Padişah hazretleriyle vezir-i âzam beri yakada ordu kenarında bir muhtasar kasırdan alayların seyreylediler.

Ol gün muvafık eyyam olmakla donanma-yi hümayunla Tuna Kaptanı Bıyıklı Ali Paşa Belgrat'tan nahzat [kalktı] ve savb-i merama teveccüh ve azimet eyledi.

Ve 15 inci (12 Mayıs) çarşamba gün:

Vezir-i âzam vesateti ile huzur-i hümayunda Vezir-i salis Kara İbrahim Paşa'ya rikâb-i hümayun kaymakamlığıyçin bir seraserli kürk ve Seray-i Atik teberdarlarından Kalaylı Koz Ahmet'e Cidde Beyliği için bir sade hil'at ilbas buyruldu. Ve Kanije Beylerbeyisi Seydioğlu Mehmet Paşa'dan yedi dil geldi.

Ve 16 ıncı (13 Mayıs) perşembe gün:

Padişah-i gazi hazretleri kendi daireleri ve Vezir-i sâni Musahip Mustafa Paşa ve Vevir-i salis Kaymakam Kara İbrahim Paşa ve yeniçeri ve sipah ve silâhdar ve cebeci ve topçudan birer mikatr kapıkulu ve ulûfeli müteferrika ve 400 nefer çavuş ile Belgrat'ta ikamet, Vevir-i âzam Kara Mustafa Paşa'yı Yanık kalesi fethine serdar-i asakir-i islâm [islâm askerleri başkomutanı] tâyin ve sancag-i şerif teslim olunmak üzere alay ferman buyrulmağın bermucib-i emr-i hümayun Zemon'da olan umumen [tekmil] kapıkulu seherî [sabah erkenden] tabıl, alem ve esbab-i alay-i muhteşemleriyle Belgrat yakasına geçip pişgâh-i bargâh-i muallâdan [padişahın bulunduğu yerin önünden] vezir-i âzam serdar-i

ekrem otağı önüne gelince iki canipten mürettep mükemmel tüfenklerine dayanıp durdular ve enselerinde neferatlariyle altı bölük ağaları seraser nîmtene ve selimî destar ve şalvar ve çerkesî filâr ve tîrkeş ile ancak kendiler otağ-i hümayuna karip mahalde durup dahi geri vezir-i âzamın 3000 nefer kırmızı barata ve bağır yelekleri ve alât-i harpleriyle piyade arnavut ve boşnak sekban ve serçeşme ile **sekban ve sarıca ve deli ve** gönüllü taifesi dizilip şeyhislâm efendi ve şeyh Vanî Mehmet Efendi ve vüzera ve sadreyn ve nişancı paşa otag-i hümayunun yesarında **[solunda]** kurulan çergede oturup vezir-i âzama müterakkip oldular.

Vezir-i âzamın tuğu ve sancak ve bayrak ve yedekleri ve mehterhanesi hazır olduğu mahalde taraf-i padişahiden haseki ağa gelip kenduyi huzur-i hümayuna dâvet eyledi ve akabince borusu çalındı ve bu minval üzere alay tertip olundu. Şöyle ki:

Evvelâ cümleden ileri asesbaşıyla subaşı, dahi geri serapâ zırh ve tirkeş ile agavatı ve dahi geri müteferrika ve çavuş ve dahi geri alay bisatlariyle divan hocaları ve dahi geri selimî ve erkân kürk ve kolcuk ve tirkeş ve divan rahtı ve abayî ile defterdar ve reis efendi ve dahi geri yedekler önünde selimî ve seraser nîmten ve terkeş ve şalvar ve çerkesîyle çavuşbaşı ve dahi kırmızı diyba ve kundura ve yaldızlı taslar ile kendinin şatırları ve mor kavuk ve kırmızı ve al mukaddemler ve murassa sorguçlar ve yeşil atlas kaftan ve kunduralar ile hassa şatırbaşıyla şatırlar kethüdası ve şatırlar ve divan kaftanlarıyle rikâp solakları ve mataracı ve tüfekçileri tuğlar ile yürüyüp kendileri dahi selimî destar ve erkân kürk ve tirkeş ve şalvar ve çerkesî filâr ile amâde ve divan rahtı ve abayiyle eğerlenmiş ata süvar ve kafalarında üsküfpuş ve şalvar ve çarkap berduş silâhdar ve çuhadar ve dahi geri küçük destar ve kerrake ve tirkeş ve kolçak ile kethüdaları ve bu minval üzere mülebbes kethüdanın yemin ü yesarında tezkereciler, dahi geri mehterhane velveleâray-i zemin ü zaman olarak alay-i pürşükûh birle otag-i hümayuna azimet eyledi.

Ve yakın olunca gedikli zuama selâma durup agavatı inip önce yürüdüler, vüzera ve ulema dahi meks eyledikleri çerge önüne çıkıp selimî ve erkân kürkleri ve ittikâ eyledikleri sîm **[dayandıkları gümüş]** değnekleriyle mîr-i alem ve kapıcıbaşılar otag-i hümayunun kapısının taraf-ı yemininde ve mirahur ağalar ve kapıcılar kethüdası taraf-i yesarında ve akağalar kapı önünde mütehi-i selâm olmuşlar **[selâma hazır durmuşlar]** idi. Gelip mezkûr çergeye inip bir miktar meksten sonra taraf-i padişahiden kapıağasıyle içhazinedarbaşı seraser nîmtene kaplı samur kürk ve şalvar ve çerkesiyle çerge kurbunda **[yakininde]** mahsus kendiler için kurulan çadıra varıp çavuşbaşıyle kapıcılar kethüdasın gönderip vezir-i âzamı dâvet eylediler.

Bermucib-i emr-i hümayun **[padişahın emrine uygun olarak]** kürkü ve şalvarı ve çerkesî giyip tamam vücudun **[bütün vücudunu]** niam-i hudavendigâra müstağrak eylediği mahalde **[padişah nimetlerine boğduğu zamanda]** içerden Silâhdar Şahin Mustafa Ağa gelip huzur-i hümayuna dâvet eyledi.

Padişah hazretleri baş çadırda serîr üzere oturup mübarek ayakların aşağı uzatıp dizleri üzere kırmızı şal puşide ve yemininde şehzadeleri Sultan Mustafa hanla Sultan Ahmet Han hazretleri omuzları beraberinde tahta dayanmış ayak üzere dururlardı. Ve alt yanında darüssaade ağası ve iç hazinedar ağa ve kapıağası ve iç hazinedar başı ve artlarında musahip ağalar ve Adil köşkü önünde kapıoğlanı ve taraf-i yesarında silâhdar, çuhadar, rikâbdar, hasodalı, ve içoğlanı safârâste olduğu **[saf saf dizildikleri]** mahalde içeri girildiği manzur-i hümayun olıcak riayet-i hatırlarıyçin ayakların çekti ve oi dahi kemal-i adap ile gelip zemin bus eyleyip ayak üzere durdu. Derakap şeyhislâm efendiyle şeyh Vani Efendi dahi huzur-i hümayunlarına dâvet buyrulup dest-i mübareklerin bus eyledikten sonra şeyhislâm efendi vezir-i âzamın alt yanına oturdu. Vani Efendi taht kurbunda celse mezun olduğu mahalde **[oturmaya izinli olduğu yerde]** padişah hazretleri meclise münasip bâzı ke-

limat-i şahane ve iltifat-i padişahane esnasında işaret-i aliyeleri üzere vezir-i âzam serdar-i muazzam kulları selimî destarlarının sağ canibine hazinedarbaşı ve sol canibine tülbent ağası birer mücevher top sorguç soktu ve silâhdar ağa dahi murassa şimşir ve tîrkeş kuşattı. Ve efendilere dahi çuhaya kaplı birer erkân samur kürk giydirdikten sonra padişah hazretleri sancag-i şerifi mübarek ellerine alıp öptü.

«Sancag-i şerifi sana ve seni Bâri-i tealâya emanet eyledim, hâfız ve nâsırın olsun» buyurup serdar-i âzam kullarına teslim eyledi.

Ve ol dahi zemin bus edip omuzu üzerinde iken Vani Efendi dua eyleyip bükâ ederek taşra çıktı. Ve sipah silâhdar ağaları omuzundan alıp at üstünde imamı Mahmut **Efendi'ye teslim eylediler.**

Bu imam ol imamdır ki «Tophaneli Köpekzade» demekle maruf zâkir Mahmut Çelebi'dir. Mürur-i zamanla padişah-i gazi hazretlerinin ekber-i şehzadeleri **[şehzadelerinin büyüğü]** Sultan Mustafa hana saltanatları vaktinde imam ve asgar-i şehzadeleri Sultan Ahmet hana şeyhislâm-i benam olmuşlardır.

Ol mahalde, yani ki serdar-ı âzam otak kapısı önünde feth-i şerif okunınca iskemle üzere karar ve badehu suvar olup minval-i meşruh üzere azîm alay ile hiyam ve kıyamına nâzil oldu. Ve âyan-i asker tehniye edip dağıldılar.

Ol gün badelasır **[ikindiden sonra]** taraf-i padişahiden Büyük Mirahur Boşnak Sarı Süleyman Ağa geldi, teberrüken ve teyemmünen Kâbe-i Mükerreme miftahını **[anahtarını]** serdar-i âzama getirip teslim ve sancag-i şerif alemi dibinde bent olunmak üzere emr-i hümayunu teblig eyledi. Ve anlar dahi agay-i mumaileyhe bir fâhir erkân samur kürk ile ikram buyurdu.

Ve 17 nci (14 Mayıs) cuma gün:

Otag-i hümayunda serdar-i âzam vesatetiyle Valde Sultan kethüdalığından mazul Hamza Efendi pâye-i serirmasîre yüz sürüp vezaret ile Mısır Hükümetine seraserli kürk

giydi. Ve Anadolu Beylerbeyisi Çiftelerli Osman Paşa oğlu Ahmet Paşa suvari ve piyade 1500 mikdarı kapısı askeriyle alay gösterip huzur-i hümayunda hil'at giydi. Ve Orta Macar kıralı Tökeli İmre sefere dâveti mutazammın emr-i alişan ve iki hile-i fâhire ile serdar-i âzam agavatından Ali Ağa gönderildi.

Ve 18 inci şenbih (15 Mayıs, cumartesi) gün:

Serdar-i âzam alay-i azîm ile rikâb-i hümayundan müfarakat edip **[ayrılıp]** Nehr-i Save üzere kurulan elli kıt'a tombaz köprüden mürur ve Zemon tarafında efraşte kılınan **[kurulan]** bargâhlarına nüzul eyledi.

Ol gün fetvaemini Lâz İbrahim Efendi ordu kadısı olup şeyh Vanî Mehmet Efendi dahi sefere memur kılındı.

Ve 20 nci düşenbih (17 Mayıs, pazartesi) gün:

Padişah hazretleri sandal ile Zemon yakasına ubur ve serdar-i âzamı ziyaretle mecburülhatır buyurup ikindi mahalline değin otağında eğlendi ve badettaam **[yemekten sonra]** rikâb-i hümayunlarına bir eğerlenmiş at ve beş kese nakit ve beş bohça akmişe ve diyba peşkeş ara edip kendüye mutat üzere kürklü ve sade iki hile-i fâhire ilbas buyruldu.

Bu sefer bahanesiyle Rumeli ve Anadoluda vüzera ve mir-i miran bir tarihte olmamış envai türlü bid'at ile bir mertebe zulm ü teaddi ettiler ki tahriri mümkün değildir.

Cümleden biri Diyarıbekir Beylerbeyisi vezir Kara Mehmet Paşa levendi yollarda iki yüz kadar kız bozdukları hadd-i tevatüre erip yalnız eyalet-i mezbureden ulema ve sadattan dört yüz kadar adam kanlı çarşaflarıyle divan-i hümayuna girdiler. Ekseri Belgrat'a gelip padişah hazretlerinin yolları başında durup feryad ü figan eyledikçe serdar-i âzam mezbure sahip çıktığından: «Bunlar bir alay şerir taifedir. Aslı yok yere eyledikleri dâvalarında bilkülliye kâziplerdir. Şimdi hatırlarıyçin böyle bir azîm sefere gelmiş paşayı öldürelim mi? Bu denlû cemiyetli kapıyı dağıtalım

mı? İtimat buyurman. Seferin hali budur. Bunun bu vakit izalesi küllî hatadır» diye bilmüşafehe rikâb-i hümayun-i padişahiye arz ve inha ve rica etmeğin iğmaz olundu **[görmezlikten gelindi]**.

Ve ol mazlûmların feryad ü figanları ısga olunmamakla el kaldırıp ah ü enin ile ettikleri beddua hadef-i icabet-i kabule karin olup âkibetinde askere hezimet ve bu kadar memalik-i islâmiye yed-i düşmana **[düşman eline]** nakil ve cevami ve mesacit ve medaris ve mektep ve zaviyeler puthane ve bihesap **[sayısız]** ümmet-i Muhammet pâymâl ve helâk ve hezarı murtat olup din ve imandan beri olmıya sebep oldular.

Hulâsa-i kelâm mezkûrdur ki Kara Mehmet Paşa dedikleri zalim ve cebbar ve sitemdide-i biaman bu fesat ve şenaati ederek Belgrat'a dahil oldu.

Ve ertesi mah-i mezburun 21 inci (18 Mayıs) salı gün:

Alayın seyretmek için padişah hazretleri yine sandal ile karşı Zemon'a geçip serdar-i âzamın otağına teşrif ve nüzul buyurdu ve alayın önü zâhir oldukta Kapıcılar kethüdası Ahmet Ağa'ya: «Şu kâfir yakın gelmesin, kürkünü alargadan giydir, fukaranın ateşi derunum yaktı, ihtimaldir redd-i cevap edicek bilâaman katli icabeder» buyurmağın öyle vaki oldu.

Ve 23 üncü perşembe (20 Mayıs) gün:

Yine sandal ile ubur, vezir-i âzamın otağına şeref nüzul buyurup henüz ordu-yi hümayuna dahil olan Şam Beylerbeyisi vezir Sarı Hüseyin Paşa ve Özü Beylerbeyisi vezir Midillili Mustafa Paşa ve Sivas Beylerbeyisi Beynamaz Halil Paşa ve Maraş Beylerbeyisi Sarhoş Ahmet Paşa ve Halep Beylerbeyisi Kürt Bekir Paşa ve Karaman Beylerbeyisi Şişman Mehmet Paşa ve Karahisar sancağına mutasarrıf ve sabıkaa **[eski]** Budin Defterdarı Ömer Paşa ve Teke sancağına mutasarrıf Arap Ali Paşa ve Hamit sancağına mutasarrıf Hazinedar Hasan Paşa ve Tire sancağına

mutasarrıf Şeyhoğlu Ahmet Paşa ve Menteşe sancağına mutasarrıf Harmuş Mehmet Paşa ve Hüdavendigâr sancağına mutasarrıf Berber Ali Paşa ve Kastamonu sancağına mutasarrıf Nişli Ali Paşa ve Ankara sancağına mutasarrıf Niğdeli Ali Paşa ve Kayseri sancağına mutasarrıf Deli Dilâver Paşa ve Eskişehir Sancak beyi İbrahim Bey ve Akşehir Sancak beyi Haydar Bey ve Kırşehir Sancak beyi Mevlût Mehmet Bey ve Bozok Sancak beyi İskender Bey ve Kangırı sancak beyi Can Arslan Paşa oğlu Hüseyin Bey alay gösterip vüzeraya seraserli kürk, sairleri mertebelerince hil'at giydiler.

Ve 25 inci şembih (22 Mayıs, cuma cumartesi) gün:

Yine sandal ile mürur, serdar-i âzamın ziyaret vedalarıyçin otağına şeref nüzul, badettaam **[yemekten sonra]** peşkeş arz eyleyip kürklü ve sade iki sûb-i veda **[ayrılık esvabı]** hil'atiyle ikram ve riayet-i hâtır buyurdu **[hatırına saygı gösterdi]**.

Hak celle ve alâ hazretlerinin vedia-i emanetine tefviz **[Tanrıya emanet]** edip avdet eylediler.

Ol gün Yeniçeri ağası vezir Bekri Mustafa, ocağı halkiyle kalkıp ileri azimet kıldı. — (I., 3-17).

VİYANA KUŞATMASINA DOĞRU

[Bu sefer, Yanık kalesini geri almak ve ondan sonra barış antlaşması yapılmak üzere kararlaştırılmıştı. Yolda vezir-i âzam Beç'i (Viyana'yı) kuşatma fikrini ileri sürdü. Bu fikrini, danıştıklarından çoğu karşı fikir söyledikleri halde, onları susturup kabul ettirdi. Viyana önüne varıp şehri çevirdiğini bildirdiği zaman padişah: «Bizim kastımız Yanık kalesi idi. Beç kalesi dilde yok idi. Ne acep paşa bu sevdaya düşmüş. Hoş imdi Haktealâ âsan getire [*kolaylaştıra*]. Lâkin mukaddem bildireydi rıza vermezdim» diye şaşırıp esefleniyor. Kara Mustafa Paşa'nın danışmanları, Macar kıralı Tökeli İmre'nin, Kırım Hanı'nın, Erdel kıralı Apafi Mihal'in orduya gelişleri Silâhdar Mehmet Ağa tarafından canlı anlatılmaktadır.]

Reisülküttabın vezir-i âzamı teşvikleri. — «Dizginimizi bir baş Beç kalesine çekelim». — Tökeli İmre'nin orduya gelişi. — 17 gün sonra da Kırım Hanı geliyor. — Karşılaşma. — Ziyafet. — Sefer üzerine konuşma. — Evvelce hazırlanan sözler. — İkinci konuşma. — «Ağzın bağlı mı niye söylemezsin?». — «Ferman sizden hizmet bizden». — Hanın fikri. — Kara Mustafa Paşa beğenmiyor ve bir daha hana danışmıyor. — Budin beylerbeyisi de Beç fikrine karşı. — «Sen bunamışsın, aklın ermiyor.». — «Bana bu yoldan dönmiye dair fikir söylerse hemen öldürürüm». — Erdel kıralının karşılanması. — «Beç'i muhasara edip dövüyoruz. Sen ne dersin?». — «İsabet etmişsiniz?». — «Yok, hele izin sana. İçindekini söyle,» — «Pilâva ortadan mı kenardan mı başlanır?». — Veziri âzam da kulak asmıyor. — «Çünkü sen Nemse'den korkarsın, var imdi Yanık altında zevk eyle.»

Serdar-i âzam asakir-i islâmın vefret ve kesretin ve

düşman-i din kıtaline hırs ü rağbetin ve kâfir-i bedkârın havf ü haşyet ve hakaret ü zilletin müşahede etmekle kemal-i mertebe gururiyet hâsıl edip ve asla küffarı gözüne aldırmadığından gayrı kendinin hemrazı **[pek sıkı fıkı dostu]** ve fikirde muallim-i serfirazı Reisülküttap namına olan Mustafa-yi Lâsî **[Lâz Mustafa]** her bâr **[her defa]**: «Efendim, gayrın sözünü dinleme, sen ancak fail-i muhtarsın **[dilediğin gibi davranırsın]** taraf-i Haktan nâzil olmuş bir nurefzasın. Mülûktan ferd-i vâhit **[bir kimse bile]** bu kadar askere malik olmamıştır. Bu kerr ü fer ve tımtıraka İskender bile destres bulmamıştır. Kızılelma'ya dek değil, bütün Frengistan'ı geşt etsen **[dolaşsan]** mukabelene gelecek kimdir ve bu denlû asakir ve cephane ile merd olan Yanık kalesi gibi kaleye mi sarılır? Ve guzat-i islâmın cenk etmesi şöyle dursun fazl-i Hakla derunun el kayasıyle doldurur ve evvelde bizim idi. Hâlâ etrafında olan kuralar **[köyler]** serhadd-i mansur guzatının timar ve zeametleridir. Fetholunduğu hînde ancak bir kuru kale almış oluruz. Cümle sây ü gûşişleriniz heba olur. Mübarek ayağınızın tozuyle varalım, bir baş dizginimizi tahtgâh-i çasar olan Beç **[Viyana]** kalesinde çekelim. İnşallahütealâ feth ü teshiri su içmek kadar gelmez. Bâri memleket almış oluruz. Vire ile alındığı takdirce Enuşirvan'dan beri müdahhar **[yığılmış]** olan mal-i Karun'a malik oluruz ve masarif-i seferiye çıktıktan gayri bu denlû hazineye dahi muvaffak kılınırsız. Ve kaleyi Tökeli İmre'ye teslim ve bütün memleketi teshir ve Pujon kalesin dahi fethedip içinde Nemçe çasarının koronesin başına giydirip yedi kıralı emrine râm ve yanmış çırag-i hassanız ve tutar eliniz ve görür gözünüz ve yedi başlı bir ejderiniz olur. Sadr-i saadette huzur ve rahat edersiz. Bu memleketten bu denlû zaamet ve timar ve evkaf dahi bağlandıktan sonra Mısır hazinesi misli siz de bir hazine bağlayıp senevî hazine-i âmireye ait bir âsar-i cemileniz nümayan olmakla dar-i dünyada nam-i nîk ile mezkûr kı-

lınırsız» diye ıdlâl edip hem tamah-i hâm belâsın müptelâ eyledi ve hem dibelek enaniyet [benlik] dâvasına düşürmekle Yanık fethinden feragat ve Beç kalesine teveccühe niyet eyleyip bu fikri padişah hazretlerine bile söylemeyip Ustolni Belgrat'a (Sthulveissenburg) varmayınca lisana getirmedi. — (C. II.. 18-19).

Ve 8 inci (14 Cemazilâbir 1094, 10 Haziran 1683) perşembe gün:

Orta Macar kıralı Tökeli İmre'nin ordu-yi hümayuna vüsulü haberi gelmeğin bugün seheri [seher zamanı] serdar-i âzamın deli ve gönüllü ve otuz kadar divan çavuşuyle çavuşbaşı ağa ve silâhdar ağaları ve Divan-i Hümayun tercümanı İskerlet oğlu Aleksandıra ile bir azîm alay olup kıral-i mezburu getirmiye karşı gittiler.

Serdar-i âzam dahi kendi tarafından mükemmel menzil divan rahtıyle ve abayiyle eğerlenmiş bir at ile saraç başısın gönderdi ve üç saat miktarı gittiklerinde Divan-i Hümayun tercümanı ileri yürüdü. Kıral-i mezbur dahi hintuyuna binmiş karşıdan geldi, tercüman ile görüşüp hintuyına aldı. Bir miktar gidip serdar-i âzamla görüştükte olacak muameleyi tâlim eyledikten sonra hintudan inip geldi ve karşı varan askeri haber verdi ve serdar-i âzamın gönderdiği at kırala karşı gitti ve ol dahi hintudan çıkıp bindi ve âyin-i batılları [batıl âdetleri] üzere alayın tertip edip tırampete ve boru ve zurna ve tabılların çaldırarak otağ-i serdara doğru teveccüh eyledi.

Ve beri taraftan dahi otak kapısından sayeban [gölgelik] altına varınca iki saf muhzir ağa yoldaşları keçeleri ile dizildiler. Ve vacibürriaye [teşrifata dahil] ve kapıcıbaşı ağalar ve müteferrika ve çavuşan selâma durur şeklinde sayeban altından üç direkli çerge sokağı kapısına varınca değin hazır oldular.

Ve orduya dahil olduklarında ileride serdar-i âzamın deli ve gönüllüsü yürüyüp aylak çadırı önüne gelip atları üzerinde durdular. Badehu kıral adamları üç alaca bayrak ile nefîr ve nakkarelerine velvele vererek gelip deli ve gönüllü önüne dizildiler.

Badehu kıralın altı reis mükemmel bisatlı ve abayili yedekleri ve badehu iki alaca bayrak ve bir büyük kırmızı diyba bayrağı çekildi.

Ve badehu çavuşlar ve mübaşiri Ali Ağa ve badehu çavuş başıyle sipahiler ağaları kıral-i merkumu ortaya alıp getirdiler ve otak kapısında attan indirdiler.

Ortadan boyluca kumral sakallı, levni [rengi] sarıya mail, likası [yüzü] makul kâfir idi. Çavuşbaşıyle selâm ağası ve çavuşlar önüne düşüp içeriye girdi. Ve iki tarafına selâm vererek tercüman dahi yanınca üç direkli çergeye varıp sofa üstünde vaz olunan iskemleye oturdu. Kendi ile maan [birlikte] yirmi kadar ademisi bile [adamı beraber] girdi.

Serdar-i âzam kallâvi destar ve erkân kürk ile içeriden gelip defterdar ve reis efendi ve çavuş başi selimî destar ve erkân kürkleriyle ilerice yürüyüp ve selâm ağası aleyke alıp perde dibinde suzenî makat üzere iclâs buyurdukta [oturdukta] çavuşan-i divan alkışladılar. Ve ol mahalde kıral dahi damenbus edip [etek öpüp] geri iskemle yanına çekilip ayak üzere durdu. Serdar-i âzam dahi «Hoş geldin, otur» diye bendenevazlık edicek [gönül alıcılık edince] oturmayıp bir dahi varıp damenin bus eyleyip geri çekildi. Tekrar kuuda teklif etmekle [oturmayı teklif etmekle] iskemliye oturdu, temenna eyledi.

Ve andan serdar-i âzam kendüye hitap eyledi, dil ü can ile kulak urup [can ve gönülden dinleyip] cevabın verdi. Tekrar yine hitap buyurdukta ayağa kalkıp kelâm tamam olmayınca oturmadı ve tamam oldukta yine varıp damenin bus edip gelip oturdu.

Ve kahve, şerbet, buhur geldi ve akabince [ardından] bir alâ serasere kaplı nîmten kürk giydirildi. Yine varıp damenin bus edip gelip iskemlede oturdu.

Bundan sonra tercüman-i Divan Grof Omray ve Grof

Peto ve Barkoçi Franç ve Petruçi İştuvan ve Kendirye Andirye ve Sisban nam altı nefer yakınlarını reis efendi isimleriyle okuyup sairleriyle ceman 75 nefere varınca hil'at ilbas olunup kiş kiş oldu [dışarı çıkarıldı]. Ve ol mahalde tekrar ancak kendisi varıp yine damenbus-i serdar [serdarın eteğini öpmekle] müşerref oldu. Ve çavuşbaşiyle çavuşlar önüne düşüp taşrada atına bindi. Ve tercüman-i Divan ve iltifaten bir kaç ağa maan çadırları olan mahalle değin gitmek üzere tâyin olundular.

Ve yine geldiği âyin-i bâtıl tertibi üzere tirampetêsin çalarak gitti. Yakası ve çaprazı ve etekleri üzeri inci ile işlenme bir çuha sıkma kontoş şeklinde bir libas giyip ve başında kırmızı kadife samur kalpak üstünde bir beyaz çelengi var idi. Ve mübaşiri olan Ali Ağa'ya kıralın yanında olup düşen umurunu görmek için çadırlariyle varıp ordusunda meksi [oturması] ferman buyruldu. — (C. II., 21-22)

Ve 2 nci (Recep 1094, 27 Haziran 1683) pazar gün:

Dahi oturak olup Kırım hanı Murat Giray Han hazretleri bişümar [sayısız] asakir-i tatar-i saba reftar ile ordu-yi hümayuna gelip serdar-i âzam ile görüştü.

Şöyle ki: Evvelâ geceden han hazretlerin dâvet için kapı kethüdası Ali Ağa ve bugün seheri telhisî İsmail Ağa ile kaftancı Hüseyin Ağa gönderildi ve akabince [arkadan] kallâvi destar ile Silistre Beylerbeyisi vezir Midillili Mustafa Paşa ve mücevveze ile Anadolu Beylerbeyisi Osman Paşa oğlu Ahmet Paşa ve Rumeli Beylerbeyisi Küçük Hasan Paşa cümle kapı kulları ve eyaletleri askeri ve mehterhaneleriyle genç kuşluk vaktinde istikbale memur olup gittiler.

Beri taraftan aylak çadırı kurbunda üçer sıra iki sumat dizildi. Bütün dana ve sığır başlarıyle boynuzlarıyle yere konulup ve üzerlerine dahi sahanlar ile etima-i mütenevvia [türlü yemekler] dizildi. Ve nan [ekmek] ve kaşık dahi vaz olundu [konuldu]. Ve otağ içinde dahi kapı dibinden sayeban altına gelince iki sıra lâtif etima sumatı [ye-

mek sofraları] ve iki sofra taam baş çadırın sofrasında ve bir sofra dahi perde ardında olmak üzere amâde kılındı [hazır edildi]. Ve han harzetlerinin iki oğlu ve sultanlar için içerde bir mahsus [özel] oba kuruldu. Ve muhzir ağa yoldaşları ve agavat ve müteferrika çavuşan bilcümle [hepsi] hazır oldular.

Han hazretlerinin mukaddem [önce] divan efendisi gelip giydirilecek hil'atlerin defterin beyaza aldı. Ve badehu han hazretleri aylak çadır kurbuna [yakınına] geldiği gibi tatar askeri aç kurt gibi meydanda olan sumatı göz yumup açınca yağma edip hora geçirdiler.

Rumeli ve Anadolu beylerbeyileri atlarından inip önce yürüdüler. Silistre beylerbeyisi vezir olmağin otak kapısı yanında indi ve önünde düştü, ve sokaklar dahi açıldı. Bir tarafta kethüda bey küçük destar ve reis efendi ve çavuşbaşı selimî ve erkân kürküyle dizilen sumat kurbunda han hazretlerin istikbal edip [karşılayıp] cümlesi önüne düşüp otağa geldiler. Han hazretleri sayeban altından vaz olunan [konulan] iskemle üzerinde attan inip ve ol mahalde serdar-i âzam dahi selimî ve erkân kürküyle içeriden çıkıp perdeden bericede [azıcık beride] istikbal eylediler. İleri yürüyüp içeri çergiye gittiler. Ve Nureddin Sultan ile hanzadeler dahi zadeler dahi maan [beraber] girip ve damen bus eyleyip [etek öpüp] oturdular.

İstikbale memur paşalar kethüda bey çergesinde kaldılar ve taşrada olanlar taamı yiyip huzur-i serdaride [serdar önünde] dahi bir sofra küsterayende kılınıp [kurulup] han ve defterdar efendi ve reis efendi maan oturdular.

Badehu müşavere için Şam Beylerbeyisi vezir Abaza Sarı Hasan Paşa ve Diyarbekir Beylerbeyisi vezir Kara Mehmet Paşa ve Silistre Beylerbeyisi vezir Midillili Mustafa Paşa ve Rumeli ve Anadolu beylerbeyileri ve yeniçeri ağası ve kul kethüdası ve bölük ağaları ve cebeci ve topçu başılar ve birkaç iş bilir serhat alaybeyleri huzur-i serdara dâvet ve ne canibe teveccüh ve azimet olunması makuldür meşveret olundukta, evvelce tâlim buyrulmuştu, ana bina-

en iptida şeyh Vani Efendi feth-i kelâm edip [söz açıp] bir saat miktarı söz gelici oldu. Ve ahirül'emr. [işin sonunda] bil'ittifak [oy birliğiyle] Beç üzerine gidilmesi müvecceh [usul ve tedbire uygun] görülüp bu niyet-i hayrâkibet [sonu hayırlı niyet] üzere fâtiha okunup meclis dağıldı.

Ve han hazretlerine ikram ve iltifaten mukaddema sancağ-i şerif tesliminde huzur-i hümayunda giydiği seraser nîmtene kaplı samur kürk ile hasülhas hil'ati ilbas ve meyanına [beline] bir kabza murassa kılıç ve bir incili mücevher tîrkeş ihsan eyledi. Ve iki oğlu Cihangiray Sultan ile Alpgiray Sultan'a birer samur kontoş ve tekrar mezburlara ve Nureddin Sultan ve Hüssamgiray Sultan ve Fetih Giray Sultana bir hasülhas ve veziriyle yedi nefer mukarriplerine ve kırk nefer mirzalarına ve elli üç nefer tevabilerine [adamlarına] birer has hil'at giydirildi. Ve kendi ordularında murat eylediklerine giydirilmek üzere 150 adet kaftan divan efendisiyle hazinedarına teslim buyruldu.

Bu aralıkta bir iskemlede han ve birinde serdar oturup tamam oldukta han kalkıp serdar ilerice yürüyüp baş çadırın perdesi yanında selâmladı ve içeri döndü ve han hazretleri hazır olan mükemmel bisat ile eğerlenmiş demir kır ata süvar olup yine mezbur paşalar askeriyle önüne düşüp yarım saat mikdar mahalle değin teşyi eylediler [geçirdiler].

Bu mecliste Tatar Han hazretleri cümliye tasaddur edip [baş sedire geçip] sağında sadrazam ve onun sağında cümleden eski olması hesebiyle Şam valisi vezir Abaza Sarı Hüseyin Paşa ve Hanın sol canibinde sair vüzera ve mirmiran ve ümera ve ocak halkı ve mütecerriban [tecrübe görmüş] serhat pîrleri otdrmuştu.

İptida serdar-i âzam feth-i kelâm edip [söze başlayıp]: «Gerçi kasdımız feth-i Yanık kalesiyle, Komran kalesidir. Fazl-i Hak ile teshiri mümkün. Lâkin kale almış oluruz, memleket değil. Muradım inşallah Beç'e gitmektir. Ne dersiz?» diye üç kere sağına soluna bakıp hitap eyledikte kimsede nutuk yok.

Sonra Sarı Hüseyin Paşaya: — Ağzın bağlı mı niye söylemezsin? deyicek lisanından: «Ferman sizden, hizmet bizden» sözü sâdır oldukta [çıktıkta] saini «Makul!» cevabın verip fâtiha okunmuş idi.

Hele söz çok, muarazaya kimsenin zühresi [cesareti] yok.

Kırım hanı bir âkıl padişah idi, kat'an [hiç] rıza vermedi. «Bu yıllık Yanık ve Komran kaleleri alınsın, garetgeran-i asakire izn-i insiraf [dönme izni] verilip tahrib-i dâr ü diyar kılınsın, düşmandan il ve memleket ve kuvvet ü kudret kalmaz. Kışı serhat başında kışlayıp evvel baharda kendi memleketiniz gibi varıp tasarruf edin. Zira bu Nemçe kıralı büyük düşmandır, namla çasardır, Enuşervan'ın k o r o n e tâbir ettikleri tacı başında olmakla zir-i destinde [eli altında] olan yedi kıraldan gayri cümle mülûk-i nasârâ [hıristiyan hükümdarlar] emrine râm fermanına berdardır, kendi ile cenk üzre olan kâfir bile bu demde terk-i cidal ediş [çekişmeyi bırakıp] imdat ve muavenet edeceği nümayandır» demekle halka teşviş verip «Re'yime muhalefet edersin» diye nev'an [azıcık] kenduye incinir gibi oldu. Lâkin izhar etmeyip [açığa vurmayıp] muhabbeti adavete [düşmanlığa] mübeddel olup bir dahi meşverete getirmeyip sonra avdette azliyle mutayyep kılındı.

Alelhusus Bodin beylerbeyisi vezir Koca Arnavut İbrahim Paşa bir atîk [eski] umurdide [iş eri] ve şedit adam olmağin asla sevmezdi, mükemmel kapısı ve eyaleti askeriyle orduya gelip mülhak olmuş iken bu meşverete getirmedi. Bugün badelmeclis [oturmadan sonra] davet buyurup: «Paşa baba, Beç'e gidecek olduk. Ne dersin?» buyurdukta: «Asitane'den beri kırımlık tarafından gidilip Mekmurye'yi memleketi içerisinden taht [yağma] ve suht ederek [yakarak] Zerin oğlu ve Begân oğlu ve Nataş oğlu nam Macar boybeylerinin memleketlerine varılıp satvet-i kahire-i padişahiyle kabza-i tasarrufa getirilip rehinleri alındıktan sonra avdet ve gelinip aksa-i murat feth-i kale-i Yanık

ve Komorn idi. Ne acep tahvil olunmuş?» diyicek: «Nice ehl-i vukuf [bilir kişiler] kırıntılık yolları mahuf sulu bataklı yerler olmakla mürurunda [geçilmesinde] azîm meşakkatler çekilip her veçhile mühimmatımız heba ve bihat [sayısız] asakir-i islâm ve devvap [binek hayvanları] telef olmasından gayri [ziyanından başka] fayda olmıyacağını ve Nemçe'den dilhâh üzre [gönlün dilediği yolda] intikam alınmıyacağın haber verdiler. Çünki [mademki] böyledir memleket çiğnemekten ne faidedir? Kürsi-i memleket [başkent] elde olmadıkça tutalım bütün vilâyeti ahz ü harap etmişsiz; amma ki Beç kalesi ele girince bu boybeyleri değil bütün frengistan halkı devlet kapısında boynu bağlı kul olur. Ol zaman Yanık kalesiyle Komorn kalesi bütün ada ve kurasiyle [köyleriyle] aman ile kabza-i tasarrufa girer» buyurdukta:

Ol dahi: — «Bu düşmanı saire kıyas buyurmıyasız. Küffar millet-i vahidedir [tek millettir]. Sıkılıp feryat eyledikte dip frengistana varınca buna ianet ederler. Yakın olan kırallar binefsihi [kendileri] gelirler, bâit olanlar hazine ve asker ile imdat ederler. Akl-i kaasırımın [kısa aklımın] ihata ettiği budur ki bu yıllık Yanık kalesiyle Komorn kalesi fethine himmet buyurun. Nizam usulleri verilince ve vakt-i şita [kış] erişince Yanık altında meks ü ârâm edip tatar ve sair taifesine çapul verin, Beç varoşun ve gidebildikleri kadar gidip Nemçe ülkesin yakıp yıksınlar. Taş üstünde taş komasınlar, ricalin [erkeklerini] kırıp nisvan ve sübyanın [kadın ve çocuklarını] esir, ve mal ve erzaklarıyle muğtenem olup düşmanda kol ve kuvvet kalmaz. Ol zaman serhat başında dilediğiniz mahalde kışlayıp sene-i atiyede [gelecek yıl] varılıp avn-i Hak [Allah yardımı] ile bîmezahim [zahmetsiz] feth ü teshir kılınsın, dedi. Zira Yanık kalesin geri bırakıp Beç'e gidilmek gururiyet ve su-i tedbirden naşi vaz ü harekettir, merhum sultan Süleyman han-i gazi dokuz yüz otuz altı senesinde varıp yirmi bir gün ikdam ile dövdükten sonra hayîben döndü. Bunun da âkibeti nedamet

birle avdeti emr-i mukarrerdir» deyip Yanık muhasarasın tercih ve makul gördü.

Isga etmeyip [kulak asmayıp] inadından dönmedi: — «Sen matuh olmuşsun [bunamışsın]. Ancak senin talimine ve benim iznime hacet değil, onlar bîferman çapar memleketi yakıp yıkarlar. Hem tahrib-i bilât olmuş olur ve hem de biz kaleyi almış oluruz. Hemen sen memur olduğun hizmeti gör. Yanık, Komran dediğin kaleler bize helva gelmez. Alındığı takdirce etrafındaki kurası içinde olan müstahfa- Ve amma Beç alınıcak, bunlar bîceng ü cedel eman ile zapzan askerine zeamet ve timar kılınır, devlete ne fayda olur? tolunup bunlara sarf olunacak makdur [güç] itlâf kılınacak hezine ve cephaneyi Beç kalesine ederiz, bâri bir azîm ülkeye malik olmuş oluruz» dedi.

Bu sözlerden kendi bîhuzur [rahatsız] olmakla bir dahi söyletmeyip «Azimetime mâni oluyor» diye dibelek adavet eyledi. Ve çuhaya kaplı bir erkân samur kürk giydirip yolladı. Hîn-i hezimet-i firarda [bozgun kaçışı sırasında] yani ki Yanık altına geldikte intikam kasdiyle «Bozgunluğa sebep oldun» diye katledip müteselli oldu ki mahallinde zikrolunur.

Ve: «Badelyevm [bugünden sonra] her kim bana bu yoldan men'e dair söz söyleyip muaraza ederse [tartışırsa] bilâaman katlederim» cevabını verdi.

Ve artık herkese hayret el verip tevekkül babına yapıştılar ve zuhurat-i ilâhiyeye [Allahın göstereceği şeylere] muntazır olup dururlar.

(C. II., 27-30)

28 inci (Şaban. 22 Ağustos 1683) pazar gün:

Muhasara. Bugün serdar-i âzam seferî taşra ortaklarına teşrif ve Erdel kıralı Apafi Mihal dahi ordu-yi hümayuna yakın gelmekle kendinin deli ve gönüllü askeri ve Eflâk ve Buğdan Beyleri karşı vardı. Ordu-yi hümayuna karip ma-

halde bir mikdar gedikli ve ulûfeli çavuş ile çavuş başı ve silâhdar ağası ve serdar-i âzam tarafından saraçbaşı divan rahtı ve abayî ile eğerlenmiş bir at götürüp bindirdi. Ve divan-i hümayun baş tercümanı İskerlet oğlu Aleksandıra dahi ilerice istikbaline girmiş idi, yolda kendüye müsadefe ve gelip haber verdi. Yarım saatten sonra deli ve gönüllü ve Eflâk ve Buğdan beyleri ve badehu kıral kaptanları bayrakları küşade zurna ve nabılların çalarak âyin-i batılların icra ederek yani ki kendi adamları rumiyane eda ile zurna ve trampete ve nakkareleri velvele-ârâ-i bimâna olarak **[mânasız gürültüler yaparak]** alaylariyle geçtiler. Badehu divan çavuşlariyle çavuşbaşı ve silâhdar ağası gelip badehu kıral-i mezbur otak kapısı önünde attan inip bu cümle âyan önünce yürüyüp yemin ve yesarına tapınarak bir mikdar yakınlariyle içeri üç direkli çergeye varıp sofa kenarında vaz olunan iskemleye oturdu. Tercüman yanında durup âyin ve erkânı tâlim ederken içeriden reis efendi ve çavuşbaşı selimî ve erkân kürkleriyle ve akabince serdar-i âzam kallavi destar ve kakum sof ferace ile sağ koltuğunda kethüda ve sol koltuğunda Yeğen Hüseyin Bey gelip makat üzere iclâs eyledi. Selâm ağası aleyke alıp çavuşlar alkışladı. Ve andan kıral gelip damen bus eyledi. Tekrar teklif etmekle temenna edip oturdu. Bir mikdar sual ve cevap hilâlinde bir dahi zeyl-i kerempaşların **[eteklerini]** takbil ve merasim-i ubudiyeti tekmil eyledi.

Kahve ve şerbet ve buhurdan sonra kendüye seraser nîmtene kaplı hilat-i samur-i murisüssürur **[sevinç verici samur hil'at]** ve 40 nefer kaptan ve mukarriplerine ve iki divan çavuşu ve tercümana birer kaftan giydirdi.

«Elhamdülillâk işte gelip Beç'i muhasara edip dövüyoruz. Taraf taraf şarampoları ve domuz damları ve tabyaları atılıp kale duvarına el vuruldu. İnşaallahü tealâ bir kaç güne değin fethi ümidindepiz. Ne dersin?» buyurdular.

«Pek güzel olmuş, Allah kolay getire. İsabet buyurmuşsuz» deyicek

«Yok, hele izin sana, zamirinde olanı korkma doğru söyle» buyurdukta:

— Sofraya bir sahan pilâv konsa evvelâ ortasından mı başlanır, yoksa kenarından mı? dedi.

— Zâhir kenarından, buyurdukta söylemedik söz komadı.

Hülâsa-i kelâm: «Askerinize, mühimmat ve cepahenize söz yok. Cümle mülûk-i nasara bir yere gelse bu cemiyete malik olamaz ve mukabelenize kimse gelemez. Lâkin Beç saab kaledir, gelindiği gibi eğlendirmeyip yürüyüş veyahut vire ile teshiri müyesser olmuş olaydı güzel iş idi. Ve illâ bu teenniye **[ağırdan alışa]** göre fethi düşvar olur. Ve bu insan ve devvaba göre dağlar dayanmaz. Yiyip içerler ve ganimete muvaffak olanları durmayıp kaçarlar. Hem kaht ü galâya sebep loursuz ve hem bu diyarın kışı mukaddemdir **[erken gelir]** âkibetinde zahmet çekeriz. Ve haberim var ki çasar, mülûk-i nasaraya kanlı kâğıtlar gönderdi. Her biri kudretleri mertebe askerleriyle alettacil **[çabuk]** gelmelerin taahhüt eyledi. Fikr-i savabım bu idi ki Yanık kalesinin fethine cell-i himmet buyurup atlı askere izin verip memleketi yakıp yıktırıp kışı serhat başında kışlamış olsanız tahkik çasar boynuna makrama takıp aman diyerek gelirdi. Çünki Yanık'a rağbet buyurmadınız, askerinizin ilerisi Akdeniz kenarlarına ve Venedik körfezi ve Kızılelma sınırlarına değin varıp çalkadı. Tuna suyunun beri canibinde şenlikten eser komadı. Gerek idi ki sizler dahi bu dip asakir-i mansure ile yürüyüp Beç'e rağbet etmeyip yanından geçip iki menzil yukarıda vaki Tuna üzerinde taştan yapılmış İskender köprüsünden ubur ve sağa dönüp Gülünç Nemçe diyarından ve Dutluk içinden yürüyüp Oyvar kalesi altına ve ondan Budin mukabili olan Peşte kalesi kurbuna gelinip ferih ve fahur Budin sahrası geçilip konulmuş olsa Nemçe memleketinin yâni ki Tuna'nın iki canibi

baştan başa vurulmuş ve sene-i atiyede gerek Yanık ve gerek Beç kalesi aman ile feth ü teshir kılınmış olurdu» dedi.

İsga etmeyip **[kulak vermeyip]** «Askere korku verir» diye gazaba geldi. «Çünki sen Nemçe'den korkarsın, var imdı Yanık altında zevk eyle» buyurup geri gitmesin emreyledi.

(C. II., 67 - 68)

KARA MUSTAFA PAŞANIN ÖLÜMÜ

[Tam iki aylık bir kuşatma sonunda Leh kıralının arkadan çıkıvermesiyle muhasarayı kaldırma zorunda kalan Kara Mustafa Paşa bozgun halinde geri çekilmiye başladı. Bu haber üzerine padişah 163 gün kalmış olduğu Belgrat'ta duramadı, Edirne'ye döndü. Bu sırada saray ve vezirler entrikası işlemiye başladı. Üçüncü vezir Kara İbrahim Paşa vezir-i âzam oldu, Kara Mustafa Paşa öldürüldü.]

Kara Mustafa Paşanın saraydaki düşmanları. — Bozgun haberinden neşelenerek oynıyanlar. — Padişaha verilen fitler. — Kara Mustafa Paşanın padişaha armağanları. — Saraydakiler telâşa düşüyorlar. — «Paşan da, sen de kâzip bir alay mel'unlarsınız. Devletim yıkıp urzum paymâl eyledi, askerim kırdırıp benam paşalarım öldürdü». — Ölüm fermanı. — Gece yola çıkarılan ölüm habercisi. — Kara Mustafa Paşa öğle namazına hazırlanırken. — Sokakta duyulan at sesleri. — «İmam efendi namazı boz. İş gayri yüzde oldu». — «Bize ölüm var mı?». — «Olmak gerek. Allah imandan ayırmasın». — Ölüme hazırlık. — Cellâda tembih.

Vezir-i âzam Kara Mustafa Paşanın Darüssaade ağası Yusuf Ağa ile Büyük Mirahur Boşnak Sarı Süleyman Ağa adüvv-i ekberleri **[baş düşmanları]** olmakla rikâb-i hümayunda mezemmetten hâli olmazlardı. Ol dahi bittabi bunları sevmezdi ve defileri **[kovulmaları]** tedarikinde olup rikâb-i hümayundan tard ü ib'ad murat eyledikçe mümkün olmadı. El'uhdetü alerravi sikadan **[inanılır kimselerden]** haberim var, Beç inhizamı haberi Blgrad'a geldikte Sarı Süleyman Ağa, Yusuf Ağanın odasına varmış «Adüvümüzün

işi bitti, intikam alacak günler geldi» diyip ayağa kalkmışlar· ellerine makramalar alıp döne döne oynamışlar.

Vezir-i sâlis Kara İbrahim Paşa mezburun aşağı halinden beri edna ağası ve giderek kethüdası ve hassa-i rikâb-i hümayuna küçük ve büyük mirahur ve badehu üçüncü vezaret ile kaymakam etmiş çerağı iken sadaret sevdasına düşüp efendisinden yüz çevirdi, yani ki Darüssaade ağası Yusuf Ağa sabıkta [eskiden] Firarî Mustafa Paşanın harem ağası iken ol vakit Kara İbrahim dahi Çuhadar ağası olup kapı yoldaşlık hasebiyle bunu da kendilerine uydurdular, «Bu herifin niceyedek kılıcın salasın? Muradın sadaret değil mi, işte bundan iyi fırsat mı olur?» dediler. Üçü de yekdil [birlik] derdmendin katlı tedarikinde oldular.

«Askerî taifesi şöyle dursun, halk-i âlem bundan yüz çevirdi. Madem bu sadarette sağdır kimse sefere gelmez· Tahkik haberimiz var, yalan söylersek etmeğin gözümüze dursun, saltanat sevdasına düşmüş, bâzı ocaklara ve Anadolu diyarının müfsit mahallerine ve alelhusus İçel eşkıyasına hezar gûne [bin türlü] vaadler ile gönderdiği ızlâl [baştan çıkartma] kâğıtları işte!» deyip memhuru mutabık yazdıkları sahte mektupları padişah hazretlerine gösterdiler, itimat etmedi, «Bu adam bu işin sahibi değildir» buyurup def-i meclis eyledi.

Hikmet-i ilâhi mah-i zilhiccenin yirmi üçüncü düşenbe gecesi ki kânunuevvelin dahi üçüncü gecesi (13 Aralık 1863) bir azîm râd ü berk [gökgürlemesi ve şimşek] ile rahmet-i bâran nâzil oldu [yağmur yağdı].

Fakir Mülhemiye'ye baktım: «Kânunuevvelde [Aralıkta] râd ü berk vâki olsa ol vilâyet padişahı gizlice bir büyük adamın katl ve mal ü emlâkin almıya delâlet eder» demiş.

Vakaa «Acep ne zuhur eder?» fikrinde iken ertesi gün alessabah [sabah erkenden] Belgrat'tan vezir-i âzamın telhisiyle telhisî İsmail Ağa çıkageldi. Meğer mukaddema der-i devlette Kapı kethüdası olan çavuşbaşı Kadıköylü Mehmet

Ağa ve bâzı ahbabı kenduye yazmışlar, «padişah hazretleri münkesirülhatırdır [gücenmişlerdir] der-i devlete lâyık bâzı hedaya-yi azîme [büyük armağanlar] ile tatyib-i hatır edesiz» demişler imiş.

Ol dahi telhisîyi gönderip lâyıkı makdurundan ziyade yani ki 100000 frengî nakit altın ve nısfı mikdar takviminde mücevherat tedarik edip rikâb-i hümayuna teslim eylemesin sipariş eylemiş. Lâkin kaymakam Kara İbrahim Paşa ile Büyük Mirahur Boşnak Sarı Süleyman Ağa dibelek korkuya düşüp derdmendin kuyusun kazdılar· «Bu gece bunun tedariki görülmez ise yarın hediyesin verir, telif-i kulûb-i sultanî eder [padişahın gönlünü eder]. Cerayimine kalem-i af keşide buyurduktan sonra badelyevm arzı dönmez, üçümüzün de tedarikin görür, her birimizi eşedd-i ukubetle katl ü helâk eder» dediler.

Ol zalim mühin-i devlet [devlet hayını] kara yüzlü kanlı arap dahi işbu mah-i mezburun 24 üncü (14 Ocak 1683) salı gün şikârgâhta [av yerinde] padişah hazretlerine ne dedi ise dedi tamam tıkıp doldurdu. Tenfir-i kulûb-i sultanî edip [padişahın kalbini nefret ettirip]: «Akşam görelim» cevabın aldı.

Ve akşam saray kapısına gelip koçudan indiği mahalde telhisî İsmail Ağayı ihzar ve bilmüşafehe [söyleşerek] serhat ahvaline müteallik bâzı sual ve cevaptan sonra mağzuban [kızarak]: «Paşan da, sen de kâzip bir alay mel'unlarsız, devletim yıkıp ırzım pâyimal eyledi, askerim kırdırıp benam paşalarım öldürdü ve memleketlerim kâfire aldırdı» buyurup mezburu kapı arasına hapsettirdi.

Andan Harem-i şerife teşrif buyurdukta Kızlarağası Yusuf Ağa gelip beynel'işaeynde [akşam ile yatsı arasında] yani ki mah-i mezburun 25 inci çarşamba gecesi derdmendin katline hatt-i şerif aldı.

Derakap Kapıcılar kethüdası Gazzaz oğlu Ahmet Ağa ile Çavuşbaşı Kadıköylü Mehmet Ağayı içeri odasına davet edip: «Vezir-i âzam Mustafa Paşanın katline ve ona emanet olan mühr-i hümayunla sancag-i şerifi ve miftah-i Kâbe'yi

alıp getirmiye sen memursun» deyip Çavuşbaşıya hitaben sâdir olan hatt-i hümayunu dahi ona teslim eyledi. Ve Engürüs serdarlığı Halep eyâletiyle Yeniçeri ağası vezir Bekrî [sarhoş] Mustafa Paşaya inayet buyurulmağın ol mahalde onun hatt-i şerifiyle fermanın ve seraserli kürkün Kapıcılar kethüdasına teslim ve doğru serdar canibine nüzul ve ondan maan [beraber] varıp memur olduğun hizmetin edasın tembih eyledi. Onlar dahi ağlaşarak taşra çıkıp bermucib-i emr-i hümayun [padişahın emrine uygun olarak] gecenin üçüncü saatinde altmış menzile binip Belgrat'a revan oldular...

... İşbu sene-i mezbure (1095) Muharreminin altıncı şenbe gün (25 Aralık 1683, Cumartesi) Kapıcılar kethüdası Ahmet Ağa ile Çavuşbaşı Mehmet Ağa Belgrat'a varacağı gün Yeniçeri ağası vezir Bekrî Mustafa Paşaya adam gönderip agâh ve ol dahi kol dolaşır şekilli şehirden taşra çıkıp kırda görüştüler ve kenduye olan hatt-i şerifi verip kürkü giydirdi ve «Geriden serdarlık hatt-i şerifiyle kılıç. kaftanın geliyor» dedi ve ondan bilââram [durup dinlenmeden] maiyetiyle öğle mahalli [öğleye doğru] vezir-i âzam sarayına vardılar.

Vezir-i âzam Mustafa Paşa dahi öğle namazına seccade döşetip imam Mahmut Efendi sünnete şüru etmiş iken vezir-i âzam dahi kalkıp namaza şüru edeceği mahalde sokakta at şamatası oldu. Kendiler «Nedir?» diye sokağa nâzır [bakan] pencereden baktıkta Yeniçeri ağası ve ardınca Kapıcılar kethüdası ve Çavuşbaşıyı görücek: «İmam efendi, namazı boz, iş gayri yüzden oldu» deyip ellerin oğuşturarak gezinmeye başladı.

Onlar ise bilâtevaükuf [durmadan] saraya girip yukarı çıktılar. Derhal Ali kethüda önlerine varıp nutuk kelâm etmeden [bir söz söylemeden] doğru vezir-i âzam olduğu odaya girdiler.

Yeniçeri ağası varıp damenin bus ve Kapıcılar kethüdasıyle Çavuşbaşı selâm verip durdular.

Vezir-i âzam dahi: — Ne haber? deyicek Kapıcılar kethüdası:

— Şevketlû padişahımız hazretleri sende emanet olan mühr-ü hümayunla sancag-i şerif ve miftah-i Kâbe'yi istedi, dedi.

Ol dahi:— Emir padişahımın, deyip koynundan mühr-i hümayunu çıkarıp ve sancag-i şerifle miftah-i Kâbe'yi sandığiyle getirip teslim eyledi ve: «Bize ölüm var mı?» dedikte: «Olmak gerek, Allah imandan ayırmasın» dedi. Ol dahi: «Rıza Allahın» deyip seccade kodurdu. Onlar da taşra çıktılar. Öğle namazın kılıp kenduye asla infial gelmedi ve dua edip el yüze çaldıktan sonra iç oğlanına: «Artık siz varın gidin, beni duadan unutmayın» dedi ve kendi eliyle kürkün ve sarığın çıkarıp: «Gelsinler. Ve şu kaliçeyi kaldırın, cesedim toprağa alûde olsun» dedi ve kaldırdılar ve cellâtlar dahi girip iplerin hazırladıkta kendi elleriyle sakalın kaldırıp «Bir hoş, usuliyle takın» deyip kazaya rıza verdi.

Onlar da takıp iki defa çekip teslim-i ruh eyledi. Badehu esvabın soyup aşağı saray avlusunda bir köhne çadıra indirip gasl ü tekfin ve kaldırıp namazın kıldılar ve yine ol çadıra getirip tabut içinde cellât başın yüzüp cenazesin saray karşısında cami-i şerif avlusuna defneylediler: Rahmetullahü aleyh.

(C. II., 119-124)

DÜŞMAN BUDİN'İ KUŞATIYOR..

[Viyana kuşatmasının başarısızlıkla sona ermesi, Osmanlı imparatorluğu ile sınırlı bulunan bütün devletleri ayaklandırdığı gibi sınır ötesi devletler halkı da gönüllü olarak savaşa girdiler. Barış antlaşmaları olanlar bunları bozdular, böylelikle kuzey - batı ile kuzey - doğu ve güney - batı sınırları savaş meydanı haline girdi. Kara Mustafa Paşa yerine vezir-i âzam olan Kara İbrahim Paşa pek başarılı bir idarecilik göstermek şöyle dursun, bâzı başarı gösteren komutanları lekeliyebilmek için yardım etmediği yolunda ağır surette suçlandırılmış bir kimse idi. Viyana kuşatmasından sonra yer yer, bozgunla sona eren savaşlar yapılarak tam bir yıl sonra Avusturyalılar Budin'i kuşattılar. Budin savaşları çok çetin olmuştur. Bu savaşların kahramanı «Şeytan» İbrahim Paşa idi, ki bu başarıları üstüne lâkabı «Melek» e çevrilmiştir. Fakat vezir-i âzam bunu da bir yıl sonra düşmanlıkla öldürtmüştür.]

Budin'e gönderilen düşman elçisi. — «Cephanemiz tükendikte yıkılan kale taşlariyle dövüşürüz.» — Bir hücum. — Bir «dil» in verdiği haber. — Orduya yardım haberi. — Budin'e yollanan haberci. — Şeytan - Melek İbrahim Paşa'nın ölümü.

Beç'ten yirmi konak içeriden Nemçe çasarının damadı ve ikinci serdarı ve yedi kıralın biri ve Dibavara (Die Bavaria) vilâyetinin berveçh-i ocaklık hâkimi Barfiriş Maximlian nam hersek dahi kendi ülkesinde cem eylediği 30000 cünud-i şeyatin ve 400 merdiven ile eyyam-i muhasaranın altmışıncı gün Budin kalesi altına gelip tabura girdi ve serdar-i küffara vâfir sitemler eyledi.

İçeriye nan [ekmek] ile elçi gönderdi ve kale kapısına varıp izin taelp eyledi.

Muhafız-i kale vezir İbrahim Paşaya haber verdiler. «Alın içeri, gelsin» buyurmağın varip getirdiler.

Ol mahal taam üzeri [zaman yemek vakti] idi. Bir azîm ziyafet tertip edip kesret-i taamdan mel'un hayrette kaldı.

— Biz sizi zahiresiz kıyasında idik. Bu zîk mahalde [darlık içinde] kırk elli sahan nimet tedariki nice mümkün? deyicek paşa-yi zişan dahi:

— Felillâhülhamd her bâr [her defa] nimetimiz böyle mebzuldür [boldur]. Beş sene alettevali [aralıksız] mahsur olursak da zahiremiz vefa edip eksilmez. Belki dahi üç dört kat ziyade olur, zahmet çekilmez, buyurdu.

Meğer bu kâfir merhum sadr-ı sabık [eski sadrâzam] Fazıl Ahmet Paşa kullarından, hizmetinde perverde olmuş ve Rabe cengi inhizamında [bozgununda] firar edip Nemçe çasarının içoğlan zümresine katılmış fasih Türkçe bilir, tercümansız söyleştiler. Ve kendi ile taburdan bir Mısırlı esir getirmiş idi: «İsterseniz alın» dedi.

Paşa dahi: —İhtiyacımız yok. Er isen taşradan gönder, yoksa ben senin zu'm-i fâsidini bilirim, alıkoyayım da: «Türkün cenkçiye muzayakası var imiş. cebren hizmetkârımı elmden aldı» diye askeriniz beyninde söyliyesin. Yok bu pamuğu kulağından çıkar. Devlet-i padişahide gerek askerimiz ve gerek zahiremiz vâfirdir ve hâlâ kalede kılıca gelir askerimiz 100000 den artıktır. henüz dahi burunları kanamadı. Ancak sen neye geldin, söyle, buyurdukta hersek Maximilian'ın namesin çıkarıp verdi.

Ol mahalde kalenin yüz mikdarı âyan-i askeri cem olup mahzarlarında name-i küffar tercüme ve kıraat olundu:

«Sen kim muhafız-i kale İbrahim Paşa, efendine hizmetse ancak olur. Ve ihtiyar ve umur dide ve bahadır ve tedbir ve tedarike kaadir ve namlı ve sen gibi bir kulu dahi devlete bu denlû hizmet sebkat etmemiştir, yüz gün oluyor, bir alay mecbur taifeyi yetişir kırdırdın. İşte kalenin dört duvarından eser kalmadı ve sizler ki kul ağaları ve kale

zabitleri ve memleket paşalarısız, din gayretinden can ve başınızı feda edip merdane ve dilirane cenkler eyleyip padişahınız katında yüzünüz ak olup hizmette kusurunuz kalmadı ve dua-yi iltifatına nail oldunuz. Badelyevm bu kaleden size hayır yok görüyorsuz. Can ve baş ehl ü ayal ve emval ü erzakınız gerek ise bize kaleyi teslim edip dinimizin hükmü ve merhametlû çasarımızın lûtf ü keremleri üzere cürmünüz affeyleyip gerek araba ve gerek sefine tedarik olunmuştur. Emin ve salim dilediğiniz mahalle isal edelim ve illâ son pişmanlık fayda etmez. Darb-i dest **[vuruşma]** ile aldığımızda sagir ve kebirinizi **[küçüğünüzü büyüğünüzü]** bilcümle kılıçtan geçiririm» deyip buna göre nice türrehat yazmış.

İbrahim Paşa dahi: — Elçi bey, bu kaleyi Sultan Süleyman han feth eyledikte paşalara sipariş etmemiş, içindeki kul taifesine ısmarlamış. İşte kul ağaları, verirler ise kendiler bilir, buyurdukta ve kul ağaları dahi:

— Padişah hazretleri bu kaleye bizi tâyin buyurdukta: «Kullarım, Allah emaneti olsun, kalemi bir hoş muhafaza edin, yoksa düşmana verin buyurmadı. Ve henüz birimizin dahi mansıbı tebdil olunmadı ve askerimize fütur gelmedi. Gittikçe şevkimiz artıp imdadımız geliyor. Neden iktiza eder kale vermek? Biz cümlemiz kırılmıya muhtacız ki siz kaleye malik olasız. Yüz güne kariptir cenk ederiz, bir ol kadar dahi mahsur olursak perva ve kusur ve aczimiz yoktur. Geçen gün Siyavüş Paşa imdat koduğu 10000 serdengeçti askeri bizlere: «Siz geri durup dinlenin, yüz gün de biz cenk edelim», dediklerin söylediler. , ,

Elçi dahi: — Ya şimdi ben hersekime ne cevap vereyim, bir netice söz verin, dedikte İbrahim Paşa dahi:

— Bu kalede 100000 cenkçi asker ve beş yıllık zahire ve mühimmat, cepane mevcuttur. Zahiremiz kalmadığı hînde gazilerimiz şehit olanları çıkarır yeriz ve cepanemiz tükendikte taşradan gelmek mümkün olmaz ise yıkılan kale taşlarıyle cenk ederiz, cevabın ederler. Fazl-i Hak ile bu

asker sağlığında size kale yok. Herseke söyle elinden geleni geri komasın, cevabiyle kapıdan taşra eylediler.

Elçi varıp söyledikte mel'un gazaba gelip Budin kalesinin dört köşesinde müslümanların birer Tanrı hanesi olur ise de darb-i dest ile alıp cümle yıkarım diyip Lât ve Menat'ına **[haçına putuna]** yemin eyledi. Ve on bini helâk olur ise on bini kaleye girip zaptederiz zu'miyle 20000 ve bir rivayette 30000 serdengeçti yazıp ve ertesi mah-i şevvalin 24 üncü (4 Ekim 1684) çarşamba gün vakt-i zuhurda **[öğle zamanı]** herkes rahatta iken mukaddem kendi askerin ve akabince Nemçe leşkerin yürütüp ve kaleden atılan top ve tüfenge bakmayıp hendeklere doldular ve top ile açtıkları Frengi kulesinin gediğine hücum edip şarapolarına sarıldılar ve dört neferi içeriye girip kestiler. Ve şarampolara sarılanların ellerin ve kolların kesmedikçe kurtaramadılar ve kalenin bürç ve bârusuna ve çatma ve dolma toprak üstüne tırmaşarak çıkıp içeriye atılmak sadadında iken ol mahalde mevcut Budin yeniçeri ve gönüllü hisâr ehlinden cem-i kalil **[az bir topluluk]** düşmanı karşılayıp sair asâkir-i mansureye haber olunca kâfir ile dest giriban **[yaka yakaya]** olarak bir mertebe cenk ve savaş ve neberd-i pürhaş oldu ki tâbir ve tahriri mümkün değildir.

Budin gönüllülerinden 12 nefer bölükbaşı zümre-i şühedaya mülhak oldu, ve güruh-i küffar-i murdar-i napakten dahi kati vâfir-i üftade-i zir-i hâk oldu.

Gittikçe ateş-i cenk iştal bulup düşman-i dinden suret-i galebe nümayan olduğundan muhafız-i kale vezir İbrahim Paşa haberdar olmağin derun-i hisarda **[kale içinde]** olan guzat-i mansurenin gedik başına varıp imdada erişmelerine tellâl nida ettirdi.

Cemm-i gafîr ve kesir ol mahalle akıp gönül birliğiyle gülbank çekip, Allahü ekber, düşman-i dini bir mertebe alef-i şemşir eylediler ki vasf olunmaz. Hay ü huydan, velvele-i top ü tüfenkten zehreler çâk olup ve alelhusus gaziyan-i islâm el kumbara ve sengi ve saraylıktan Siyavüş Paşa kemankeşleri okları öyle yağdırdılar ki hesaba gelmez

ve düşman-i din dahi ol mahalde gediklere ve saraylığa ve asakir-i mansure cemiyetgâhlarına toplar uydurup eylediği şenaatin nihayeti olmayıp bihamdillah saraylıkta kimseye zarar isabet eylemedi.

Bu hal üzere dört saat alettevali cenk ü cidal ve harb ü kıtal mümtet olup [uzayıp] sarhoş melâîn öldüğüne bakmayıp kalenin top ve tüfengi ve kumbara ve sengi kendilerin demet demet ederken gayreti elden komayıp bir mertebe hücumlar eylediler ki tâbir olunmaz.

Asakir-i islâm dahi gayret-i din ve Huda-yi lâyezalin avn ü inayetiyle rû-yi düşmanda [düşman karşısında] sabtkadem olup taş ve ağaç ve el kumbarası ve enva-i âlât ve ateş tulumbalarıyle ateşler açıp darb-i şemşir ederek [kılıç çalarak] hahünahah galip ve mansur oldular.

Ve akşama karip düşman-i dinin piyade askerinin baş ve buğları olan mel'unu, Rüstem Paşa kolundan bir yerli yeniçeri kurşun ile vurup helâk etmekle küffar-i duzahkarar [durakları cehennem olası kâfirler] külliyet ile makhur ve münhezim olup [bozulup] yüzün döndürdüler ve metrislerine varınca kırdılar ve mensuren kaleye avdet edip şühedanın kimin defn ve kimin Tuna'ya atıp küffar leşiyle ovalar ve hendekler dolup kaldı ve kokudan gezilmez oldu.

Ve bu denlu yürüyen küffardan yaralı bereli 1000 mikdarı selâmet bulduğu hadd-i tevatüre varmış iken süphanallah taraf-i islâmdan ancak 22 nefer gazi câm-i şehadet nuş ve 35 neferi mecruh olduğu tahkike erdi.

Ve muhafız-i kale vezir İbrahim Paşa hot cümleden ziyade din-i mübin, ugur-i hümayunda şeb ü ruz [gece ve gündüz] hab-i rahatı [rahat uykusunu] terk ve kemer-i gayret-i bend ve kalenin burç ü bâru ve kule ve tabyaların her ân ü saat devir ve guzat-i mansureye istimaletler ve atâlar edip gûnagûn [türlü türlü] eylediği tedbir ve tedarikleri biemrillâh-i tealâ takdire muvafık gelip defeat ile melâinin lâğımların bulup ve püskürmeler atıp ve ol mahaller guzata zapt ettirmek ve hezar gûne [bin türlü] lâğımlar

yürütüp küffarı tâciz etmek ve şabanruzan [gece gündüz] bihadd ü kıyas dil ve kelle aldırmaktan hâli değil bir pîr-i ruşen gazi ve alelhusus şahadet ve bahadırlığı Kahraman ve Neriman'a ve seha ve keremi Hatem-i Tai'ye muadil bir vezir idi. Vücutları kaleye değil, amme-i ibadullaha rahmet idi. Hafazanallah [Allah saklasın] bunlardan gayrısı bulunmuş olsa kale elden gideceğinden şekk ü şüphe yoğidi.

Ve alelhusus bu cenkte ve ol gedikte mevcut Karaman valisi Rüstem Paşa ki hakka ismi müsemmasına mutabık, demirkazık gibi gediğinden ayrılmayıp ve dergâh-i âli yeniçeri ocağından haseki İbrahim Ağa ile ol kadar cenk ettiler ki bu mertebe cüret ve cesaretlerine herkes aferin eylediler. Ve mezkûr İbrahim Ağa hot cümle guzat-i müslimînin pîr ü perveri ve zamanının beber ve kaplanı ve gayretkeş ve âbrûları olup mecmu-i küffar ile olan vakaların mutasavver olmalarına sebeb-i manevî ve cümleyi tahrik ve ileri yürüyüp asla bir mahalde rugerdanlık eylemediği ammenin malûmu ve Adana valisi Çerkes Ahmet Paşa ise nazîri gelmemiş ve her cenkte mevcut ve zamanının Neriman ü Kahramanı idi. Hak tealâ âkibetlerin hayreyliye, âmin. — (C. II., 165-168).

Bundan akdem vezir Abaza Siyavüş Paşa Budin kalesine imdadı koyup Kestane Bayırında ve Kıral pınarında ordu-yi hümayuna geldikten sonra ol gün akşam vakti dil tutulup (15 Şevval - 24 Eylûl): — «Yarın alessabah Nemçe askeri sizi şebhun edecektir» demekle badel'istişare zaman-i işade [akşam ve yatsı arasında] cümle ordu-yi hümayunla ağırlık ol mahalden kaldırılıp Erçin palankası kurbuna gönderilip kendiler sebükbar kaldılar.

Ve sabah namazı Kestane bayırına çıkıp küffarın seyrine durdular. Ve melâin-i haâsirîn dahi atlı ve yaya kol kol alayların düzüp ordu yerine gelicek yerinde yeller eser, «Hay gidi Türk ne yaman bize âl eyledi» deyip atlı guzzat-i islâm üzerine yürüdü. Lâkin bunlar cenk istemeyip geri ordularına avdet etmeleriyle küffar dahi: «Bizi hile ile mey-

dana çıkarmak fikrinde olmak gerektir» deyip havflarından dönüp tabur-i menhuslarına girdi. Ve asakir-i islâm dahi Erçin palankası kurbunda Tuna kenarında zahirelenip ve ertesi gün rihlet [yola çıkma] ve Üstolni Belgrat'a doğru azimete musammem iken salahor Bayram Ağa mübaşeretiyle tâyin olunan tatar askerinin reisleri Çelebi oğlu Mustafa Ağa ile Bayram Ağanın mektubu gelip Belgrat'a vusul buldukların haberin ilâm etmişler. Şöyle ki:

Memur olduğumuz himezt-i aliyye-i padişahide asakir-i tatar-i adüvşikâr le sür'at ve istical birle Yerköy nam mahalle nüzulümüzde tekrar Asitane-i saadetten hatt-i hümayun gelip bir gün mukaddem ordu-yi hümayuna erişmemiz tekit buyrulmuş ve Rusçuk canibine uburumuza sefayin tedarikinde iken sükkân-i vilâyet [il halkı]: «Tatar taifesi bu canipten geçer memleketimizi harap eder. Budin kalesinin yolu Eflâk içinden doğru doğrudur, ol tarafa gitsinler» diye muaraza ve feryat edicek âyan-i Tatar: «Eflâk yakasında on günlük mahalde şenlikten eser yok ıssız yerlerdir. Biz cenge gideriz, aç susuz geçinmek nice mümkündür? Eğer Rusçuk tarafından ubura yol verilmez ise ölüm bir olduktan sonra geriye döner ve varıp Leh keferesi ile cenk ederiz» diye azîm mücadele ve bizzaruri rıza verip bir gün bir gecede Tuna'dan Rusçuk kasabasına geçtik ve geceyi gündüze katıp Hasan Paşa palankasına geldiğimizde Budin kalesine imdat konuldu haberyle Asitaneye irsal buyrulan kulunuz ile görüşüp ve Erçin'de zahirelenmek için ikamet üzere olduğunuzu haber alıp şadolduk, ve bize: «Muaccelen [çarçabuk] imdada erişesiz, lâkin Belgrat köprüsü bozuktur, ileriye âyan-i vilâyete adam gönderin siz varıncıya değin sefayin [gemiler] hazır olsunlar» dedi.

Ve bu kulları öyle edip mah-i şevvalin (1095) 19 uncu (29 Eylûl 1684) cuma gün Belgrat'a vusul müyesser oldu. Tatar taifesi Abaza köşkü etrafına ve âyan-ı şehre konup vilâyetli ziyafetler eyedi.

Ve dediler ki: Serdar vezir Mustafa Paşa hazretleri ku-

dumunuza müterakkiptiler [gelmenizi dört gözle beklerler]. Etrafa bu denlû adamlar tâyin edip tecessüs ettirdi, olmadı bir netice haberinizi alamadıkları ecilden [yüdzen] gayet elem üzerelerdir. Lûtfeyleyip Belgrat'a geldiğinizi mektup ile ilâm edin. Sevab-i azîmdir teşrifinizi iştmekle cümle asakir-i islâm memnun ve mesrur olurlar. Ve 40000 tatar askeridir diye tevatürlüce yazın, ki bu hususta yalan caizdir ve Esek'ten öte kadana eşkiyası eksik değil, Allah hıfz eyliye felek halidir, nâkil-i mektup [mektup götüren] düşman eline girer ise bieyyi veçhin kâne serdar-i küffara götürürler, tavfa düşmelerine sebep olur» demeleriyle bu minval üzere tahrir ve bu elkapta Çelebi oğlu Mustafa Ağa, Han zade Nureddin Azamet Giray sultana dahi bir mektup terkim ve beş altı güne değin ordu-yi hümayuna erişmelerin tefhim ve irsal etmişler. Ve Esek muhafazasına memur Maraş valisi Ömer Paşa dahi yanlarına 150 adam koşup salimen gelmişler idi.

Serdar vezir Mustafa Paşa dahi: — Ağam, hoş geldin, safa geldin, kademler getirdin. Hayır mıdır? buyurdukta,

— Taraf-i padişahiden imdada tâyin olunan 40000 tatar askerinin kudumu müjdesin getirdim, deyip mektupları vericek okuyup biraz tebessüm eyleyip, vâfir zaman hayrette kalıp ağladı. Ve sonra baş kaldırıp:

— Behey ağa iki aydır gözlerimiz yollar gözetir. Felillâhülhamd, şunun ayağına ılıcak su dökün, buyurup rüesa-yi askeri otağına dâvet ve vaki-i hali bildirdi.

Ve taraf taraf ordu-yi hümayuna tellâl nida ettirip guzzat-i islâmı tebşir eyledi.

Ve: — Bana bir Macar reayası bulup getirin, Budin kalesinde muhafız vezir İbrahim Paşa kardeşimize müjde haberin gönderelim, dedi.

Ve Üstolni Belgrat valisi Atlıbeyzade Mehmet Paşa iki reaya getirdi. Bayram Ağa mektubunun bir suretin yazıp:

«İnşaallahütealâ tatar askeri gelip vâsıl olduktan sonra ruz-i kasımdan iki gün mukaddem varıp tabur-i makhuru

üç yerden kuşatıp sizler dahi gülbank işittiğiniz gibi bilkülliye taraf taraf kaleden taşra çıkıp düşman-i din üzerine **hücum edesiz.** Bu minval üzere biz enseden ve siz önden **kâfiri ortaya alıp kıralım. İnşaallahü tealâ fırsat** ve nusrat bizimdir. Bu cengi sair cenklere kıyas etmeyip gönül birliğiyle kıyam-i tam edelim [adam akıllı davranalım]. **Ve illâ işte kasım gedi, dahi padişaha ne yazalım. Boğazımıza** ipi takması emr-i mukarrerdir. Böyle mundar ölmekten ise bâri gaza yüzünde dövüşe dövüşe şehit olmamız hayırlıdır» deyip mektubu mühürledi ve keseleyip macar reayasına verdi.

«Selâmet birle götürüp cevabın getirirsen sana dahi çok ihsan verip tekâlîften maaf ederim» vâdesiyle bir kabza altın verdi.

Ol dahi arkasına dikip yüzün yerlere sürerek Budin kalesine gitti.

... Üçüncü günde Üstolni Belgrat'a iki buçuk saat karip bir göl kenarına varıp nüzul ve ol mahalde macar reayası gelip muhafız-i kale İbrahim Paşadan serdar vezir Mustafa Paşaya mektup getirdi ve huzuruna getirip lisanen takrir ettirdi. Şöyle ki:

«Evvelâ şapkamı koltuğuma alıp doğru tabura vardım. «Beni serdar hersek'e buluşturun» diye feryat eyledim. Beni alıp götürdüler. Şapkamı yere vurup yüzüm yere sürdüm. Feryad ü figan ederek saçım sakalım yoldum, «Reayanız olup gece gündüz ehl ü ayalim ile hizmetiniz ederken levendiniz köyümüzü vurup harap eyledi. Bana bir buyrultu ver artık incitmesinler, emin olalım» dedim. «Hangi **köydensin?»** dedi. Filân karyede olduğum haber verdim. Ve «Türk askerinden haberin var mı?» dedi. «Beli, dünkü gün Üstolni Belgrat'a karip mahalle geldiler.» Ve «Ya hiç bir yerden imdat geldi mi?» dedi. «Elli bin tatar askeri ordularına dahil oldu. Serdar Mustafa Paşa üç gecedir gelen tatarı meş'aleler ile çubuk vurup saymada ve kaleme getirmededir» dediğim gibi mel'un gazaba gelip: «Niçin böyle

müthiş sözler söylersin» diye yerinden sıçrayıp sakalımdan tuttu. Yumruk ile bir kaç defa ağzıma ve burnuma ve arkama vurdu.

«Derakap mektup aklıma gelip belki üzerine vurur isehışıltısından duyulur ve sonra beni casustur diye katl eder havfinden ankastin arkam üzerine düştüm ve karnıma ol kadar tepme vurdu ki az kaldı canım çıkayazdı. Hele taburda olan macar serdarı imdadıma erişti ve hersekin yakasından geri çekti: «Ne istersin şu fakirden? Nedir cürmü? Doğru söylediğiyçin öldürürsün. Mukaddema bu ahvali ben sana bir kaç defa demiş idim. Büyük Türkü bir defa Beç'te bozduk, soluğun bir baş Belgrat'ta aldı. Bu küçük Türkü dört beş defadır bozup cümle orduların ve mal ve eşyaların almış iken yine etrafımızda dönüp gezmekten elbette bir kastı olmak gerek der idim. Meğer veçhi var imiş, İşte geldi zuhur eyledi, Askerimiz zebun oldu ve davarlarımız kaldı ve Türkün bu kadar bin dinç imdat askeri geldi. Bir mahalden üzerimize yürürler ise bilcümle helâk olmamız **emr-i mukarrerdir. Hemen bir gün evvel tedarikimizi görmek** gereksiz, yoksa halimiz müşküldür» dedi. Ve hersek lâin parmağın ağzına alıp vâfir tefekkürden sonra «Bunun köyüne kimse destdırazlık etmesin. [el uzatmasın]» diye elime emniyet kâğıdı verdi. Ve ben de artık biperva taburda gezer yürürdüm. Ve **elhamdülillah** ikinci gün salimen kaleye girdim ve mektubunuzu İbrahim Paşa hazretlerine verdim. Ahvale vâkıf olucak cümle mahsurîni müslimîni **tebşir eyledi,** ve taraflarından getirdiği mektubu önüne kodu, ve «İtimat buyurmazsanız işte hersekin dahi verdiği emniyet kâğıdı» deyip gösterdi ve tercümana okutup sıhhatine vâkıf oldukta vâfir ihsan ile yedine muaf kâğıdı verdi. — (II., 173 - 176),

İbrahim Paşa-yi mağrur geçen sene biavnillahülmelikülkaadir [Tanrı yardımıyle] Budin kalesin keyyid-i âdadan halâs ve iltifat-i padişahiye mazhar düşüp sorguç irsaliyle nam ve şanı âleme münteşir olmuşidi. **Vezir-i** âzam namına olan kara dev ise hasedinden nişlediyse işledi irsal-i mühim-

matta taksir ve hezimetine sebep olup namın yerlere vurdu ve katline tamam bel bağlayıp vezir-i salis Boşnak Sarı Süleyman Paşa'yı dahi kendiye uydurdu ve kızlarağası Yusuf Ağayı dahi kendilerine tebaiyyet ettirdi [uydurdu]. Hattâ padişah hazretleri mahfice Süleyman Paşaya sadareti vâde buyurmağin ol dahi Melek İbrahim Paşanın aradan kalkmasına nasb-i nefs eyledi ve selh-i ınısek) əəoɔiqlız ı-qəm sonları 1685) de Süleyman Paşa ve şeyhislâm ve kazasker efendiler ve yeniçeri ağası ve Koca Köprülü'nün kardeşi Arnavut Hasan Ağa ve küttaptan Acemzade Hüseyin Efendi huzur-i hümayuna dâvet ve Hasoda köşkünde cemiyet ve Melek İbrahim Paşa hususunda meşveret eylediler. Fakir anda hazır idim.

Evvelâ kaymakam Süleyman Paşa söze gelip: Yüz binden mütecaviz müntehap [seçme] asakir-i islâm ile Estergon gibi bir muhtasar kaleyi on beş gün muhasara ve bifeth avdet ve su-i tedbiriyle tabura mukabele ve münhezim olup bunca mühimmat ve cephaneyi yakıp nicesin düşmana aldırdı ve Uyvar kalesine imdat etmeyip gözü önünde çağırta çağırta kâfire verdi ve bostancı başı Hüseyin Ağa iştira eylediği zahireyi bir mahfuz yere vazetmiş olaydı düşman-i din Osek'e gelmezdi. Hem zahre gitti ve hem memleket hasaret oldu, ve devlet-i aliyyeye bu denlû zarar terettüp eyledi. Bu kendinin su-i tedbiri ve tama-i hamı belâsıdır. Bu töhmet yetişmez mi? dedi,

Şeyhislâm efendiyle huzzar-i meclis bilcümle vezir-i âzam tarafına tebaiyet edip katli tarafında oldular. Ancak Anadolu kazaskeri Ebusait zade koca Feyz(ullah) Efendi dini bütün ehil adam idi:

— Bu töhmet ile katil na meşrudur, bir mahalle nefy olunsun, dedi.

Isga etmediler, ol mahalde vezir-i âzamın telhisi gelip katline ayak bastı.

Şeyhislâm Ali Efendi ise bir mizaçgir iş adamı idi, na-

hak fetvasın yazıp padşaha verdi. Mucibince hatt-i şerif sâdir olup meclis dağıldı,

Ve Belgrat'ta iştira cemine memur bostancı başıya vezir-i âzam kara hain kapıcılar kethüdasına nihanî «Belki padişah hazretleri merhamet edip cerayimin af buyura .Sür'at ve istical birle bir gün mukaddem erişip kaydı görülmesin» tembih eylemiş idi.

Sene-i âtiye (1097) Muharreminin 6 ncı (3 Aralık 1685) pazar gün:

Belgrat'a varıp doğru bostancı başı hanesine indi ve kendiye hitaben olan hatt-i şerifi yedine verip:

— Ben muhallefatı kabzına memurum, sen hemen şimdi var ve kaydın gör, diye yolladı. Ve kendi konakta kaldı.

Ve bostancı başı dahi biraz bostancı ile varıp buluştukta:

— Hoş geldn ağa oğlum, ne haber? buyurdukta:

— Bu yıl iştra olunan zahire muhasebesi görülmek için asitaneden ferman geldi. Emrinizle zağarcı ve sansoncu başılar huzurunuza davet ve mahzarlarında görüp defterin gönderelim, dedi.

— Kim getirdi? buyurdukta:

«Kapıcılar kethüdası!» deyicek benzi çalınıp:

— Kazaya rıza. Abdest görün, demiş.

İki rekât namaz kılıp:

«Yarap, din ve devlete kırk yıldır sadakat ile ettiğim hizmeti bilirsin. Ömrüm âhır oldu, hüsn-i hâtime müyesser kıl ve bana edenleri hazretine havale eyledim» demiş.

Ve ramazan sayımı [oruçlu] imiş, akşam vakti mahnuk kılınıp [boğulup] başın yüzdüler,

Ve bostancı ustalarından Recep usta ile asitaneye gönderdiler. Altıncı günde Edirne'ye gelip vezir-i âzama teslim ve gümüş tepsiyle rikâb-i hümayuna gönderdi.

Padişah hazretleri: «Yüzün kara ve canın rahat olsun.

Vücuda getirdiğin hüneri bir hoş görs sözüyle yine kendiye gönderip defnettirdi.

Müellif-i fakir, Recep ustadan işittim, bir doğru sözlü, oğuz adam idi: «Niş'e geldiğimde baş kokup rayihası taşra vurmakla sepiletmek için bir kürkçü getirdim. Kutudan çıkardığım gibi bir nur zâhir olup asümana gittiğin müşahede eyledim. Aklım gidip perişan hal ve mephut oldum ve bükâ ederek yüzüm üzere düştüm. Gözlerim açamayıp nutka mecalim kalmadı» diye yemin eyledi. Rahmetullahüaleyh. — (C. II, 215-217).

KAYALI SEFERİ

[Sınırlarda karışık bir savaş sürüp giderken Kara İbrahim Paşa yalancıktan bir hastalık ile işi gücü yüz üstü bırakmış bir halde. Padişah kendine «Avcı» lâkabını verdirten büyük bir ihtirasla av peşinde. Ve hep Edirne'de, İstanbul kapılarına kadar gittiği halde «Düşman-i dinden ahz-i intikam etmeden İstanbul'a ne yüzle varılır?» diyerek tekrar yollarda avlana avlana Edirne'ye dönüyor. Savaş gidişi halk arasında endişe uyandırdığı gibi, ilerde daha büyümek üzere, camilerde vaaz konusu dahi olmıya başlıyor.]

Essek'e gönderilecek imdat. — «Biz sefere padişah ve mühür sahibi vezir-i âzamlarla gideriz». — «İşte padişah, işte vezir-i âzam, işte şeyhüslâm, her ne sözünüz varsa söylen.». — Vezir-i âzam ile ağayı evlerinde basıp öldürme sözleşmesi. — Çarşı pazar kapanıyor, — Yeniçerinin hücumu. — Esamileri çalınıp sürgüne yollananlar, kürğe konanlar. — «Çadıra çıkmamış kim bulunursa katl olunur». — Asker yola çıkıyor. — Yoldaki karar: «Biz de onu katledip köpek gibi ayağından sürüklemeyince cemiyetimizi dağıtmazız». — Gidenleri yine kapıya getirme kararı. — Sarayın içindeki vaaz,

Mah-i ramazanın 18 inci perşenbe (18 ağustos 1685, cumartesi) gün:

Engürüs serdarı vezir Melek İbrahim Paşadan mektup gelip gurre-i mah-i mezburda Estergon kalesin muhasara eylediğin ve Zerrin ve Bekân oğulları 30000 macar askeriyle varıp Osek köprüsün ihrak ve zapt eylemek fikrinde olup halen Osek'e tâyin olunan asker akall-i kalildir

[azdan azdır] Asitane'den alettacil imdat irsalinin lüzumu olduğun arz ve inha etmeğin ol gün akşamdan sonra vezir-i âzam ve şeyhislâm ve yeniçeri ağası Alay Köşkünde huzur-i hümayuna davet ve badel'istişare Başdefterdar Vezir Divrikli Mehmet Paşanın Osek muhafazasına serdar olup bilcümle sipah ve silihdar ocakları ve gedikli müteferrika ve çavuş ağaları yanına tâyin olunmak üzere makul görülmeğin fetva verilip fâtiha okundu ve mucebince hatt-i şerif sâdir ve ertesi pazar gün bi-veçh-i arpalık Tire ve Mağnisa sancaklariyle defterdar-i müşarünileyh Osek'e serdar tâyin olunup seraserli kürk ve bölük ağaları hil'at giyip üç güne değin âmade [hazır] olmaları tembih buyruldu ve baş defterdarlık baş muhasebeci Dalbüzük mülâkkap Ali Efendiye verildi. Çün hilâfülâde [âdet olmıyarak] taife-i sipah sefere memur olup recec ve reşen ulûfeleri vakti olmağın şehirde ve hanlarda on bin kadar sipah mevcut idi, ocak çavuşları varıp: «Hazır olun yoldaşlar, sefere memuruz» tembih ve tekit edicek bir bir sokaklara dökülüp cemiyet eylediler ve ağalarına varıp: «Ocaklarımız kurulalıdan beri biz sefere padişah ile ve mühür sahibi vezir-i âzamlar ile gidegelmişiz. Hilâf-i kanun-i Süleymanî mühürsüz ve sancaksız gitmeziz. Kaftanı ne sebep ile giydiniz?» diyip üzerlerine gulüv eylediklerinde bölük ağaları dahi: «Biz buyruk kuluyuz, kendiliğimizden bir iş etmiye ve söz söylemiye kaadir değiliz, başımız gider. İşte padişah, işte vezir-i âzam, işte şeyhislâm. Her ne sözünüz var ise söylen. Ve illâ [yoksa] biz varıp «Kul sancaksız ve mühürsüz sefere gitmiyorlar» sözün söyliyemeyiz» dediler. Ve andan gürühan gürüh şeyhislâm efendi hanesine varıp ağalarına söyledikleri cevabı iade edip «Hilâf-i kanun-i Süleymanî sancaksız ve mühürsüz gidersek ölenimiz şehit ve öldürenimiz gazi olabilir mi?» dediler.

Efendi dahi: — Süleyman peygamber miydi? ve sözü hadîs miydi?.

— Yok, dediler.

— Ol zaman öyle kanun etmiş, bihasebil'iktiza [gerektiğinden ötürü] şimdi feshi lâzım geldi. Şevketlû hünkârımız dahi bir gazi padişahtır, emreyledi, kanun oldu. Ölenleriniz şehit, öldürenleriniz gazi ve ülül'emre itaat etmiyenlerinizin kendi kâfir ve avratı boş ve kâfir kırar gibi kırmak farzdır, diyip kapıdan taşra eyledi. Ve anlar dahi

Mahi mezburun 22 nci (22 Ağustos 1685) çarşamba gün:

Şafiî vaktinde bilcümle Tunca kenarında Kirişhane kurbunda [yakınında] vâki küçük mezarlıkta cem olup [toplanıp] vezir-i âzam ile ağaların hanelerinde basıp katletmek üzere sözü bir yere koyup ahd ü misak eylediler ve şehrin cümle çarşı ve pazarın ve bezestan ve hamamların kapatıkları vezir-i âzamın mesmuu olıcak rikâb-i hümayun-i padşahiye arz ü istizan edip kethüdası gürcü İbrahim Ağa ile levendin bindirip cemiyetlerin dağıtmıya gönderdi. Ve bir veçhile üzerlerine varamayıp geriye döndüklerinde yeniçeri ağası vezir Zülfikar Paşayı bin miktar silâhlı yeniçeri ile tâyin edip üzerlerine hamle ve hücum eyleyicek pâ-yi mukavemetleri mütezelzil ve perişan ve herbiri bir canibe girizan olup mahall-i cemiyetten ve şehirden elli mikdar sipahi giriftar ve keşan berkeşan vezir-i âzam sarayına getirdiler. Emreyleyip içlerinden vallahül'azîm dört nefer bigünahı ifraz ve huzur-i hümayuna irsal ve «Mucib-i fesat bunlardır,' sairi perakende ve makhur olmuşlardır» diye telhis eyledi.

Ve ikindi vakti idi, padişah hazretleri Hasoda köşkünde içağalarına harharî cirit oynatırken derdmentler, destbeste [elleri bağlı] Demirkapıdan içeriye alıp ve ciritçiler geriye çekilip büyük kara ağaç dibinde çökertip boyunların vurdular ve götürüp haric-i Bab-i Hümayuna bıraktılar. Ve ocak kethüdalariyle başçavuşlarının nihanî [gizlice] ilimleri olmak töhmetiyle esamileri çalınıp Limni ceziresine [adasına] nefy ve sair mahpusları küreğe gönderdiler. Ve «Üç güne değin sipah ve zuamadan çadıra çıkmamış her kim bulunur ise katlolunur» tellal nida etmekle herkes başı kaydına düşüp ertesi

Perşembe (23 Ağustos 1685) gün:

Vezir Divrikli Mehmet Paşa otağın Hızırlık altından kumluğa kurup yanına cem oldular ve recec ve reşen ulûfesi Sofya'da tevzi olunmak [dağıtılmak] üzere toptan ağalarına teslim eylediler.

Ve mah-i mezburun 24 üncü (24 Ağustos 1685) cuma gün:

Kalkıp gittiler. Ol gün vüzera ve ulema ve meşayih Hasoda köşküne davet ve Hırka-i şerif açılıp duada hazır bulundular. Ve eğerçi taife-i mezbure pes perdeden yollarda cemiyet edip: «İnşallahü tealâ Belgrat'a vüsulümüzde cümle kul tayfasiyle bir yere geliriz, ve bize mühr-i hümayunla sancag-i şerifi getirtip serdarımız vezir Melek İbrahim Paşayı sadrazam ederiz, ve hâlâ sadırda olan kara domuz bize ihaneti, yoldaşlarımızı bîcürüm katletmek hoş mudur görsün! Biz de onu katledip köpek gibi ayağından sürüklemeyince cemyetimizi dağıtmazız» deyü eyledikleri yemin maglata ve ahd ü misak ve ittifakları ol mecliste bulunan vezir-i âzamın bir yakını kendüye tezkere gönderip agâh [haberli] etmeğin aklı gidip rikâb-i hümayuna vardı. Ve «Osek muhafazasına bâzi serhat askerinden tâyin edelim, bu giden sipahi tayfasının ağızları fena. Ve bir su-i tedbir eyledik. Hata etmişiz .Bunlar bir alay başsız, buğsuz, edepsiz arsız, zabit sözü dinlemez ecnas-i muhtelifeden cem olmuş erazil-i eşkiyadır. Serhadde vardıkta bâzı şakileri zuhur edip bir fesada mübaşeret edeler. Makul olan yine bunları kapıya getirelim, ve ulûfelerin verip dağıtalım ve Mehmet Paşanın kapısı düzgün. Mora'dan imdat istemişler gönderelim» dedi, Müsaade buyurulmağın [izin verilmesi üzerine] hatt-ı şerif aldı. Ve sipah ve zuamanın avdetine ve Mehmet Paşanın Mora'ya azimetine ferman gönderdi, ve Kayalı menzilinde varıp vâsıl olmakla bu sefere «Kayalı Seferi» veçh-i tesmiye kılındı.

Ve ertesi mah-i mezburun 28 inci (28 Ağustos 1685) salı gün:

Divan-i Hümayunda recec ve reşen mevacibi çıkıp vüzera arza girdi.

Ve mah-i şevvalin gurresi (31 Ağustos 1685) cuma gün:

Padişah hazretleri mutat üzre âyan-i divan ile Babüssaade'de bayramlaşıp alay birle Üç Şerefeli cami-i şerifinde salât-i idi [bayram namazını] kılıp geldi. Ve cevanib-i erbaanın düşmanı ayakta olmağın cevap vermek müşkül olup vezir-i âzam ve şeyhislâm ve iki kazasker ve yeniçeri ağası şebanruzan [gece ve gündüz] eyledikleri meşveretlerinde devam ve sebat olmamakla hayrette kalmışlar idi.

Devlet-i Aliyyenin umurdide [iş görmüş] ve kârazmude [tecrübeli] olanlarına itibar olunmayıp kimin katil ve kimin nefyeyleyip kimsenin söz söylemiye zehresi yoktu. Ve emr-i hümayunla içeriye vaaza gelen meşayih-i izamdan [büyük şeyhlerden] gayretkeş Atpazarlı Seyit Osman Efendi

Mah-i mezburun düşenbih (3 Eylûl 1685, pazartesi) gün:

Karaağaçlar mescidinde sna-yi va'zında « Şeyhislâm efendi ve kazaskerler müşavereden ne gelirler! Onlara din babında sorarlar ise cevap verebilirler ve illâ düşman-i din ahvalin serhat ve ocak pîrlerinden sual etmek gerek. Ve biri ben değil miyim? Ata binsem Sırık meydanından geçince otuz kere düşerim» deyip vükelâ-yi devlete dokunduğundan müftü efendi gücenip vezir-i âzama şikâyet etmekle padişahtan istizan edip ertesi, salı (4 Eylûl 1685) gün, kendi vilâyeti olan Şumnu kasabasına nefyolundu. — (C. II, 201 - 203)

Mah-i Zilhiccenin 10 uncu (7 Kasım 1685) çarşamba gün:

Kanun i Osmanî üzre padişah hazretleri ve âyan-i devlet ile Babüssaade'de bayramlaşıp ve yine vezir-i âzam Kara İbrahim Paşa sahte nekrise müptelâ ve sahibfiraş [yatağa düşmüş] olmağın ve kubbenişin vüzeradan dahi kimse bulunmamağın yeniçeri ağası Arnavut Hacı Zülfikar Paşa vezir-i âzam yerine ve yeniçeri efendisi Yeğen Mustafa Efendi yeniçeri ağası yerine vekâlet eyledi. Ve andan padi-

şah hazretleri alay ile varıp Namazgâh ovasında nihade kılınan [kurulan] hiyama [çadıra] ve bir gün mukaddem [önce] mahall-i mezburda ahşaptan [tahtadan] mihrap ve mimber hazırlanmış idi, bayram namazı kılıp bir miktar eğlendi. Ve mürşid-i asır [devrin mürşidi] olan Edirnevî Saçlı İbrahim Efendi zade Abdülhay Efendi kürsüye çıkıp gazaya müteallik Kur'an-ı azîmden ve Furkan-i Kerimden ve ehadis-i resul-i nebeviyeden vaaz ü nasihatlar eyleyip halkın ciğerlerin dağladı. Ve andan binip kel'evvel [evvelki gibi] alay birle saray-i sürurlarına şeref nüzul buyurdu.

Vezir-i âzam namına olan ucube-i heykel, şarübûl hamr ve zanî ve lûtî ve fâsık ve zalim ve cebbar ve hunî ve gaddar ve hasut ve kesut, deni ve tamahkâr kara dev ise: «Böyle heves-i galip, devleti kaydından âri padişaha hizmet etmekten ise ölmek yeydir» deyip sahte hastalık peyda edip üç ay taşra çıkmadı. Tenhasında cümle mel'anetin icra ve taraf-i padişahiden adam geldikçe kara yılan gibi büklüm büklüm olup feryat ederdi. Bu takrip ile etraf-i hükkâm-i memleket fesat bulup zulme başladı. Ve fukara-yi ibadullah Asitane'ye gelip döküldü. Divan yok. Feryatları dinlenmez, işleri bitmez. Şehr-i Edirne şikâyetçiden gezilmez oldu. Ve hasedinden: «Benden gayrı söz söyler bulunmasın» diye kubbenşin vüzera şöyle dursun, yakın yerlerde olanları bile komayıp serhatlere attı. Lâkin fukaranın ah ü enîni padişah hazretlerinin sem-i hümayunlarına [kulağına] ilka olunmakla Özü muhafızı vezir-i salis [üçüncü vezir] serdar Boşnak Sarı Süleyman Paşanın alettacil [çarçabuk] asitane-i saadete gelmesine hatt-i hümayun gönderdi.

Ol dahi Niğbolu sancağına mutasarrıf Emir Ahmet Paşayı yerine vekil nasp edip iki konağı bir ederek,

Mah-i mezburun 28 inci (25 Kasım 1685) pazar gün:

Edirne'ye duhul ve doğru kendi hanesine nüzul eyledi.

Ol gün kazasker efendiler ve bilcümle âyan-i divan varıp destbus eylediler [el öptüler].

Ve yine ol gün Han hazretlerinin müjde arzıyle bir

mirzası gelip: «Bundan akdem oğlum kalgay Devletgiray Sultan kulları 50000 tatar askeriyle çapula gönderilip bu kulları dahi Süleyman Paşa kullarının kethüdası Mehmet Ağa kullarıyle tâyin olunan asakir-i mansura ile onuncu günde Nemirve kalesi altına nüzul ve muhasarasına vaktin müsadesi olmayıp havalar bürudet üzre olmakla etrafı garet ve hasaret ve kahr ü tedmir ve başanalar basılıp içinde bulunan üseranın tuvanası kırılıp nisvan ve subyanı ahz ü bent esir ve salimîn ve ganimîn avdet ve Mehmet kethüda kullarıyle asakir-i saireye izin ve yasakçıya avdet ve bu kulları dahi Doğan geçidi yolunda oğlum kulları dahi tok diyum gelip ordumuza dahil oldu. Onlar dahi Nemirve'den öte kefere on sekiz papaslık yer vurup yakıp yıkmışlar. Kılıca gelen tuvanasın kırıp sagir ve kebir [irili ufaklı] 20000 kadar esir çıkardıkların menzil-i mezburdan yazıp gönderdiğin» ilâm etmiş.

Onuncu günde Edirne'ye gelip vezir-i âzam Han hazretlerinin arzını ve getiren mirza le gelen tatarları rkâb-i hümayuna gönderdi.

Ve harem kapısında varıp buluştular. Arzı tefhim eyleyip lisanen sual buyrulan sözleri dahi takrir eyledikten sonra hil'at giydirip 2000 kuruş ihsan eyledi. Ve tekrar Han hazretlerine hatt-i hümayun-i iltifatmakrun ile seraserli kürk ve murassa' şimşir irsal buyruldu. (C. II., 209-210).

DEDİKODU

[Neden sonra Kara İbrahim Paşa değiştiriliyor, yerine de Sarı Süleyman Paşa vezir-i âzam ve Engürüs serdarı oluyor. Padişah da nihayet İstanbul'a dönüyor. Fakat memlekette görülen kıtlık, Mora'da kalelerin düşman eline geçmesi, padişahın bir türlü avdan vazgeçmemesi, dedikoduyu arttırıyor. Güç hal'e Edirne'den İstanbul'a geliyor. O sırada İstanbul camilerinde dualar ediliyor, padişah da bunlardan bâzılarında bulunuyor. Fakat kendisini bir türlü avdan alamıyordu. Padişaha etrafı kollamak için biraz avdan vazgeçmesi söyleniyor, fakat söz verdiği halde «Padişah hazretlerinin şikâr sevdası galebe ve gecelerde gözlerine uyku gelmeyip bihuzur olduğun vükelâ-yi devlete ilâm ve istizan» ederek nihayet Davutpaşa'dan öte geçmemek şartiyle ava izin veriyorlar.]

Saraydaki sarıklı toplantısı. — «Mürşid-i kâmil var mı yok mu?». — Birbirlerine dokunaklı söz söyliyenler az kalsın saç saça baş başa geleceklerdi. — Padişah işin akaymda. — Bir işkence ve teşhir. — Halk padişahtan soğuyor. — Hüseyin Efendi'nin sözleri. — «Ümmet-i Muhammet devlet sahipsiz kaldı.». — Padişah avının camilerde söylenmesi yasak ediliyor. — Bir günlük avdan geçme. — Şeyhislâmın anabasına hücum. — Budin'in kaybı hhberi. — Hâmit Efendi vakası.

Ve mbah-i Ramazanın (1097) 15 inci düşenbih (5 Ağustos 1686, pazartesi) gün:

Şeyhislâm efendi ve kaymakam paşa selâtîn vâizleri ve tekke şeyhleri Beşiktaş köşküne dâvet olup henüz padişah hazretleri harem-i şeriften gelmezden mukaddem Kadızadeli ile tekke şeyhleri beyninde eski dâva açılıp sözlerin azıttılar.

Ayasofya vâızı İspir'li Ali Efendi ile Arapzade Abdülvehhap Efendi esna-yi kelâmda:

— Şimdi mürşid-i kâmil bulunmaz ve olan da bu kapıya gelip boyun eğmez, dedi. Atpazarlı Seyyit Osman Efendi ve Bülbülcüzade Abdülkerim Efendi ve Hımmetzade Abdullah Efendiye dokundular. Anlar ise "mürşid-i kâmillikten" dem vurup her gece nöbetçe gelip harem-i şerifte vâzederlerdi.

Gittikçe lâtifeleri gayza mübeddel olup birbirlerine malâyani sözler söylediler ve az kaldı kol başı cengin edeyazdılar.

Hele şeyhislâm efendi araya girip "Ayıptır, etmen" diyerek iki tariki öpüştürüp barıştırdı.

Öğleden sonra padişah hazretleri dahi harem-i şeriften gelip hırka-i mübareke açılıp duadan sonra meclis dağıldı.

Mukarriban vaki-i hali söylediler:

— Hay medet ne yaman gaflet etmişiz şöyle bir muhaverede bulunamadık. Acep sarık yuvarlanma seyrin ederdik, buyurup leessüften kaldı.

Ve 22 nci (Şevval, 11 Eylûl 1686) çarşamba gün:

Teftişçi büyük Cafer Paşa Yadigâroğlu etbaından tutup Sinop'tan gemi ile gönderdiği bir bölükbaşının arkasından kayışlar çıkarılıp omuzlarına balmumları dikilip padişah hazretleri Alay köşkünden seyreyledi. Ve esvak-i şehri **[şehrin sokaklarını]** gezdirdikten sonra Parmakkapı'da salbolundu **[asıldı]**.

Ve 25 inci şenbih günü ki, Eylûlün dördüdür (14 Eylûl 1686, cumartesi):

Padişah hazretleri Tersane bahçesinden Davutpaşa sarayına göçtü ve şikâra binip gezer oldu.

Ve bu yıl padişah hazretlerin Müneccimbaşı derviş Ahmet Efendi tarik-i mevleviyeye meyl ettirmekle haftada iki gün Beşiktaş mevlevihanesine varıp Mesnevi-i şerif istima ve semaların seyrederlerdi. Hattâ iç hazineden eteklikler

kestirip mîriden et ve ekmek ve yağ ve pirinç tâyin eyledi ve Davutpaşa'da dahi haftada iki gün Yenikapı Mevlevihanesin terk etmedi. (C. II., Shf. 244)

Padişah hazretleri âdet-i melûfesi **[alışık olduğu]** üzere şikâra gece gidip gece gelmiye başladı ve devlet kaydında olmayıp külliyet üzre hizmet-i ibadullahı feramuş eyledi. Dua için Üsküdar'dan Beşiktaş'a göçeli ancak üç defa gelip etraftan eracif haberler zâhir olmıya başladı: Meselâ Leh kâfiri Kamînçe (Camnic) etrafın vurup Buğdan hududuna tecavüz eyledi ve Mora'da olan askere imdat ve zahire gönderilmediğinden ondan ziyade kale elden gittiği haberi gelip dibelek halk kendüden nefret eyleyip dedikodu çoğaldı. "Memleketler elden gitti ve şikârdan nice bir feragat etmez, halktan utanmaz veya Allahtan da mı korkmaz? Niceye dektir bu kırk yıldır olandı, reayaya zulm etmeden gayrı ne fayda gördü ve bu çekilen sûylar **[fenalıklar]** hep şikâr fazahati değil mi?» dye hezar gûne **[bin türlü]** taanamiz sözler ki ulema ve meşayih ve ocak halkı dilinde söylenmiye başladı.

Ve mah-i zilkadenin 2 inci (29 Eylûl 1686) Cuma gün:

Haci Evhat şeyhi Hüseyin Efendiyi vaaz için Dautpaşa camiine davet buyurdu. "Vaaz istiyen İstanbul'a gelip sair nâs gibi camide meclisimize hazır olurlar ve biz anda varmıya memur değiliz. Bunda gelsinler ve benim söyliyeceğim: — Avdan fâriğ ol, ve gelip tahtında otur ve ibadet ve taate meşgul ol. Vilâyet harap oldu. Hizmet-i ibadullahı gör gözet, derim. Nasihat kabul etmiyen adamın ayağına varmak caiz değildir ve hak kelâm bir kulağından girer ve birinden çıkar" dedi. Ve varan adama: "Sana ne dedisem öylece söyle" diye yemin verir.

Ve şeyhin kelâmı aynıyle huzur-i hümayuna arz olunmakla münkesirülhatır olup Himmetzade Abdullah Efendiyi getirtti.

Ve ol dahi bîperva diline geleni söyledi, ve:

— Ümmet-i Muhammet devlet sahipsiz kaldı ve bunca memalik ve kılâ-i islâm düşman-i din yedine girip bîhesap cevami' ve mesacit puthane oldu. Fiilinizi değiştirin, günahınıza tövbe ve istiğfar edin. Şimdensonra bize lâzım olan gözümüz yaşından çimen bitince başımız yerden kalkmamak gerektir. Nedir bu inip binme? Ve nedir bu hay u huy? Nefs-i emmarenize uymalar? Nice bir hâb-ı gaflette yatarsız? Gerçi padişahlar şikâra gidegelmiştir. Ancak şimdi zamanı değil, her asrın bir vakti var, dedi.

Ve Hüseyin Efendiden ziyade taşlayıp halk ağlamadan gözlerin açamadılar.

Amma çi faide! tesir etmeyip şeyh efendi henüz dahi vaaz ederken: "Binip şikâra vardığım camilerde vaaz olmasın" diye tembih eyledi.

Ve bu vaazdan vücuh-i ulema ve meşayih dilgir olup.

Ve ertesi şenbe (21 Eylûl 1686, Cumartesi) gün:

Kazasker efendiler şeyhislâm efendiye vardılar.

— Padişah hazretleri niçin cuma ve duaya gelmez? Yedekçiliklen bozma bir sarhoş sefihi kaymakam edip devleti sipariş etmiş. Kendi hava-yi nefsine tâbi, avında ve kuşında. Vilâyet harap olduğuna bakmayıp umur-i müslimîni görmez oldu ve işte din ve devlet bu hallere girdi. Ve eğer padişah ise şikârdan fâriğ olup gelip tahtında outrsun ve hizmet-i ibadullahı görüp sair nâs gibi dualarda hazır bulunsun. Şikâra gittiğine ve duaya gelmediğine rızamız yoktur, dediklerin şeyhislâm efendi kaymakam paşaya ve ol dahi rikâb-i hümayuna telhis eyledi.

Ve "Bu cemiyette bâzı ocak ihtiyarları dahi mahfi yekdildir" dedi. Ve bunların ayakta olduğun işitip bir miktar havfa düşmüş ve pazar gün (22 Eylûl 1686) şikâra gitmeyip pazartesi gün Valide camiine duaya teşrif buyurmuş idi.

Ol gün azîm cemiyet olup hattâ şeyhislâm efendi araba ile duaya gelirken yolda bâzı ulema ve ocak ihtiyarlarından ve şehirliden etrafın alıp: "Bire Allahtan korkmaz ve

peygamberden utanmaz koca matuh, mansıp korkusundan padişaha hak kelâm söylemezsin. Yoksa yerine adam mı bulunmaz? On dört senedenberi mizacgirlik sebebiyle böyle na---in-i fetvayi telvis edip devleti bu hale kodun. Bu kabahatten sonra halktan uzlet için araba ile duaya ve namaza gelmiye başladın. Selefinden kangisi böyle gelip huzur-ı nefsine uymuştur, bire yoğ olacak papas» diye hezar gûne taanamiz sözler söyledi ve az kaldı arabasın paralıyayazdılar.

Hasıl-i kelâm ol gün camide Vanî Mehmet Efendi damadı vaaza çıkıp sefere müteallik çok söz söyledi. Ve hattâ padişaha ve ulema ve meşayihe "Tahta tepenler ve düdük çalanlar" diye taan edip ekseri âyan düdükçü olmakla kendilere dokunduğundan hünkâr maksuresi ve mihrap önünde oturan mevali darben **[döverek]** kürsüden indirmek murat etmişler iken yine birbirlerin men eyleyip nefyine ayak basmışlar iken yine şefaat olup ancak kürsü de âhara tevcih buyruldu. Ve derdmendin kendi reyile olmayıp bâzı kibar sevk etmiş idi, şeametin çekti.

Ve kürsi-i mezbur merhum Vanî Efendi fevtinden oğlu Mehmet Efendiye nakledip liyakati olmamakla mesfur vekâlet ederdi ve onun da üzerinden külliyet ile ref olup Edirne'de Sultan Selim vaızı Saçlı İbrahim Efendi zade Abdülhay Efendi mukaddema emr-i hümayunla İstanbul'a gelmiş idi, teyiden ona tevcih ve on günden sonra Kadirga limanında Mehmet Paşa zaviyesi dahi mahlûlden inayet buyruldu.

Ve mah-i mezburun 8 inci (26 Eylûl 1686) perşembe gün:

Budin kalesi dahi düşman yedine girdiği haberi gelip halk birbirine girdi.

Ve padişah hazretleri bu ahval müşaveresiyçin şeyhislâm Ali Efendi ile kaymakam Recep Paşayı Davutpaşa'ya dâvet buyurdular. Kaymakam paşa geldi ve şeyhislâm: "Bizim ol canibe vardığımıza ulemanın rızası yoktur, emirleri ne ise ilâm buyursunlar" cevabın göndermekle dilgir olup:

"Dimağı fesadedir" diye azil ve Bursa'ya nefyine hatt-i şerif yazıp kaymakam paşaya verdi ve hizmet-i fetvayı Rumeli kazaskeri Ankaravî Mehmet Efendiye inayet buyurup ve "Yarın erken alıp getir, huzur-i hümayunumda kürkün giydir" diye kaymakam paşaya tembih eyledi.

Ve bermucib-i ferman **[ferman gereğince]** ertesi cuma gün şafii vaktinde Davutpaşa'ya getirip içeri haremhavasta kubbe odasında padişaha buluşturdu ve beyaz sofa kaplı samur erkân kürk giydirip yedine hatt-i hümayun verdi.

Ve ol mahalde şeyhislâm efendi "Lûtfedip padişahim bir kaç gün şikârdan el çekip veya Yenisaray'a veya yalıların birine teşrif buyrun. Şu dedikodu basılsın, yine zevkinizde olun. Madam şikârdan el çekmeyip bunda oldukça halkın güftügûsu eksik olmaz ve alelhusus serhat canibi böyle olduğundan ammenin kalbi münkesirdir. Bir yaramaz zuhur edecek olur ise tebaiyete bahanecûylardır. Sonra def'i müşkül olur, dilediklerin edeler" demekle kalb-i hümayunlarına tesir edip:

—Şikârdan feragat ettim, inşallah bir kaç güne değin Tersaneye geçerim, buyurup dua cemiyetin bertaraf eyledi.

Ve kaymakam paşa dahi fetvadan mazul Ali Efendinin nefyi hatt-i şerifin Yalı köşkün'e götürdü ve eline hatt-i şerifi verip ihzar eylediği sandala koyup Mudanya iskelesine ve ondan Bursa'ya yolladı. (II., 245-248)

Dur ü diraz seferlerden içeri, taşra hazinede akçe kalmayıp reaya dahi berbat olmakla mal-i padişahî tahsilden kalıp kul ulûfesi tekmilinde külli usret **[zorluk]** çekildiğinden dört kıst mevacip asılıp kalmakla patırdı çoğaldı. Vezir-i âzam (Süleyman Paşa) arzıyle padişah hazretleri kaymakam paşaya (Recep Paşa) hatt-i hümayun yazıp müftü efendiden aşağı pâyede olan müderrisîne varınca ulemadan imdadiye akçe talep buyurdular. Ve ol dahi müftü efendiye ve müftü efendi dahi vücuh-i ulemaya **[ulemanın ileri gelenle-**

rine] vaki-i hali ilâm etmekle onlar dahi yer yer meclis olup "Bu nasıl iştir? Eski köye yeni âdet mı korlar? Bu olmamıştır ancak» diye bir yere cemolup mah-i mezburun (safer, 1098) 26 ıncı (12 Ocak 1687) cuma günü cümlenin reisi olan Rumeli sadrından munfasıl Deli Hâmit Efendiye varıp hanesinden kaldırdılar ve Alay köşkü kurbunda miri sarayda (Babıali mevkiinde) varıp kaymakam paşaya buluştular. Ol gün padişah hazretleri dahi Alay köşküne teşrif buyurmuşlar idi.

Kaymakam paşa bunlara hitap edip:

— Padişahımız her birinizin vüs'at-i haline göre imdadiye akçe talep buyurdular. Ne dersiz? dedi.

Cümlesi Hâmit Efendiye bakıp ol dahi: — Kırk yıldır padişahlık eder, heva-yi nefsine uyup beytülmal-i müslimîni bimâna kasırlara, âli binalara sarf ve itlâf edeceğine bugünleri fikredip imsak etmek gerek idi. Biz bir alay fukarayız. Arpalık namına verdikleri kaza meunetimize **[en zarurî ihtiyacımıza]** bile yetişmez. Nerede bulup verelim? Istanbul'da bu denlû ehl-i hizmet ribahorlar var, onlardan alın. Bu ana değin ulemaya bu teklif olmamıştır. Artık kitaplarımızı ateşe yakmak iktiza eyledi. Kâfirce kâfir papasına ikram eder. Biz ikramdan geçtik, cevrinizden kime şekva edelim? deyip nice makul sözler söyledikte kaymakam paşa dahi:

— Şimdi kaldı kaldı da padişahın teftişine mi memur oldunuz? Bu sözden size zarar terettüp edeceğin bilmiyorsuz ancak, dedikte:

— Cümlemiz ittifakta biriz, deyip meclisten kalktılar.

Derakap kaymakam paşa müftü efendiye andan huzur-i hümayuna varıp vaki-i hali arz eyledikte ulemaya pişüva **[ön ayak]** olduğiyçin Hâmit Efendiye rencide-i hâtır olup **[kırılıp]**: "Böyle müteharrik adamın İstanbul'da olması külli fitnedir" diye Kıbrıs'a nefyine hatt-i şerif verdi.

(C. II., Shf. 262)

ORDUDA KARIŞIKLIK

[1687 baharında ordu yine Belgrat'tan kalkıp Macaristan içerlerine girdi. Ösek köprü başında, sonu serdar Süleyman Paşanın bozgunuyle biten bir savaş oldu. Defterhane bile düşman eline geçip ancak esir edilmiş bir Avusturya komutanı ile değiştirilebilid. Eylûl iptidalarında orduya Eğre'den feryatçılar gelerek kalenin zahire kıtlığını haber verdiler. Cafer Paşa komutasiyle bir kuvvetin zahire götürmesi kararlaştırıldı. Bu hareket orduda biür kımıldanmıya yol açtı.]

"Sancak ile vezir-i âzam da gitmezse gitmiyoruz." — Siyavüş Paşa ele başı seçiliyor. — Vezir-i âzam kaçıyor. — Siyavüş Paşa'yı zorbalar vezir-i âzam seçiyor. — Padişahı değiştirme kararı. — 70 kişilik defter. — "İşimizi bitirmek için İstanbul'a geliyoruz" haberi. — Kaçan vezir-i âzam İstanbul'da saklanıyor. — Haber padişahın kulağına erişiyor. — Recep Paşa'nın plânı. —

Ve cümlesi serasker vezir Cafer Paşa'ya varıp: "Sizin fikriniz Eğre'ye isal-i zahire **[zahire ulaştırma]** değil, ancak bizi kırdırmak ve bu bahane ile kaleyi imdat asker ve zahire ile doldurmaktır. Ne zahire alırız ve ne de Eğre'ye gideriz, diyerek Serçeşme Yeğen Osman Paşa'ya vardılar.

Vezir-i âzam sancağ-i şerifle gitmedikçe gitmemelerin ittifak ve müddealarında musir olup piyade ve süvar dönüp Varadin köprüsünden beri yakaya teveccühlerin vezir-i âzama bildirdiler.

Ol saat emredip köprü tombazların kesmiye ve askeri geçirmemiye tâyin ettiği adamları kurşuna tutup bimezahim köprüden geçip doğru Halep beylerbeyisi vezir Abaza Siyavüş Paşaya varıp cümleye baş eylediler. Ve kul ağaların

dâvet, vezir-i âzamı aradan kaldırmıya meşveret ve ikaz-i fitneye mübaşeret eyleyip askerin beş kısı mevacipleri verilmediğinden vezir-i âzama münkesirülhatır olup ref ü izalesine fırsatcûy idiler. Kendi uryan, ciğeri püryan ve hevasına tâbi bir alay eşhas-i erazil ayağa kalkıp meydana döküldüler. Ve serbölük namına olanları tebaiyet ile yüze çıkıp sipahtan Tokat kethüda yeri Ebüsseyf oğlu Ahmet Ağa ve Amasya kethüda yeri Küçük Mehmet Ağa ve yeniçeriden Canikli fetvacı Hüseyin çavuş ve neferden Burgaz'lı Hacı Ahmet Ağa zuumlarınca sahib-i kelâm, tashih-i din-i devlet olup reisül'eşkiya Serçeşme Yeğen Osman Paşa ile kalkıp Varadin bağlarında sözü bir yere koyup "Vezir-i âzam ile şer' ile dâvamız ve islâmında şüphemiz var, katl olmayınca müteselli olmazız" diyerek otağına yürüdüler ve ol dahi sancağ-i şerifi alıp karşı geldi: — Matlûbunuz üzere ben de sizinle köprüyü geçip müstahak olduğunuz ulûfeyi vereyim, vâdesiyle adam gönderip karşı geçmek ardınca olduğun eşkiya görücek piyade ve süvar üzerine hücum etmekle sancağ-i şerifle bir Tuna şaykasına girip bir kaç müteayyin adamların ve yeniçeri ağası vezir Bekri Mustafa Paşa ve defterdar vezir Seyyit Mustafa Paşayı bile alıp Belgrat'a doğru firar eyledi ve erazil dönüp otağın yağma edip tevabiin soydular.

Ve ertesi gün piyade ve süvar umumen vezir Abaza Siyavüş Paşa otağına cem olup "Biz seni vezir-i âzam ettik" diye cebren ata bindirip ve alay ile getirip firarî Süleyman Paşa otağına indirip biat eylediler. Canına minnet cümliye baş olup zorbalık namın örttü, ve rüesaya hil'atler giydirdi ve kendi anlara ve anlar kendiye zarar kastında olmıyacaklarına yemin edip bir baş İstanbul'a varıp padişah tebdiline kavl ü karar ve misak ettiler.

Ve dahi ertesi gün yine otağına cem olup kenduye mühr-i hümayun gönderilip miri malı idaat eden **[zarara uğratan]** devlet hayınlarından firarî Süleyman Paşa ve reis Ebu-

kavuk Yeğen Mehmet Efendi ve büyük tezkereci Muhtar Efendi ve küçük tezkereci Lûtfi Efendi ve defterdar vezir Seyit Mustafa Paşa ve defter emini Acemzade Hüseyin Efendi ve kaymakam Recep Paşa ve kethüdası Ömer Ağa ve muhzırı Bektaş Ağazade Mehmet Ağa ve reis Nigâhî Mustafa Efendi ve şıkk-i sani defterdarlığıyle haseki sultan kethüdası Kırtlık şiniği Mehmet Efendi ve tersane emini Kapan çelebi Mehmet Efendi ve gümrük emini Kör Şaban Ağa ve mazul bostancı başı İnekçi Hüseyin Ağa ve halen bostancıbaşı Midillili Mustafa Ağa ve Darüssaade Yusuf Ağa ve kapı ağası Hacı İbrahim Ağa ve silâhdar Moralı Hasan Ağa ve müneccim başı Ahmet Efendi ve bunun emsali enderun ve birun, avam ve hükemadan yetmiş mikdarı adam mahzara yazılıp şer' ile dâvalarına faysal **[ara]** vermek üzere İstanbul'a azimetlerin bildirip cümle rüesa-yı asker mühürleyip müteferrika başı Hacı Hüseyin Ağa ve yeniçeri ocağından orta çavuş ve sipah ve silâhdardan birer çavuş ile rikâb-i hümayuna gönderip umum asker-i islâm ile kalkıp mah-i Zilkadenin (1098) 5 inci gün (12 Ekim 1687) Belgrat'a geldiler.

Ve firarî Süleyman Paşa dahi Tuna ile Belgrat'a gelip yeniçeri ağasın anda alıkoyup kendi, kalede dermahzen **[mahzene konulmuş]** 500 kese akçeyi çıkarıp yanına alıp defterdar ve reis efendi ile yine Tuna ile Rusçuk'a gelip menzil ile mah-i mezburun sekizinci (Zilkade, 1098) düşenbe (15 Ekim 1687, pazartesi) gün İstanbul kurbunda Davutpaşa'ya karip çiftliğine inip tebdil-i câme kaymakam Recep Paşaya gelip buluştu. Vaki-i hali bildirip:

— Alevlenmiş ateştir, önünde bulduğun işte yakıp geliyor. Bir belâdır uğradık, itfası bir veçhile mümkün değil. Rüesa-yı asker ve lisan-i eşkiyada Rados'ta menfi sadr-ı sabık Kara İbrahim Paşaya sadaret söylenir. Vücut bulur ise ne ben kalırım ne sen. Çaresin görmek gereksin, deyip sancağ-i şerifle mührü kendüye teslim edip Kuruçeşme'ye ka-

rip yalısına gidip ihtifa eyledi ve bile [beraber] gelenler İstanbul'da saklandı.

Bu ahval halk içinde mışın yaşın söylenerek padişah kulağına değip kaymakam paşadan sıhhatin [doğruluğunu] sual buyurdular.

Künhiyle arz eyledi. Ve Süleyman Paşayı zapt edip sancağ-i şerifle mührü istedi.

Ve mah-i mezburun 12 inci (19 Ekim 1687) cuma gecesi üçüncü saatte nihanî [gizlice] Tersane bahçesi haremine getirip yed-i hümayuna [padişahın eline] teslim eyledi ve: "Süleyman Paşayı her ne vakit istersen benden al" dedi.

Ve ertesi gün Ok Meydanında Atıcılar tekkesinde yine varıp padişaha buluştu. Ve henüz ordudan gelen kul taifesinin arz-i mahzarın verdi.

Ve hikmet, Kara İbrahim Paşa sadaretten azl oldukta mühürdarın kaymakam Recep Paşa yanına ve İbrahim Paşanın mührü oğlanda kalmış idi. Ve kaymakam Recep Paşa dahi İbrahim Paşa ağzından kul ağalarına ve eşkiya-yi neferata: "Bir fitne ile beni sadarete getirin matlûbunuz her ne ise müsaade olunur" mazmuniyle mektuplar yazıp oğlanda olan mühür ile mühürleyip kesesiyle götürüp padişaha gösterdi.

— İşte gör bak, fitnelik ne tarafta imiş, yolda tuttuk, diye sahte kâğıt ile derdmendin katline hatt-i şerif aldı.

Ve "Bursa'da menfi müfti-i sabık Ali Efendi dahi mezbur ile yekdil ve yekcihettir, İstanbul'a karip mahalde olmaktan Rados'a nefy olunmasın ve şimdiki halde Siyavüş Paşa serasker ile Belgrat'ta kışlayıp ve kulun matlûplarına müsaade ve Belgrat'tan beri geçmemek üzere müekket hatt-i şerif gönderilmesin" arz ve istizan edip bir kabza murassa kılıç, bir seraser kürk ve serdarlık emriyle küçük mirahur Osman Ağa Siyavüş Paşaya gönderildi.

Ve baş kapıcı başı Mustafa Bey dahi Ali Efendiyi Bursa'dan kaldırıp Rados'a götürüp kalebent ve anda İbrahim Paşanın katline memur olup gitti. (C. II., 277-279)

AVCI MEHMEDİN YERİNE SÜLEYMANIN PADİŞAH OLUŞU

[Siyavüş Paşanın vezir-i âzamlığı İstanbul'ca da uygun bulunuyor. Bu iş için ferman orduya gönderildiği zaman «Evvelâ kullarım diyen kimdir ve şimdi zâhirde bizim padişahımız yoktur. Devlet kaydında olmayıp memleketi bu hale koyup şebanruz kilâp [*köpekler*] sohbeti edip dağda gezen adam nice padişah olabilir» çığlıkları koparılıyor. Padisah, «külliyet ile şikârdan feragat ve istiğfar edip tazıları âhar diyara sürdüler ve tâynatların kesip hanelerin yıktılar ve şadırvan ahırın kapatıp hüddamlarının bineklerin alıp kendilerin ferdaya saldılar.» İstanbul üzerine yürüyenleri Edirne'ye durdurmak mümkün olmadı. Bir kaç defa emir gittiği halde ses sada çıkmayışı Avcı Mehmet'i bezdirdi.]

İstanbul'a uçurulan haber. — Ulema da padişahtan bezgin. — Yaramazların ve mirî malı ziyan edenlerin haklarından gelmek kararı. — Zavallı yeni defterdar ile başkası adına öldürülen ortaçavuş. — Vezire gönderilen ferman. — Şehzade Süleymanın padişahlığına karar. — Şehzade, öldürürler korkusiyle mahpus olduğu yerden çıkmak istemiyor. — "Her gün ölmekten ise bir gün evvel ölmek yekdir, bir can için ne bu çektiğimiz korku." — Şehzadenin üzerinde giyecek yok. — Süleymanın yerine padişah Avcı Mehmet ile iki şehzadesi Mustafa ve Ahmet hapsediliyor. —

Ve bundan akdem Varadin altında vezir-i âzam Siyavüş Paşa kendi kol ağaları lisanından mahfi [gizlice] şeyhislâm Ankaravî Mehmet Efendiye mektup yazıp:

"Din ve imân ve ırz ve namus gidip küffar arasında bednam otduk. Mademki bu padişah tahttadır, askerde gönül birliği olmayıp bir iş vücut bulmaz. Umum ihtiyariyle cümlenin önüne düşüp şer' ile dâvamız görmiye İstanbul'a azi-

metten murat ancak padişahın hal'ine ve ortanca biraderi şehzade Süleyman hanın cülûsune ittifak olduğun" bildirmiş idi.

Ol dahi mahfi ulemayı hanesine cem' edip kâğıdı gösterdi ve:

"Padişahtan biz de emin değiliz. Ulemayı ayak altına alıp bir alay nâmakul şahsı ileri çekip cevr ü cetası hadden aşıp zapt ü rapttan kaldı ve hevasına tâbi olup şer-i şeriften çıkıp nasihat kabul etmez oldu. Bunun hal'i bizim de muradımızdır. Lâkin bu erazil İstanbul'a geldiklerinde bir alay ümmet-i Muhammedin ehl ü ayalin çığnemeyıp, mallarına taarruz etmeyip kendi ırzlarıyle mukayyet olacaklarına cümle kul ağaları kefil olurlar ise biz de onlara muavenet edip her hallerine müsaade ederiz, ve illâ tedarikleri görülür."

Cevabı yazılıp mühürlenip gönderilmiş ve menzil-i mezbura gelip vâsıl olmuş idi.

Cümlenin malûmu oldukta "Bizim ol tarafa azimetimiz şer' ile dâvamızı görüp yaramazların ve mirî malı izaat edenleri bulup haklarından gelmedir. Yoksa bundan hariç bir vaz'ımız olmayıp neferat ve tevabiden kimseye rencide olmıyacaklarına kefil oldukların" bildirip dibelek fir'avunıyetleri ziyade oldu.

Vezir-i âzam ilkasıyle zorbabaşılar cümle piyade ve süvari kul taifesin ifsat edip meydana çıktılar. Cemiyet ile gelip kendi otağın kuşattılar: "Bir buçuk yıldır ulûfe yüzü görmedik, halimize merfamet etmediler. Beş kıst ulûfemiz geçti. Mirî mal izaat eden defterdarı isteriz" diye çağrıştılar.

Derdment defterdar vezir Seyyit Mustafa Paşa henüz İstanbul'dan gelip vezir-i âzam yanında idi. Suret-i muamele rica edip ısga eylemediler ve: "Şimdi otağı başına yıkarız" feryadın eylediler.

Vezir-i âzam kendinin Şaban kethüdasına:

— Defterdar paşa bizim obadadır, var getir, dedi.

Ol dahi: — Sahib-i devlet sizi ister, buyurun, deyicek derdmen kalkıp: "Şer'ullah şer-i resulûllah" diyerek baş çadırda vezir-i âzama geldi.

Ol dahi kalkıp obasına gider gibi olup: — Paşa efendim, nereye gidersin? Şer' ile dâvamı gör ve yediğim var ise söyle. Halime merhamet eyle, deyip ağlayı kaldı. Ve asla bakmayıp geçip gitti. Ve ol vakitte ön kapıdan içeri eşkiya yürüyüp derdmendi tuttular ve sürüktiyerek taşra çıkardılar.

Dilinden "şer„ sözün kesmeyip nâümit olucak:

— Ağa kardeşler, ak sakalıma ve ceddime rahmedin, diye feryat edip yalvarı gördü.

Bir alay ayağı çarıklı bîdinler ağzına ve imanına sebbedip **[sövüp]** hâşâ sümme hâşâ: "Şimden sonra seni bizim elimizden ceddin bile gelse kurtaramaz" deyip kılıç üşürüp pâre pâre eylediler. Gerçi fakir bile değil idim, ancak silâhdar Moralı Hasan Ağa otakta bulunup sıhhatle takririn yazdım.

Andan Süleyman Paşa reisi Yeğen Mehmet Efendiyle büyük tezkereci Muhtar Efendiyi istediler. Vezir-i âzam reis efendiye art kapıdan yol verip soluğun Kâbe'de aldı. Ve tezkerecileri içeri otakta boğdurup sokaktan taşra atıp cüsseleri eşkiya elinde rîze rîze oldu.

Ve defteremini Acemzade Hüseyin Efendi "Her kim vezir-i âzam olur ise nedim olup şeytanet yolun gösterir ve hilâf-i inha Melek İbrahim Paşayı katlettirdi, onu da isteriz" deyip çadırın basıp meydana çıkardılar ve kılıç üşürüp pâre pâre ettiler.

Ve: "Yeniçeri kethüdayeri muarızımızda bulunup her bâr matlûbumuz def'ine çalışır ve İstanbul'a giden orta çavuş mahzarımızı doğru padişaha vermeyip kaymakam paşaya götürmüş, bunları da isteriz" diye bir bölük eşkiya gelip çadırların basıp meydana çıkardılar. Ve kılıç üşürüp filhal doğradılar. Lâkin derdment orta çavuş nahak yere müfte gitti, zira mahzar götüren orta çavuş dönüşte Sofya'ya geldikte vehim ârız olup **[kuruntuya düşüp]** firar etmiş ve E-

dirne'ye varıp Gülşeni tekkesinde ihtifa ettiği haberi gelmiş ve yerine ol gün küçük çavuş orta çavuş olmuş idi. Kaziyeden bilenler: "Bire yoldaşlar, istediğiniz orta çavuş bu değil, vurman" diyesiye kalmadı, işin bitirdiler.

Ve akşam erişip cemiyet dağıldı. (C. II., 281-282)

Ve 29 uncu (Zilhacce, 5 Kasım 1687) çarşamba gün, ki ruz-i kasım idi, vezir-i âzama hatt-i şerif ile fetva emini gönderildi:

«Sen ki vezir-i âzam Siyavüş paşasın, cümle ocak ağa«ları ve ihtiyar kullarıma selâm ve dua ederim. Üç defadır «hatt-i şerif gönderdim, Belgrat ile Edirne arasın kışla ta«yin ettim. Muradınız her ne yüzden ise gerek ulûfe ve ge«rek gönderdiğiniz defterde masturülesami **[isimleri yazılı]** «olan devlet hayınların tutup irsaline vâde eyledim, asla «mültefit olmayıp hatt-i şeriflerime itaat ve inkıyat etmedi«ğinizden fikriniz belli oldu. Muradınız beni tahttan indir«mek ise oğlum Mustafa size Allah emaneti olsun. Yerime «geçirip beni kendi halime koyasız ve küçük Ahmedi dahi «size Allah emaneti eyledim. Bundan sonra bana zarar kas«tında iseniz şerrinizden Allaha sığındım. Hak celle ve alâ «hazretlerinin bir ism-i şerifi dahi kahhardır, dilerim Allah«tan ki cümleniz kahrolasız.»

Ertesi perşembe gün, vezir-i âzam dahi asker-i islâm ile Silivri menziline gelip konmuşlar idi, varıp hatt-i şerifi teslim eyledi. Ve Ocak ağaları ve zorbabaşılar otağına davet ve mahzarlarında feth ü kıraat olundu. Kulak tutmayıp: «Yarın oturaktır, öbür gün bizimle gidersiz» sözüyle alıkoyup padişah hazretleri cevabına intizarda kaldı. Sene bunda encama erdi.

Sene-i mezbure (1099) muharreminin gurresi (7 Kasım 1687) ki Teşrinievvelin 28 dir, vezir-i âzam Siyavüş Paşa ordu-yi hümayun ile Silivri menzilinde oturak edip ocak ağaları ve zorbabaşıları otağına meşverete cemeyleyip yarınki

gün cülûs olunmasın ittifak eylediler. Ve yeniçeri ve sipah ve silâhdar ve cebeci ve topçu ocaklarından birer mutemet **[inanılır]** zorba ayırıp umum ağzından yazılan mahzar ile İstanbul'a gönderdiler.

Akşam üzeri gelip kaymakam paşaya buluşup teslim ve lisanen dahi söyleyip kayboldular.

Ol dahi şeyhıslam ve sadreyn, kudat ve sair ulema eşpehlerin ve sekban başıyle bâzı ocak ihtiyarların sarayına getirip kâğıdı gösterdi. Ve ittifakta bir olup: «Yarın alessabah görelim» diye dağıldılar.

Ol gün padişah hazretleri şeyhislâm efendiye hatt-i hümayun gönderip: «Dört defadır kul taifesine ve vezir-i âza«ma yazdığım hatt-i şeriflerin cevabı gelmedi. Bunların cé«miyet ile Istanbul'a azimetlerin bildiresin» buyurmuşlar idi, cevap vermeyip bu inkılâpta kalıp icmal-i saltanatı bu mahalde hatmoldu.

Ve ertesi (8 Kasım 1687, cumartesi) gün:

Kaymakam Fâzıl Mustafa Paşa ve Nişancı vezir İsmail Paşa ve şeyhislâm Debbağzade Mehmet Efendi ve Rumeli kazaskeri Ebusaitzade Feyzullah Efendi ve Anadolu kazaskeri Abdürrahim Efendizade Mehmet Efendi ve Nakibül'eşraf Feyzullah Efendi ile ulema-yi saire ve sekbanbaşı Harputlu Ali Ağa ile korucu ve oturak ocak ihtiyarlarından vâfiri âlem ağyardan hâli **[ortalıkta kimseler yok]** iken Ayasofya'ya cemolup sabah namazından sonra çavuşbaşı haseki Mustafa Ağayı umum tarafından kapıağası Hacı İbrahim Ağaya gönderdiler. Sultan Mehmet hanın hal'ini ve ortanca biraderi şehzade Süleyman hanın cülûsu ittifakın haber verip bu sırrı kimseye demeyip iç oğlanın zaptedip taht-i hümayunu Babüssaade'ye kurup şehzade Süleyman hanı içerden çıkarıp hazır ve âmâde etmesin tembih eylediklerin söyledi.

Ve Kapıağası evel-i emirde **[ilkin]:** «Bir kaç senedir saray ve iç oğlan zaptı bizden refolup silâhdarlara sipariş olun-

muştur» diye iba etmekle **[çekinmekle]** çavuşbaşı dahi: «Cumhur sizi ihtiyar ve taraflarından vekil nasp edip bu emre ancak siz memursuz ve bu hizmetin itmamı sizin yediniz **[eliniz]** ile olmalıdır» demekle: «Buyursunlar» deyip çavuşbaşıyı yolladıktan sonra içeri geldi.

Ve muharrir-i hakir gilman-i enderun seferli zümresinden kapıağası hizmetinde miftah şakirdi olup her vakanın künhüne vâkıf idim, ol saat beni gönderdi. İç oğlan zâbitlerin getirtip: «Şevketlû padişahımız hazretleri cümle içoğlanı kullarına feth-i şerif okusun buyurmuşlar» Oda kapıların kapayıp kimse taşra çıkmamasın muhkem **[sıkıca]** tembih eyledi. Vâkıâ zapt u rapttan çıkıp ve aralarında fuzelâ ve eshab-i maarif kalmayıp inip binmiye ve yiyip içmiye melûf olmakla matahları pazara çıkıp halk arasında rağbetten düştüler ve sekban ve sarıca ocağından beter oldular. Ve eskiler bilinmez ve zâbitleri dinlenmez bir alay gönlü büyük ve yakası kirli lobutçu ve cündi makulesi eşhas-i erazil ile saray doldu. Ve ol gün Tanr-i tealâ onlara bir mertebe korku verdi ki hayattan ümidi kestiler. Ve illâ pürsilâh taşra dökülmüş olsalar efendileri uğuruna baş verip bir fesada müeddi olurlar ve padişah-i cedidin kaydın görürlerdi. Ve böyle bir hüsn-i tedbir ile defoldu.

Ve hazine kethüdası Sehraplı Ahmet Ağaya dahi: «Ayak divanı var, tahtı hazır eyle» dedi ve Darüssaade ağası Ali Ağa ile silâhdar Moralı Hasan Ağayı dahi arz odası önünne çağırıp vaki-i hali bildirdi ve şehzade Süleyman hanı getirmeyi tembih eyledi. Gerçi mezburlar bu hale vâkıf idiler.

Ve çavuşbaşı dahi cumhura vardıktan sonra bilcümle kalkıp saraya geldiler. Ve Bab-i Hümayuna karşı durdular. Ve işaret edip taht-i hümayun çıkıp haric-i Babüsaade'ye **[Babüssaade dışarısına]** kuruldu ve cemal-i padişahiye muntazır olundu.

Darüsaade ağası varıp şehzade Süleyman hanı mahbus oldukları Şimşirlik nam mahalden taşra dâvet eyledi. Ve ken-

düyü izale eder zanniyle havf edip **[öldürecek zannıyle korkup]** çıkmadı.

«Benim şevketlû padişahım korkman, vallahi, billâhi zarar kastına gelmedim. Cümle vüzera ve ulema ve ocaklı kulların sizi padişah edip kudumunuza intizar üzerelerdir, buyurun» demiş iken kalbi mutmain olmayıp:

— İzalemiz emrolundu ise söyle, iki rekât namaz kılayım, ondan emri yerine getir. Sabavetimdenberi **[çocukluğumranberi]** kırk yıldır hapis çekerim. Her gün ölmekten ise bir gün evvel ölmek yeydir. Bir can için ne bu çektiğimiz korku, buyurup ağlamışlar.

Ağa tekrar ayağın öpüp: — Estağfurullah, hâşâ ki size bir kast oluna. Taht kurulmuş, cümle kulların size bakar, demekle yanında refiki küçük biraderi Sultan Ahmet dahi: —Buyurun, korkman, ağa yalan söylemez, diye teselli vermekle taşra çıktı.

Nice zamandanberi zelil ve sefil, üzerinde bir şey yok. Ancak arkasında kırmızı atlas entari ve ayağında tomak bulunmakla ağa kendi kürklerinden meneviş çuhaya kaplı bir samur erkân kürk getirtip entari üzerine giydirdi ve yalnız koltuğuna girip tâzim ve tekrim ile Hasoda'ya munsap Sofa köşküne çıkarıp havuz başında tahta oturttu.

Ve silâhdar ağa ile hasodalı istikbal edip ve andan alıp Arzodası'na giderken karanlık arslanhane'ye uğrayıp: — Beni bunda mı öldürürsüz? buyurmuşlar.

— Behey efendim niçin böyle buyurursunuz? Hâşâ ki izaleniz emrolunmuş ola. Tahta oturmıya gidersiz. İşte kapı ağası kulun dahi kapı oğlanıyle Hasoda kapısında istikbale gelmiş, dedi.

Ve kapı ağası dahi selâmlayıp sol koltuğuna girip arzodası'na getirip oturttular.

Mutad-i kadîm **[eski bir gelenek]** üzere iç hazinede mahfuz **[saklı]** hazret-i Yusuf aleyhisselâmın amame-i şeriflerin getirtip mübarek başlarına ilbas ve üzerine üç kıt'a

murassa' sorguç başaşağı nasp olunup henüz güneş bir buçuk mızrak çıktığı mahal ki saat üçte idi taht-i hümayun baht-i saadetlerine cülûs buyurdular.

Ve iptida nakibül'eşraf efendi ve andan kaymakam paşa ve nişancı paşa ve Rumeli ve Anadolu kazaskeri badehu şeyhislâm efendiyle ulema-yi saire ve sekbanbaşıyle ocak ihtiyarları ve ordudan gelen zorbalar tâ kapıcı ve mataracıbaşıya varınca bi'at eylediler. Ve cümleten selâmlayıp doğru Arzodası'na andan Hasoda köşküne teşrif, havuz başına iclâs buyurdular.

Hazine ve kiler ve seferli huddamı dahi gelip biat eyledikten sonra hal'olunan kardeşi Sultan Mehmet han hazretleri ve iki şehzadeleri Sultan Mustafa han ve Sultan Ahmet han ile kendileri olduğu hapisanede mahpus olmalarına sâdır olan hatt-i hümayun ile Darüssaade ağası Ali Ağa varıp üçün bile [**üçünü birlikte**] kaldırıp Şimşirlik odasına haps eyledi.

Ve bu sırr-i hafiden saray halkı ve şehirli bîhaber olduklarından gayri sultan Mehmet han hazretlerine hatt-i şerifi verip: «Muradullah bu imiş, buyrun hapishaneye» demeyince duymadı.

Ve: «Bize katil var mı?» buyurmuşlar.

«Hâşâ padişahım, Allah ol günü göstermiye. Hapse emrolundunuz» demişler.

(II., 291-298).

İSTANBULUN HALİ: AYAKLANMALAR

[Yeni padişahın tahta çıkışının ertesi gün Sivayüş Paşa ordu ile gelip Çırpıcı çayırına konuyor. Siyavüş Paşanın fikri bir kaç gün içinde ulûfelerini verip askeri dağıtmak idi. Fakat zorbabaşılar buna engel olarak ordu İstanbul'a girdi. İnzibat olmadığından çarşı pazara, halka sarkıntılık başladı. Zorbalar, zorbabaşıları sıkıştırıp oldular: Bizi Belgrat'tan sürüyüp getirdiniz, sebebimiz ile mal-i Karun'a ve at dona nail oldunuz. biz ise fülûs-ı ahmere muhtacız, davarımız şöyle dursun akşam ekmek alacak akçemiz yok. Sahib-kelâm olmak hüner değil, ulûfemizi alıverin ve illâ cümlenizi paralarız, demiye başladılar. Bundan sonra İstanbul içinde bir karışıklıktır başladı. Askere beşer kıst ulûfe, terakki ve cülûs bahşişi verilmek söylenmişti, para yoktu, zorlamalarla ele geçirilen para da idare etmedi. Her sınıf parasını koparmak için ayaklanıyor, birer parça para bulunup yatıştırılıyor, derken arkasından başka bir takımı ayaklanıyordu. Bunlardan bir kaç tanesi çok ibretle görülecek sahnelerdir.]

Vezir-i âzam sarayında sergi. — «Yeniçeriye beşer kıst veriliyor da bize niçin üçer?». — Çarşı yine kapanıyor. — Vezir-i âzam sarayına hücum. — «İstediğiniz olacak» fermanı. — Siyavüş Paşa, razı olmazlarsa sadrâzamlıktan geçeceğini söylüyor. — Fetvacı Hüseyin Çavuş ile Hacı Ali Ağa. — Çarşı pazar tekrar kapanıyor. — Yeniçeri ağası değiştiriliyor. — İç ve dış hazinede para yok. — Altın ve gümüş kap kacak Darphaneye gönderiliyor. — Parası olanlardan zorla para alma kararı. — Cebeciler ayaklanıyor. — Defterdar sarayına hücum, saray taşlanıyor. — Bir hafta mühlet. — Fakat ertesi gün yine etrafa saldırmalar başlıyor. — Küfrî Ahmet Efendinin rolü. — Para bir türlü yetişmiyor. — İstanbul halkına ikinci bir salgın. — Nihayet para işi sona eriyor. —

[İstanbul'a girmiş olan yeniçeri Etmeydanı'nda, sipah da Atmeyadnı'nda 14 Kasım 1687 (8 Muharrem 1099) cuma günü toplanıp beş kıst ulûfelerinin verilmesini istemişlerdi, salı günü verileceği vâdedilerek yatıştırıldı. 18 Kasım (12 Muharrem) Salı günü divanda yeniçerinin beş kıst ulûfesi verildi.]

Ve ertesi çarşamba (19 Kasım 1687) gün:

Vezir-i âzam sarayında sergi olup üçer kıst verilmiye başlandıkta: "Yeniçeriye beşer kıst verildi, biz üçer kıst niçin alırız?" diye güftgûya başlayıp aralarından birisi: "Yoldaşlar, yeniçeriler ulûfeyi beş kıst aldı, bize verecekleri üç kısttan zinhar sakınıp almayasız, her kim alur ise meydanda paralarız" diye geri çekildiler.

Pürsilâh gûruhan güruhla Divanyoluyla yürüyüp önlerine gelenleri cemiyete katıp sürerek çarşı pazarı garet ve yağma ederek doğru Atmeydan'ına geldiler. Bedesten ve cümle dükkânlar kapanıp sipah çarsısın yağma ettiler.

Bir alay serbölük namına eşhas-i erazil ayrılıp birazı yeniçeri odalarına birazı cephaneye varıp her biri ulûfe alırken: "Ne durursuz yoldaşlar, sipah kardeşler Paşakapısında ulûfeyi almayıp Atmeydanı'na cem olup sizi isterler buyurun" demeleriyle onlar dahi ulûfeyi serpip seroip pürsilâh harb ile odalarından çıkıp Atmeydanı'na cem oldular.

"Ulûfe her ne zaman ise hazırımız. Cülûs bahşişi ve terakki ve gûlâmiye ve veledeş isteriz. Müsaade olunmaz ise cemiyetimizi dağıtmazız» diyerek vezir-i âzam sarayına varıp feryat eylediler.

— Şimdilik bu üç kıst mevacibi alsınlar, bir kaç güne değin gelecek akçeden kusuru dahi tekmil olunur. Lâkin bahşiş hususu bir hal ile mümkün değil. Hazineye müzayaka olduğun bilirler, bu sevdadan fâriğ olsunlar ve ancak gûlâmiye ve veledeşleri kaabil, haberin gönderdi.

İsga etmeyip **[kulak tutmayıp]** müddealarında musir oldular. Ve yeniçeri dahi Atmeydanı'nda çağrışıp:

— Sefer yoldaşlarımızın bittamam ulûfe ve bahşiş ve

gûlâmiye ve terakki ve veledeşleri verilmeyince biz de ulûfemizi almazız ve cemiyetimizi bozmazız, diye mevc vurup **[dalgalanıp]** derya gibi çalkandı.

Ve âkibet rikâb-i hümayuna telhis olup cumhura hitaben: "Muradınıza müsaade edip sadrâzama tenbih olunmuştur, duam isterseniz cemiyetinizi dağıtasız" mefhumunda sâdir olan hat-i hümayun mahzarlarında kıraat olundukta "Dağılın biçareler çün kaldı divan erteye" mazmunu üzere dağılıp câbecâ dükkânlar açıldı ve akşamdan sonra zabitleri ikdamıyle yeniçeri ulûfeyi alıp onların gailesi bertaraf oldu.

Ertesi (20 Kasım 1687) perşembe gün:

Cümle vüzera ve ulema ve ocak ağaları ve yeniçeri ve sipah ve silâhdar ve zorbabaşıları vezir-i âzam sarayına dâvet ve:

— Bu askerin biedebane hareket cemiyetinden kasıtları nedir? dedi.

— Kanun üzere sipah taifesi cülûs bahşişi ve terakki ve gûlâmiye ve veledeş ve ulûfelerin tamam isterler, dediler.

Vezir-i âzam dahi: — İçeri ve taşrada hazine yok. Nereden bulup verelim? Bu hususta güçlük olduğun benden pek bilirsiz. Ulûfe ve terakki ve gûlâmiye ve veledeş kaabil ama cülûs in'amiyesi bir veçhile mümkün değil. Bunu padişaha bağışlasınlar, gayri çare yok, veya cülûs in'amına bedel sipahin beşer akçe terakkilerine birer akçe dahi zammolup altışar akçe ile tezkereleri verilsin. Buna razı olun ve ilâ kendimi sadaretten azl ederim. Mührü kime dilerseniz verin, diye izhar-i acz etmekle cümlesi bu reye rıza ile fâtiha okunup dağıldı.

Akşam oldukta gündüz cemiyette bulunan yeniçeri bellicelerinden ağa tenbihiyle odabaşılar kimin darb-i şedit ve kimin boğup deryaya attıkları beyinlerinde duyulup yeniçeri zorbabaşı Canik'li Fetvacı Hüseyin Çavuş ve Burgaz'lı

Hacı Ali Ağa oda oda gezip şeytan gibi cümleyi idlâl edip: «Duracak gün değil, taşra çıkın yoldaşlar» demekle cümlesin meydana döküp cemeyledi.

«Ağamız olacak koca Cadı kimimizi dövüp kimimizi diyar-i ademe gönderdiğinden gayri bugün vezir-i âzam sarayında meşverette bizim bahşiş ve terakkimizi aldırmamıya zâmin olmuş. Kanun üzere üçer bin akçe cülûs bahşişi ve birer akçe terakkiden geçmeziz, matlûbumuza müsaade olunmayınca cemiyetimizi dağıtmazız. Henüz muradımıza vâsıl olmadan ve cemiyetimizi dağılmadan göz göre bizi böyle dövüp öldürmiye başladı ve bir kaç günden sonra cemiyetimiz bertaraf oldukta sühulet ile cümlemizi izale etmek emr-i mukarrerdir ve mukaddem biz bunun hakkından gelelim" diye ahdü misak eylediler.

Ve ertesi mah-i mezburun (muharrem, 1099) 15 inci (21 Kasım 1687) cuma gün:

Âlem ağyardan bihaber sipah Paşakapısında ulûfe ve terakki alırken gün doğarak yeniçeri odalarından el kalkıp pürsilâh meydana döküldüler. Tüfenkler atıp nâralar vurdular ve 1000 mikdarı ayrılıp sipah ve cebeci ve topçu ve sair askerî taifesin cemiyetlerine dâvete gönderdiler.

Ve bir bölüğü Paşakapısına varıp: «Biz size yardım ettik, siz de bize edin" diye cebren sipah taifesin ulûfe ve terakkiden menedip cemiyetlerine idhal etmeleriyle sergi kapandı ve taraf taraf: " Vay ol kimsenin haline ki dükkânın açа!" diye münadiler nida ettirildi.

Cümle şehr-i İstanbul'un çarşı ve pazarı kapandı ve herkes evine can atıp halkın ayağı kesildi ve bir bölük yeniçeri erazili dahi Cephaneye varıp cebeciyi kaldırıp hay huy ile esvak-i şehirde **[şehrin sokaklarında]** buldukları erazili cemiyetlerine getirdiler.

Ol kadar eşhas-i erazil cem oldu ki kesretleri ruz-i haşirden nişan idi. Karadeniz gibi çalkayıp mevç vurdu. Ve her

biri gûl-i beyaban, sözleri anlanmaz, bir çığıltıdır gider. Cemiyetlerinde nizam yok.

Bu hal ile öğle yaklaştı. Vezir-i âzam tarafından adam geldi: "Cemiyetten muratları nedir, söylesinler müsaade olunur" demiş.

Beyinlerinde bir defter yazıp "Halen Darüssaade ağası Ali Ağa, selefi Yusuf Ağayı bizden izinsiz Mısır'a gönderdi. Köprülü oğlu Mustafa Paşa bize cülûs in'amı ve terakki ve gûlâmiye ve veledeş verilmesin menedip izalemize kast etmiş; babası ve kardeşi ceddimizi kırıp ocağımıza incir dikti ve ilmiyle âmil değil. Ve başdefterdar Hüseyin Ağa mal-i miri cemine, vaktiyle ulûfe vermiye kaadir değil. Ve yeniçeri ağası ve kul kethüdası ulûfemizi eksik verip cülûs in'amımızın ve terakkimizin ref'ine çalıştı, istemeziz" dediler.

Defter rikâb-i hümayuna telhis olundukta Darüssaade ağasıyle Köprülü oğlu şefaatı mutazammın sâdir olan hatt-i şerifi cumhura gönderdi. Onlar dahi rıza verip ancak ağa kethüdanın azline ayak basıp musır oldular ve silâhdar-i padişahî Cerrah Mustafa Ağayı yeniçeri ağalığına talep ettiler.

Ve ikindi rikâb-i hümayuna arz olup ol vakit padişah hazretleri Kozbekçi kapısında idi ağa-yi müşarinileyhe çuhaya kaplı bir sûb-i samur erkân kürk ilbas ve yedine yeniçeri ağalığı hatt-i şerifin verip cemiyetlerin dağıtmaya tembih-i hümayunları sâdir olduktan sonra yorgaya süvar telhisçiyle vezir-i âzama irsal ve andan alay ile yeniçeri meydanına isal olundu.

Ve erazil-i eşkiya dahi ağa-yi cedidi istikbal edip mekânına iskân ettiler. Ve ağa dahi cümleye selâm gönderip "Padişahımızın hayır duaların isterler ise cemiyetlerin dağıtsınlar" demekle her biri mekânına gitti.

Ve ağa-yi mazul Cadı Yusuf Ağaya ocaktan tayinat ile 200 akçe tekaüt verilip Kul kethüdası Üsküp'lü Mehmet Ağa ile Defterdar Hüseyin Ağanın dahi cerayimlerin affedip yerlerinde kaldılar. Ve çuhadar-i Hassa Mehmet Ağa silâhdar olup kürk giydi ve yeniçeri zorbabaşı Fetvacı Hüseyin

Çavuşa başçavuşluk verildi, Ve kusur ulûfeleri tekmil ve bahşiş ve terakkileri verilmek vâdolundu.

Lâkin beş kıst mevacibi kapatmıya ve cülûs bahşişi vermiye enderun ve birunda akçe yok. İç hazine ve kilerde ne denlû evani-i sîm ü zer **[altın ve gümüş kap kacak]** kılıç, gaddare makulesinden var ise intihap ve Darphaneye verilip sikke kesilmesin vezir-i âzam rikâb-i hümayuna arz ve istizan etmekle mucibince hatt-i şerif sâdir olup 800 vekiyye gümüş ve 150 vekiye altın vezn olup taşra verildi ve ol dahi vefa etmemekle **[yetmemekle]** vükelâ-yi devlet böyle rey ettiler ki: Hazine bu halde. Küffarın galebe ve tugyanı kemalde. Bahar erişti, cephane ve hazine yok. Kulun sikleti hod hadden aştı. Buna çare görmek gerek. Mazanne-i mal **[varlıklı olduklarını zan]** ettikleri âyandan rızasiyle olsun ve olmasın birer mikdar imdadiye istemelerin ittifak edip tahsil olan nükuddan**[alınacak paradan]** askerin sikletin defederiz ve hem mühimmat-i sefer düzeriz, dediler. Mahallinde **[gerektiği zaman]** yakaların kurtarmak zu'miyle bu hizmet edasın **[bu işi görmeyi]** zorba ağalara sipariş ve ellerine ferman verip kırma korum ettiler.

Ve sipah mülâzım başı Ebüsseyf oğlu Ahmet Ağa ve silâhdar mülâzım başı Tekeli Ahmet Ağa mal cemine memur kılındılar.

Evvelâ zindanda mahbus mahutları Fazlı Paşa sarayına ihzar ettiklerinden gayri Hekimbaşı Mustafa Efendi ve Müneccim başı Ahmet Efendi ve haseki Ali ağa ve kapı ağalığından çıkma Hacı İbrahim Ağa ve kilercibaşılıktan çıkma Arap Ali Ağa ve Gazanfer Ağa ve İstanbul ağası Mehmet Ağa ve matbah emini Ahmet Efendi ve oğlu Mıstık Mehmet Efendi ve iç hazinedarbaşısı Koyon Mehmet Ağa ve İstanbul bezirgânlarından **[tüccarlarından]** ve navlunculardan ve Bedesten hacegilerinden gerek müslüman ve gerek zimmi ve yahudiden yüzden mütecaviz adamlara serbölükler gönderip getirttiler ve "Hazine-i âmireye imdad edin" diye ciğerlerin doğradılar. Ve ekserin tomruğa vurup zincire çektiler, Ve

ömürlerin zevk ile geçirip hapis bilmiyen halka ettikleri cevrü hakaret ve musibet bir tarihte olmuş değildir. Bu korkudan çok adan terk-i vatan edip ehl ü ayalden dûr oldular. Ve her birinin vüs'atine göre "Şu denlû akçe ver" diye bahaya kesip eline bir kâğıt verip üzerine mübaşir serbölükler tâyin edip gönderir ve mal tahsil edince ol bedsiretleri besleyip giydirir ve nice derdmendleri dahi kavi kefiller ile salıverir ve âyandan ruzmerre yüzü gelir ve yüzü giderdi. (II. 303—307)

Mah-i mezburun (Muharrem, 1099) 23 üncü şenbih (29 Kasım 1687, cumartesi) gün:

3000 mikdar cebeci Atmeydanı'nda cemolup "Yeniçeri ve sipah ulûfe ve terakki ve bahşişlerin alıp vilâyetlerine gitti, biz ise şimidye dek bir şey almadık. Yoksa padişah kulu değil miyiz? Ağamız olacak köftehor, âleminde, maslahatımız görmez, biz de ağamızı istemeziz" dediler.

Ve topçu dahi cebecinin meydana döküldüğün işittikleri gibi onlardan dahi vâfir erazil pürsilâh İstanbul'a geçip Atmeydanı'nda cemiyete karışıp karışıp ittıfakta bir oldular.

Lâkin beyinlerinde başbuğ, devam sebat yok. Fazlı Paşa sarayında Ebüsseyf oğlu Ahmet Ağaya adam gönderip cemiyete dâvet eylediler.

"Muradınız nedir?" dedi.

"Biz padişah kulu değil miyiz? Siz her şeyinizi aldınız. Bu kadar gündür dahi bizim ulûfe ve terakki ve bahşişimiz verilmedi, Allahtan insaf mı? Muin olup bizi de sevindirin" dediler.

"Aranızda söz anlarınız var mı? dedi.

Bir kaç ihtiyar getirdiler.

"Hacetiniz ise siz de biz gibi başı meydana koyup iki eteklerinizi bele çalıp iş görün" deyip gitti.

Gördülerki fayda yok, odabaşılara varıp "Ağamızı ge-

tirin" diye Cebecibaşı Murat Ağayı istediler. Ve bir güruhu odabaşılar ile ağaların getirmiye gidip sairi vezir-i âzam sarayına varıp "Ağamızı istemeziz" diye feryat ettiler. Vezir-i âzam dahi Çavuşbaşı Yeğen Mehmet Ağaya cebecibaşılığa kaftan giydirip «İşte ağanız» diye gönderdi.

Bu aralıkta Murat Ağa dahi vezir-i âzam sarayına geldikte eşkiya iki fırka olup bir bölüğü "Eski ağamızdan hoşnuduz, yine cebecibaşılık ipka olunmak gerektir" diye feryada başlayıp bunlar galip gelmekle tekrar yine Murat Ağa cebecibaşılığa ve Yeğen Mehmet Ağa çavuşbaşılığa kaftan giyip «Yoldaşlar bir kaç gün sabredin, yeniçeri ve sipah galilesin bertaraf edelim sizin dahi ulûfe ve terakki ve bahşişiniz bittamam verlir" vâde buyurmakla kavga tebs olup [yatışıp] dağıldılar.

Ol gün cümle çarşı pazar kapanıp nicesin yağma ettiler.

Ol gün yeni odalarda dahi esirlikten gelmiş ve serhat kalelerinde kapanıp yeri çalınmış 2000 mikdar yeniçeri Atmeydanı'nda cem olup "Elbet bizim dahi yerlerimiz tashih olup müstahak olduğumuz ulûfe ve terakki ve bahşişimizi isteriz, ve illâ biz de ağamızı istemeziz" diye nâralar vurup çağrıştılar.

Ağa bu ahvali vezir-i âzama bildirmekle muratlarına müsaade edip çalıklar tashih ve müstehak oldukları ulûfe ve bahşişleri tamamen verilmek üzere ferman verip karşılarında okunup dağıldılar.

Ve 27 inci (11 Aralık 1687) çarşamba gün:

Yine cümlesi mahlût [karışık] askerî taifesi Atmeydanı'nda cemiyet edip sipah eşkiyası varıp Defterdar Doğancı Hüseyin Ağa hanesin taşlayıp camların şikest ettiler ve kendi uğrun kapıdan çıkıp vezir-i âzam sarayına firar eyledi.

Ve alelhusus cebeci taifesi Ayasofya etrafına ve saray kapısı önüne yığılıp bir mağlatadır gider. Devam ve sebatları yok, sözleri anlanmaz. Bu vakitte Belgrat muhafazasına

memur Aşağı bölükler dahi bu makule hareketten haberdar olmalariyle kaleyi bırakıp İstanbul'a gelmişler idi. Cemiyete karışıp ulûfe ve terakki ve bahşiş diye feryada başladılar. Re'sül eşkiya Ebüsseyf Oğlu Ahmet Ağa ile Tekeli Ahmet Ağa muratları üzere alıvermeyi üzerlerine der'uhte eyledi.

Ve amma bölük halkı: "Ulûfe çıkalı yirmi gündür, henüz bölükler otuza çıktı, bugün yarın diyerek kışın yarısı geçti ve yaz geldi vilâyetimize gidemedik, yine sefer yaklaştı ve niceye dek bu cevri çekeriz. Elbette gündüz ve gece meşlaler ile bölükler devr olunmak gerektir ve illâ vezir-i âzamın ve Köprülü oğlunun ve defterdarın hakkından geliriz" dedklerin vezir-i âzam işitip cümle vüzera ve ulema ve ocak ve zorba ağaların sarayına cem edip:

— Hazine yok ve memleket harap, tahsili mümkün değil, yatacak yerimiz kalmadı. Halkın ciğerin söktük. Olsa vermez miydik? Akçe geldikte tedriç ile verilmeyip bölükleri devr edelim, dedi.

Cümlesi makul görüp bu mazmunda umum ağzından kâğıt yazılıp cumhura gönderip şefaat etmeleriyle rıza verip dağıldılar.

Ve bugün yeniçeri baş göstermeyip bu cemiyette bulunmadılar. Zira ulûfe ve terakki ve bahşişların bittamam almışlar idi. İki gün mukaddem 600 kese Mısır hazinesi gelip cümlesin Ortakapı'dan döndürüp yeniçeri ocağına vermişler ve ol nazik çil akçecikleri üleşmişler idi.

Ve Ayasofya ve saray kapısı önüne yığılan cebeci eşkıyasının bir mikdarı cemiyetten ayrılıp yeniçeri odalarına vardılar:

"Gerçi yoldaşlar ulûfemiz verildi, lâkin terakki ve bahşiş namı belirmedi. Biz size yardım ettik, siz de bize edin" demeleriyle 500 kadar yeniçeri erazilini uydurup pürsilâh saray kapısı önünde cemiyetlerine getirdiler ve cümlesin taşra kapıdan içeri saray meydanına doldurup kapının ağzın aldılar:

— Bak a gidiler, bizim yardımımız ile muradınıza erdi-

niz, siz de bize muavenet etmiye ahd edin, yoksa sizi bu ağıldan koyvermeyiz, dediler.

Ve bu maskaralık ancak yeniçeri içerde kalıp ocaklı duyar ise bir azîm fitneye bâis olacağın vezir-i âzama bildirdiler. Ve bir hafta mühlet ile bittamam kusur ulûfe ve terakki ve bahşişları verilmek üzere vezir-i âzam tarafından cebeci taifesine kat'i cevap varmakla dağılıp yeniçeri dahi çıkıp öpüşüp odalarına gittiler.

Mah-i mezburun 28 inci (5 Aralık 1687) perşembe gün

Bilcümle yeniçeri ve sipah ve cebeci ve topçu bir yere gelip çarşı pazar kapandı. Niceleri garet [**yağma**] olundu. Varıp defterdar sarayın taşlayıp andan vezir-i âzam sarayına varıp senksâr ettiler [**taşladılar**]. İkisi de sergi üzerinde idi. bırakıp uğrun kapıdan firar ve ihtifa eylediler [**gizlendiler**]. Az kaldı ki sergiyi yağma ederler Zâbitleri serpip derkese ettiler. Ve tekrar feryada başlayıp yeniçeri:

— Bizim dahi kusur bahşişimiz kaldı,

Ve sipah ta:

— Bizim de bölüklerimiz devr olmadı,

Ve cebeci ve topçu:

— Bizim ise ulûfe ve terakki ve bahşişimiz hiç verilmedi, isteriz, dediler.

Bir mehabe sokaklar izdiham oldu ki vasf olunmaz. Şehirde oğlan, avrat ehl-i ırz taşra çıkmadan kaldı [**dışarı çıkamaz oldu**]. Ve alım satım bertaraf olup halk bir derde müptelâ oldu ki mutasavver değiddir. Meselâ çarşı pazarda halkı cebren soymıya ve nicelerin öldürmiye başladılar. Zaptu rabıttan kalkıp zabitlerin dinlemez ve sözlerin tutmaz, karşı söyliyenlerin öldürür oldular.

Meselâ beş on erazil ellerinde birer testi şarap, beyinlerinde birin bir eşeğe bindirip sairi etrafın alıp alâmeinnas çarşı pazar gezerler ve bir ehl-i ırz adamı tutup cebren "iç şu şarabı!" diye teklif ederler ve iba edenlerden [**çekinenlerden**] akçesin alır oldular. Kangı birin yazayın, âlem haraba varıp mercümerç oldu.

Hasıl-ı kelâm eşkıya-yi asker vezir-i âzam sarayına dolup nâralar vurdular, "Defterdar bu kadar gündür ulûfe ve bahşişimizi tahsil edip vermedi, istemeziz" diye çağrıştılar. Ve din iman bilmez zahrında [**sırtında**] kebe ve payında [**ayağında**] çarık bir alay gul-i beyaban [**gulyabani**] ve hakkı anları yok.

— Behey müslümanlar akçe sizden derig mi ederiz[**esirger miyiz**] ve iki de birde vükelâ-yi devlet sizin bu cemiyetinizden hazlanır mı yoksa? Sizin için nice bin ümmet-i Muhammet tâzip olup, sabredin geldikçe verelim, dediler. Mukayyed olmadıkta [**aldırış etmediklerinden**] zâbitlerine adam gönderip çavuşlar gelip "Ayıptır" diyerek dağıttılar.

Meğer bu fitneye bâis Küfrî Ahmet Efendi imiş. Ocaklıya el altından akçeler verip "Beni defterdar edin, üç güne dek ulûfe ve bahşişinizi vereyin" diye ahd etmiş.

Duyulup ol saat veziri-i âzam getirtip:

— Bire mel'un, nedir bu senin ettiğin gâvurluk? Aslı yok yere bu kadar kan dökületyazdı, şimdi seni ibret için katlederim, ancak Devlet-i Aliyeye çok hizmetin sbkat etmiştir, buyurup bir çıkın altın getirmekle elinden kurtuldu.

Bundan sonra kendi tevabiinin [**adamlarının**] vüsatine göre imdadiye akçe alıp kula verdi.

Yine kifayet etmemekle mukaddema imdadiye alınan İstanbul yhalkından tekrar bir kat dahi devşirildi.

Meselâ şöyle ki: Beşer ve onar, yirmişer ve otuzar ve kırkar ve ellişer sipahinin yevmiyeleri kaç akçe eder ise hesap olunup ellerine birer pençeli divan defteri verilip "Beş kıst mevacibinizi var filândan alın" diye gönderilir ve ol saat varıp bittamam alırlar ve derdmendlerin ciğerin doğrarlardı. Ve bu derdden çok kibar fakir ve medyun oldu.

Ve pençeli defter ile 40 nefer sipahi, Hassa bostancılar kethüdası Halil Çelebiye varıp ulûfe istediler, "kudretim yoktur" demekle tekaüt verilip yerine haseki Kara Osman

Ağa ve onun yerine sağ hamleci Türbedar Hüseyin nasp olunmuş iken üç günden sonra tekaüt verilip zorbalar ameliyle hilâful'âde **[gelenek dışında]** sadr-i sabık maktül Süleyman Paşa bostancı odabaşı Kara Mehmet haseki ağa oldu.

Ve bu minval üzere az zamanda cümle kul taifesinin ulûfe ve terakki ve bahşişları tamam olup miriden çıkan ve cebren halktan alınan nukut kese 8600 ü geçip sipahtan ancak yüzde biri terakki yerine bahşiş alıp yalnız yeniçerinin cülûsiyeleri 1900 keseden ziyadece gittiğin yeniçeri ağası Cerrah Mustafa Ağadan işittim ve "Bunların içinde serhatte olan kulun dahi ulûfe ve bahşişları biledir, ayırıp gönderdim" dedi.

(C. II. 304—312)

ZORBALARI TEMİZLEME KARARI

[Siyavüş Paşa, kendini sadrâzam yaptıranların sıkıştırması ile efendisinin oğlu Köprülü Mustafa Fazıl Paşa arasında kalmış, bu arada kendini idare edemiyecek durumda idi. Zorbaşıların hesabını görmek için yeniçri ağası yaptığı Ali Ağa işi beceremiyor, zorbaların daha sıkı ve birbirine arka olmalarına yol açıyor.]

Hükûmet yeniçeri ve sipah zorbaları elinde. Yeniçeri ağası Fetvacı Hüseyin Ağa ile Hacı Ali Ağanın öldürülme işini üstüne almıyor.- Harputlu Ali Ağa bu işi yapmak üzere yeniçeri ağası oluyor.- Yeniçeriler ağayı kabul etmiyorlar.- Eski yeniçeri ağası karlı bir gecede gemiye bindirilip yola çıkartılıyor.- Siyavüş Paşa ile yeniçeri ağasının plânları karşı tarafa haber veriliyor.- Sipahla yeniçeri birleşiyor.- Sipah zorbaları yeniçerilerden şüpheli.- Casuslar yine çalışmada.- Bağıra çığıra vezir-i âzam sarayına gidiş.- Siyavüş Paşa ile yeniçeri ağasına dalkılıç hücum.- Nihayet Köprülü oğlunun sürgüne gönderilmesine karar.- Yeniçeri ağası yemin ediyor.- Sadrâzam da yemin ediyor.- Ocak ağaları değiştiriliyor.- Fetvacı çavuş odasında toplananlar.- Hepsi en'amlarını, kılıçlarını çıkarıp ekmek üzerine yemin ediyorlar.-

Veziri-i âzam Siyavüş Paşa abaza olmakla sadedil, sade akıl bir adam idi; hall ü akid elinde olmayıp zimam-i hükûmet yeniçeri ve sipah zorbaları yedinde olup hemen kendi uyuk **[korkuluk]** mesabesinde idi.

Menasıb-i ilmiye ve seyfiye mezburların reyile tevcih olunduğundan gayri vezir-i sani Köprülü Fazıl Mustafa Pa-

şa külli umûra müdahale edip "Cülûsa sebep ben oldum" diye vezirliği ol edip kimseye söyletmez oldu, "Babamın kölesidir" deyip def'at ile "Behey abaza çok söyleme, şunu buyurun" der idi ve devlete pençe vurup sadra geçmek fikriyle âleme fitneler bırakıp halkı birbirine katıp kul beynine tefrika düşürdü.

Vezir-i âzamı çuvaldız gibi sokup "Bu eşkıyaya niceye dek yüz verirsin? Bunları birer takrip ile İstanbul'dan dağıt, tedriçle haklarından gel. Madam umur-ı devlet ellerindedir, sana sadarette istiklâl ve huzur-u rahat vermezler. Sipah zorbalarının işi âsân. Mukaddem yeniçeri eşkıyasın bir edegör. Ağalarına kırma korum edip sen uzaktan seyirci ol." der idi.

Vezir-i âzamın efendisi olmakla sözüne uyup Yeniçeri ağası Cerrah Mustafa Ağayı dâvet edip: «Başçavuş Fetvacı Hüseyin ağa ile Hacı Ali Ağanın kaydin gör" dedi.

Ağa mezburların korkusundan: "Kaadir değilim, sefer yaklaştı, ocağa lâzımlı adamlardır, düşman ağzına verelim bu sevdadan fâriğ olun, duyulursak bir azîm fitneye bâis olur. Emir Allahın, azli ihtiyar ettim." dedi.

Katilden iba etmekle sekbanbaşı Harput'lu Ali Ağaya getirip teklif ettikte yeniçeri ağalığı şartiyle bu hizmetin edasın der'uhte eyledi.

Ve mah-i rebiyülevvelin gurresi (6 Ocak 1688) salı gün:

Vezir-i âzam Kozbekçi kapısında rikâb-i hümayuna yüz sürüp husus-i mezburu arz eyledi ve yeniçeri ağası Cerrah Mustafa Ağaya Tunus eyaleti ve sekbanbaşı Ali Ağaya yeniçeri ağalığına ve mezburların katline başka hat-ti şerif alıp doğru Tophaneye varıp top döktürdükten sonra sarayına geldi. Ve yeniçeri ağası Cerrah Mustafa Ağa ile sekanbaşı Harput'lu Ali Ağa ve kul kethüdası Koca Mahmut Ağayı dâvet edip ağaya Tunus eyaleti ve sekbanbaşıya yeniçeri ağalığı ve kul kethüdasına sekbanbaşılık ve zağarcı Kel

Ömer Ağaya kul kethüdalığı ve Sansuncu Gürcü Abdüllah Ağaya zağarcılık ihsan olup kaftan giydirdiler.

Bu vakadan zorbalar dilgir olup Başçavuş Fetvacı Hüseyin Ağa ve Hacı Ali Ağa güftgûya başlayıp yeniçeri erazilin tahrik ile meydana döküp cemiyet eyledi.

"Biz mutat üzere içerden ağa alıp rahat olmuş idik, vezir-i âzam yine küstahlık edip kanunu bozdu ve hakkımızdan gelmek şartiyle ağa nasp ettiği Harput ermenisin kabul etmeziz. Eski ağamızdan hoşnuduz" diyerek Fetvacı Hüseyin ağa önlerine düşüp ağay-i mazulün Eyüp'te hanesin vezir-i âzamdan zarar ihtimalin def için etrafın kuşatıp muhafaza ettirdi ve Tunus'a gitmemesin tenbih edip: "Yine ağamızsın veyahut vezaret haslarıyle seni Kubbe altına oturturuz» deyip gitti.

Mezbur dahi: «Yoldaşlar, bir can için padişaha âsi olmak caiz değildir. Vüzera ile mabeyn olanlar baş ve candan çıkagelmişlerdir. Lûtf edip beni kendi halıme koyun o iyilik ise ancak olur» diye yalvardı ve gemi iştirasına adam gönderdiğin fetvacı duyup: «Zinhar sakınıp gitmesin yoksa kendi bilir» haberin gönderdi ve derdmend kangı tarafın emrin tutacağın bilmez iken

Mah-i mezburun 7 inci düşenbe (12 ocak, pazartesi) gecesi:

Tekrar vezir-i âzam tarafından ferman ile bir çavuş gelip; bir tufanlı karlı gece idi, bir çembere koyup Boğazhisar'ına yollayıp ağırlığın geriden gönderdiler ve andan bir kalyona binip mansıbına gitmekle bu fitne sükûn buldu.

Lâkin bu vazıdan yeniçeri ve sipah zorbaları vezir-i âzamdan nefret üzere olup lâkin sadarette kendi çıragları olmakla gerçi iğmaz ettiler, ancak yine vezir-i âzam ile yeniçeri ağası kasdına bir fitneye mübaşeret eylediler. Lâkin yeniçeri ağası mukaddem bunların kaydın görmek için mah-i mezburun 7 inci düşenbe [pazartesi] gecesi hafiyeten [gizlice] bir güruh yeniçeri ile binip Başçavuş Fetvacı Hüseyin Ağayı odasında gafil basıp katletmiye azimetin Fetvacı'nın

ağa yanında olan casusu gelip haber vermekle Fetvacı lâyakıl dalkılıç taşra çıkıp «Yoldaş yok mu» deyince pürsilâh haylı yeniçeri meydana dökülüp önlerine düşüp ağaya karşı yürüdü.

Ve sipah zorbalarına dahi adam gönderip ahvali bildirdi ve alelacele yetişmelerin tembih eyledi. Ve Deli Piri Ağa ve Tekeli Ahmet Ağa tevabiin ve hanlarda olan mülâzım ve sair eşkıyayı cem edip âmade [**hazır**] olup yeniçeri odalarına doğruldular ve ağanın dahi Fetvacı cemiyetinde olan casusları yolda gelip:

— Fetvacı hareketinizi duyup kaziyeden agâh olmakla bu kadar eşkıyayı cem edip ol dahi sizin üzerinize geliyor, diye haber vermekle:

«Duyulmuşuz, ancak bari bu cemiyet ile sipah zorbaları gafildir, yataklarında basıp katl-i âm edeyim» diye Atmeydanı'na doğru yürüdü.

Ve ağanın sipah tarafında olan casusu dahi karşı geldi:

— Behey ağa kaç başın var? Nereye gidersin? Kendine bir çare gör, Fetvacı'dan sipah zorbalarına haber geldi, cümlesi binip üzerinize geliyorlar, dedi.

Ve ağa niye uğradığın bilip ettiği işe nadim oldu ve dönüp hanesinde ihtifa eyledi ve yanında olanlar dağıldı.

Bu taraftan dahi sipah zorbaları güruhla yeniçeri odalarına varıp karıştılar.

Ve ertesi **düşenbe [pazartesi] gün:**

Her bâr mülâzımbaşılar neferleriyle Divan-i hümayunda mevcut bulunmalarıyçin vezir-i âzam tarafından sâdır olan ferman mahzarlarında okunup: «Makul!» dediler. Ve cümle tevabileriyle binip Yeniçeri Meydanına varıp başçavuş Fetvacı Hüseyin Ağa odasına doldular.

Ve meşveret edip: «Bu yeniçeri ağasının mekrinden emin değiliz. Bize kasdı emr-i mukarrer. Gafil bulunmıyalım. Gün bugünkü gündür, fırsat ise ancak olur, Divan eşmek emrolundu. Yarın salı gün yeniçeri Divanda çorba içmesin.

Kapı önüne tahtı kurdurup padişahı ayak divanına çıkaralım. Yeniçeri ağası Ali Ağa ile umura müdahale edenleri istiyeilm ve katl olmayınca müteselli olmıyalım. Ve Cerrah Mustafa Paşayı Boğazhisar'ından getirip yine ağa edelim. Vezir-i âzamdan gayrı umura müdahale eylememesi hususunda padişaha yemin vermelerin» ahd ü misak edip dağıldılar.

Sipah zorbaları hanelerine geldikte tekrar beyinlerinde mahfi meşveret edip:

«Bu yeinçeri bir alay dönek ve bayak, sözlerine durmaz taifedir. İhtimaldir bize âl [**oyun**] edip vâdelerine durmayıp çorba içerler ise arada bize gadr olup adavet etmek görünür. Yarın alessabah pürsilâh at ile saraya varıp Cebehane önünde duralım .Eğer yeniçeri çorba içmezse ne güzel. Tedbirimiz yerin bulur. Ve illâ nifakları zâhir olur. Divandan çıkıp giderken ağalariyle cümle neferatı kılıçtan geçirelim, vüzeranın dahi kaydın görüp tarafımızdan mutemet adamlar nasbedelim» diye ittifak edip fâtiha okuttular.

Bu cemiyette yeniçeri ağası casusu bile [**beraber**] idi, gelip ağaya haber verdi. Ve ağa dahi başçavuş odasında olan umum meşveretin ve sonra sipah beyninde olan vaki-i hali yazıp vezir-i âzama bildirdi.

Oi dahi ertesi salı gün, top döktürmek bahanesiyle, Divan etmeyip Tophane'ye gitmekle fitneyi defeyledi.

Ve çarşamba gün:

Cümle sipah zorbaları alâ ve ednasıyle binip Yeniçeri meydanına varıp Fetvacı odasına doldular.

Ve: «Dünkü reyimiz lâgv oldu, hiç değildir, Köprülü oğlu ile yeniçeri ağasının işidir. Bu müfsitler bunda iken bize rahatlık yoktur. Yarın cümlemiz piyade ve süvar vezir-i âzama varıp katil ve nefiylerin talep edelim ve Cerrah Mustafa Paşayı getirtip ağa edelim. İçeri ve taşra cümle ocak ağaların tebdil ve tarafımızdan mutemet adamlar nasp edelim. Padişah hazretleri, vezir-i âzam yanında sahib-i ke-

lâm olanlar çırağımız olmayınca biz rahat olamazız» dediler. Ve cümlesi bu tedbire rıza gösterip dağıldılar .

Ve ertesi perşembe gün:

Yeniçeri ve sipah zorbaları erazil-i eşkıyayı önüne katıp, naralar vurup, tüfenkler atarak vezir-i âzam sarayına dolup:

— Köprülü oğlu Mustafa Paşa ile yeniçeri ağası Ali Ağayı istemeziz, elbette hemen şimdi nefyolunsunlar ve illâ varıp kendilerin katil ve hanelerin garet ederiz, diye feryada başladılar.

Yeniçeri ağası vezir-i âzam yanına gelip ve Köprülü oğlu başı kaydına düştü.

Ve başçavuş Fetvacı Hüseyin Ağa ileri varıp :

— Bu halkı nice bir çağırtırsın? Matlâplarına müsaade edin. Nedir o müfsitlerin hasiyeti ki himaye edersin? Yoksa bulunmaz mı? diye biedebane sözler söyledi.

Vezr-i âzam dinlemeyip cevap vermeyicek Fetvacı cemiyete varıp:

— Söz geçirip müsaade ettiremedim, deyince cümlesi vezir-i âzam üzerine hücum ettiler.

«Beher hal bunlar azl olunmalıdır, bu müfsitler her bâr [her sefer] seni idlâl edip hakkımızda söz söyliyen ve işlerimizi iptal eden bunlardır, madam bunlar sıhhatte ve Asitane'dedir bize huzur ve rahat yoktur. İçeri ve taşrada cümle ocak ağaları azlin ve tarafımızdan dilediklerimizin nasbın isteriz. Böyle olmadıkça bunda kırılır, cemiyeti bozmazız veya şimdi hemen iş gayrı gûne olur» diye dalkılıç vezir-i âzam ve yeniçeri ağası üzerine yürüdüler.

Vezir-i âzam her ne denlû niyaz ve rica etti ise çare olmayıp müddealarında musir olmalarıyle âkıbet Köprülü oğlunun Boğazhisar'a nefyine ferman verip ol saat serbölükler tâyin olup Üsküdar'a geçirdiler ve bir çektiriye koyup gönderdiler .

Ve yeniçeri ağası tekrar betekrar rica edip müfit ol-

mamakla Ali Ağa dahi koynundan En'am-i şerifin çıkarıp kasıtlarında olmıyacağına yemin edip «Olursam Allahın lâneti üzerime olsun ve peygamberin şefaatından mahrum olayım. Ben de sizdenim. Sizin istemediğinizi ben de istemem. Matlûbunuz her ne ise müsaade ederim. Halk içnide beni rüsvay etmek lâyık değildir, yine beni kabul edin» dedi.

Ve kabul ettiler.

Lâkin bu minval üzere vezir-i âzama dahi yemin verdiler ve ocak ağaları tedbiline ayak bastılar. Kul kethüdası Kel Ömer Ağa ve çavuşbaşı Zülfikar Ağa ve büyük Mirahor Küçük Hasan Ağa ve küçük Mirahor Damdelen Süleyman Ağa ve Çakırcıbaşı Çavuşoğlu Hasan Ağa ve Şahincibaşı Veli Ağa ve Kapıcılar kethüdası Şamlı Mehmet Ağa azl olup Zağarcı Gürcü Abdullah Ağaya kul kethüdalığı ve başçavuş Fetvacı Hüseyin Ağa akrabasından vezir-i âzam ağası Canik'li Hacıoğlu Mehmet Ağaya çavuşbaşılık ve sipahtan Galata voyvodası serbölük Ömer Ağaya büyük Mirahorluk ve zülüflü batlacılıktan henüz Van Ağası olup firaren gelen Canik'li Halil'e küçük Mirahorluk ve sipah serbölüklerinden Kayseriye'li Seyit İbrahim Ağaya Kapıcılra hetkudalığı ve Maltaya'lı Hasan Ağaya Çakırcıbaşılık ve Gedik Mehmet Ağaya Şahincibaşılık tevcih olunup kaftan giydiler.

Ve hattâ bostancılardan çıkma bir serbölük dahi Bostancıbaşılığa tâlip olmuş iken vezir-i âzam rıza vermediğinden gayrı bostancı taifesi işitip: «Devlet zuhûrundan beri ahardan bize ağa nasp olunmamıştır. Cümle kılıçtan geçeceğimizi bilsek kabul etmeziz ve gelirse katlederiz »dedikleri şayi olmakla fârig oldu.

Ve bundan sonra cümlesi kalkıp gerek ocak ağaları ve gerek zorbabaşıları Yeniçeri meydanına varıp fetvacı çavuş odasına girip halka olup oturdular.

Ve her biri En'am-ı şerifin ve kılıcın çıkarıp birer ekmek ile önlerine kodular.

— İşte mansıplar yerin buldu, badelyevm [**bugünden sonra**] azil ve nasp olmasın. «Falan şöyle ve böyle olsun» demiyelim ve cemiyet etmiyelim. Ve padişah ve vüzera ve

gayrıdan birimizin azil ve zararı kasdında oldukları işitilir ise rıza vermeyip birbirimize arka olup bir mundar kılımız yerine baş vermiye yemin eder misiz? dediler.

— Ederiz.

— Vallahi billâhi mi? Şu En'am-i şerifler canımıza garim olsun mu? ve bu kılıçlar boynumuza dursun mu? Ve şu ekmeği gâvur kapısında dilenelim mi? Ve kâfir ve çıfıt olalım mı?

«Olsun.»

«Vursun.»

«Olalım.»

«Dilenelim» deyip böyle bir galiz ahd ve şart ve yeminler edip dağıldılar.

Ve mazul kul kethüdası Ömer Ağanın Ağakapısında kaydın gördüler. (C. II., 318 - 322)

SİYAVÜŞ PAŞANIN ÖLDÜRÜLMESİ

[Zorbabaşılar da zorbaların gidişinden memnun olmamıya, onlardan sıkılmıya başlamışlardı. Fetvacı çavuş bunların temizlenmesi için sefer çaresini gösterince parasızlıktan bahseden Siyavüş Paşa'ya para bulma yollarını da gösterdi. Böylelikle sınır seferi için hazırlık başladı. Fakat etrafı paşayı yine zorbaları öldürtmek için fitlemiye başladı. Paşa da karşı koyamadı, razı olur gibi göründü. Olaylar, Yeniçeri ağasının Fetvacıyı öldürm esiyle başladı. Bu hal öteki zorbaları kışkırttı, yeniçeri ağasını yolda paraladıkları gibi Siyavüş Paşayı da sarayında çevirdiler. Uzun süren bir mücadeleden sonra onu da öldürdüler.]

Fetvacı'nın nasihatleri. — «Bu azgın taifeyi gâvur ağzına verelim.». — İstanbul, Edirne ve Bursa'ya salgın. — Siyavüş Paşa Engürüs serdarı oluyor. — Müsveddesi bırakılan hatt-i şerif. — Yeniçeri ihtiyatlarının Siyavüş Paşaya şikâyetleri. — Kethüda bey odasındaki gizli konuşma. — Casuslar yine işi karıştırıyor. — Fetvacı Ağakapısı'na geliyor. — «Dirin ile söyleşmektense ölün ile söyleşmek yektir.» — Fetvacı'nın leşi pencereden atılıyor. — Admaları zorbabaşılara koşuyor. — Siyavüş Paşa işten memnun değil. — Zorbalar eğlencelerinde. — Cebeciler karışmak istemiyorlar. — Zorbalar başları derdine düşüyorlar. — Halk, seyirci. — Hacı Ali Ağa ortaya çıkıyor. — Sipah iş birliği için yeniçeri ağasının öldürülmesini aşrt koşuyor. — Harput'lu Ali Ağa parçalanıyor. — «Vezir-i âzamı istemeziz». — Hacı Ali Ağa, vezirin öldürülmesini istiyor. — İkindi üzeri vezir sarayına hücum. — Saraya sığınmak teklifi. — Siyavüş Paşa bunu kabul etmiyor, adamlarını silâhlandırıyor. — «Mührü gönder, yahut sarayını yakarız!». — Saraydan gönderilen haberi zorba taraflısı haberci zorbalara götürüyor. — Sadrâ-

zam değişmiş! — Siyavüş Paşa yanındaki vüzera, ulema, ocak ağaları birer bahane ile uzaklaşıyorlar. — Saraya ateş veriliyor. — Siyavüş Paşa adamlarına hakkını helâl edip izin veriyor. — Önüne ok ve yay dökerek harem kapısını bekliyor. — Sarayın içine giriş. — Deveci Mustafa Paşayı yaralıyor. — Harem dairesine hücum. — Yağma.

Her bâr başçavuş Fetvacı Hüseyin Ağa vezir-i âzama geldikçe:

— Bahar erişti, sefer mühimmatın görüp sefere gidedelim, bu azgın taifeyi gâvur ağzına verelim, top tüfenge yedirelim. Bunda izalesi güçtür ve alelhusus arada bu denlü yemin var. Bir Fetvacı ölmekle âlem âsude olur ise işte ben. Hemen öldür, kanım helâl olsun. Etraftan düşman hücumu var iken Asitane'de ikamet külli hatadır. Bu eşkıya tek durmaz ve ikide birde fesat ederler. Hemen tuğu çıkar gidelim, bir ayak ileri serhat başında bulunalım, der idi.

— Behey çavuş, hazine yok, ve akçe kestirecek içerde altın ve gümüş kalmadı. Ve halka ettiğimiz cevri hot bilirsin. Yatacak yerimiz kalmadı, cevap ederdi.

Ve: — Biz zorbadan ağalar ile meşveret ettik, akçe buluruz. Hemen tuğu çıkar gidelim. İstanbul ve Edirne ve Bursa şehirlerine salyana ederiz. Ocak başına birer altın versinler, her sakaldan bir kıl. Böyle vakitte din ve devlete imdat etsinler ve biz şeyhislâmımızdan fetva alırız, dediler.

«Canına gök bakla» rıza verip fetva aldılra.

Ve İstanbul ve Edirne ve Bursa mevalilerine müekket fermanlar gönderilip cümle muhallât defter olundu ve 4000 kese İstanbul'dan ve 4000 kese Edirne ve Bursa'dan tahmin olunup ve 2000 kese dahi hazine iradından tasmim olunmakla 10000 kese ile sefer hareketleri tedbirin ettiler ve bu sebepten halk içinde nice eracif sözler söyleyip ağnıya ve fukaranın ciğerlerin dağlamıya sevkedenlere lânet etmiye başladılar. Ve hedef-i dua kabule karin olmakla az zamanda Sancak vakası zuhûr edip eşkıya makhur ve bu salyana gailesi mündefi oldu.

Vezir-i âzam gelip Sofa köşkünde pâye-i serir-i alâya yüz sürüp serdarlık ile Engürüs seferine azimetine hat-ti şerif aldı. Ve kul taifesine hitaben bu mazmunda başka bir hat-ti şerif dahi niyaz edip suretin verip sarayına gitti. Ve akbainden hat-ti şerif geldi. Vüzera ve ulema ve ocak ağaları ve zorbabaşıları sarayına dâvet ve kendinin serdarlık hat-ti şerifin ibraz edip der'akap gelen hat-ti şerif dahi fetih ve kıraat olundu.

«Siz ki vezir-i âzam ve yeniçeri ve sipah ve cebeci ve topçu kullarımsız cümlenize selâm, dualar ederim. Bu ane gelince paytahtımızda ve Rumeli ve Anadolu'da halkı ateşlere yakıp âlemi haraba verdiniz. Bu devlet padişahlığın yoksa size mi sipariş ettiler? İçeri ve taşra mansıplarımda olan ocaka ğalarımı istediğiniz gibi tebdil ve tgayir edip gün geçmez cemiyetten şehr-i İstanbul'u berbat edip ağnıyası fakir ve fakiri zelil oldu ve bir alay ibadullahın ırzların pâymal ve âleme rüsvay eylediniz. Yoksa size dünyada cevap verir yok mu? Badelyevm bu vaz-ı nahemvar ve fitne ve gulüvden el çekip hayır duam alasız ve illâ bedduama uğrarsız. Vezir-i âzamı serdar ettim. Sefere âmade olup gönül birliği ile din-i mübin, uğur-ı hümayun ve hizmet-i ibadullahta bulunasız vesselâm.»

Sem'an ve itaatan deyip dağıldılar.

Ve 18 inci (20 şubat 1688) cuma gün:

Vezir-i âzamın tuğu çıkıp kapısı önüne dikildi. Ve Rumeli ve Anadolu'da vaki kapıkuluna ocaklarından sürücü çavuşlar ve vüzera ve mirmiran ve ümeraya fermanlar gönderildi. Ve kul kethüdası Gürcü Abdullah Ağadan zorbalar ve neferat şikâyet etmekle azil ve Tekfürdağı semtinde çiftliğine nefy olup zagarcı Bekir Ağa kethüda bey nasp olundu.

Cenab-i Rabbül'alemeyn müsebbibül'esbaptır [**sebeplerin sebebini yaratıcıdır**] her zuhur edecek şeyin iptida sebebin halk eder, bu vaka-i azîmin baisi bu oldu ki:

Yeniçeri ihtiyarları her bâr ağaya:

— Bu eşkiya elinde bitap kaldık, cevirlerin çekemez ve halk yüzüne çıkamaz, bednam olduk. Bunlara niceye değin yüz verirsin? Bir gün evvel haklarından gelip ocağımızı pâk etmiye [temiz kılmıya] himmet buyurun.

— Behey ağalar ya bunların hallerine müsaade pek ziyade oldu. Ziram artık bıçak geldi keniğe dayandı. Nişlemek gerek? Fetvacı'yı ben sühuletle katlederim. Bir fesat zuhur eder ise siz bana muin [arka] olur musuz? dedi.

«Oluruz» diye yemin ettiler.

Ol dahi tek durmayıp vezir-i âzamı idlal etmiye başladı.

Her geldikçe: — Madam bu zorbalar hayattadır, siz sadarette ve ben ağalıkta rahat olamazız. Bu dört nefer eşkıya reislerinin hakkından gelindikten sonra sairleri hiçten hiçtir. Ve ben Fetvacı'yı hüsn-i hal ile katlederim. Hacı Ali Ağanın işi asandır [kolaydır]. Ve bunlar gittikten sonra sipah mülâzım başı Deli Pirî Ağa ve silâhdar mülâzım başı Tekeli Ahmet Ağa ve sairleri bir şey değildir, köpek gibi boğazlarına ip takıp sürükliyerek getirip Bab-i hümayun önünde kârların bitiririz, diyerek gönlün eder gibi oldu.

Lâkin derunî rıza vermedi.

Bu hizmetin husulü yalnız kendi ile olmayıp sekban başı Üsküplü Koca Mahmut Ağa ve kul kethüdası Bekir Ağayı refik edip mah-i mezburun (Rebiülahir, 1099) 27 inci (29 şubat 1688) pazar gecesi mahfî kethüda bey odasında cem ve meşveret eyleyip sözü bir yere koyup her nefere ikişer altın verdiler, «Muradımız Fetvacı'nın katlidir, kimseye demiyesiz» diye tembih eylediler.

Ve Fetvacı'nın casusu bu cemiyette idi. Varıp vaki-i hali söyledi: «Ne durursun, elden gittin. Katline kethüda bey odasında ittifak ettiler. Başına tedarik gör» dedi.

Ve Fetvacı dahi kükreyip: — Bu Harput gâvuru ne poh yer. Kanı ettiği yeminler? Müslüman olan yeminine durur, bu ermeninin her gün korkusun çekmekten ise dünyada ya o kalsın veya biz. Ne olacak ise yarın olsun.» diye elli kadar pürsilâh erazili cemedip: «Bâzı mesalihimiz var, meşverete

geldik bahanesiyle Ağa kapısına varalım ve içeri girip hemen ağayı katledelim» dediler.

Ve ertesi pazar gün doğrulup gelirken ağanın Fetvacı yanında olan casusu gelip ol dahi vaki-i hali ağaya bildirdi «Bu bahane ile size su-i kast niyetli geliyorlra» dedi.

Ve hemen yerinden sıçrayıp ağzı köpürdü. Gâh oturur ve gâh kalkar, divaneye dönüp bir ande üç defa hades vaki oldu.

Ve divanhanede gezinirken Fetvacı dahi içeri girdiğin gördüğü gibi yukarı pencereden aşağıya:

— Çavuş, bu cemiyet ile niye geldin? dedi.

— Belgrat'a gidecek kulun meunetine [levazımına] geldim, dedi.

— Benim sözüm sendedir .Her ne murat edersen makbulümdür. Cemiyeti dağıt ta yukarı yalnız gel, dedikte olacak olur basireti bağlandı: «Yoldaşlar, ağanın sözü gerçek bendedir,» filân falan olsun tembihin edip dağıttıktan sonra dört çuhadar kalıp yalnız yukarı divanhaneye vardığı saat hemen Ağa yakasından tutup:

— Behey mel'un, bu benim senden çektiğim nedir? Dirin ile söyleşmekten ölün ile söyleşmek yeydir- deyip tevabiine işaret edicek:

— Ağa, gel bana kıyma .Pişman olursun. Ben gittikten sonra seni de sağ komazlar, diyes ye kalmadı mirahuru yetişip kabzasına dek göğsüne bir hançer yerleştirdi ve tevabii üstüne üşüp, ases başı hazır idi, filhal başın kesip leşini yukardan aşağı meydnaa attılar.

Ve çuhadarları görücek başlarına hâk-i siyah] kara toprak] saçıp kimi sipah zorbabaşılarına ve kimi yeniçeri zorbabaşı Hacı Ali Ağaya gittiler:

Derakap yeniçeri ağası dahi pürsilâh haylı adam ile binip, kuşluk vakti idi, vezir-i âzama vardı.

— Daim düşmanların böyle olsun Fetvacı'yı Kapı'da katlettim. Emreyle cümle İstanbul kapıları kapansın, kayıkçılar kimseyi karşı geçirmesin. Vüzera ve ulemayı yanına getir ve bana cümle yeniçeri ve sipah zorbaların kırmıya

müşeddet ferman var. Tevabiim kapıda hazır ve emrine nazırdır ve mukaddem yeniçeri meydanına varayım, müsallah yeniçeri kaldırayım, zorba namına olanları bilcümle kırayım, dedi.

— Allah belân versin, sana kim dedi Fetvacı'yı öldüresin? Şimdi zamanı mıydı? Sefer yaklaştı, biz bulsak bir adamı iki ederdik. Henüz ortalığın fitnesi sükûn bulmadan ne var idi, behey zalim, bu küstahlığı edicek! diye yandı yakıldı.

— Ocak ihtiyarları duacına geldiler, «Ocağımızda zorba namın kabul etmeziz, elbette tedarikin gör, mahallinde sana muavenet ederiz» demeleriyle bu işi ettim. Şimden sonra olan oldu, giden gelmez, artık bunları kırmaktır çaresi, deyip ferman alıp gitti.

Vezir-i âzam dahi Kaptan Mısırlızade İbrahim Paşa ve vezir Kıncı Ali Paşa ve şeyhislâm Seyyit Feyzullah ve Rumeli kazaskeri Feyzullah Efendi ve defterdar Doğancı Hüseyin Ağayı ve sair âyan-i divanı sarayına getirip: «Şu asılacak bir iştir etmiş. Etmemek gerek idi. Zorbaların hakkında ferman verdim. Varıp eşyaların miriye kabz eyle» diye defterdara tembih edip yolladı.

Ol gün reisül eşkiya Deli Piri Ağa ve Tekeli Ahmet Ağa, Fetvacı katlinden bihaber üç, dört yüz miktarı erazil ile binip Cündi meydanında ayş ü işret üzereler idi, Fetvacı çuhadarları feryat ederek cemiyete varıp:

— «Ne durursuz ağalar! oyun zamanı değil, efendimizi yeniçeri ağası dedikleri ermeni katletti. Varıp vezir-i âzamdan katillerinize ferman aldı ve İstanbul kapıları kapandı ve kayıkçılara tembih olundu. Hâlâ sizi tecessüs üzerelerdir. Defterdar gelip odalarınızı mühürledi» deyip çağırıştılar.

Zorba ağalar bekelleyip at üzerine gelip acaleten At Meydanına geldiler.

Ve cebecilere haber gönderip cemuyetlerine dâvet eylediler. Kapıların kapayıp «Varmazız» cevabın göndermeleriyle müteellim olup başlrı kaydına düştüler.

Deli Piri Ağa ve Tekeli Ahmet Ağa ve sair serbölük

zorbalarına «Ne korkarız, başımızın yazısı ne ise o gelir, Allah kerimdir» dediler ve aldırmayıp ayakların üzengiden çıkarıp eyer üzerinde bağdaş kurup ellerinde bir kulaç çubuk alâ meleannas tütün içerler idi. Halk, mahalakallah, seyirlerine gelip: «Acaba şimdi bunların hali nice olur?» derler idi.

Fetvacı çuhadarlarının bir kaçı dahi yeniçeri odalarına varıp serdengeçti ağalarına ve eşkiya-yi nefere: «Ne durursuz yoldaşlar, efendimizi yeniçeri ağası katletti. Mundar kılımız yerine baş verelim dedikleriniz bugün içindir» deyince «Kimdir reisimizi öldüren?» diyerek pürsilâh bin kadar erazil meydana gelip henüz Hacı Ali Ağa gelmemiş idi. Zira bundan akdem ocak ağaları tebdili cemiyetinde vezir-i âzam mezbura:

«Gidi mel'un fitne dağarcığı, bu fesadın mebdei hep sensin, Allah hakkiyçin şimdi seni katlederim, çık bire mel'un!» diye itap ettiğinden gayrı Fetvacı ile beyinlerine **[aralarına]** bürudet **[soğukluk]** düşmekle on gün kadar asla taşra çıkmayıp sureta hastalığa vurmuş idi. Yeniçeri ocağının sahib-i kelâmlığ **[isöz sahipliği]** kendüye münhasır olucak cumhur-i eşkiya cemiyete dâvet edip «Biz sensiz olamazız ve elbette gelmek gereksiz» diye bir kaç adam gönderdiler.

Henüz yeniçeri ağası gelmemiş idi, bir kaç adam ayrılıp At Meydanında cem olan sipah zorbalarına geldiler: «Ağa yoldaşlar, reis ve can başımız olan Fetvacıyı katleden yeniçeri ağasın istemeziz, Fetvacı yerine katlederiz» dediler.

Ve cebeci taifesi gelmediğinden ihtimaldir bunlar da bize âl eder havfından itimat etmediler.

«Behey ağalar, bu kadar zamandır kardeş gibi geçindik, el bir edip işler gördük, niçin itimat etmezsiz? Tahkik bilin ağayı katlederiz» dediler.

— İnanalım mı ve sözünüzde durur musuz ve bizi ele vermez misiz ve bizim ile müttefik olduğunuz neden malûm? diye at üzere nice kilükaalden sonra:

— Çünki sadakat arz edersiz, biz bunda duralım, itminan-i kalb **[yürek inancı]** için varıp ağayı öldürün. Bize müj-

desiyle gelin, sonra biz de cemiyetinize varalım, vâdesin ettiler. Ve bu elkapta bir tezkere yazıp mezburlar ile yeniçeri cemiyetine gönderdiler.

Tezkere okundu ve yer yer «Sipah ağalar kardeşimiz, sefer yoldaşımızdır, madam can tendedir, biz onlardan ve onlar bizden müfarakat emr-i muhal [ayrılmak olmıyacak iş]. Birbirimiz yoluna can ve baş vermek mukarrer» derken derdment yeniçeri ağası Harputlu Ali Ağa, yeniçeri meydanına cemiyete gelip: «Bire yoldaşlar, padişahımızın fermanıyle Fetvacı katlolundu .Ne denlû zorba var ise nefîr-i âm ile kırılmasına tembih-i hümayunları sâdır oldu, buyurun» diyesiye kalmadı:

— Bire anasını filân ettiğim Harput gâvuru Fetvacı'yı öldürmekle sen sağ mı kalırsın? Bire, vurun, deyince firara mecali [kaçmıya gücü] kalmayıp attan yıktılar ve kılıç üşürüp her pâresin kulağı kadar ettiler.

Ve biri kanlı gömleğin kapıp At Meydanında sipah zorbalarına müjdeye gitti, ve akabince kana müstağrak on beş kadar erazil dahi gelip mukaddem gömlek getiren habise Deli Piri Ağa arkasında olan samur kürkün çıkarıp giydirdi ve bir kabza altın verdi. Ve sonra gelenlere dahi Tekeli Ahmet Ağadan aşağı on iki nefer sipah zorbalarına varınca arkalarından samur kürklerin çıkarıp giydirdiler ve birer kabza altın verdiler ve dahi sonra gelenlerin dahi her birin mesrur ettiler. Artık kalbleri emin olduktan sonra: «Vezir-i âzamı dahi istemeziz» diye çağrıştılar ve cümlesi toptan hareket ve Peykhane yoluyla Yeniçeri meydanına cemiyete gittiler.

Ve bu hengâmede bir mikdar cebeci erazili sokakta bir yere gelip defterdar Doğancı Hüseyin Ağa hanesin garet etmiye kavl ettiklerin odalarına kapanan cebeciye haber göndermeleriyle cebehane kapısın cebren açıp yoldaşlarına mülhak olup bir baş doğru defterdar hanesin basıp hasırına varınca yağma ettiler. Ve kendi zorbaların hanelerin mühürlemiye vardıkta etbaı alet-i harp ile içerden yürüyüp üze-

rine hücum etmekle hanesinin gareti ve bunların galebesi havfından firar ve ihtifa eyledi.

Ve Harputlu Ali Ağa katlinden sonra erazil meşveret eyleyip: «Yeniçeri ağsaı kim olsun?» dediler. «Evvel de ağamız Cerrah Mustafa Paşa idi, henüz dahi Boğazhisar'ındadır, onu isteriz. Adam gönderelim. Gelinciye dek sekban başı vekâlet etsin» diye kavl edip fâtihalar okudular. Varıp sekban başı koca Mahmut Ağayı bulup getirdiler ve beşyüz kadar erazil mezburu önüne katıp vezir-i âzama getirdiler:

— Ağamız yine Cerrah Mustafa Paşadır, gelinciye dek vekil olsun, kaftan giydir, dediler.

Vezir-i âzam dahi def-i fitne için kaftan giydirdi ve Kandilci namında bir eşkiyaya dahi baş çavuşluğa kaftan giydirttiler, ve alıp meydan-i cemiyete getirdiler.

Ol vakitte sipah zorbaları henüz gelip cemiyet ettiği zaman idi ki Hacı Ali Ağanın can başına sıçrayıp «menem diğer nist» diyerek cemiyete geldi. Ve erazil-i eşkiya dahi naralar vurup tüfenkler attılar.

Ve cümle yeniçeri, sipah zorbaları bir yere gelip Hacı Ali Ağa dahi: «Yeniçeri ağası kimi ettiniz?» sual eyledi. «Cerrah Mustafa Paşa'yı ettik. Ol gelince sekban başı Mahmut Ağa'yı vekâlete kaftan giydirmiye vezir-i âzama gönderdik» dediler.

Hemen sıçrayıp: — Şu gidi anasını filân ettiğim koca gâvuru vekâlete neden müstahaktır. Ona kaftan giydiren vezir-i âzam dedikleri abaza gâvurun dahi istemeziz. Kalkın, deyince cümlesi pürsilâh vezir-i âzam sarayına yürüdüler.

Ve yolda sekban başı Mahmut Ağa'ya sataştılar: — Ayıptır yoldaşlar, dönün, cemiyetinizi dağıtın, nasihat edem sandı.

Haci Ali Ağa ileri gelip: — Be avradını filân ettiğim koca gâvuru, sana kim dedi ağa vekili olasın? Bire vurun, deyince üzerine yürürdüler.

Ve derdment koca geriye dönüp firaren [kaçarak] güciyle bir hanede ihtifa edip halâs oldu.

Ve kocaya kaftan giydirmede bile [birlikte] bulunan

bâzı eşkiya Haci Ali Ağa'ya: — Ya birader, kabahatli Harput'lu idi belâsın buldu. Vezir-i âzam çerağımızdır, incitmiyelim, sadareti bize enfadır, dediler.

— Bire, hayda otuz kuruşluk abaza gâvurunun nedir hasiyeti? Eşek yerine at bağlarız, dedi.

Ve askerin ardın alıp yürüttü. Zira ocak ağalarının tebdili cemiyetinde vezir-i âzamın kendüye ettiği itap derununda kalmış di, izalesine kast edip ikindi vakti sarayına gidip üçüncü kapıdan içeri girip divanhanesine çıktıklarından emreyledi, iç oğlan kılıç arkası ve nobut ve odun yarmasıyle döverek domuz sürer gibi sürüp kapıdan taşra edip kapıyı kapadılar. Akşama bir saat kalarak yeniçeri ve spiah zorbaları eski odalara dolup Haci Ali Ağa bu kadar ecnas-i muhtelife eşkiya-yi kesire [türlü çeşit bir sürü eşkiya] ile gelip vezir-i âzam sarayın dairen madar [çepeçevre] kuşatıp: — Seni vezir-i âzamlığa kabul etmeziz, mührü ver, diye feryada başladılar.

Vezir-i âzam yanında bulunan vüzera ve ulema ve ocak ağaları: — Gelin sultanım sühulet ile bunların arasından çıkmak âsandır, saray-i padişahiye varalım ve sancag-i şerifi çıkaralım. Biemrillah bu erazil tuz gibi erir ve bundan akdem bir defa dahi merhum Siyavüş Paşa asrında misli sebkat edip sizin dahi isminiz mezbura mutabıktır, inşaallahütealâ bu eşkiya her veçhile makhur ve mündefi olur, dediler.

Çare olmayıp söz geçmedi ve: — Geçen gün huzur-i hümayuna vardığımda padişah hazretleri bana itap edip «Sen de zorbasın» dedi ve ben hünkârdan emin değilim. İhtimaldir kendi ayağımla dama girmek gibidir. Memulümüz olmayıp bu iş suretpezir bulmayıp zorbalar galebe eder ise göz göre göre beni içerde katlederler ve Allahın emr-i şerifi ne ise raziyız ve her ne kaza gelir ise bunda gelsin, cevabın verip tevabiin silâhlandırdı. Ve taşradan erazil naralar vurup tüfenkler atıp:

— Mührü gönder veya şimdi dört taraftan sarayını yakarız, diye feryat eder oldular.

Ve akşam geçerek gittikçe eşkiyanın kesreti ziyadelen-

mekle vezir-i âzam, Rumeli kazaskeri Feyzullah Efendiyle Çavuşbaşı Hacıoğlu Mehmet Ağaya: «Taşra varın, zorba ağalara benden selâm eylen, muratları nedir. Beni vezir-i âzamlığa kabul etmezler ise evvel de ben mühre tâlip değil idim, cebren ettiler. Çünki beni istemezler, bana mührü padişah verdi, sabah olsun huzur-i hümayuna varıp teslim edeyim, Allah mübarek eyliye, kimi diler ise etsin. Ve sağlığımda ben mührü onlara göndermem. Ölümü ihtiyar ettim. Beni ateşe yakarlar, ellerinden geleni erteye komayıp bildiklerinden kalmasınlar» cevabın gönderdi.

Varıp söylediler. Rumeli kazaskerin yanlarında alıkoyup: — Eğer başı kendüye gerek ise iyilik ile göndersin. Yarın padişaha mazhar edip mansıp mı ister, tekaüt mü? Her ne murat eder ise şefaat edip alıverelim, sözüyle çavuşbaşıyı içeri gönderdiler.

"Anlara vermem, yarın padişaha varıp kendim yed-i hümayunlarına veririm" kat'i cevap ile yine çavuşbaşı geri gelmekle zorba ağalar:

— Biz bundan ne isteriz? Padişaha arz edip tarafi hümayundan alınıp Diyarıbekir valisi vezir koca Ömer Paşa ve Özü muhafızı vezir Bozoklu Mustafa Paşa ve nişancı vezir İsmail Paşa hangisin ihtiyar ederler ise ona ihsan buyurunlar, makbülümüzdür. Mefhumuyle mahzar yazıp Rumeli kazaskeri imza edip cümle zorba ağaları mühürlediler ve kapıcılar kethüdası Seyyit İbrahim Ağa ile rikâb-i hümayuna gönderdiler.

Gecenin üçüncü saatinde saraya varıp kapıağası Hacı Mehmet Ağaya ve andan Darüssade ağası Mustafa Ağaya ve andan pâye-i serir-i alâya iysal olundu.

Padişah hazretleri dahi def-i fitne için: — Cümle kullarıma selâm, matlûplarına müsaade ettim. Özü muhafızı Mustafa Paşa kulumu vezir-i âzam ettim. Gelinceye dek nişancı İsmail Paşa kaymakam olsun, buyurmuş. Beşinci saatte hatt-i şerif çıkıp kapıcılar kethüdasına teslim ve cemiyete irsal olunduktan sonra "Mührü gönder" lâfzıyle bir hatt-i şerif

daih sâdir olup hassa haseki Kara Mehmet Ağa ile vezir-i âzam Siyavüş Paşaya gönderdi. Ve haseki ağa zorbalar taraftarı olmakla hiyanet edip doğru vezir-i âzama varmayıp eski odalarda zorba ağalara varıp verdi.

Ve hatt-i şerifler okunup maksuda vâsıl olmalarıyle vezir-i âzam kethüdası Şaban Ağayı istediler ve: "Gelsin sözümüz var, söyliyelim" diye çavuşbaşıyı içeri gönderdiler. Vezir-i âzam yanında imş. İstizan edip eski odalarda zorba ağalar yanına geldikte: "Padişahımız Mustafa Paşayı vezir-i âzam etmiş ve işte haseki ağa ile hatt-i şerif göndermiş mührü talep etmiş. Zor le güzellik olmaz. Tekaüt mü, mansıp mı her ne ister ise söylesin, yarın padişahtan rica edelim ve mundar kılına zarar ermiyeceğine cümle kefil olup belki padişahtan yine vezir-i âzamlığa şefaat ederiz ve elbette şimdilik şeyhülislâm efendi ile mührü göndersin," dediler ve kendüye olan hatt-i şeirfi verip içeri yolladılar.

Ve gelip verdi ve ağaların sözün söyledi ve: — Bir mühür için bu kadar erazilin nice bir cevrim çekersin? Size bir zarar olmıyacağına ben de kefilim. Ver, şu zilletten kurtul. diye ibram etmekle altıncı saatte şeyhislâm efendiye mührü verip Şaban kethüda ile saraydan çıkıp eski odalarda zorba ağalara gelip istikbal eylediler ve getirip sadrda oturttular. Ve cümlesi mührü görüp şâd oldular. Ve "Yine emaneten sizde dursun" dediler.

Ve Nişnacı İsmail Paşaya dahi kaymakamlık için başka hatt-i şerif gelip sabah erken saraya gelip kürk giymesi tembih buyurulmuş ve zorba ağalar işitip: "Makul" dediler.

Ve artık zorba ağalar fir'avun olup Hacı Ali Ağa dedikleri bidin beş altı bin eşkiya-yi hanazir ile sarayı ihata edip:

— Gidi abaza gâvuru, ben senin kanın içmeyince rahat olmam, deyip kurşunu yağmur gibi yağdırdı, kemal-i mertebe mel'anetin izhar eyledi.

Ve "Şimden sonra bunda durmak tehlikelidir" diye içerde olan vüzera ve ulema ve ocak ağaları ve erbab-ı divan

"Mühür kimde ise Süleyman odur" diyerek tebdil-i câme birer takrip ile çözüldüler.

Ve artık Siyavüş Paşaya ve tevabiine telâş el verip ol şeb-i târda [karanlık gecede] muhasara olunmuş saraydan birer ikişer kendilerin bâzı köşe ve bucaktan erazil içine atıp köpek cengi ederek baş kol diyerek firar eder oldular.

Ve Hacı Ali Ağa ise kurşuna kanaat etmeyip tâlim etmekle erazil-i eşkiya tahtalar ve pedavralar getirip sarayın taşra kapısı ve duvarı dibine bir kaç yere döküp "Şu abaza gâvurunu palankası ve tevabiiyle yakalım" diye ateş verdiler ve yukarıdan su döküp söndürdüler.

Ve gittikçe şekavetleri izdiyat bulup [azıp] gâh ü bigâh: — A gâvur Abaza, kani bizim fetvacımız? Şimden sonra bu saraydan sana bizim elimizden necat yok. Meğer leşin çıka, diye hezar gûne lâan ü şütum ederler idi.

Ve bu gece bir gece idi ki şehir halkına uyku haram olup eşkiya şerrinden ve ateş korkusundan herkes ayakta ve ehl ü ayal ve haneleri hıfzıyle mukayyet ve gûya taraf-i Haktan belâ-yi asümanî ve kaza-yi nagihanî nazil. Acaba kime isabet eder, havfiyle bitap idiler.

Ve Siyavüş Paşa gördü ki iş işten geçti, ahval gayri gûne oldu. Sabaha karip [yakin] tevabiin [adamların] cemedip: — Benim işim Allaha kaldı, ekmeğim helâl olsun, hizmet ise ancak olur, gidebilen gitsin. Başınızı helâs edip, benden size izin, diye cümle tevabiine ruhsat verdi ve elli kadar abd-i müşterasiyle [satın aldığı kullariyle] kalıp haremi kapısı önüne oturdu.

Ve önüne ok, yay döktü ve kulları etrafın alıp emr-i Hakka mutazır oldu.

Ve mezun olmuş tevabii figan ederek beşer onar kimi kapı yarığından çıkıp, kimi duvar üstünden atlayıp nobut ve yumruk vurarak: — Bire vürun şu paşalı gâvurun, diye kol baş hun revan olarak güç ile ellerinden kurtulup dağılırlar idi.

Ve bu takrip ile saray boşanıp saray hâli [boş] kaldığı

erazilin malûmu olmakla ertesi mah-i rebiülâhirin 28 inci düşenbe (1 mart 1688, pazartesi) gün Hacı Ali Ağa bir hal ile saray kapısın açıp cumhur-i eşkiyayı içeri yürüttü.

Kimisi yağmaya koyulup ve ekseri bir bâş **[bir sefer]** paşanın üzerine yürüyüp kurşun atıp kılıç havale edenlerden yedi neferin ok ile helâk edip tevabii dahi ok ve kurşun ve kılıç ile bir kaç defa eşkiyayı geri tüskürdü ve geriden dahi Hacı Ali Ağa ikdam edip sürmekle deryadan katra paşalı zebun olup el çektiler ve hücumlar eyleyip Deveci Mustafa nam bidin dirhemli kurşun ile paşayı göğsünden vurup şehit eyledi. Ve sairi kılıç üşürüp ensesinden ve alnından ve göğsünden ve kolundan ve karnından netice-i meram yedi yerden çalıp bağırsağı taşra çıktı. Ve yanında olan kulları başları kaydına düşüp firar ettiler, kimisin tutup soydular.

Bundan sonra Hacı Ali Ağa eşkiyayı koma edip haremi kapısın kırıp içeri yürüttü. Nazenin, gün görmedik kızlar ve cariyeler ve eylâdın tutup esir gibi bende çekip**[bağlayıp]** üzerlerinde olan çevahir ve dibaların soyup arkalarına birer aba ve kebe ve başlarına birer peştemal örtüp yalın ayak, çırıl çıplak bu hakaret ile taşra çıkarıp giderlerdi.

Ve erazil birbirlerine: — Birader götürdüğün nedir? diyenlere:

— Cariye ve karavutuş.

— Nereden aldın?

— Şu Abaza palankasından çıkardım. Hoşça, güzelcedir, diye yüzlerin açıp çiçeklerin okşayıp iftihar kesbederlerdi.

Hattâ zevcesi Köprülü Mehmet Paşa kızı bir dindar mülâhham **[şişman]** hatun idi, bayılıp düşmüş, kimi kolundan bileziklerin çıkarıp ve kimi küpelerin kulaklarından çıkarayım diye kulakların koparıp kilime koyup alıp giderken bâzı akraba ve nimetiyle perverde olmuş adamlar:

— Bire kâfirden eşed kâfirler, bu Malta cezire midir? Bu hakareti kâfirce kâfir bile etmez, diye ellerinden aldılar.

Oğulların ve kızların ve cariyelerin buldukları yerlerden cebren ve nicelerin dahi kırkar, ellişer kuruşa vermekle alıp halâs ettiler.

Ve eşkiyanın bâzıları harem-i hassında olan kese kese nükut ve evani-i sîm ü zer ve tabak tabak cevahir ve tabla tabla öd ve amber ve diba ve harir **[İpek]** ve acem keçe ve kaliçe **[halı]** ve makat **[minder]** ve yastık ve envai kürk ve nevadirattan tuhaf ü tetarik **[süslü gibi şeyler]** ve ahırında olan birbirinden âlâ 500 kadar rumî ve arabî atların ve sîm ü zer **[altın ve gümüş]** alât-i ahur, raht ve bisat ve netice-i kelâm bihat **[sayısız]** mal ve eşyasın garet ve yağma ettiler.

Sonradan işitip gelen hayınlar hiyaneten: "Şu Abaza palankasın harap edelim" diye sarayın ceviz tahtalarından tertip olmuş sedefkârı dolap ve yüklük ve pencere ve kapakları ve altın ile musanna, acîp ve garip tavanları ve ocak başlarında mermer taşları cümle söküp götürdüler. Ve odun ve kömüre varınca hep taşıyıp kuşluk vaktine değin alan ve talan edip bir iğne bırakmadılar. Ele alacak bir şey komayıp sarayın Ebuderda hanesine döndürdüler.

Ve müteallikatı gelip huna mustağrak **[kan içinde]** paşanın meyyitin **[ölüsünü]** kaldırıp teçhiz ve tekfin edip Üsküdar'da bir mürtefi sofada defnettiler. Rahmetüllahi aleyh. Buna olan hakaret ve hiyanet ve ehl ü ayalin ettikleri fazahat evr-i Âdem'den beri kimseye olmamış idi. Allahü a'lem ettiği var imiş yoluna geldi ve sultan Mehmet han hazretlerinin bedduasına uğradı.

Çün Hacı Ali Ağa Siyavüş Paşanın işin bitirdi, ve yağmaya bakmayıp doğru eski odalarda kendi odasına varıp akşamdan beri cemiyet üzere olan Deli Piri Ağa ve Tekeli Ahmet Ağa ve sair zorbalara:

— Elhadülillah şu düşmanımız Abaza gâvuruna Fetvacı'nın kanın komayıp intikamını aldım, dedi.

Ve cümlesi bir bir: "Gazan mübarek olsun" dediler.

(II, 324 — 334)

BİR GÜNLÜK BEYLİK

[Haci Ali Ağa zorba arkadaşlarının tebriklerini kabulden sonra hemen o arada aralarında bütün önemli yerleri kendilerince paylaşıp istediklerini istedikleri yere tâyin ettirmekle uğraştıkları sırada zorbalar da çarşı pazar yağmasına koyuldular. Bu yağma sırasında çanndan bezmiş bir yağlıkçının gözü kararıp hemen bir sırığın ucuna beyaz bir tülbent bağlayıp feryada başladı. Aynı durumda olan halk arasına bu hal «Sancak çıkmış» şeklinde aksedip binlerce kişi doğru padişah sarayına dayanıp bağırıp çığırmıya başladı. Sancağı çıkartan halk zorbaların temizlenmesi için ayak diredi Ve hakikaten üç beş saat evvel sorusuz ve sorumsuz olarak diledikleri gibi davranan zorbaların her biri perişan birer kenara sindiler.]

Memurluklar dağıtılıyor. — Zorbalar, kaftanlarını giymek için saraya gitmiyorlar. — Beri yanda çarşı yağma ediliyor. — Sırık ucuna bağlanan tülbent. — Sancağ-i şerif çıkmış söylentisi. — Herkes saray meydanına gidiyor. — Casuslar öldürülüyor. — Zorbalara ürküntü geliyor. — Hemen toplanan meclis. — Nihayet sancak çıkarılıyor. — Ocaklara haber. — Telâllar: "Ümmet-i Muhammetten olup kul olan sancak altına gelsin" diye bağırıyor. — Zorbaların şehirliyi kırma kararı. — Ağalardan bâzıları sancak altına geliyor, Eski odalılar da geliyor. — Zorbaların müzakereleri. — Saraydaki yeni tayinler. — Zorbalara birer vazife veriliyor. — Bu haber zorbaları şaşırtıyor. — Yalnız kalan zorbalar başlarının kaydına düşüyorlar. — Ali Ağa: "Yoldaşlar, sizinle sefere eşerim ve metris çekerim, yine kel'evvel kara çizmeli bir garip yeniçeryim" diye orta sofada oturuyor. — Deli Pir ile Ahmet kaçıyorlar.

Ve meşveret edip: "Mühr-i hümayun ve şeyhislâm efendi ve Rumeli kazaskeri yanımızda. Gaile bertarf olduktan sonra Babadağı muhafızı vezir Mustafa Paşaya mühr-i

hümayunu götürürüz" deyip bil'ittifak [oy birliğiyle] beyinlerinde [aralarında] Hacı Al Ağayı yeniçeri ağalığına ve Deli Piri Ağayı sipah ağalığına ve Tekeli Ahmet Ağayı silâhdar ağalığına nasp edip umum ağzından defter yazıp kapıcılar kethüdası Seyyit İbrahim Ağa ile Rikâb-i hümayuna gönderdiler.

Ve akşamdan kaymakam nasp ettikleri nişancı vezir İsmail Paşa dah henüz saray-i âmireye davet buyurulup kapı ağası odasına geldiği vakit idi ki kapıcılar kethüdası dahi gelip buluştu. Vaki-i hali [olan biteni] söyleyip defteri verdi.

Ve: "Henüz mansıpların bulmuş oğul" dedi ve çok geçmeyip padişah hazretleri Hırka-i şerif odasına teşrif ve İsmail Paşa davet buyuruldu.

Ve: "Siz bunda tevekkuf edin, cevabın alıp getireyim" dedi.

Huzur-i hümayuna varıp pâye-i serir-i alâya yüz sürdü. Kaymakamlık hatt-i şerifin alıp seraserli samur kürk giydikten sonra zorbaların defterin verip lisanen dahi matlûplarına def-i fitne [kötülüğü önlemek] için müsaade buyurulmasın arz etmekle "İhsanım olmuştur" diye hatt-i hümayun sâdir oldu.

Ve getirip kapıcılar kethüdasına verip: "Şevketlû hünkârımız hazretleri selâm ettiler, "Gelip hil'atlerin huzur-hümayunumda giysin" buyurdular, ben ağa oğullarımı bunda beklerim" cevap edip yolladı.

Ve kapıcılar kethüdası hatt-i hümayunu cumhura getirip teslim ve selâm-i padişahiyi tebliğ ve tenbihlerin söyledikte:

— Biz saraya varmazız, paşa kendi hanesine gelsin anda giyeriz, cevabiyle tekrar kapıcılar kethüdasın saraya gönderdiler.

Ve gelip kaymakam paşaya buluşup söyledi ve ol dahi huzur-i hümayuna varıp ağaların cevabın arz eyledi.

"Makulu ne ise öyle et" buyurup makhur olmalarıyçin

civar-i Hırka-i resulüllahta dua edip harem-i şerife teşrif ettiler.

Ve kaymakam paşa dahi kapıcılar kethüdasına: "Padişahtan mezun olduk, var imdi ağa oğullarıma selâm eyle fakirhaneye buyursunlar" diye yollayıp kendi Soğukçeşme kurbunda miri saraya gitti.

Derakap kapıcılar kethüdası ağaları alıp getirdi. Ve Hacı Ali Ağa yeniçeri ağalığına ve Deli Piri Ağa sipah ağalığına ve Tekeli Ahmet Ağa silâhdar ağalığına kaftan giyip: "Allah mübarek eyliye oğullar. Göreyin sizi şer-i şerif üzere bir hoşça hareket edip padişahımızın ve amme-i ibadullahin **[tanrı kulları halkın]** hayır duasın almak gereksiz" diye suret-i muamele **[görünürde]** iltifat gösterdi ve ancak derunî **[içinden]**: "Sizi acep ne zaman ipe dizerim?" dedi.

Ve anlar da doğru Ağakapısı'na vardılar. Cumhur-i eşkiya dahi gelip içeri dolup tehniye eylediler **[kutladılar]**.

Sekbanbaşı Koca Mahmut Ağa ve kul kethüdası Bekir Ağayı davet edip geldiler ve el öptüler.

Ve Hacı Ali Ağa kendi adamlarından vâfir erazile çorbacılık verdi. Ve kaymakam paşa dahi ağaların hil'at giydiğin ve Siyavüş Paşanın bulunan metrükâtı zaptın kapıcılar kethüdasiyle rikâb-i hümayuna telhis edip ve mucibince kapı ağası dahi hatt-i hümayun alıverip kapıcılar kethüdasın yolladı.

Bugün âdeta şehr-i İstanbul dükkânları açılmış ve bey ü **şiraya [alışverişe]** başlanmış idi. Bir alay bidin yağmacı eşkıya tayfasının bir bölüğü sipah ve Yağlıkcılar çarşısın yağmaya başladıkta yüreği yanmış, ciğeri pişmiş esnaftan bir yağlıkçı emirin dükkânın garet ederlerken kendiyi aşağı atıp mütevekkillen alâllah başın Hak yoluna koyup bir kepenek sırığı ucuna bir beyaz makrama bağlayıp: "Bu erazil-i eşkiya zorbalarından sitem görüp intikam almak isteyen ümmet-i Muhammetten olan sancak dibine gelsin" diye feryada başlayıp gülbank çekli.

Ve kendi harap ve ciğeri kebap ehl-i dükkân işiten işitenin olup "Sancağ-i şerif çıkmış" diye cümle şehr-i İstanbulun dükkânları kapanıp âlem ayağa kalktı.

Ve bir sada-yi gülbaktir gider idi ki Bedesten ve Büyük ve Küçük Arasta ve Saraçhane ve Bitpazarı ve Gelincik ve Uzunçarşı halkı bir yere gelip bir anda beş altı bin adam Divanyoluyla yürüyüp sancakçı emîr önlerine düşüp:

— Müslüman olan ve din düşmanından intikam almak isteyen sancak dibine gelsin, diyerek şehirliyi sürüp işiten gelip cemiyet ederek Ayasofya önüne geldiler.

Ve kuşluk vakti taşra kapıdan içeri girip saraya doldular.

Ve ol vakit idi ki kapıcılar kethüdası Seyyit İbrahim Ağa Siyavüş Paşa metrukâtı kabzına hatt-i şerif ile kaymakam İsmail Paşaya giderdi ve taşra kapıda hapahap şehirliye rasgeldiği gibi: "Bire vurun, bu da zorbadır" sadası şayi olduğu saat üzerine hücum ettiler. Ve:

— Aman ümmet-i Muhammet, elimde hatt-i şerif vardır, diye gördü. Müfit olmayıp **[bir işe yaramayıp]** ekılıç ve nobut ile sürdüler. Ve ol dahi geri dönüp Ortakapıya doğru firar eyledi. Ve ardından bir alay hay huy ile takip eden şehirliyi kapıcılar görüp kapıyı kapadılar, kapıcılar kethüdası taşrada kaldı. Ve yanından saraçları dağılıp kendi yalnız atiyle kapıya sıkıldı durdu:

— Kıyman ümmet-i Muhammet, başında yeşile ve ceddime merhamet edın, diyeşiye kalmadı kılıç ve nobut üşüp atından yıktılar ve elli dört pâre ettiler. Ve kolların ve ayakların kapı önündeki çeşme üzerine attılar ve sair ahşası ayak altında toprağa karıştı ve arkasından yeşil çuhaya kaplı samur erkân kürkün "Diş ağrısına lâzımdır" diye birer parça ile nail-i meram oldular. Ve biri dahi "Kaşıklık olur" diye selimisin aldı.

Ve gittikçe halk duyup an-i vahitte 10,000 den mütecaviz adam saray meydanına cem olup kapı önüne geldiler ve muhkem **[sıkıca]** kapanmış buldular.

Ve "Açın!" diye feryada başladılar. Kapıcılar: "Padi-

şahtan tenbih olunmuştur, izin olmayınca açmıya korkarız" cevap etmeleriyle sancağı kapı önüne diktiler. Ve gâh gülbank çekip ve gâh: 'El'aman padişahım eşkiya elinden el'aman! Bir âdil ve gayyur padişahsın, hakkımız hakket, şerlerinden bitap kaldık, ehl ü ayalimiz perakende oldu. Avrat oğlan bizim değil ve mal ve emlâkimiz gitti ve ırzımızı yıkıp rüsvay ettiler. Bu vilâyet gâvur memleketi değildir. Ölümü ihtiyar ettik, sancağ-i şerifi ihsan buyurun eşkiyayı kıralım. Ya biz bunda ölürüz veya sancağ-ı şerifi çıkarırız" feryatları âlemi tuttu. Saray-i âmire velvele ile doldu, toz ve toprak havaya kalkıp ortalığı zulümat kapladı.

Ve haremsaray ve padişaha telâş el verip Hırka-i şerif odasına çıkıp Darüssaade ağası Mustafa Ağa ve Kapıağası Hacı Mehmet Ağa ve Bostancı başı Musa Ağa huzur-i hümayuna davet ve meşveret eyleyip Darüssaade ağasıyle Kapıağası padişah tarafından cumhura varıp: — Padişah cümlenize selâm eyledi, "Muratları nedir, söylen" buyurdular.

— Biz de padişahımıza selâm, dua ederiz. Vekillerisiz, eşkiya şerrinden amanımıza erişsin ve dâdımızı alıversın. Sancağ-i şerifi isteriz, üzerine varalım, cümlesin kıralım. Ve illâ tehir olunur ise Ağa kapısında atlanıp cemoldular ve bizi kırmıya geliyrolar, feryadın ettiler.

— Behey ümmet-i Muhammet, bize de telâş el verdi içeride vüzera ve ulema ve âyan-i askerden kimse yok, padişah yalnızdır, siz dahi bir alay başsız buğsuz adamlarsız. Sancağ-i şerifi kime verelim? Sadat-i ulemadan bir baş peydah edip getirin, biz dahi vüzera, ulema ve meşayih ve erbab-i divanı saraya getirelim meşveret olunsun, ibadullaha nafi [yarar] ne ise görülsün, cevabı verildi.

Ve ağalar içeri huzur-i hümayuna varıp şehirlinin cemiyet ile gelip vâkı-i hallerin ve sancağ-i şerifi istediklerin söylediler.

Ve kapıağası sevkiyle kaymakam paşa ve sair vüzera ve mansup ve mazul ulema ve meşayih ve zorbalar yanında olan şeyhislâm Seyyit Feyzullah Efendi ve Rumeli kazaskeri

Koca Feyzullah Efendi ve her cumhurun cümle ocak ağaları ve ihtiyarları huzur-i hümayuna davet olunup her birine başka başka hatt-i şerifler ile bostancı hasekileri gönderildi.

Ve şehirli dahi İstanbul'da buldukları sadattan ve imam ve meşayih, hutebadan haylı sahib-i kelâm cemedip sancakçı emîrin yanına oturdular.

Ve Ağakapısı'nda müçtemi olan zorba ağalar dahi bu hengâmeyi işitip kendilere "Bir zarar kast edecek adamlar mıdır? görün, bir haber getirin" diye tebdil-i câme iki şaki gönderdiler. Taşra kapıdan içeri girdikleri gibi bildiler ve "Bire vurun ümmet-i Muhammet şu casusları!" zorbalar gönderdi" deyince içoğlan hastalar odası parmaklık dibinde kılıç ve nobut üşürüp birin yaraladılar ve biri firar etmiş iken Ayasofya hamamı önünde ona dahi arişip kaydın gördüler.

Bu hali zorbalar işitip derunlarına rü'b ü heras müstevli olup [**içterine korku düşüp**] Bostanbaşı Musa Ağa ile Hassa haseki Kara Mehmet Ağa kendi çırakları olmağın padişahı ve zâbitan-i sarayı sancağ-i şerifi çıkartmaktan menedip meydan-i saraydan [**saray meydanından**] şehirliyi dağıtmak üzere bir kâğıt yazıp bir fakir hale [**fukaradan birine**] bir kaç akçe verip:

— Var bu tezkereyi bir hal ile Bostancıbaşıya ver diye gönderdiler.

Derdment sarayda cebehane önüne geldikte:

— Bire adamlar, bimâna aslı yok yere niye cemolmuşsunuz, dağılın, deyince:

— Bire vurun bu da casustur, diyesiye kalmadı üşüntü ile doğradılar.

Ve bu aralıkta kaymakam vezir İsmail Paşa ve kaptan Mısırlızade İbrahim Paşa ve vezir Kıncı Ali Paşa, İstanbulda ne denlû mansup ve mazul mirimiran ve ümera ve ocak ağaları var ise ve ancak şeyhislâm efendiyle Rumeli kazaskeri zorbalar damından kurtulamayıp ve Anadolu kazaske-

ri Abdürrahim efendizade hod havfından [yalnız korkusundan] hanesinden çıkamayıp bunlardan gayrisi cümle Hasbahçe kapılarından içeri girip Sofa köşkünde huzur-i hümayuna cemoldular. Ve meşveret edip kapı ardından şehirli ile söyleşmiye kavleylediler.

Ve kaymakam paşa ile mevali-i meşayihten bir güruh Akağalar kapısından Ortakapının ardına vardılar.

Ve şehirlide ise bir mağlatadır gider. Kimi ağlar ve kimi inler ve kimi gülbank çekip âleme velvele eder ve kimi el'aman padişahım el'aman, lilllâhi ve resulihi, bizi bu zorbalar elinden kurtar. Ağakapısı'da cemoldular bizi kırmaya geliyorlar. Mukaddem [önce] bize sancağ-i şerifi ver, karşı varıp ceng edelim, bu yolda ölümü ihtiyar ettik, dönmeziz ve dönsek te hane ve dükkânlarımıza bizi komaz kırarlar. Ol zaleme elinde ölmekten ise bâri bunda sancağ-i şerif altında kırılalım" derken içeriden ses eylediler ve kapı üzerinde olan kule yanına çıkıp gelici çok oldu ve âkibet sancağ-i şerif ihracı matlûbunda musir olup[isteğinde ayak direy.p] Atpazarlı Seyyit Osman Efendiyı padişah ile beyinlerinde vasıta istediler. Ve bunlar dahi dönüp huzur-i hümayuna varıp matlûpların bildirdiler.

Ve cümlesin ittifakiyle sancağ-i şerif çıkmayı makul gördüler. Gerçi kaymakam paşa ile kapıağasına mahfi zorbalardan haber gelip "Zinhar sakınıp sancağ-i şerifi çıkarmıyasız, sonra kendiniz bilirsiz" tembih olunmuş idi, sureta [görünürde] rıza vermediler.

Bâzı müsin [yaşlı] ulema ve meşayih "Keramet-i resulullahtır, makhur olmalarına delâlet eder ve elbette çıkarmak gerektir» ibram etmeleriyle baemr-i hümayun hazineden çıkarıp huzur-i hümayuna getirdiler. "Cümle erazil-i eşkiyanın katli caiz ve malı helâldir" diye bir hüccet yazılıp hazır-i bilmeclis [toplantıda hazır olan] bilcümle ulema ve meşayih ve âyan-i asker huzur-i hümayundan kalkıp Ortakapıya vardılar. Müşavere edip "Taşra verilir ise ihtimaldir muhafaza edemeyip eşkiya eline düşürürler" havfından münasip görüldüğü veçh üzere kapı üzerinde vâkı iki kule beyninde beden arasına vazolundu.

Cumhur-i halk müşahedesinden şad ü hurrem olup gülbankleri âlemi tuttu.

Ve inip yine huzur-i hümayuna geldiler ve cümlenin ittifakiyle eski ve yeni odalara ve alelhusus Ağakapısı'na ve cebeci ve topçu ve Tersane ocaklarına "Cümle kullarıma selâm ederim, zorba şakileri üstüne Sancağ-i şerif-i resulüllahı çıkardım. Ümmet-i Muhammetten olup kul olan altına cemolsun ve gelmiyen kendi kâfir ve avratı boştur" mazmumiyle sâdir olan hatt-i hümayunları bostancı hasekileri ile gönderdiler.

Ve bu minval üzere cümle İstanbul ve Eyyüp ve Galata ve Üsküdar tâ Kavak hisarlarına varıncıya değin münadiler nida ettirildi.

Zorba ağalar şehirlinin vaz'ından[davranışından] dilgir olup meşveret eylediler. Ve piyade ve süvar pürsilâh binip sarayda şehirliyi basıp kırmıya ittifak edip 500 kadar erazil Süleymaniye meydanında hazırlanıp gitmek üzere iken "Sancağ-i şerif çıktı" haberi şayi olup akabince Ağakapısına hatt-i şerif gelip Sancağ-i şerif altına davet buyurulduğundan zorba ağaların yeri pirelenip telâşa düştüler.

Ve sekban başı Koca Mahmut Ağa ve kul kethüdası Bekir Ağa sem'an ve ta'an deyip kalktı ve anları gören dindar ocak ihtiyarları tebaiyet eylediler. Ve reisül eşkiya yeniçeri Ağası Hacı Ali Ağa: Vâdeye hilâf edip nereye gidersiz? Yoldaş değil misiz? Sancağ-i şerif altına varıcak ne olur? dedi.

Sairleri dahi hezar türrehat-i malâyani kelâm ve galiz şütumlar ettiler.

Ve artık yıldızları düşmüş ve üzerlerine mur-i hezimet [bozgun karıncası] üşmüş idi.

— Padişahtan hatt-i şerif geldi, Sancağ-i şerif altına davet buyurmuşlar, müslüman olan gitmelidir, dedi. Ve mukaddem eski odalı itaat edip ,evvel de onlar çokluk fezahat etmemişler ve eşkiyaya karışmamışlar ıdi, çorbacı ve oda-

başları cümle neferatı önlerine katıp Sancağ-i şerif altına gelmişler idi.

Ve zorba ağalar dahi cümle atlanıp Süleymaniye'de cemolup erazil ile bir yere glip Deli Piri Ağa cümleye:

— Şeyhislâm efendiyle Rumeli kazaskeri yanımızda ve mühr-i hümayun elimizde. (Tekeli Ahmet Ağaya:) Sen vezir-i âzam ol, mührü al ve ben kaymakam olayım. Hacı Ali Ağa yeniçeri ağasıdır, kulu zaptetsin ve filân falan olsun, diye cümle mansıpları at üzerinde üleştiler.

Ve 59 sekbanlarından Ali çorbacı ensesinde pürsilâh neferatı âmade ve sekban başıyle kul kethüdasına istinaden:

— A Deli Piri, şimdi sen ne oldun ki bu mansıpları taksim ettin? Ve bunu ancak padişah verir. Ve bir adamı tahta geçirdiniz, sizde ona hükmedecek kadar sarayı cirminde bir yer gösterin, Hall ü akd, azl ü nasp elinizde. Şer-i şerife muhalif ne bu ettiğin? dedi.

Ve Deli Piri dahi: — Bak a Ali çorbacı, haddine göre hareket eyle. Sana söz düşmez, deyicek bir bir ocak ihtiyarları:

— Söz çorbacınındır ve senin vergin vergi değildir, derken taraf-i padişahiden Ağa kapısı'na ve cumhura mahsus nakip çavuş gelip: "Ümmet-i Muhammetten olan Sancağ-i şerif altına buyursun!" diye çağırdığı saat cümle kul taifesi sem'an ve taa diyerek eşkiyadan ayrılıp sekban başiyle kul kethüdası önlerine düşüp Divanyoluyla saraya azimet eylediler.

Ve zorba ağalar bunları men için yeniçeri Ağası Hacı Ali Ağayı pürsilâh 100 kadar erazil ile artlarından gönderdiler ve yolda erişip ne denlû ikdam etti ise çare edip döndüremediğinden âkibet kendi dahi bunlara tebaiyet ve Sancağ-i şerif altına azimet ve edeple geçerek saraya doldular.

Ve Hacı Ali dahi Ayasofya önüne gelip taşra kapıdan içeri girmek sadadında iken şehirli görüp:

— Koman ümmet-i Muhammet, Yeniçeri Ağası olan

zorba başı Hacı Ali ağayı, bire vurun, deyince müdafaa edemeyip yanından erazil dağılıp yalnız kendi rah-i girizi [kaçmak yoluñu] tutup dik aşağı Soğukçeşmeye doğru firar ederek Ağakapısına can atıp ve zorba ağalar yanına varıp vâki-i hali bildirdi.

Meşveret edip şaştıklarından nişliyeceklerini bilmeyip gâh:

— Padişahı indirelim, küçük biraderi sultan Ahmet'i iclâs edelim.

Gâh: — Sultan Mustafa'yı oturtalım, dediler.

— Ol gazuptur, cümlemizi kırar, dediler.

Ve bâzıları: — Tatar hanı getirelim âl-i Osman tahtına oturtalım ve cümle şehzadeleri ve saray halkını kıralım, diye hezar gûne [bin türlü] sözler söyleyip bir yola ize koyamadılar.

Ve mühr-i hümayun ise bir kaç defa padişah tarafından talep olundu, inatlarında musir olup vermediler.

Ve ikindi vakti cümle vüzera ve ulema ve meşayih huzur-i hümayunda cem ve meşveret edip:

— İş işten geçti, taşrada zorba eşkiyası ve Sancağ-i şerif altında olan Ummet-i Muhammedin hali niye varır? Ve kimi vezir-i âzam edelim? derken Sancağ-i şerif altında olan askerî ve şehrili Seyyit Osman Efendiyi istediler ve Sancağ-i şerif muhafazasında olan akağalardan Küçük Süleyman Ağa gelip haber verdi.

Ve meclisten kalkıp kule başında Sancağ-i şerif yanına vardı, selâm verip dua eyledi:

— Bizi istemişsiz, nedir muradınız? dedi.

— Padişahımıza bizden selâm eyle, bir umurdide ihtiyar salih, âkıl, müteddyyin adamı vezir-i âzam etsin ve şehislâm ile kazaskerleri tebdil edip yerlerine dilediği züht ü tekva sahibi fazılları nasp etsin, dediler.

Gelip cumhura söyleyip padişaha arz ettiler.

Kapıağası Hacı Mehmet Ağa: — Bundan iyi adam mı

olur vezir-i âzamlığa? diye kaymakam vezir İsmail Paşayı gösterdi.

Ve iba eyledi **[çekindi]**.

Bir bir: — Makuldur, dediler.

Hâh ü nahah imtina ve özrüne bakılmayıp cümlesi meclisten kalkıp Hırka-i şerif odasında huzur-i hümayuna varıp nizam-i âlem için yine meşverete oturdular.

Herkes derya-yi hayrete **[şaşkınlık denizine]** dalmış iken Giritli Küçük Ali nam bir âkil: — Ne durursuz? cümle mansıpları tebdil ve müstakakkına tevcih edin ve zorba ağalar ve eşkiyalar hakkına fetva verip, ahz ü katillerine admalar tayin buyurun, demekle şeyhislâm Seyyit Feyzullah Efendiyle Rumeli kazaskeri Feyzullah Efendi zorbalar yanından gelmeyip ve Anadolu kazaskeri Abdürrahim Mustafa Efendi ile İstanbul kadısı Antakyalı Mustafa Efendi ne zorbalara varmış ve huzur-i hümayuna gelmiş idi, dördü bile azl olundular.

Vezir-i âzam İsmail Paşa: — Fetva kime verilsin? cümleden sual eyledi.

Ve bil'ittifak: — Evvel de Debbagzade Mehmet Efendi idi yine ol olsun, dediler.

Vezir-i âzam razı olmayıp: — Müftülüğü halinde vüzera ve agavat kapısı gezerdi, ol rütbede olan yerinde sabitkadem olup anlar sahib-i fetva kudumuna gele gelmişlerdir. Devr-i ebvap eden **[kapı kapı dolaşan]** şahsa nice fetva verilir? Gayrisin görün, dedi.

"Rumeli sadrından munfasıl sabıkaa Hünkâr imamı Edirnevî İbrahim Efendi olsun" dediler. "Pek makul" buyurup huzur-i hümayuna arz eyledi ve hatt-i şerifin alıp henüz dahi gelmemiş idi adam gönderip getirdi ve Sofa köşkünde cumhur istikbal edip sadra oturttular. "Allah mübarek eyleye!" deyip fetva hatt-i şerifin eline verip halk tehniyeye **[kutlamıya]** kalkmış iken kabul etmeyip: "Dahi benden müstahakkı vardır" diye hatt-i şerifi geri vezir-i âzama verip matlûbu üzere Üsküdar kazasın arpalık aldı.

Ve aşağı ulema: —Bunlar dururken fetvayı biz de kabul etmeziz, demeleriyle kapıağası ameliyle Debbagzade Mehmet Efendiye inayet olup varıp getirmiye adam gönderdiler.

Bu vazıdan Debbagzade'ye vezir-i âzam dilgir olup iki aydan sonra azl ettirdi.

Ve hazır bilmecliis İstanbul kazasından mazul Gürcü Mirze Mustafa Efendiyi İstanbul kazası ve Süleymaniye müderrisi Nefiszade Abdürrahman Efendiye nekabet tevcih olunup hatt-i hümayunların aldılar.

Ve yeniçeri Ağası Hacı Ali ağaya Bosna eyaleti ve sipahiler ağası Del. Piri Ağaya Bursa sancağı ve silâhdar ağası Tekeli Ahmet Ağaya Karesi sancağı tevcih olup hemen durmayıp muaccelen İstanbul'dan çıkıp gitmeleriyçin sâdir olan hatt-i şerifler ile bostancı hasekileri Ağakapısı'na gönderildi.

Ve zorba ağalar "Acaba huzur-i hümayunda bize ne tedbir ettiler? Halimiz neye müncer oldu?" varıp haber getirmiye zorbalar zümresinden Kurşunlu kethüdayerin çırakları bostancı başı haseki ağaya gönderdiler ve Hasbahçe kapısına gelip kendiyi bildirdi ve ol hayinler dahi terekeci Köle Mehmet nam bir cahil kaatili gönderip muhtefi olup cemiyete getirdi. Ve bostancılar kethüdası Kara Osman Ağa görüp bildi ve Kara Mehmet'e: — Bire densiz mel'un, bu zorba gâvurun niye getirdin? feryat edip elindeki balta kırılınca değin dövüp Köle Mehmet ile Kurşunlu kethüda yeri firar ve Hasbahçede ihtifa eyledi.

Ve Kara Osman kethüda dahi huzur-i hümayuna varıp cumhur-i meclis mansıp tevzi ederken vezir-i âzama feryat edip:

— Aman sultanım, siz zorba ararsız ve zorba kendi aranızda. İşte bostancı başı ve haseki ağa ve terekeci üçü de zorbadır. Bunda her ne olur ise taşra bildirirler. Ve itimat etmezseniz şimdi zorbalar tarafından Kurşunlu kethüda yeri gelip içeri aldılar. Ettiğiniz meşveret ve tedbiri gözüyle gö-

rüp varıp zorbalara söyliyecektir. Beni adam yerine komayıp Has bahçeyi zorba ile doldurdular. Bu padişah hainlerinin hakkından gelmezseniz ben de kethüdalığı istemem. Kimi isterseniz edin. Bostancı ocağı padişahın iç gömleğidir, zorbayı kabul etmezlelr, deyip başından olan mücevvezesin kaldırıp yere vurdu ve kaba (k) baş odasına varıp tebdil-i câme kapının birinden çıkıp ve dolaşıp Sancağ-ı şerif altına vardı.

Bostancı başıyle haseki ağanın hıyaneti duyulup korkuya düştüler, ve "Bâri mezbur içerde bulunmasın" diye bahçe kapısının birinden yol verdiler.

Varıp vaki-i hali Ağakapısı'nda zorba ağalara bildirdi ve: "İş işten geçti, ahval gayri güne. Mansıplar ahara tevcih olundu ve artık can ve başımız halâsı için firardan gayri çare yoktur" dedi.

Derakap bostancı hasekileri dahi Ağakapısı'na varıp Hacı Ali Ağaya ve Deli Piri Ağaya ve Tekeli Ahmet Ağaya mansıp hatt-i şeriflerin verip: "Hemen şimdi İstanbul'dan çıkıp gitmek gereksiz" diye padişah hazretlerinin tembihlerin söyledikleri gibi akılları gidip yanlarında olan tevabii ve eşkiya taifesi bilcümle perakende olmakla yalnız kaldılar.

Ve Hacı Ali Ağa kendi odasına varıp: — Yoldaşlar sizinle sefere eşerim ve metris çekerim. Kel'evvel eskisi gibi kara çizmeli bir garip yeniçeriyim.

Orta sofada oturdu.

Ve Deli Piri Ağa ile Tekeli Ahmet Ağa firar eylediler.

Ve akşama karip mazül müftü efendiyle Rumeli kazaskeri huzur-i hümayuna gelip mührü padişaha teslim eyledi, ve henüz azlinden bihaber idi. Gelip Sofa köşkünde cumhur-i ulema vasatında fetva merkezinde celis ve öbürü dahi yerinde karar eyledi.

Vezir-i âzam İsmail Paşa huzur-i hümayuna davet bizzay yed-i hümayunlariyle mühr-i şerif inayet buyruldu. Ve müft-i mazül Seyyit Feyzullah Efendi zorbalar yanında bulunduğundan ve ulema dilğir olduğundan gayri şehzadeler

hocasıdır, sultan Mehmet'e canibdarlık [taraflılık] eder diye nefy olunmasın talep eylediler.

Ve bostancıbaşı meclisten kaldırıp bir sandala koyup Üsküdar yakasında Kuzguncuk'ta yalısına, andan arpalık namıyle sılası olan Erzurum'a nefy olundu.

Bu aralıkta mazül Anadolu kazaskeri ile İstanbul kadısı dahi cumhura gelip mazül Rumeli kazaskeri ile üçü birden vezir-i âzama:

— Bizi ne cürüm ile müttehem ettin ki mansıplarımızı ahara verdin, deyip yanıp yakıldılar.

— Size defaat ile padişah tarafından adam gönderilip cumhur-i meclise davet olundunuz. Kiminiz zorbalar müsahibi ve kiminiz evinde emre itaat etmediğiniz küllî kabahat olmakla mansıplarınızı padişah verdi. Varın anınla münakaşaa edin, demekle zarurî sükût ettiler.

Cümle vüzera ve ulema ve meşayih kalkıp Hırka-i şerif odasında huzur-i hümayuna varıp Bostancıbaşı Musa Ağaya yeniçeri ağalığın teklif eylediler. Kabul etmemekle şeyh Osman Efendi ikdamiyle Hasoda'da peşkir gûlâmı müezzin Bosnavi Hasan Ağaya inayet ve ilbas-i hil'at buyurulduğu vakit idi ki askerî ve şehirli Seyyit Osman Efendiyi istediler. Kule başında Sancag-i şerif yanına varıp:

— Buyurun, dedi.

— Vezir-i âzam ve müftü ve kazaskerler ve yeniçeri ağası kim oldu? dediler.

— Padişah hazretleri cümlenize selâm eder, matlûbunuza müsaade buyuup müftü Seyyit Feyzullah Efendi huzur-i hümayuna gelip mühür alındıktan sonra vilâyetine nefy olundu ve iki kazaskerler ve İstanbul kadısı mazül olup yeniçeri ağası Hacı Ali Ağaya ve Deli Piri Ağaya ve Tekeli Ahmet Ağaya mansıp verilip hemen İstanbul'dan çıkıp gitmek üzere hatt-i şerifler gönderildi. Ve kaymakam Nişancı İsmail Paşa vezir-i âzam ve Debagzade Mehmet Efendi şeyhislâm ve imam Mehmet Efendi Rumeli ve Yahya Efendi Anadolu kazaskeri ve Mirze Mustafa Efendi İstanbul kadısı ve Nefsizade Abdürrahman Efendi nakip oldular, ve bizzat ha-

rem-i hümayundan yeniçeri ağası nasp eyledi. Razı olup kabul eder misiz? dedikte cümlesi: — "Pek makul, kabul ettik" dediler.

Ve: — Sekban başıyle kul kethüdası kandedir? Meydana gelsin.

Mezburlar ileri varıp: — Buyurun, dedi.

— Eğer padişah hazretlerine muti iseniz Soğukçeşme kapısına varın, ağanızı Allah mübarek eyleye alıp yerine nasp edip yarın yine erken gelin, dedi.

Ve yeniçerinin orta imamı bir defter ibraz edip:

— Cümle kul padişah hazretlerine selâm, dua ederler. Vacibül'izale [öldürülmesi gerekli] Hacı Ali Ağa ve Deli Piri Ağa ve Tekeli Ahmet Ağa ve büyük ve küçük mirahurlar ve çavuşbaşı Hacıoğlu Mehmet Ağa bu altı nefer şakinin katlin talep ederler, dedi.

Osman Efendi dahi: — Oğullar, Hak süphanehü ve tealâ hazretleri yedi kat yerleri ve gökleri ve cemî mahlûku bir anda yaratmıya kaadir iken yedi günde halk etti. Sabredin, hep olur. Ve şimdiki halde padişahımıza itminan için varıp ağanızı alıp götürün, dedi.

Ve huzur-i hümayuna gelip vâki-i hali bir bir takrir eyledi.

Ve sekban başıyle kul kethüdası biraz yeniçeri ile Sancak-i şerif altından ayrılıp Soğukçeşme kapısına vardılar. Ve orta imamı içeri huzur-i hümayuna davet olup:

— Yeniçeri kullarımın bana itaatleri var mı? Ve ağaların kabul ettiler mi? buyurdular.

Dua edip: — Cümlesi kudumuza yüzler sürüp uğur-ı hümayununuzda can ve başların feda ve ağaların kabul ve talep ettiler, deyicek teslim eyleyip götürdü ve Soğukçeşme kapısından çıkarıp alay ile Ağakapısı'nda yerine nasp ve biat ettiler.

Ve mukaddem ise Osman Efendi ile halk mükâleme ederken zorbalardan Kızanlık kethüda yeri can kurtarmak fikriyle Sancag-i şerif altına geldikte bildiler, "Bire vurun

ümmet-i Muhammet şu zorbayı" deyince Has fırın kapısı önünde kılıç üşürüp paraladılar.

Ve Siyavüş Paşayı kurşun ile vuran yeniçeriyi bir refikiyle yoldaşları elinde kıyma eylediler.

Ve Seyyit Osman Efendi yine kule başına gelip:

— Artık korku yoktur, akşam oldu, istiyen evine gitsin ve istiyen bunda kalsın, dedi.

— Madem Sancag-i şerif bundadır, biz gitmeziz, cevabın gelip padişaha söyledi.

Padişah hazretleri dahi bostancıbaşıya emredip pürsilâh 1000 bostancı orta kapının içerisin ve cümle zülüflü baltacılar kapı üzerin ve Sancag-i şerifi ve helvacı ve ahçı makulesi bütün sarayı muhafaza eylediler.

Ve akşam namazı Topçubaşı Ali Ağa dahi 1000 nefer ile Has bahçeye gelip andan dolap kapısından içeri matbahlar önüne gelmişler idi. Kendi yalnız içeri huzur-i hümayuna davet buyurulup neferiyle varıp Ayasofya önünde cebeci taifesiyle bir yere gelip saray duvarın taşradan muhafaza emreyledi. Ve ol dahi yine dolap kapısından geri dönüp iç oğlan hastalar kapısı kurbunda vaki Has bahçenin dizme kapısından çıkıp cebeci başı Koca Murat Ağa ile buluşup hizmetlerine memur oldular.

Ve tersane halkı dahi Has bahçeye gelmişler idi, Tersane ve Galata muhafazasına ferman buyruldu.

Ve yatsıya karip müfti-i cedit Debbağzade Mehmet Efendi cumhura gelip vezir-i âzam vesateti ile huzur-i hümayunda beyaz çuhaya kaplı samur kürk giydirildi.

Ve akşamdan sonra mahpuslardan Edirne kethüda yeriyle Üsküdar kethüda yeri ve Küçük Piri kapı arasında boğulup taşra bırakıldı. Sabaha değin Hacı Ali Ağa ve Tekeli Ahmet Ağa dördününde leşlerin köpekler yiyip kemiklerin yine gâvur mezarlığına bıraktılar. Ve Hacıoğlu bütünce defnolundu. (c. d. 334—350)

BOZGUN HALİ

[Hükümet merkezinde bu haller olup geçerken sınırlarda savaşlar da sürüp gidiyordu. Padişah, sefere gitmek üzere Edirne'ye taşındı. Barış istemek üzere Viyana'ya bir elçi gönderildi. Fakat düşman hücumları ardsız arasız devam ediyordu. Belgrad kalesi düşman eline girdi. Ağribuz kalesi korkulu bir kuşatma geçirdi. Anadolu'da sekban ve sarıca zulmü son hadde vardı, iki kere *nefîr-i âm* ilân edildi. Padişah Sofya'ya kadar gitti. Fakat Belgrat üzerine yürüyen Recep Paşa bozguna uğradı.]

Padişah ağlıyor: Taraf-i Haktan memulümüzün aksi oldu, düşman arasında beni utandırma. — Kaçaklara karşı alınan tedbirler. Ordudan gelen haber .— Sadrâzam telâşlanıyor .Bir kıst ulûfe. — Yine bozgun. — Düşman Niş'te.

Ve mah-i zilkaidenin (1100) 20 inci düşenbe (5 Eylûl 1689, pazartesi) gün: Rikâb-i hümayuna telhis olunup sır kâtibi kıraat eyledikte taht üzere durup ve oturamayıp "Taraf-i Haktan memulümüzün aksi oldu" buyurup kesret-i bükâ ile **[bol bol ağlıyarak]** Sancağ-i şerife karşı: "Yarap, düşman arasında beni hacil ve mahzun ve mağmum etmeyip fütuhat-i celile ile mesruren avdetim müyesser eyle" diye zâr zâr ağlayıp yanında olan nüdemaya: «Bir sadık kulum yok ki ortalığın ahvalin doğru söyliye. Hiyanet üzere hizmet edenlerin Hak tealâ cezasın vere" buyurdular.

Ve emrolunduğu üzere ordu-yi hümayunda defterdar efendiden başlanıp ocak ağaları ve rikâp ağaları ve saire âyan-i askerin haline göre iki yüz yirmi kadar çadır devşirilip yeniçeri ve cebeci ve topçu ocaklarından dahi 80 kadar çadır alınıp ileri orduda çadırsız askere ve ocak halkına ve lüzumu olanlara taksim olunmak üzere 40 araba cephane ve hayli zahire ile serdar Recep Paşa ile seferde bulunan vüzera ve mirimiran ve ümera ve rüesa-yi asker ve neferat kullarına istimalâtı mutazammın "Bu sene-i mübarekede sây ü gûş ile ettiğiniz hizmet malûm-i hümayunum olup melhuzumdan ziyade çalışıp taksır etmediniz, iradetullah böyle imiş.Bundan sonra yine imdad asker ve mühimmat ve cepane ve zahireniz bukusur gönderildi. Var kuvveti bazuya getirip din-i mübin uğur-i hümayunumuzda merdane ve dilirane çalışıp itmam-i hizmette ikdam-i tam edesiz" mazmununda hatt-i hümayun gönderildi. Ve ileri ordudan firar eden piyade ve süvar taifesin geri döndürmek, emval-i müslimin garetinde ellerinde şey bulunanların talep ve siyaset etmek üzere Tuna yalılarına ve Üskp ve Arnavut dağlarının geçitlerine adamlar tâyin ve irsal olundu. Ve firar eden erazilden bâzı bu tarafa ordu-yi hümayuna gelip cemiyet-i fesat sadadında olanların hakkından gelinmek üzere ocak ağalarına tembih buyuruldu.

Lâkin ağleb-i ihtimaldir gelip bir mahfi yerde cemiyet edip bunda olan hazele dahi yüz bulup bir fesada müeddi ihtimali verilmeğin vükelâ-yi evletin itminan-i kalbi omamakla vezir-i azam otağında meşveret edip bil ittifak ordu-yi hümayun etrafını çeşm ü gûş ve cemiyetleri var ise dağıtmak üzere ertesi mah-i mezburun 21 inci (6 Eylûl) salı gün gedikli müteferrika ve çavuştan yirmi kadar zaaim ağalar Halkalı Pınar ve Diragoman derbendine tâyin gelip beriye mürur sadadında olurlar ise sedd-i rah olup ve geriye döndürmek üzere tembih ve tekit olundu.

Ol gün Niş'te vezir-i âzam kethüdası Mehmet Ağadan kâğıt gelip cümle nefîr-i âm askeri firar etmekle cümle kul taifesi dahı bozulup cemiyet ile ordu-yı hümayuna yürüyüp avdetlerine her ne denlû cehd ü ikdam olundu ise çare olmayıp:

"Bizim ordu-yi hümayunda şer' ile dâvamız var, görmiye gideriz. Yalın ayak kaba baş, uryan ü buryan aç taksir kimse halim ze merhamet etmeyip ve iki kıst ulûfemiz geçti biri dahi yaklaşıp fülûs-i ahmere muhtacız ve bu ane dek ot köküyle geç nip metris çektik. Hizmet ise ancak bu kadar olur. Bu nasıl müslümanlıktır? Bıçak gelip boğaza dayandı ve darb ü şetm ederek ve ekserimiz katl olunduk. Ulûfesiz sefere sürdüler ve eğerçi kul sefer içindir, lâkin aç ayı oynamaz. Üzerimizde baş buğ yok. Bir kaz akıllı fellâhı serdar etmişler, dünyadan ve ahval-i cenkten bihaber. Ve paşalar ve kul ağaları tedbir nedir b lmez, ve halimize merhamet etmez. Bu sebebpten rüesa-yi askerin kul taifesiyle ittifakları olmayıp muaraza üzere olduklarından cenk mahallinde sabitkademlik bulunmayıp hezimete bais oldular. Bu vezir-i âzam dedikleri dehrî ve yeniçeri ağası dedikleri koca matuhların ve sair serkârda olan bâzı huhulu mezhep g diler Sofya sahrasının suları kenarında oturup yiyip kebabı ve içip şarabı genç oğlanlar ile ayş ü şrette. Biz ise meşakkat ve zillette. Ve aralarında hak söz söyler yok ve asker ne haldedir? ahval-i perişanımızı sormaz. Her ne olacak ise olsun iki el bir baş içindir. Dün doğduk ve bugün öldük. Ya âlemi ıslâh ederiz ya cümlemiz bu yolda kırılır gider z. Ve nediman dahi bu ahvali padişaha bildirmediklerinden anları dahi tashih ederiz"

diye itt fak ve ittihat ve bunun üzerine ahd ü misak edip cumhuren ordu-yi hümayuna varıp dâvamızı bizzat huzur-i hümayunda görüp vacibül'izale olanları katletmek üzere azimetlerin arz eyledikte vezir-i âzamın aklı gidip ol gün vüzera ve ulema ve ocak ağaların otağına davet ve "Buna çare ned r? İlâcı görülsün" diye meşveret eyledikte bil'ittifak vezir-i âzam tarafından çavuşbaşı ermeni Mehmet Ağa ile sipahiler ağası Yumak Mehmet Ağa vekil nasp olup matlûpları her ne ise gerek ulûfe ve zahire ve gerek serdarın azil ve istedikleri aharın nasbı ile müteselli olurar ise müsaade olunur ve tek hemen beri geçmeyip düşman ağzında böyle fesattan el çekip Niş'te muhafaza üzere olsunlar ve eğer bun-

dan sonra yine emre muhalefet ederler ise cümlesi yagî ve bagıdır katıller.ne ferman verilip cümlesin kâfir kırar gibi kırmak caizdir deyip ref-i meclis kılındı.

Ve ertesi çarşamba gün (7 Eylül): 200 kadar sipah ve bir ol kadar çavuş ile ağa-yi mumaileyhüm karşı gonderildi.

Ve dahi ertesi perşembe (8 Eylül) gun: Vezir-i azam şeyhislâm Efendiyi alıp otakta pâye-i serir-i alâya yüz sürüp N.ş'e biraz erazil cemiyet temişler tedarikleri görüldü ve 15000 Arnavut askeriyle Mahmut Paşa Nış'e gelip kulunuzun kethüdası yanında cemiyet üzre olup bir kere dahi gönül birliği ile düşmana mukabil olmaların arz eyledi.

Ve ol gün tekrar Mehmet kethüdadan kâğıt gelip cemiyet ile ol tarafa az.met üzere olan ancak piyade taifesiyle nefir-i âm asker.nin bir hal ile zaptüraptı mumkun olmayıp bittamam ulûfe ve zahireleri ve her ne ki matlûplarıdır mazıyadet.n [fazlasıyle] müsaade olunmayı üzerimize deruhte edip [alıp] dahı nice bahşiş vaadetledik. Çare olmadı ve hâlâ ıslâh-i zatülbeyn [ilk arayı düzeltmek] için varıp gelmedeyiz. Ve ol taraf boğazların ve derbentlerin zaptedip hıfz ile mukayyet olmaların bildirmiş.

Ve ertesi cuma (9 Eylül) gun: Ba emr-i âli ordu-yi hümayunda oaln cümle gedikli ve ulûfeli müteferrika ve çavuş Diragoman derbend muhafazasına tâyin ve irsal olundu. Eğer boğazın hıfzı mümkün olmayıp taife-i eşkiya mürur ve ve beri ordu-yi hümayun tarafına yürürler ise "Huruc-i alessultandır" verilen fetva-yi şer.f üzere cümlesi kılıçtan geçirilmek buyuruldu.

Ve ber. tarafın vükelâ-yı devlet yadigârlarına külli havf ü haşyet müstevli olup teşvişe düştüler ve şaşkın ördek götünden daldığı gibi def-i fitne için kelp [köpek] ağzına kemik atıp avavın kestiği misal bir kıst ulûfe karşı gönderildi.

Ve ertesi şembih (10 Eylûl, cumartesi) gün: Otag-i hümayun mukabelesine [karşısına] vüzera için divan çergeleri kurulup yeniçeri çorba yedikten sonra reşen mevacibi verilip kanun üzere baş çadırda arza girdiler. Ve ileri gidecek ulûfe ayrılıp gönderildi.

Badeharab-ül Basra. Bu evvel gerek idi. Araba yıkıldıkta yol gösterici çok olup Edirne'den hareketten mukaddem Sofya'ya gelince kul taifesi: "Züğürtüz, ulûfe" dedikçe kılıcı vuup ayak üzere adam komayıp onlar dahi mahall-i kitalde yan verip zuu'mlarınca devletten ahz-i intikam ettiler.

Ve mukaddem misli sebkat ettiği üzere a'da-yi din kahrıyçin tekrar kırk güne dek yevmi biner feth-i şerif okunmasın emredip üç direkli çerge altında sancag-ı şerif kurbunda cemolup bizzat kendiler dahi maance okumak üzere mah-i mezburun 26 ıncı (11 Eylûl) pazar günü, iptida-yi Eylûldür bed olnudu **[Başlandı]**.

28 inci (13 Eylûl) gün: Çavuş başıyle sipahiler ağası Yumak Mehmet Ağa gelip takrırlerinde "Şehir köyüne varılacağı gün Taş köprüyü geçtiğimizde karşımızda nefîr-i âm asker.yle karışık kul taifesi biner ve ikişer üç bölük asker gelip bir yere top olup durdular. Ve biz dahi karşılarında saf bağlayıp ve yolların seddedip **[tıkayıp]** tarafeynin fitilleri yanmış, okları kirizlenmiş, mızrakları hazırlanmış durduk. Evvelâ: "Siz ne menent askersiz? Ve nereye gidersiz? Muradınız nedir?" dedik.

— 'Nefîr-i âm askeriyiz. Sefere memuren geldik, cenk edip yorulduk. Ve üzerimize lâzım olan farzı eda edip vilâyetimize gideriz. Ve piyademiz ne haldedir görüyorsuz ve atlımızın hot ne kendinde ve ne davarında takat kaldı. Ve artık bir hatva geri dönüp cenge kudretimiz yoktur. İster kırın ve ister koyuverin, dediler.

— "Aranızda olan kul taifesin ayırıp ve Sofya'ya uğramayıp ahar yoldan gitmek şartiyle size izin. Ve illâ Sofya'ya uğrayacak olursanız yol başıları ve derbent ağızları asker ile zapt ve tembih olunmuştur, cümlenizi kırarlar, dediğimizde tembihlerimiz üzere piyade ve süvar 3000 kadar adam kuldan ayrılıp ahar yola gittiler.

Ve meydanda 1000 kadar piyade kul taifesi kalıp:

— "Muradınız nedir? Bu cemiyet ile nereye gidersiz? dedik.

Evvelki ham dâvaya yapışıp: — "Bizzat padişaha sözümüz vardır, orduya gideriz. Açlıktan ve züğürtlükten bitap olduk artık cenk etmiye kaadir değiliz, deyip kaht ve fakirlerinden şikâyet etmekle:

— "Padişahımız sizin ulûfe ve zahirenizi gönderdi ve geri dönüp serdar ile Niş'i muhafaza edin. Düşman gelir ise dövüşün ve illâ kendiniz kâfir ve avratınız boş. Katillerinize verilen fetva-yi şerif üzere hatt-i hümayun sâdir olmuştur, şimdi bir anda cümleniz kılıçtan geçersiz, dediğimiz gibi hah ü nahah döndürüp Niş'e isal ettik dediler.

(C. II, 466—470)

Çün serdar Recep Paşa münhezimen Alksinaça menziline geldi, dernek cemiyeti için iki gün tevakkuf etti. Küffar-i hâksar dahi bütün ordu-yi islâmı ve top ve mühimmat ve cephaneyi zapt edip bu kadar ganimete muvaffak olmakla zayıf iken kuvvet bulup ve Zerrin oğlu ve Bekân oğullarından dahi imdatları geldikten sonra azîm gurur ile güzide askerin ayırıp Morava suyun geçip Prakin menziline duhulün karavol ve dilci olanlar gelip düşmanın kasti Niş olduğun haber vermeleriyle cümle vüzera ve mirimiran ve ümera ve ocak ağaları ve sarhat pîrleri ile müşavere edip "Evvelki kadar askerimiz yok. Ve piyademiz hot perakende oldu. Mevcudumuzda ve atlarımızda derman kalmadı ve kaht ve yağmurdan belimiz bükülüp hitabız. Ve badelyevm böyle durgun ve yılğın asker ile kavi düşman üstüne varılmak külli hatadır. Ve evvelki cenklerde olanca askerimizin kılağısı alınıp gözleri korkmakla ırzımız yerinde iken dönüp Niş'in tedarikin görmek ehem ve elzemdir" diye ittifak olunup kalkıldı.

Ve Niş'e gelinip "Kırk arabın aklın bir incir çekirdeğine koyup bir tarafı boş kalmış" diye miyan-i halkta darb-i mesel olduğu gibi serasker namına olan derdment arap Recep Paşa dahi hall ü akde kaadir değil .Tedbir nedir bilmez, ve umur-i cenge aklı ermez. Hemen hularız sözünden gayri söz demez ve emri tutulmaz ve buyrultusuna amel olunmaz.

Ve serdar çok. Hangisinin fermanına itaat lâzım idiği bilinmez. Ve serdar bir tarafa ve kethüda-yi sadr-i âli Hayazelci Mehmet bir tarafa ve kul kethüdası bir tarafa çekip askerde nizam yok, bir anlanmaz muamadır gider. Ve askerin ekseri dağıldı ve kalanın dahi yeri pirelenip gözleri gerisin gözedir oldu, ve düşman dahi karip mahalle gelip kondu.

Bu hal ise Niş'te olan nisvan ve sıbyanı ve amelimande ihtiyarları esvap ve eskalleriyle arabalara doldurup Üsküp ve Sofya ve Tuna yalılarına gönderdikten sonra Niş palankasının etrafına hendek kazıp münasip yerlerine toplar vazolunup bir mikdar cephane ile mustahfaz yeniçeri ve cebeci ve topçu konup zahire ve levazımat-i saireleri görüldükten sonra bil'ittifak Niş palankasından ileri bir kurşun menzili yerde küffarın gelecek yolun set ve mümanaat için hendek hafrine mübaşeret olunup sol tarafı Niş suyuna ve sağ tarafı dağa ulaştırılıp ol sahrayı serapâ hendek ile zept edip münasip mahallere tabyalar ihdas ve üzerine mukaddem Niş'te bırakılan beş kıt'a klomborne ve kırk kadar şahî topları vaz ü tertip edip cümle eyaleti askeriyle Rumeli valisi Zornepa Mustafa Paşa metrise girdi. (C. II. —472)

SÜLEYMAN II

[Süleyman II. 47 yaşında padişah olmuştu. Ömrünün uzun zamanı hapiste geçmiş, tahta çıktığı zaman bünye zayıflığı kendini göstermiş idi. Üç yıl sekiz ay yirmi beş günlük padişahlığı kendi hastalığı ve idare zorlukları içinde geçmiştir. Son vezir-i âzamı olan Köprülü oğlu Fazıl Mustafa Paşa idi.]

Köprülü oğlunun kini. — Padişahın Edirne'den İstanbul'a taşınması. — Vezir-i âzam sefere giderken padişahı İstanbul'da bırakmıyor. — Açığa çıkarılan komplo. — Kimi padişah edelim?. — Şehzade Ahmet'te karar. — Darüssaade ağasıyle silâhdar ağaya sıkı tembih. — Süleyman'ın ölümü. Ahmet II. ye biat.

Ve sadr-i sabık İsmail Paşa nişancılığından beri vezir-i âzama husumet üzere olduğundan sadaretinde Boğazhisar'a kaldırıp Hanya'ya nefy edip def'atla bâzı meclislerde:

"Babası Koca Köprülü ve kardeşi Ahmet Paşa padişahi sâbi **[çocuk]** bulup muratları üzere atıp tutup Rumeli ve Anadolu'da mahsüldar hass-i hümayunları kendilere temlik ve vakıfnamelerine kayt ve alelhusus yirmi altı yıldan beri cenklerde telef olan 50,000 kese sarf olmuş ve toprağı 300,000 insan kaniyle yuğrulmuş Girit gibi bir cezireyi külliyetle zaptlarına alıp miriye faydası yok ve âlemi evkaf ve çırak ile doldurmuşlar. Ocakların söndürüp ve kendilerin izalesi muciptir" dediğin işitip fırsatcûy **[bahane arar]** idi.

Vezir-i âzam oldukta hemşiresi, maktul sadr-i sabık Siyavüş Paşa metrukesi Edirne'ye gelip:

— Ehl.miz hazinesinde yağma olan 500 kese nukut **[para]** ve cevahirim Ismail Paşa buldurup gasbetti, şer' ile eşyam isterim, demesin bahane eyleyip "Beytülmal-i müslimîne hiyanet edene ne lâzım gelir?" fetvaya müracaat ve katline fetva alıp rikâb-i hümayuna arz eyledikte "Sahib-i dâvanın matlûbu meblâğ ve eşyasın vermez ise katl olunsun" mazmumunda sâd.r olan hatt-i hümayun ile kapıcıbaşı Kara Bayram Ağa Rados'a gönderildi.

Varıp: — Padişah senden miri mal ve yetimlerin cevahirin ister, dedi.

— Altmış bir gün vezaretim muhasebesin gördüm, ne bende miri mal var ve ne cevahire vaz-iyed ettim **[el koydum]**. Ve Kız Hüseyin Ağa ve yeniçeri Hasan Ağa ol cevahiri beyaz ihrama sarılı mühriyle getirdiler. Baktım ve yine mühürleyip "sahiplerine verin" d.ye teslim ve tembih ettim. Onlardan sual edin. Mal ıtlak olunur ancak bir adet rahtım kaldı 100 kuruşa füruht edip **[satıp]** ramazan harcım gördüm, dedi.

— Vezaret ettiniz, bâzı mahfuz nukuttan 40-50 kese kadar verin, kalbleri mutmain olsun, dedikte

— Vezir-i âzam değil babası Koca Köprülü mezarından gelse yine sözüm budur: Ne akçem var ve ne de miri yedim ve ne vermiye kaadirim ve ne olsa da veririm. İşte hatm-i kelâm **[son söz]**. Allahın emrine razıyım, cevap etmekle ol dahi izale fermanın çıkarıp:

— Biz de hatm-i kelâm edelim, deyip eline verdi. Hande edip **[gülümseyip]**: — Bunda padişahımızın sun'u yok, bu fermanı çelebicik yazmış. Allah emaneti şu Mushaf-i şerif büyük oğlumundur, götürüp ver. Ve beni şu dolapta Kâbe'den getirdiğim zemzemle kefene sarıp detn eyle **[göm]**,

Ve âyan-i vilâyet dâvet ve bükâ ederek **[ağlıyarak]** gelip matlûp üzere eşyaya müteallik takririne hüccet yazıp helâllaştılar.

Ve işi görülüp serbüride **[kesik başı]** ve metrukâtiyle mah-i mezburun (1101 ramazan) 23 üncü (30 Temmuz 1690 cuma) gün rikâb-i hümayuna arz olundu. (C. II. 509—510)

Belgrat kalesinin fethiyle bilkülliye Rumeli zaptolunup serdar-i âzam âyan-i askeri otağına dâvet ve meşveret eyleyip padişah hazretleri Edirne'de oldukça reayadan zulüm ile alınandan maada senevi hazine-i âmireye 1500 kese akçe zararı terettüp etmekle Edirne'de maks ü kararının çendan lüzumu olmayıp İstanbul'a teveccüh ve azimetlerin makul görüp" telhis eyledi.

Ve kaymakam paşa getirip verdi ve lisanen dahi arz eyledi.

Rızay-i hümayun **[padişah razı]** olmuş iken içeri hareme teşr.f buyurdukta bâzı nakısatülakl **[aklı eksik]** nisvanı **[kaınlar]** ve hebennaka arap tayhası:

"Kardeşin sultan Mehmed'i böyle İstanbul'a götürüp tahttan indirdiler, bunların fikri seni de böyle etmektir" diye korkuya düşürmekle kaymakam paşaya:

— Artık ben İstanbul'a gitmem, vezir-i âzam doğru buraya gels.n. Bura tahtımızdır, bunda yazlayıp kışlarız, haberin gönderdikte kaymakam paşa vaki-i hali duyup:

Mah-i mezburun (Muharrem 1102, 24 Ekim 1690) salı gün:

Ulema ve âyanı divanı hanesine davet ve bu bapta meşveret eyleyip:

— Bu nasıl olmıyacak münafik sözdür? Âlem padişahtan hoşnut. Böyle bir halim ve selim ve âbid ve zahit, salih ve dindar devletlû nerede bulunur? Haşâ ki su-i kast olunà. Ve bunda ikametin zarardan gayri faydası olmayıp reayaya külli zulüm olmakla vükelây-i devlet İstanbul'a gitmeyi makul görmüşler ve biz de makul gördük. Padişahımıza bizden dua, bu asıl sözlere kulak tutmasın. İstanbul'a gidilmek hem kendulere ve hem amme-i ibadullaha hayırlıdır, sözüyle kaymakam paşayı huzur-i hümayuna gönderdiler.

Ve gelip Alay köşkünde pâye-i serir-i alâya yüz sürüp cumhurun selâm ve kelâmın söyledi:

— İstanbul'a gidilmeyi yalnız vezir-i âzam kulları murat etmedi, cümle vükelânın reyile olmuştur. Niçin mübarek kalb-i hümayununuza teşviş verirsiz? Reaya imdat etmeden ve iştira ve nüzül ve sürsat vermeden fakir oldu ve ellerinde bir şey kalmadı ve iktiza eden şey cümle miriden mübayaa bile olsa yine de zulüm olmalıdır ve sıyaneti üzerinize vaciptir. Yarın kıyamet gününde siz de ve biz de mesul oluruz. Ve ecdad-i izamın Acem ve Engürüs seferlerin seferleyip reayaya zulüm olmasın diye İstanbul'da kışlayagelmiştir, dedi.

Ve rızasın aldı.

Padişah hazretlerinin istiskadan mübarek vücutları şişip zaafı ziyade iken gayretinden gezer yürürdü. Ve erbab-i cifir tâyin üzere ramazanı (Haziran, 1691) geçmez dedikleri halka şayi olmağın **[halk arasında yayılmakla]** meclislerde mesavi çoğalıp:

"Vezir-i âzam bunda iken cülûs-i hümayun vaki olur ise dilediğin iclâs ettirir. Ve gittikten sonra zuhru eder ise yine söz ulema ile korucu oturağına düşer. Ve dört sene oluyor âlem padişahsızdır. Yine sultan Mehmed'i (Avcı) veya oğulların birin ederler. Başta olan devletlûler görsün, ulemayı tahkir edip bifetva **[fetva almadan]** kulu kırmak ve dirliklerin kesmek nicedir?" dedklerin ehl-i mansıp **[ilerde olanlar]** işitip hafva düştüler. Ve şeyhislâm ve sadreyn kudat efendiler vezir-i âzama varıp vak-ı hali söylediler:

— Cenapları sefere hareket buyurduktan sonra padişahın bunda durması caiz değil. Hiç olmaz ise bâri Edirne'ye dek gitsin. Malûm-i saadet, hastalığı kemalde. Ve bir hal olur ise, siz de bunda yok, söz ayağa düşer. Ve ulema efendiler ve alelhusus dirliği kesilmiş ve ciğeri yanıklar ve mekûlât narhından şehirli taifesi sizden ve bizden dilgir olup azil ve nefyimiz şöyle dursun bir kaşık kanımıza teşnedir, dediler.

Vezir-i âzam dahi: — Hep bilirsiz, sadra geldiğimde iradı masraf kılmış buldum. Ve taklil edince ne zahmetler çekip

bu denlû adamı ağlattım ve yine böyle hazineye müzayaka var iken tekrar padişahı hareket ettirmek nice mümkündür? Ve bir dahi İstanbul'dan çıkarmamak şartiyle getirdik. Meğer Allah eyliye, bir işi zuhur ede, dedi.

Ve efendiler dahi: — İşte ol iş şimdi zuhur eyledi. Ve bâri cülûs vaki olur ise Edirne'de bulunmuş oluruz. Ve bir alay erazil hareketinden emin olup dilediğimizi iclâs ederiz ve elbette def-i fitne için hareket-i hümayun lâzımdır. Ve otak ile gidilmek lâzım değil kasabalara konulsun. Ve çokluk harç ta gitmez ve halk arasında olan eracif sözlerde basılır. Ve padişah hastadır, hem tebdil-i mekân edelim ve hem vezir-i âzamı gönderegitmek avazesiyle Davutpaşa'ya götürelim ve tuğları anda çıkaralım ve derakap sizden mukaddem kalkıp ileri varalım. Bundan gayri çare yoktur.

İbram etmeleriyle bu tedbire rıza verip ve alaydan üç gün mukaddem gelip Sünnet odasında pâye-i serir-i alâya yüz sürüp:

— Cümle vükelâ kulların takviyet-i kulûb-i islâm için hünkârımın Edirne'ye azimet-i hümauyunarın rica ettiler. Ve ne denlû men'e sâyeyledim ise çare olmadı. Behemehal gitmeniz lâzimat-i diniyedendir ve selefte bir kaç defa vâki olmuştur. Vezir-i âzamlar serdarlık ile sefere azimet eyledikte olur olmaz bahane ile İstanbul erazili cemiyet ve hareketten hali değillerdir ve belki bir fitne zuhur eder ise namakul teklifler ile hünkârıma rahat vermezler ve muratlarına müsaade ettirirler ve ben kulun dahi sefer yüzünde rahat olamam ve bir hizmet vücuda getiremem. Yol mübarektir ve inşallah tashih-i mizaç edersiz, dedi.

— Behey paşa bak gör ne haldeyim. Bu hastalık ile nice mümkün? Vükelâ halimi bilmezler ancak. Ve dün gel ve bugün git. Ve çünki gidilmek lâzım idi, bir hoş yerleşmiş iken niye kaldırıp getirdiler? buyurdukta:

— Böyle iktiza eyledi, deyip rızasın aldı.

Rumeli sadrından munfasıl İbrahim Efendi mukaddema sultan Mehmet (IV.) hazreterinin imameti hizmetinde ken ekser meclislerinde hazır oldular idi. Bir gün esna-yi kelâm-

da [söz sırasında] hazine müzayakasından şikâyet ve seferler bahanesiyle zulümden reaya perakende olup miri mal tahsilinde çekilen usreti [zorluğu] hikâyet buyururlar.

Ve İbrahim Efendi dahi: — Cem olmuş [toplanmış] mal çok. Ancak zır-i zeminlerde medfundur [yer altlarında gömülüdür]. Murat etseniz cümlesin çıkarıp almıya kaadirsiz. Neyliyeyim etmezsiz, der.

— Ya Efendi nerededir? buyururlar.

Ve henüz pâye-i vezaret verilmemiş idi: — İşte Köprülü oğlu Mustafa Bey. Babasından ve kardeşinden mal mahzenlerde çürüyüp yatır, dediğin işitip ol günden beri rencide-i hatır olup husumet üzere idi.

Ve Edirne hâki [toprağı] olduğundan anılan yerlerde: — Gider şu kıptızadeyi, der idi. Ve İbrahim Efendi dahi kendi hakkında bu su-i kelâmı [kötü sözü] işitip bâzı meclislerde: — Vezir-i âzam namına olan şu oğlan değil mi? Boğazında zinciri eksik bir kızıl delidir der imiş.

Ve beyinleri burudet üzere olup birbirlerin kesmeden hâli değiller ve fırsatların gözetirler idi.

Bu vakitte (1691, Mayıs) İbrahim Efendinin damadı Süleymaniye müderrisi Celep Türk Hasan Efendi kendiyi ve İstanbul'dan mazul Şeyhzade Mehmet Efendiyi ve Kâbe'den mazul Tevfikzade Mehmet Efendiyi Kadıköyün'de hanesine davet ve ziyafet eyledi.

Ve sahib-i ziyafet [ziyafet veren] esna-yı musahabette [konuşma sırasında] başta olanlara ve alelhusus Rumeli kazaskeri Yahya Efendiye: "Dört senedir Anadolu ve Rumeli sadrın telvis eyledi [kirletti] ve artık bundan gayri fazıl bulunmaz mı? Ve dahi bunu okutur yüz bin fakih var ve bu devlet ancak bir arap oğluna mı münhasır kaldı?" der.

Ve İbrahim Efendi: — Zâhir böyle bir çilesiz oğlan vezir-i âzam olunca müftüsiyle kazaskerleri dahi böyle olur. Ve dünya nice yıkılmasın, ortalığı hâli buldular ve birbirlerine medar olup ulemayı tahkir edip dilediklerı gibi alıp verdiler, der.

Ve yine Hasan Efendi: — Evvelâ şu padişah dedikleri adamın rüştü yok. Hall ü akde kaadir değildir, der.

Ve ol dahi: — Hall ü akde kaadir olmıyan padişahın cuması caiz değildir, der.

Ve Tevfikzade dahi: — Ya şimdi cülûs iktiza eylese layığı kimdir? demiş.

Hasan Efendi: — İşte sultan Mehmet. Arslan gibi. Veya iki tane kabil-i vücut oğulları var. Devleti anlamış kâmillerdir. Kırk yıldan beri bucaklarda çürüyüp kalmış ve nisvan ülfetiyle perverde olmuş birüşt ü şuur, dünyadan bihaber, nakusulakıl bir adamı padişah eylediler. Ne bilsin saltanat kadrin, der.

Ve İbrahim Efendi: — Zâhir, akıldan hariç deli oğlanın padişahı kendine benzemelidir. İç halkı ve taşra âyanı su-i haline muttali iken müsaade ettiklerinde gururiyet gelip devleti kabzına alıp kimseyi söyletmez oldu. Ve bir kaç gün dahi iğmaz-i ayn olur ise hutpe ve sikkeye şirket iddiasında olacağına şüphe yoktur, der.

Ve söz çok. Netice-i efkârları buna karar verdi ki: Padişah hasta. Vefatı emr-i mukarrer. Ve cülûs iktiza eder ise vezir-i âzam sultan Mehmet han ile oğulların sevmez, ihtimaldir, küçük kardeşi sultan Ahmet'i geçire. Ve ol dahi sultan Süleymanın eşidir. Vefatından mukaddem bir gece alelgafle ulemayı cemedip Davutpaşa'ya varalım, sultan Mehmet'i çıkarıp oturtalım. Ve cümleden evvel içeri zübitandan bize bir muin gerek ki cülûs ettireceğimizin tarafında bulunup husul-i meram olavuz, dediler.

Ve Türk Hasan Efendi: — İşte Beyzade Ali Ağa, sultan Mehmet ile oğullarının bendesi ve sultan Mustafa'ya lâla olmuş hayırhahlarıdır ve suret-i zahirede rütbe cihetinden vezir-i âzam tarafın tutup ve havfından mahzurlardan rugerdan olup [yüz çevirip] nihanî ülfetleri vardır ve sarayın sahib-i kelâmıdır. Ve Darüssaade ağası dahi sözünden çıkmaz. Bu hususta kendi dahi mahzuz olur. Bize bundan alâ vefadar olmaz. Tarafımızdan kendüye adam gönderelim agâh ve müheyya olsun, dedi.

Ve bu reyi makul görüp meclis dağılıp İstanbul'a geldiler ve yüreği yanık bâzı ulemaya dahi nihanî haber gönderip yekdil oldular.

Ve bil'ittifak **mah-i mezburun 29 uncu (Ramazan 1102, mayıs 1691) pazar gün:** Türk Hasan Efendi tebdil-i câme Davutpaşa'ya gelip zülüflü baltacılar odasında silâhdar ağaya buluştu. Vaki-i hali söyledi ve "Bu gece ulema cemolup erken buraya geleceklerdir ve kızlar ağasıyle sözü bir yere koyasız ve karşıdan göründükleri gibi sultan Mehmet'i çıkarıp **hazır edesiz" deyip gitti.**

Ve silâhdar ağa dahi suret-i haktan gelip mesruren: "makul" dedi.

Ve filhal tebdili câme bir beygire binip vezir-i âzama vardı. Nakir ü kıtmır ahvali söyleyip «Pişüvayi fitne **[fitneye ön ayak]** olanları, bugün akşama değin kaydin görmek gereksin" dedi. Ve dönüp saraya geldi.

Ve mukaddem ise **[daha önce]** Kadıköyü cemiyetin hazır-i bilmeclis bir münafık gelip vezir-i âzama kaziyeyi hikâye etmiş idi.

Ve "Halk arasında söylenen eracif haberler bunlardan neşet etmiş ancak" deyip ol gün akşama karip müşavere bahanesiyle İbrahim Efendi ve damadı Türk Hasan Efendi ve Şabanzade Mehmet Efendi ve Tevfikzade Mehmet Efendiyi çavuşlar buyrultu ile hanelerinden kaldırıp Yalıköşkü'nde bostancıbaşıya teslim, ol dahi bir sandala koyup Boğazhisarı'nda kaptan paşaya isal ve andan çektiri ile Kıbrıs ceziresinde kalebent olmak ferman olundu.

Ve bunlara şerik olmak töhmetiyle İstanbul'dan mazul Mirze Mustafa Efendi dahi akaplarınca gönderildi ve bundan sonra meclisler fesh olup mesaviler basıldı. (C. II., 567-569)

Mah-i Ramazanın gurresi (1102) düşenbe günü ki mayısın 18 dir (28 mayıs, 1691, pazartesi) Rikâb-i hümayun kaymakamı vezir-i sani Kadı Ali Paşa ve nişancı vezir Elmas Paşa ve şeyhislâm ve sadreyn-kudat ve nakibül'eşref efendi-

ler âyan-ı divan ile Davutpaşa sarayına varıp tuğ-i hümayun-i pürfürug-i sahipkıraniyi çıkarıp kapı önüne diktiler.

Bundan akdam Kıbrıs'tan mazul Çıfıt Ahmet Paşa zulmünden ihzarına kapıcıbaşı Musa gönderilip getirilmiş idi, ol gün tuğ-i hümayun önünde boynu vuruldu.

Ve padişah hazretlerinin zaafı ziyade olduğunun Darüssaade ağası vezir-i âzama ilâm etmkle Rumeli kazaskeri Hekimzade Yahya Efendiyi gönderdi. Gelip nabzın tuttu, artık hayrı kalmadığın varıp bildirdikte vüzera ve ulema ve ocak ağaların davet eyledi.

— Padişahımızın zaatı müştet olup fevt olursa kimi edelim, buyurdular.

Herkes sükût edicek:

— Sultan Mehmet'i etsek hali belli. Kırk yılda memleketi yıkıp berbat eyledi, el'an çekilen fadahat onun şeametidir, bir veçhile hazmı mümkün değil. Ve oğulları hot babaları zamanında yularsız arslan mesabesinde kendi ile inip binmiye, yiyip içmiye, ceng ü çeganeye öğrenmişlerdır. Ancak padişahımızın küçük biraderi hüsn-i hal ve züht ü tekva ile mevsuf, her fünunda mahir, ihrac-i takvime kaadir bir kâmil vücut alicenap şehzadedir, buyurdukta cumhur makul görüp fâtiha okudular.

Ve fevt olur ise yolda olsun, tek bir ayak ileride bulunsun fikriyle mah-i mezburun 3 üncü (30 mayıs) çarşamba gün Davutpaşa köşkünde pâye-i serirmasîre yüz sürüp:

— Padişahım yarın inşaallah ileri teşrif buyurun, kusur masalihimiz **[kalan işlerimiz]** tekmilinden sonra kulları dahi ordu-yi hümayun ile akabinizden hareket edeceğim, arz eyledikte mazhar-i iltifat, zahr-i mübarekeleriyle teşrif buyurulmuş **[sırtlarına giymekle şereflendirilmiş]** sarı şala kaplı samur erkân kürklerin ilbas ve meyanlarına bir mücevher hançer ihsan eyleyip taşra çıktıkta Darüssaade ağasıyle silâhdar ağaya:

— Hünkârımın zaafın gördüm, yolda bir hal olur ise zinhar sakınıp küçük kardeşi sultan Ahmet'ten gayrısın iclâs ettirmiyesiz. Cümle vükelâ ve ocak halkı onu ihtiyar e-

dip dua bunun üzerine olduğun tembih eyleyip otağına gitti.

Ve ertesi perşembe (31 mayıs) gün kaymakam paşa ve nişancı paşa ve şeyhislâm ve kazaskerler ve nakibül'eşref ve defterdar vekili Dimetokalı Ali Efendi ve çavuşbaşı vekili Şehri Mehmet Efendi ve rikâp ağaları harem kapısına varıp padişah hazretleri tahtırevan ile çıkıp selâmladılar ve önlerine düştüler. Ve enselerinde Hasodalı ve iç oğlanı dahi geri arabalar ile büyük biraderi sultan Mehmet Han ve iki oğulları ve küçük biraderi sultan Ahmet Han ve harem-i şerifleri muhafazalarına tayin olunan piyade tüfekçi, bostancı taifesi etrafın alıp Edirne'ye doğru revane oldular.

Menzil-i evvel Küçükçekmece. Ol gün Siyavüş Paşa bahçesi kurbunda İstanbul kaymakamı vezir Yeğen Hüseyin Paşa ve molla Areçzade Abdüllah Efendi selâmladı.

Ve 5 inci gün (1 Haziran) cuma gün: Menzil-i Büyükçekmece. Ol gün bostancıbaşı Kazmacı Hasan Ağa Haremi Deresinde padişaha, harem-i havvas ve vüzera ziyafet etti. Ve ol mahalde vezir-i âzamdan bir mücevher göbekli kuşak ve bir samur kürk ve on beş bohça diba ve biri eğerli ve biri çullu iki at rikâb-i hümayuna arz olunup getiren sekiz nefer adamlarına birer hil'at giydirip ihsan ile mesrur döndürdü.

Ve 6 ıncı şembih (2 Haziran, cumartesi) gün: Menzil-i Yapağçı. Ol gün vezir-i âzam umum ordu-yi hümayun ile Davutpaşa'dan kalktığı haberi geldi.

Ve 7 inci (3 Haziran) pazar gün: Menzil-i Çorlu. Ol gün bostanbaşı Hasan Ağa kaftan giyip İstanbul'a ric'at eyledi [döndü].

Ve 8 inci düşünbe (4 Haziran, pazartesi) Menzil-i Karıştıran. Ol gün Ergene köprüsünde Edirne bostancıbaşı Süleyman Ağa istikbal eyledi.

Ve 9 uncu (5 Haziran) salı gün: Menzil-i Burgaz.

Ve 10 uncu Menzil-i Baba-yi Atîk [Babaeski].

Ve 11 inci perşembe (7 Haziran) gün: Menzil-i Hafza. Ol gün Ediren mollası Caferzade Mehmet Efendi istikbal eyledi.

Ve 12 inci (8 Haziran) cuma gün: İstanbul'dan gelindiği üzere ihtisaren [kısaca] alay olup Edirne sarayın kudum-i hümayunlariyle müşerref kıldı.

Ol gün şehrin esnafı Burnu Pamuklu'da zir-i pâyelerine kumaş döşeyip Solak Çeşmesi kurbunda dahi istikbal ve Bab-i hümayuna değin önce yürüyüp vüzera ile selâmlayıp şehre girdiler.

Ve 14 üncü (10 Haziran) pazar gün: Vezir-i âzam dahi gelp saray kurbunda vâki Paşa mezarlığı kurbunda Yığma Tepeye karip mahalde kondu. Ve beynessalateynde gelip Alay köşkünde pâye-i seri-i alâya yüz sürdü. Ve dört gün mukaddem Beç'te mukim Felemenk cumhuru tarafından gelen kâğıt okunup tarafeynden Kamançe ve Üyvar kaleleri hedm [yıkılma] ve Budin kalesi muzafatıyle geri reddolup sefer mesarifinin nısfın tazmin etmek üzere Devlet-i Aliye ile Nemçe arasında girip tavassut ricasiyle sulha talip olduğun bildirmiş. Hile ve hud'a ile ta'vik sefer [seferi geri bıraktırma] fikrinde idiklerin kulları fehm etmekle gelen adama: "Sulh murahhası olduğunuza binaen yedinizde Çasar tarafından vekâlet temessükü var mı?", "Yok" deyince: 'Ol kalelerin bir taşı koptuğuna padişahımızın rıza-yi hümayunları yoktur. Sizin ile inşaallah sulhu Budin altında söyleşiriz" cevabıyle geri gönderdiğin arz eyledi.

Ve 17 inci (13 Haziran) çarşamba gün: Şeyhislâm efendiyle Hasoda köşkünde yine huzur-i hümayuna gelip serhadde müteallik kelimattan sonra teberrüken Hırka-i mübareke açıldı. Ve imam Ali Efendi dua eyleyip veda eyledi. Ve padişahın kemal-i mertebe zaafın görüp taşra çıktıkta Darüssaade ağasıyle silâhdar ağaya: "Culûs iktiza ettikte olmıya ki sultan Ahmet'ten gayrısın geçresiz. Sonra ikinize de siyaset olunur" diye muhkem tebih buyurup otağına gitti. (569—571)

Padişah hazretlerinin iki seneden beri ârız olan emraz-i rediiyeden bütün vücudu şişip etibba-i hassa ilâçtan âciz kalıp gittikçe müşdet ve sıhhat tarafı münsed olup Edirne'ye gelelden beri sahibfiraş [yatakta] idi. Mah-i Ra-

mazanın 26 ıncı (22 Haziran, 1691) iyd-müminin olan cuma günü ki ahar-i cevzadır, tulû-i şemsten [güneş doğmasından] dördüncü saatte ruh-i azizi kalib-i kafesten tayaran ett.ğin Darüssaade ağası kaymakam paşaya ilâm eylediği akabinde ittifak-i vükelâ padişah-i mağfurun küçük biraderi şehzade Ahmet Han hazretleri mahfuz olduğu mahalden çıkarıp Hasoda köşküne getirip tahta iclâs ettirdi.

İptida-i kelâm-i dürerbarları: Kulillahim. Ben bu sadra talip ve rağıp olmayıp memul etmezdim. Hak celle ve alâ hazretleri fazl ü kereminden bu âciz ve nahif kuluna nasip eyledi ve bu n.metin mrasim-i eda-yi şükrün edemem, buyurdular.

Ve mutat üzere ol mahalde Hasodalı biat eyleyip hakir bile [beraber] idim.

Ve andan Arz odasına teşrif buyurdular. Ve haric-i Bab-i hümayunda taht kurulup davet olunan vüzera ve ulema ve âyan divanhaneye gelip hazır ve kudüm-i padişahiye nazır oldukların kapıağası Abdürrahman Ağa gelip arz eyled.kte cülûs vakitlerinde ilbası mutat olan hazret-i Yusuf aleyhisselâmın amame-i şerifleri İstanbul'da kalıp hazırda münasip Yusufî destar dahi bulunmamakla hemen küçük destar iki kebir yumru zümrüt sorguç sokunup ve içeriden giyip geldiği turuncu sofa kaplı kakum erkân kürk ile taşra teşrif eylediler.

Ve kapı dahilinde imam Ali Efendi takbil-i yed eyleyip: "Allah kideminizi mübarek ve meymun ve zaman-i saadet iktiranınızda nice gazevat-i cemile ve fütuhat-i celileye müyesser, saye-i adl ü adaletinizde amme-i ibadullah mustazıl ve asudehal ve huzur ve asayiş ve mireffehülbal olalar, duasın eyledi.

Ve andan ayın on dördü Babüssaade'den tulû edip arz-i cemal-i bakemaliyle âlemi münevver eyledi. Ve henüz saat dört buçuğa varıp öyle vakti olmuş idi. Âyanı selânılayıp vazolunan taht-i hümayunbaht-i rezîn-i âliye cülûs buyurup çavuşlar alkışladı.

Ve mutad-i Osmanî üzere vehle-i ulâda nakibül'eşref Paşmakçızade Ali Efendi biat edip dua ederken kendi bıyıkların tutup:

— Bire Allahtan korkmaz, ak sakalından utanmaz. Beni bu hale koyunca hapis çektirdiniz. Saltanata lâyık değildir demenize acap sebep en ola? azîm itap eyledi.

Badehu kaymakam Ali Paşa geld'kte ona da: — Gözün aç, işine mukayyet ol. Şehri muhafaza emrinde ihtimam eyle. Beni saire kıyas eyleme. Sonra sen bilirsin, buyurdular.

Ve badehu nişancı vezir Elmas Mehmet Paşa ve Rumeli kazaskeri Hekimzade Yahya Efendi ve Anadolu kazaskeri Seyyıt Topal Ali Efendi ve badehu defterdar Dimetokalı Ali Efendi geldikte: — Hazine-i âmiremin irat ve mesarifine dikkat edip istikamet üzere ol, hiyanetin işitirim katlederim, buyurdular.

Ve badehu mevali ve müderrisin ile şeyhislâm Feyzullah Efendi geldikte üç adım karşı vardı, ona da: Behey Efendi çürüyünce bizi gözden bıraktınız, buyurdular.

Badehu ehl-i divan ve yeniçeri ağası vekili Mehmet Ağa ve solak başılardan tâ matara, kapıcıya varınca damenbus-i padişahiyle müşerref olup halk cuma namazında iken bu uslûp üzere amr-i biat tamam oldu. (572—573).

Süleyman II

Orta boylu, yassı bağırlı, şekil ve şemayili güzel, beyaz ve değirmi çehreli, kara gözlü ve doğan burunlu, siyah, kaba, kır sakallı, mülâhham ve mücessem, vecîh, vakur, heybetli ve libas ve amamesi yakışıklı ve lisanı tatlı ve ahlâk-i hamide ve hüsn-i muamele, ve saha ve keremde binazir ve halim ve selim, hakka kail, adle mail, sırat-i müstakime salik, salât-i hamse ve sünene müdavim, ömründe terk-i salat etmemiş ve hilaf yola gitmemiş. Yanlarında lâfza-i celâl ve ism-i resûl aleyhisselâm anılıp ve önlerinden Hırka-i mübareke geçtikçe kıyam etmek deepleri olup kullarından biri sîm ü zer ve cevher ve libasa müteallik şey talep etse vermem, ve yoktur, ve olmaz cevabı lisanlarından sâdir olmamış, ve kimseye gazap yüzünden itap etmemiş dervişane sahib-i velâyet bir alicenap padişah-i zişan idi. (575).

EDİRNE VAKASI

[Mustafa II. nın tahttan indirilip yerine Ahmet III. in çıkarılması ile sona eren ve tarihlerimizde «Edirne Vakası» diye anılan olayı Mehmet Ağa kitabının basılmıyan kısmında oldukça etraflı anlatmıştır. Bu olay, şehislâm Erzurumlu Seyyit Feyzullah Efendiyi devirmek için başlıyan ufak tertip bir hareketten çıkmıştır.[

I

FEYZULLAH EFENDİ

Feyzullah Efendi. — Bütün idare şeyhislâmın elinde. — Kederlerinden ölen vezir-i âzamlar. — Öldürülen vezir-i âzam. — Rami Mehmet Paşanın plânı. — Edirne'nin başkent yapılma düşüncesi. — Bütün ulema şeyhislâm aleyhinde.

Bu vaka-i uzmanın sebeb-i zuhuru bu oldu ki sultan Mustafa Han hazretleri iptida evreng-i şahîye cülûs buyurdukları saat Erzurum'da menfi müfti-i sabık hocaları Seyyit Feyzullah Efendiye daveti mutazammın hatt-i şerif gönderip ehl ü ayal ve akraba vü taallûkati ile asitane-i saadetlerine getirip vehle-i ulâda [ilk ağızda] şeyhislâm eyledi. Ve hall ü akd-i umur-i cumhur yâni ki zimam-i hükümetini eline vermekle vüzeralar yanında hiçten hiç olup bir edna mansıp onun rey ü tedbiri ve rıza-yi fiili olmadıkça tevcihe kaadir olmayıp üç sene miktarı merhum Elmas Paşa tâ şehit oluncıya değin tas tas zehirlerin yuttu. Ve Ammizade Hüseyin Paşa dahi bizzaruri rızasında olup eline giren nukudun nısfın ana vermek ile korunarak güçle buz üstünde geçindi ve gayretkeş adam olduğundan bir türlü aldırmayıp âkibet derununa vurmakla düşüp yattı, üç ay kadar sa-

hipfiraş olup yanları delinip azil ve mevtine sebep oldu. Ve Daltaban Mustafa Paşanın dahi 100000 altının alıp Bağdad-i âbaddan sadra getirdi. Ol dertment dakika-i ahvaline vâkıf olmakla vücudun kaldırmıya sây-i beliğ ed.p gâh Mosko üzerine sefer açmıya kasteyledi ve gâh Tatar askerin kaldırıp iş bitirmek ve gâh ziyafet bahanesi ile getirip semm-i kaatil [öldürücü zehir] ile helâk etmek f.krinde olduğun kethüdası Arnavut İbrahim Ağa haber vermekle azil ve katli ve yerine Reisülküttap Rami Mehmet Efendiyi, sadrıâzam fikr-i fâsidi ile bir kaç gün mukaddem vezaret ver.p ağırlanmış idi, bu takrip ile derdmend Daltaban Mustafa Paşanın dahi kârın itmama ergörüp Rami Mehmet Paşayı yerine oturttu.

Eğerçi Paşa-yi mumaileyh aşiyane-i sadarete himmet-i fetvapenahî ile pervaz edip lâkin hall ü akd-i umurda derkâr olan nahün-i iktidarına taraf-i şeyhislâm efendiden havale-i itiraz olunmıya başlayıp hususan evlâd ü tebaının: "Vezir b.zim kendi çırağımızdır" yollu ihtira-i şan-i vezarette tarh-i teklif ve emr ü ferman eksəriya nüfuzdan tahallüf edip her emirde müdahale ve müşareketlerinde dimag-i istiklâline ârız olan fütur ile hayran ve bu kadar şürekâ-i devletin [otorite ortaklarının] daima rızalarına muvafakat mümkün olmadığı mukarrer olduğundan maada selefi derddent Daltaban Mustafa Paşanın gazab-i şeyhislâmî harman-i mahsul-i hayatın ne gûne berbat ettiği manzur ve malûmu olmağın arz-i hulûs yüzünden müdarayı ifrat ve ahvali selefi gibi netice vermek havf ü hazeri ile zapt-i damen-i ihtiyat edip tard ü teb'idi babında nihanice mukaddemat temhit etmeden hali olmayıp bir rind-i cihan şehir oğlanı olduğundan aynına almayıp "Bunun işi âsandır" deyip vezir-i sani damad-i şehriyari kaymakam Moralı Hasan Paşa ile yekdil ve ykecihet oldu.

Zira Hasan Paşanın dört defa sadarete yolu gelmiş iken tahallüf ettirdiğinden gayri şehzade sultan Mahmut hocaya verildiği gün cemiyette vüzera ve ulema tertibinde sadre şeyhislâm efendi ve aşağı mezkûr Hasan Paşa durmuş iken

müftü efendinin büyük oğlu nakibül'eşref Deli Fethullah: "Benim şeyhislâmlık pâyem vardır" deyip zum-i fâsidince Hasan Paşayı omuzu ile kakıp üzerine geçti. Alimallah fakir gözüm ile gördüm. Tülbent ağası idim, mukabele-i hümayunda [padişah karşısında] durur idim, ilbas olunacak [giydirilecek] kürkleri bohçası ile elim üzre tutar idim, Hasan Paşa gâh karardı ve gâh bozardı. Huzur-i hümayunda rüsva-yi âlem eylediğinden hasm-i canı olup kanlarına teşne-i zülâl idi. Akibet katillerine sebep oldu.

İttifak [rasgele] bu esnada cebeci taifesinden Gürcistan seferine tâyin olunan 200 nefer eşhas "Ulûfemizi isteriz" diye cesaret eyledikleri vaz-i bieedbaneleri sebebiyle onar kıst mevacipleri verilip defolunmuş idi. Ve bu harek-i şeniaları mukabelesinde saire ibret için zâbit namına olanların zimmet-i huzm ü siyasetlerine vacip olan ceza-yi mayelyakları [lâyık oldukları ceza] ihmal ve ta'vik olunmak nihadları müstaidd-i şerr ü fesat olan sair eşkiya-yi ecnadı hiyanet ve bidada teşvik edip zapt ü rapt emrinde şiddet ve hiddet ekva-yi esbab-i nizam-i din ü devlet [din ve devletin en kuvvetli nizamı sebeplerinden] iken takdiri hükm-i fa'al illet-i müstakille-i tesamüh ve ihmal oldu.

Elhasıl zikr ü tafsil olunan keyfiyat ve sair esbab-i fitnenin içtimaından evvel vak'a-i azîme zuhura gelip iptida-i hudusu bu keyfiyet üzere vuku buldu ki def-i vücud-i şeyhislâmı için erbab-i vukuf ve ıttılâ navekendaz-i sây olan Rami Mehmet Paşanın hadeng-i sinegüdaz-i kinesi azümayiş-i kaza vü kader birle menzilin bulup kaymakam Hasan Paşa ile bir tedbir kurdular: Yâni ki kibar-i devletten sabıka [eskiden] sürre emini Boşnak İbrahim Ağayı cebecibaşı edip cepane umuruna müteallik bâzı mevad olmak dâiyesiyle Asitane-i saadete (İstanbul'a) gönderdiler ve "güzeşte ulûfe bahanesiyle cebeciyi tahrik edegör, matlûplarına her veçhile müsaade ederiz ve sen de zarar görmezsin". Bu takrip ile vezaret birle eyalete nail-i meram olmasını vâde buyurdular.

Çün muktaza-yi meşiyyet-i ilâhiye ile zuhurat-i âlem kevn ü fesat ve esbab-i zâhireye isnad olunageldiği cevaz-i mecaz ile müsellem olup bu fitne-i uzmanın hudusuna bir kaç madde sebep oldu.

İptda-yi emri bu oldu ki: Vaktâ ki sultan Mustafa Han hazretlerinin ceng ü cidal üzre olan mülûk-i ansârâ [hıristiyan hükümdarları] ile sulh ü salah eyledikten sonra elçileri gelip ahtnamelerin [andlaşmalarını] getirip ve ahadname-i hümayunların alıp gidinciye değin İstanbul'da meks ü karar-i hümayun müveccih görülmeğin [uygun görülmekle] teveccüh buryulup elçiler galesi bertaraf ve tufanaşub-i hurup [savaşların coşkunluğu] sükûn bulmakla mucib-i hareket yoğiken şeyhislâm efendi ilmiyle az zamanda yine Edirne'ye avdet ve azimet herkes ferag-i bâl ile asudehal ve diledikleri mahallerde zevk ü safa ve huzur ile evkatgüzar [vakit geçirmekte] ve şehriyar-i kâmkâr hazretleri dahi dilpesend tab-i muhatır-i iktidarları olan işbu darünnasr-üssaltana-i kadîmleri mahmiye-i Edirne'de karar ve saydü şikâr ile gelgişt-ü deşt ü kühsar buyurup tab'-i hümayunları minbaad [bundan sonra] Asitane-i saadet tarafına meyl ü rağbeti olmadığından naşi şeyhislâm efendi ve vezir-i âzam Ammizade emelleriyle binatünna'ş-i asman ismet olan duhteran-i bületahterlerinden [kızlarından] Ayşe sultan hazretlerini Köprülüzade Fazıl Mustafa paşa oğlu Numan Paşaya ve Safiye sultan hazretlerini sadr-i sâbık Kara Mustafa Paşazade Genç Ali Paşaya ve Emine sultan hazretlerini silâhdar Çorlulu Ali Ağaya namzet ve akd-i nikâh kılınmak babında tertib-i azimet buyrulup nişanları alındı ve her birine darüssaltana-i Edirne'de birer beytüzzifaf bünyad olunmıya şuru olundu ve hattâ Asitane-i saadette (Edirne'de) Saray-i atîk manendi [eski sarayın tıpkısı] bir saray-i dilküşa tarh ve bünyat ve içinde olan Harem-i şerif ve agayan-i zevilihtiram ve saire bilcümle buna naklolunmasına karar verilmeğin muktaza-yi halden fimaabad [bunadn sonra] Edirne'de meks ikamete karardade olunmak hususu istidlâl olunduğu İstanbul ahalisinin evvel-i esbab-i keder ve infialleri bu oldu.

İhanet-i ulema: saniyen cülûs-i hümayunlarından dokuz buçuk sene bâlânişin-i mesned-i fetva olan Hoca Seyyit Feyzullah Efendinin zaman-i devleti imtidat ve sâid-i müsaid-i ikbali gittıkçe iştidat bulup sadr-i fetvaya geldiği vakıtte henüz rütbe-i harice âriç olmıyan etba ü evlâdını müddet-i nüh sale-i fetvasında **[dokuz yıllık şeyhislâmlığı zamanında]** bihasebüttarik elli altmış yıllık menazil-i ilmiyyeye is'ad etmeğin cümle-i evlâdından merhum şeyh Vani Efendi kızından hâsıl olmuş Seyyıt Fethullah Efendi evvelâ Yenişehir ve andan sadr-i Anadolu ve andan Rumeli pâyesiyle câ-yi nekabeti ihraz ve mansıb-i fetva babasından sonra kenduye mevrus olmak üzere pâye-i fetva ile kat-i rütbe-i imtiyaz eyledi.

Mekkei Mükerreme şerafeti ve Kırım Hanlığı pâyeleri kimseye tevcih olunamdığı gibi şeyhislâmlık pâyesi kimseye nişan-i âlişan ile verildiği mesbukülmesel olmadığından maada bir mansıbın tevcihi mutasarrıfının maabad-i mevtine **[ölümünden sonraya]** müsadif ve bir müftü durur iken oğlunun namzed-i istıhlâf kılındığı mesmu ve müşahede olunmamıştır **[işitilip görülmemiştir]**.

Ve ikinci oğlu Seyyit Mustafa Efendi evvelâ Selânik, badehu Mekke-i Mükerreme ve badehu sadr-ı Anadolu ve andan pâye-i Rumeli ve üçüncü oğlu Ahmet Efendi mukaddem **[önce]** İzmir ve badehu Bursa kazalariyle nail-i meram ve sonra Anadolu ve Rumeli sadrı pâyeleriyle bekâm oldu.

Ve dördüncü oğlu Seyyit İbrahim Efendi mukaddem Yenişehir kazası ve badehu şehzade hocalığı ile mahsud-i efazıl ve badehu anlar dahi derakap sadr-i Anadolu ve badehu Rumeli sadri oldular.

Henüz hattaver-i sinn-i şebeb-i reanette **[tüyü tüsü çıkmamış gençlik çağında]** her birinin manzume-i şan-i itibarı dahi ilâve-i sadr-i Rumeli ile manun ve mersun olmuşlar **idi.**

Ve ammizadesi ve bacanağı ve hîn-i tedriste mulâzim-i iadesi olup balânişin-i sadr-i fetva oldukta musile-i Süleymaniye Müdrrisi bulunan Seyyit Dede Ahmet Efendi dahi

evvelâ Galata badehu iki sene İstanbul kadısı ve derakap Rumeli sadri ile nail-i meram oldu.

Ve Seyyit Mahmut efendiyi bir iki sene içinde mülâzemet ve devr-i tedarüsten sonra Selânik ve Edirne ve andan İstanbul kazaları ile müteakiben **[ardarda]** bekâm ve Musile-i Süleymaniye müderrisi iken kefaet-i fazl ü istidadı ile müfti-i mumaileyhe damat olan Mirzazade Şeyh Mehmet Efendi dahi evvelâ İzmir ve Edirne kazaları ve İstanbul pâyesile kat-i rütbe-i ihtiram edip kariben **[yakında]** mev'ud-i sadr-i Rum olan müşariiünileyh Seyyit Mahmut Efendi yerine namized-i kaza-i İstanbul sem-i emsala mevsul olmuştu. Keza ve keza.

Medaris ve menasıp evlât ve etbaına mahsur ve tasarrufat-i umur-i devlet yed-i istiklâline maksur olup Asitane-i saadette **[İstanbul'da]** esir-i tkazayi erbab-i divan ve zaviye-i hrmanda mustar ve mahzun olan tarik erbabına kesret-i evlât ve etba **[evlât ve adam çokluğu]** hasebiyle menasıb-i ilmiyeden hisse-i gaibefzay mümkün olmadığından naşi şurezar-i yeiste ve gonce-i naşüküfte-i amanîleri pejmürde-i tâb-i temmuz-i hirman olup kise-i iktidarları baha-yi nan ü piyazdan hali olan biçare mevalinin her biri dokuz on yılda sedd-i ramak edecek bir mansıba nail olamayıp ezcümle Edirne ve Bursa ve Mısır mazullerinin bihasebittarik olacakları Mekke-i Mükerreme kazası iken menasıb-i refia evlât ve etbaına mahsus ve maksur olduğundan naşi Bilâd-i selâse mazulleri olan pîran-i tarik bu denlû azl-i meditten sonra alâtariküttenzil Üsküdar ve Eyyüp gibi menasıp tevcihi ile terzil olunup hususan kerr ü fer ve servetleri vazife-i medarise münhasır olmakla tedarik-i kut-i yevmiyeden **[gündelik ihtiyaçlarını tedarik etmekten]** zebun ve zahr-i ihtiyaçları meksur-i sadme-i düyun olan **[belleri borç darbesiyle kırılmış bulunan]** müderrisinin malhulya-yi refahiyet ile mahreç namına matmah-i enzar-i intizarları üzere bir kaç menasıp behere-i ecanip olmakla bulundukları medaris vazifesi tekaüt ulûfesine dönüp peyderpey matlapları fevt ve mahreç medarisi münhasır-i menasıbi mevt olup mevlâna-yi fetvapenahın evlât ve etba ve eşyaı

ekser menasıb-i ilmiyyeyi istiab edip hususan rical-i tarikin biumumihim ümitlerine berat-i yes ü hirman verildiğinden tennür-i kîneleri müsteid-i feveran olmağın iykaz-i fitne zuhuruna çeşm ü gûş [göz kulak] olmuşlar idi.

II

İSTANBUL'DA

Rami Mehmet Paşanın plânı uygulanıyor. — Cebecilerin ayaklanması. — On kıst mevacip. — Baştakilerin gafleti. — Sekbanbaşının fikrı. — Cebeci bayrakları açıyor. — Divanyolu'ndan Yenibahçe'ye. — Seyirci halk. — Etmeydanında. — Yeşil sarıktan bayrak. — Fâtih softaları da işe karışıyor. — Saraydaki meclis. — Üçüncü gün: Ağakapısı'na hücum. — Zindandakiler çıkarılıyor. — Kaymakam sarayına hücum .— Sarayı yağma. — Sekbanbaşının sonu. — Ulemaya haber: gelmezseniz zorla getirilirsiniz. — Saraydakiler bir sona varmadan dağılıyor ve birer köşeye saklanıyro. — Dördüncü gün: Cuma namazı kılınsın mı kılınmasın mı?. — Çalık Ahmet'in dalaveresi. — Ulema mevkileri paylaşıyor. — Bu olayın da zorbaları beliriyor. — Halkın toplanması. — "Müftüyü istemeziz". — Padişaha yazılan arz. — Padişah beş güne kadar gelmezse. — Beşinci gün: Arzın son seli. — Dediklerimiz olmazsa Edirneye yürüyeceğiz. — Edirne'ye gönderilen heyet. — Dükkânlar kapanacak, çoluk çocuk sokağa çıkmıyacak. — Etmeydanı dar geliyor. — Yenibahçe'ye taşınma. Yeminler.

Mah-i rebüyülevvelin (1115) 4 üncü (18 Temmuz 1703) salı gecesi.

Nagihan İstanbul'da cebeci taifesi odalarında cemiyet ve beyinlerinde meşveret edip güzeşte [**işlemiş**] on kıst ulûfemizi bitmez yerlerden havaleleri ile bu kadar zamandan beri ulûfe yüzü göremez olduk. Padişah-i cihanmuta hazretleri Edirne'dedir, kime feryad ü figan edelim? Kaymakam namına olan sefih kahpe oğlan güvercin uçurmaktan eli değ-

mez. Arzuhal etsek merhamet edip yüzümüze bakmaz. Her birimizi tutturup nefy ve zindanlarda boğdurup helâk edeceği emr-i mukarrer" deyip rey ü tedbirlerin bunun üzerine verdiler ki:

Alessabah [**sabah erkenden**] pürsilâh cephaneye kapanıp "Ulûfelerimiz" diye gülbank çekip duralım" dediler ve kendilerine uymıyan bâzı odabaşıların darb-i şedit ederek [**şiddetle döverek**] odadan taşra eyledikten sonra: "Müru etmiş on kıst ulûfemiz 300 kese akçe eder, bittamam verilmeynice cem yetimizi dağıtmıyalım" diye ahd ü misak eylediler [**andiçtiler**].

İçlerinden bir çorbacı kendüyü taşra atıp kethüdalarına haber vericek itimat etmeyip adam gönderdi. Kaziye malûm olunca can başına sıçrayıp Cebecibaşıya varıp haber vermekle bir kaç kere cephaneye adamlar irsal eyleyip: "Gelin oğullar, bu işten fâriğ olun [**vazgeçin**], bittamam ulûfenizi tahsil ve teslim edeyim» dedikte asla ısğa etmeyip [**kulak asmayıp**]

Ertesi gün alessabah güzeşte mevaciplerini talep bahanesiyle bilmuhaba ref-i rayet-i fitne ve fesada agaz eyledikleri Cebecibaşı tarafından İstanbul kaymakamı vezir Abdullah Paşaya arz ve ilân eyliyecek Cebecibaşıyı getirtip: "Mukaddem [**evelden**] niçin bunların bu gûne ahval ve fitne ve fesatların bildirmedin» diye itabâmiz ile muamele eyledikte:

— Haber ve agâhım yok idi, bugün duydum, diye inkâr etmiş iken bâzı adamlar: "Hapis vakti değil, def'ine tedarik görün" demeleri ile ıtlak ve tedbir ve tebihleri üzre Cebecibaşı kablnden [**tarafından**] vade-i müsaade-i amal ile Ocak kethüdası ile irsal olundu.

Ateş-i kînelerini teskin için irat olunan nush ü pend sûdmend olmayıp kat'an gûş-i kabullerine girmeyip merkez-i şakavet ve tuğyanda sabitkadem olduklarından maada Cebehane derununda tahassun ve içtima, ve daire-i cemiyetleri fiihal kesb-i ittisa edip: "Mademki on kıst mevaciplerimiz bittamam eda olunmıya, mündefi olmak ihtimalimiz yoktur" diye nağmesaz-i şakavet perde-i birun etmiye başladılar.

Naçar ol bagîlerin müsaade-i mebagılerine mübaderet ve bahşış namına 20 kese akçe dahi ziyade inayet olunmak üzere hüccet ü vâd ü iltizama hatm ü teahhüt olunmuşken taleb-i revayib ve istı'ta-yi mevacib mutlak mefasid-i melhuzalarına bahane olmağın istimalet ve müsaade gösterildikçe dahi ziyade arz-i muamele-i bagy ü udvan oldular **[ulûfe kuru bahane olduğundan pekiy dendikçe işi azıttılar]**.

Bu mahalde Sekbanbaşı Haşımzade Seyy.t Murtaza Aga davet ve bu emirde meşveret edip:

— Paşa oğlum elem üzere olma, varıp telif-i kulûb edip **[ara bulup]** defederim,d dedi.

Ve beş miktarı dal fes yeniçeri ile cebehaneye varıp:

— Murat ve maksediniz nedir? dedikte yekdil bir ağızdan:

— Ancak kastımız ulûfedir, demeleri ile kaymakam paşaya ilâm eyledi.

Paşa dahi Bab-i hümayunda mahfuz kapıcıların bir kaç kese ulûfesi akçesi bulunup: «Kusurun bugün tekmil ederiz» deyip gönderdi.

Kabul etmişler ve ol dahi kaymakam paşaya gelip haber vermiş iken içlerinden bâzı ikaz-i fitneleri:

— Ne dursuz? Sizin işleriniz burada kapanıp durmakla bitmez. Hemen Etmeydanı'na varalım, yeniçeri ocağından istiane **[yardım]** talep edelim, demeleri ile evvel aldıkları kapıcılar ulûfesin geriye reddedip: «Biz bu sulhe razı olmazız, şer' ile dâvamız vardır. Aazzullah-uş-şer'» diyerek ol gece dahi Cebehanede yattılar. Bu haber-i pürmelâl şehre münteşir olup **[yayılıp]** halka bir vehm-i azîm târi olup inkılâp üzere oldular.

Ve ertesi çarşamba gün (19 temmuz):

Sekbanbaşı yeniçeri odalarına haber gönderip bin kadar müsallah yeniçeri getirip kaymakam paşa kapısında Terziler kârhanesine doldurdu ve Cebehaneye varıp muhasara ve içlerinden bâzı müfsitlerin ele getirip cezasını tertip fik-

rinde fermana muntazır olduğun cebeci taifesi işitip bayraklar açıp gülbanklar çekip cebehaneden taşra oldular.

Divanyolu ile Yenibahçe'ye doğru teveccüh eylediler. Allahüekber, şehre bir gulgule-i azîme düşüp cümle dükkânlar kapandı ve temaşa-yi cünbüş-i cesaretlerine tezahüm eden seyirci nam bâzı erazıl ve eşhas dahı mütabaat ve heva-yı nefs ile yanlarına düşmek ile ekserin ızlal ve halka-i cemiyetlerine idhal edip:

— Ummet-i Muhammed kimseye zarar ve ziyanımız yoktur, ancak şer' ile dâvamız vardır. Bu devlet-i Osmaniye hayınların bir türlü istemeziz, sizler de buna muin olun, deyip figan ederek Yeni Odalar pişgâhında vakı Etmeydanı kapısına vardıklarında mukaddem **[evelce]** yeniçeri meydan kapısını bent etmişler **[kapamışlar]** idi, kapı önünde feryat ve figan etmeleriyle bu kadar halk-i âdem muavenet edip kapıyı açtılar ve gülbank çekerek içeriye girdiler. Liva-yi tuğyanların Odalar kapısı önüne nasp eylediler.

Ve halk bunların bu hareketlerin görüp: «Şimdi bu derdmendleri kırarlar ancak!» diyerek akşama karip şecere-i siyadetleri fakat berk-i sebz-i alâmet-i hadradan ibaret olan 30 miktar emîr-i bîâr da sanki sancak-ı sail **[dilenci bayrağı]** gibi bir bayrak açıp bttav saf mesaf **[sarmaş dolaş] şerzime-i** ihtilâf olup Meydan-i Lâhm'a gelip mülhakk-i erazıl oldular.

Ve bunlardan bir miktar emîr ifraz ve birinin sarğın bir ağaç başına bağlayıp gülbank çekerek Sultan Mehemmet camiine doğru yürüyüp İstanbul Kadısı Seyyit Mahmut Efendiyi getirmiye âzim oldular.

Ve Sultan Muhammed'e varınca halk bunlara tebaiyet etmekle beş, on bin miktarı adam cem olup **[toplanıp]** cami-i mezkûr softaları dahi bunlara mütabaat etmeleri ile «Ulema dahi tabi lomuş» sadası şayi olmuş ve halk dahi ziyadece cem olup güruh-i mekruh Meydan-i Lâhm'e doldular.

Ve yeniçeri taifesi nev'an tebaiyyet üzere olup lâkin sekban başının tembihi havfından Odaların Meydan-i Lâhm'a açılan kapısın muhkemce **[sıkı sıkı]** kapayıp durdular.

Ve İstanbul Kadısı tarafına giden halk kadıyı hanesinde bulup Meydan-i Lâhm'e getirdiler.

Çün bu haber Kaymakam vezir Abdullah Paşa sem'ine [kulağına] vâsıl olıcak bu ateş-i fitneyi teskın için Sekbanbaşı haşımzade Seyyit Murtaza Ağa ile meşveret ederek gayet-i rey ü tedbirleri [tebir ve reylerinin son ucu] buna müntehi oldu ki: bundan esbak bu makule vuku bulan fitne ve fesatlarda vükelây-i devletin sâlik oldukları nehc-i savap [doğru yol olmak] üzere ulema efendileri ve sair âyan-i devlet ve zâbitan-i memleketi Saray-i Cedid-i sultaniye [Yeni Saray] dâvet ve cemî ve yeniçeri ve bostancı ve baltacı ve ahçı güruhunu alât-i harp ile teçhiz ve ihzara müsaraattan sonra sancağ-ı şerifi çıkarıp umum ittifak ve ittihat le ol bedhahan- din ve devlet üzerine sell-i seyf-i kahr ü tedmir ve evailde [eski zamanlarda] olduğu gibi saha-i emn ü âmanı levs-i ihtilâllerinden tanzif ve tathir edeler.

Lâkin sancağ-i şerif Edirne'de padişah hazertlerinin yanında olmağın Bostancıbaşıyı gönderip hazret-i Eyyub-i Ensari aleyhü rahmetülbâri [Eyüp sultan] türbe-i şerifinden getirtip yine Bostancıbaşı zaptında olmasını tembih eyledi.

Der'akap [arkasından] ulema ve âyan-i avamı [halk ulularını] ve zâbitan-i askeri saray-ı hümayuna haberler neşr ü irsal olunup aduvun olanlar [çağırılanlar] akabınca icabete damen dermeyan-i müsaraat ve sara-yi padişahide halkanişin-i daire-i cemiyet oldular.

Lâkin müfti-i mumaileyhin damad-i evveli olup halen Asitane-i saadet [İstanbul] kadısı olan seyyit Mahmut Efendi ile bacanağı kaymakam-i müşariünileyh beyninde olan hulûs bâd-i hikmet hudus-i vakadan [olayın meydana gelmesinden] bir hafta mukaddem arziyye-i ihtilâl olup [bozulup] minval-i meşruh üzere saray-i âmireye içtima için neşrolunan haber-i davete [çağrı haberine] icabet emrinde müsaraat üzere iken temarüz edip [yalancıktan hastalanıp] mizaçlarında nev'an inhiraf bahanesiyle takdim-i mazeret-i insıraf eylediği mahalde erazil-i eşkiya gelip kendüyi ahz ve Meydan-i Lâhm'e getirmişler idi.

Çün kaymakam paşa ve sair müçtemi [toplanmış] olan ulema ve ağayan ol gece saray-i âmirede beytutet ve sekbanbaşı ihrak [yangın] vukuu havfı [korkusu] ile kaymakam paşadan izin alıp Ağakapısı'na gitti.

Ve ertesi mah-i mezburun 6 ncı (20 Temmuz) perşembe gün :

Alessabah ocak ağaların cem ve bilcümle yeniçeri neferatı ile Saray-i hümayuna teveccüh edip Bab-i hümayuna geldikte Saray ağası Arnavut Osman Ağa bu denlü yeniçeri taifesine bu gûne fetret ve ihtilâl vaktinde derun-i saraya [saray içine] ruhsat-i duhul [girme izni] gösterilir ise şayet çeşm-i tamahları duş olduğu neşnelere itale-i dest-i tarâç eyliyeler havfından kapıları set etmeğin sekbanbaşı her çend ilhah ü ikdam ve arz-ı niyaz edegördü, kufl-i temennası küşat bulmayıp [dilek kilidi açılmayıp] hayran ü sergerdan pişgâh-i Bab-i Hümayunda zir ü balâya nigeran üzere [aşağı yukarı bakınmakta] iken mezburların Saray-i hümayuna tarafına azimetlerinden Meydan-i Lâhm'de olan melâîn nekbetler [lânetli uğursuzlar] habîr ve agâh oldukları gibi Asitane-i saadet [İstanbul] kadısından mürasele alıp kaymakam paşayı şer-i şerife davet fikr-i fasidi ile bir ağaç başına yapıştırıp ve cebeci bayraklarından bir bayrak hazele alıp gülbank çekerek iptida Ağa Kapısı'na hücum ve bab-i mesdudu [kapalı kapıyı] bina-yi namusları gibi berbat ve zindanda ne kadar mahpus ve mescun var ise cümlesin ıtlak ve halka-i ittifaklarına zam ve ilhak ile teksir-i fitne ve fesat eylediler.

Ve andan Divan yolu ile kaymakam paşa sarayına yürüyüp yolda: «Ümmet-i Muhammed ve sünnet-i cemaatten olan şer'a gelsin, yarın cuma namazı yoktur, kılınmaz» diye nida ederek kaymakam paşa kapısına varıp paşayı talep eylediler.

Ve etbaı: «Dünkü gün akşam üzeri sara-yi hümayuna gitti, bunda yoktur» deyip firara başladılar .

Ve bâzıları dahi hatf neyeterakkıp kapıları duvar edip hücum edenlere derun-i saraydan: «Matlûbunuz olan paşamız henüz saraydan gelmedi. Niçin bu gûne edepsizlik edersiz?» deyip vakti değil iken câbecâ suret-i teşhi ve itap göstermeleri ile kilükaal ve cidal giderek harb ü kıtale mübeddel oldu. Ezkaza tüfenkendazan-i saraydan birinin kurşunu bir cebeciye isabet ve helâk etmeğin bu madde dahi ziyade şiddet ve hiddetlerine bâis ve bâdi olup her birlerine ateş-i dâiye-i intikam ile kânun-i gayret-i cahiliyeye sûz ü tâb ve sevda-yı feth-i bab ile şimşir-i şakavetlerine gereği gibi ab ü tâb verdiler.

Ve içeri girip sarayın zir ü balâ ve esfel ü âlâsında neye müteallik eşya-yi nefise buldular ise garet eyleyip ellerine giren fâhir samur kürkleri rize rize edip beyinlerinde iktisam ve insab-i fesadı gereği gibi itmam ettiler. Ve muhzir ağa hapsinde dahi dâva-yi katil ve kısas ile destşu-yi ümmid-i halâs olan bir alay kaatil ve müfsitleri azat ile taltif ve mukabelesinde onlara dahi emr-i şakavette ekndilere mütabaat teklif ettiler.

Ve andan Saray-i hümayun canibine revan olup devlet-i bedreka-i kaza vü kader mukaddema Saray-i hümayuna girecek ocak ağaları ile Sekbanbaşı Murtaza Ağaya rasgele düştüler.

Yeniçeri taifesi kendilerinin Saray-i Hümayuna duhulden memnu ve matrut olmaları güclerine gelip maazallah vifakları şikaka mübeddel olur ise «Bu hakaret senin yüzünden zuhur eyledi» diye iptida feda-yi şimşir-i intikamları olacak benim diye biçare Murtaza Ağa telâş-i merk **[ölüm korkusu]** ile hazandide berke **[güz yaprağına[** dönüp hayret üzere iken kendilerin ahz ü giriftar etmekliğe üzerine hücum edip sair eşhasın cünbüş-i gadrii sitizlerin gördükte bîm-i can **[can korkusu]** ile dâmen-i giribanın bulamayıp bizzarure tahlis-i nefis **[kendini kurtarmak]** dâiyesiyle terk-i metanet ve vekar ve Ayasofya cami-i şerifi yanından Divan Yolu'na doğru firar ve erazil-i eşkiya dahi ardından

revan. Pirliğinden **[ihtiyarlığından]** naşi süvar olduğu dabbeyı **[bindiği atı]** telâş ve helâktan bir hoşça kullanmak hususunda âciz ve zebun ve Tavukpazarı kurbunda atı sürçüp manend-i saye sernigûn **[gölge gibi tepe taklak olup]** pençe-i husema-yi cana giriftar **[can düşmanları eline düştü]** ve Meydan-i Lâhm'e azimet emrinde bikarar ve İstanbul Efendisi yanında «Yine ağamız sensin» deyip sekbanbaşılığa kabul eylediler.

Ve ol taife-i şakavetpişenin mecmuu bir yere gelip: «Elbette odalar kapısın aç ve ağa bayrağını ve yeniçeri kardeşlerimizi Orta çadırları ile taşraya çıkar» diye biçare sekbanbaşı Seyyit Murteza Ağa üzerine sell-i seyf cevabın verip ibram eylediklerinde:

— Ağa bayrağı bunda yoktur, deyip bir çuhadar gönderip kapıyı açtırdı ve : «Orta ve bayraklar dahi şimdi gelir» cevabın verip:

— Niçin şeb ü ruz saye-i inayetinde asudehal olup hemişe müstağrak-i in'am ve ihsanı olduğunuz veliyünniam-i enâm olan padişah-i islâm üzerine ref-ı liva-yi küfrünnime edip tavr-i edepten hariç muamele-i bağiyeye tasaddi edersiz. Şehriyaran-i selef zamanlarında hod bu makule irtikâb-esaet ve hiyanet edenlerin encam-i macera-yi halleri niye müncer olduğu malûm ve meşhur, belki bir ikisi sizin ve bizim zamanlarımızda dahi meşhud ve manzur ve meydan-i muhabbette ne başlar yuvarlandı. Beher hal bu nöbet dahi görülen etvarınızda taannüt ve ısrar ederseniz kati çok nüfus telef ve sizin dahi netice-i halıniz nümudar-i ahval-i selef olsa gerektir. Eğer bu sevda-yi ham-i vehamet encamdan **[sonu kötü olacak olan bu ham sevdadan]** destkeş-i pişmanî olup **[pişmanlıkla el çekip]** yine meslek-i itaata sülûk ile cemiyetimizi tefrik ederseniz ceride-i şakavetinize kalem-i maza mameza-yi af çektirmiye mütekeffilim. Siz ne dersiz yoldaşlar, makul ve münasip olan bu değil midir?

Diye yeinçeri odabaşılarına ve hazır olan neferata hitap ve nush ü pende agaz eyledikte asla birinden cünbüş-i itaat

ve tasdik görülmediğinden maada lisan-i hal ile: «Niçin bu pîr-i bedtedbirin güftügû-yi itirazına zeban-i şimşir ile cevab-i kat'i verip kat-ı serrişte-i, kîl ü kaal etmezsiz? Bahusus ki husl-i emanî bu şahs-i tünd güftarın müecce-i mavera-yi zindegânisidir» diye teyid-i alleddalalde zerre miktarı kusur etmediler.

Ol mahalde yeniçeriden bir hayın Cebeci taifesine: «Yeniçerinin taşra çıktığın ister misiz?» dedi. «İsteriz» deyicek: «Mademki sekbanbaşı sağ olup aramızdan kalkmadıkça husul-i merama vâsıl olamazsız» dediği gibi hemen biçarenin üzerine yer yer vahale-i seyf-i hayf kılıp iptida cebeci taifesinden biri ki mukaddema aga-yi mezbur mezkûru bir edna cürüm ile 400 değnek vurup Boğazkesen kalesine sürmüş ve henüz geleli bir kaç gün olmuş idi, yedinde olan tabancayı karnına sıkıp biri dahi başına bir kılıç vurup ve biri dahi gulaktan kulağa boğazlayıp bu minval üzere câme-i hayatın giriban-i sabr-i âşık gibi çâk ve ol baba-yi âlemi âlâyiş-i taallûkat-i dünyeviyeden pîr ü pâk eylediler.

Ve hemen ol saat yeniçeri bayrakları çıkıp Meydan-i Lâhim'da nasp ve cebeciler muin ve yekdil ve yekcihet oldukları ve biçare sekbanbaşının vakt-i şehadette yanında bulunan İstanbul Kadısı Seyyid Mahmut Efendinin dehşet-i havf ve haşyetnden **[korku ve ürkme dehşetinden]** zehresi çâk **[ödü kopup]** ve emr-i şehadet hususunda aga-yi müşarünileyhe hem'inan-i helâk olayazdı.

Derdmend henüz ecza-yi akl ü şuuru yerine gelmeden ol taife-i birahm «İşbu şüru ve azimet ettiğimiz hususun suret-i hitam bulması mevali ve ulema-i saire bizim ile maan **[beraber]** bulunup umurumuzda takviyet ve muavenet ve ittihatlarına mevkuf olmağın işbu mahalle davetleri babında ekîd ve şedit müraseleer tahrir eyle ve içinde şöyle yaz ve ve böyle yaz» diye imlâya gelmez ve zuruf ve hurufa sığmaz savt ve safir teklif edip bâzice-i güftügûları Yazıcı Oyunu'ndan nümudar oldu.

Ol dahi naçar müsaade edip ulema efendilerin Meye-

dan-i Lâhm'e gelmeleri için müekket müraseleler tahrir ve icabet etmiyenlerin haneleri basılıp mevcut bulunan mal ve eşyaları yağmaya bayraklar tâyin olunup suret-i anîfe ile ihzar olunacakları emr-i mukarredir diye tahzir eyledi .

Balâda tafsil ve beyan olunduğu üzere şiraze-i cemiyet-i erbab-i fitneyi perişan etmek dâiyesiyle Sara-yi hümayuna cemolan **[toplanan]** kaymakam paşa ve sanadid-i ulema, sekbanbaşının dest-i eşkıyadan ser-i bînevasına dokunan seng-i felâket, gûş edip teskin-i fitneye masruf olan rey ü tedbirleri neticepezir olmayıp güruh-i eşkiyanın cemiyet-i mekr ü fesatları salâbet ve izdiyad kesp ederek meydan-i anv ü nukurda narezen-i nehvet ü gurur olmıya başldaılar. Hemen erkân-i devletin içtimaları tefr.kapezir olmıya **[dağılmıya]** yüz tutup cümleden kaymakam paşa huzzar-i meclise hitap edip:

— Badelyevm **[bundan sonra]** bu tufan-i fitnenin hüsn-i tedbir ile def ü teskini memul olmak birtaraf oldu. Mukadder böyle imiş. Şimdengeri münasip olan bir zaman kûşe-i uzlet ve inzivaya çekilip bu dâ.ye-i uzmamın mintarafillah indifaına muntazır olmaktır.

Diyerek serbeceyb-i ihtifa olup rikâb-i hümayun-i husrevaniye arz-i macera-yi hal eyledi.

İmame-i silk-i nizam olan fıkdaniyle bakilerinin dahi sübha-i cemiyetleri perişan olup evlerine gidip ihtifa eylediler.

Lâkin yine tekrar her birine müraseleler varmakla kazaya rıza deyip niceleri dahi vehamet-i âkibet-i emri **[işin sonunun fenalığını]** tasavvur eder etmez tav'an ve kerhen **[ister istemez]** mecma-i erbab-i tuğyan olan Meydan-i Lâhm'e azimet eylediler.

Ve ertesi mah-i mezburun 7 inci (21 Temmuz 1703) cuma gün:

Alesseher mescid-i dırar **[zârar verme mesçiti]** ittihaz eyledikleri Ortacami hatiresinde ferş-i hasir-i kîl ü kaal olu-

nup [dedikodu hasırı yayılıp] müraseleler ile davet ve ihzar olunan mevali ve müderris efendiler fevç fevç ol tufan-i fitneye karışıp hususan taleb-i ilm bahanesiyle tatil-i medaris [medreseleri tatil] eden softalardan sancağ-i şerif çıkacak diye cemolan etrak-i bidrak beyinlerinde husumeti kaldırıp ol taife-i fitnecuy ile barıştılar.

Ve ol cami-i muallâ kubab min-el-bab-il-el-mihrab [kapıdan mihraba kadar] halk-i âlem ile malâmal olup silâhşor-i meydan-i şur [kargaşalık meydanının silâhşoru] olanları ve umumen mazul ve mansup ve ocak ağalarının fırsat-i güftügû bulan ve sair sigar ve kibar ve asakir-i ecnad [türlü sınıf askerler] gibi ezdad iktizayi kaza ve kader birle birbirleri ile muvafakat ve ittihat eylediler.

Nare-i fitne ve ihtilâl [fitne ve ihtilâl ateşi] tamam mertebe iştial bulup bâzı ahval müzakereleri esnasında iken bugün yevm-i cuma [cuma günü] olmakla Ayasofya hatibi ile Sultan Muhammet müezzinleri cemiyete gelip: «Cuma namazın kılalım mı?» diye sual edicek İstanbul'dan mazul Ataullah Efendi cümleden mukaddem [herkesten önce]:

«Ya niçin kılmazız» deyicek halka bir gulgule düşüp meşayihten [şeyhlerden] biri dahi:

— Efendi böyle günde cuma kılınmasına ne beis var?

dedikte ulemadan bâzıları şeyhe:

— Bu sana düşer kelâm değildir, diye itap eyledikte softalardan biri Ataullah Efendiyi vurmak kasdi ile üzerine yürüdükte odabaşılar men ü def eylediler.

Ve Rumeli sadrından munfasıl Paşmakçızade Seyyit Ali Efendi ki:

— Evvelâ salât-i cumanın [cuma namazının] şurut-i sıhhat ve vücubundan biri dahi «adl-i imam», yani ki «adalet-i padişah-i enam» olup ve imam-i vakt olan halife-i zemanenin halen üzerine ref-i liva-yi huruç olunduğu himaye-i namus-i adalette kusurları dâvasına mebni iken cuma nice sahih olur? dedi.

Ve sair mihrab-i içtihade geçen çah-i amîk-i tebaiyyet

ve ihtilâfa düşmeleri ile cevab-i basevap vermek kaydinde olan mutedillerin hücum-i husumet ile başlarına üştüler. Bilâhare şüru ve mübaşeret eyledikleri emr [giriştikleri iş] bir surete ifrag oluncıya değin namaz-i cuma yasak olmak üzere terk-i salâta karar verdiler.

Ve ol gün kul kethüdalığından mazul Çalık Ahmet Ağa, ki yeniçeri ağalığı sevdasında olup lâkin sekbanbaşı Murtaza Ağa pîrlik ve eskilik hasebiyle yeniçeri ağalığından kenduye müzahim [zahmet ve sıkıntı verici] olmak hâtırasıyle def-i dagdaga-i rekabet için biçareye hil'at-i gülgûn-i şehadet [kızıl şehitlik hil'ati] giydirilmesine sebeb-i illet-i müstakil [belli başlı bir sebep] olup davet intizarı ile bir câ-yi malûme [belli bir yerde] zu'munca suret-i ihtifade [aklınca gizlenir yolda] olmuş idi, talimi üzere [öğrettiği gibi] rakib-i câh addettiği biçare Murtaza Ağanın müjde-i idami ile gelenlere akçeler in'am edip meydana geldi. Ağalik teklif olundukta def-i töhmet [suçu üstünden atmak] için şimdilik sekbanbaşılık ile kanaat suretin gösterdi. Ve bir rivayette kendüyi cebren getirdip sekbanbaşı ettirdi.

«Ortalığı bir hoş zapt ü rapt eyle» dediklerinde: «Sekbanbaşılığı kabul etmem, ancak vekâlet edeyim» dedi.

Garabet bunda ki yevm-i mezburda Sultan Muhammet ve Sultan Ahmet ve Süleymaniye ve Ayasofya softaları Ayasofya minberinin bayrağın alıp eşkiyaya tebaiyet ve cemiyete gelip dahil olmuşlar idi, hâlâ ki imaretleri işler, kaziyede medhalleri yok iken bu mertebe taassup ile damendermeyan oldukları ne aceptir.

Her fırka kendi emsal ve akranının ol kâr-i bedhencarda [o kötü iş yolunda] maan bulunmaları kaydına düşmekle taife-i ulema dahi yevm-i mezburda sabıkan iki defa Rumeli kazeskeri olan Paşmakçızade Seyyit Ali Efendinin davetleri arzusunda olmaları ile hahünahah [ister istemez] meydana davet ve külfet-i icabet ile tasdi edip zat-i iffetnisaplarına balâgiran-i mesned-i fetvayı cilvegâh eylediler. Ol dahi halkın hücumu havfından bizzaruri kabul etmek ile sâ-

kıt oldular. Ve yine yevm-i mezburda sabıkan İstanbul Kadısı olup tasarruf-i umur-şer'iyede innet töhmetiyle [şeriat işlerinde kusur suçuyle] muaddet-i nakısadan [zamanının doldurmadan] ve on seneye karip günc-i azl ü hamuıde mahzul olan Tevfikzade Mehmet Efendının yolu sadaret-i Anadolu iken resm-i rah-i kanun-i tarike mugayir [meslek kânununun merasim ve yoluna aykırı] himmet-i erbba-i fitne ve şakavet ile sadaret-i Ruma hücum eyled..

Ve asr-i saltanat-i İbrahim Hanide menasıb-i refia [yüksek mansıplar] ihraz ederek şeyhısıâmlık sadr-i alâsıyle ikram olunmuş iken hakteramuş-i nan ü nemek-i saltanat olup [saltanat ekmek ve tuz hakkını unutup] hal'leri hususunda zatında olan esaet [yaratılışında olan kötülük] muktezası bezl-i makdur ettığı [elinden geleni sarfettığı] bitarik-ut-tevatür maruf ve meşhur olan Abdürrahım Efendiinn oğullarının cesur ve celidi [pek olanı] olup asr-i hılâfet-i Mehemmed Han-i rabide [Mehmet IV. zamanında] sair meratıb-i celileden maada sadr-i Anadoluyu ihraz ile karın-i ittıfat ve ırzaz etmeğin hali'leri için damendermeyan-i ihtimam olan Mehmet Efendinin ferzend-i reşidi olup işbu fitne-i nagenanıde sabıkan sadr-i Anadoluya hulûl eyledi. Ve Şam-i şeriften mazul Seyfızade Esseyyit İbrahim Efendi nakıbüleşraf oldu.

Şehrin hâkimî-i lâzımından olmakla mütekaidiinden Sehraplı vezir Ahmet Paşa, ki sadr-ı sabık Ammızade Hüseyin Paşanın damadı ve serapâ zaman-i sadaretlerinde nişancılık hizmeti ile devletin melâz ü sefirazı olup Gökhisarı kurbunda yalısında serbeceyb-i hamul üzere id., ol gün sandal gönderilip meydan-i fitneye davet ve ittifak ve ittihad-i nâs ile kaymakamlık mesnedine iclâs kılındı.

Ve yine yevm-i mezburda fitne-i Meydan-i Lâhm'e feryad ü figan ederek bir kaç bostancı gelip: «Ummet-i Muhammedden olan kardeşler, bostancıbaşımız Mehmet Ağa bahçelerin kapıların kapayıp bizi taşra salıvermez. Bâzılarımızı kırıp helâk ediyor ve eskilerimiz bilcümle müsallâhtır, bizde

kudret ve kuvvet yok. Bize medet ve inayet edin, gelip sizlere kavuşalım» demeleriyle mürasele tahrir, bostancıbaşı ile bostancıları şer'a davet edip varıp getirmiye bir bayrak cebeci tâyin ve irsal ve eğer gelmezler ise cebren getirmelerin tembih ve tekıt eylediler.

Meydan-i Lâhim'den çıkıp Divanyolu ile Demirkapı'ya doğru giderlerken pîş ü peslerine [önleriyle ardlarına] ol kadar adam uydu ki vasfa gelmez, otuz binden mütecaviz idi.

Demirkapı'ya varıp dövmiye başladılar. İçeriden bir sada zuhur etmeyicek balta ve nacak üşürdüler ve altına küsküler sokup açmıya agaz eylediklerinde, çün bostancıbaşı mukaddema işbu ref-i bag yü tuğyan edenlerin dest-i şakavetlerine giren sancak-i sâil [dilenci bayrağı] direfş-i Gâviyanî terfufların buldukları mesmuları oldukta havf-i ihtilâs-i nâs ile biemr-i kaymakam [kaymakamın emri ile] meşhed-i mukaddes-i Eba Eyyüb-i Ansari aleyhürrahmetülbaride olan alem-i mübareki alıp Hasbahçede hıfz ü nihan etmiş idi. Eşkiya-yi hazele âgâh oldukları gibi taleb-i alem-i merkum ile Hasbahçe'ye hücum eylediler. Eğerçi [her ne kadar] vaka zuhurundan beri bab-i bahçe [bahçenin kapusu] mesdut olmakla içeri giremediler, lâkin mukaddema kaymakam paşa ve Ağakapısı'nda olduğu gibi zorbazu-yi şakavetlerine bab-i bahçenin fethinde âciz olmadıklarından gayri rıza ile açıldığı surette hedm-i bab-i namus olunacak vaz-ı nasaza belki gözleri gördükleri nesneyi garet edecekleri ağa-yi müşarünileyh indinde karardade olmağin muhalefetten içtinap ve mesulleri üzere bilâtevakkuf feth-i bab eylediler.

İçeri girdiklerinde ol alem-i şerifi talep ve tahsil ve:

— Nistersiz, muradınız nedir yoldaşlar? deyicek müraseleyi gösterip:

— Neferatınla seni şer'a ve meydan-i aşka davet ederiz, demeleriyle sem'an ve taaten deyip bin kadar bostancı ile Hasbahçe'den çıkıp liva-yi mezkûr önlerince ve dahi geride şürefa ve dahi geri müsallâh bostancı bu tarik ile saha-i ittihatlarına varıp liva-yi inkiyad eylediler.

Ve Meydân-i Lahim'de olan bayraklar dahi karşı istikballerine varmışlar idi. Ol mahalde halk bostancıbaşıyı küşte-i şimşir-i muratları olmuş iken taife-i bostancıyan «Ağamızdan her veçhile hoşnut ve razılarız» demeleri ile katilden halâs olup Ortacamı'e getirdiler.

Bu fitne-i uzmanın tertib-i esbab-i intazmında kârferma-yi dâr-i bihükm-i lâyüs'el amma yef'al iptida-yi hudusundan [ilk çıkışından] beri suret-i musaade ve sunuet göstermeğin timar sipahilerinden Karakaş Mustafa nam bir şahıs tımarını almak sevdasıyle kabîl-i tetrette [karışıklıktan önce] Edirne'ye varıp telhisç.ye tazallüm ve isurham ettikte gazaba gelip meclisinden tart ve teb'it ve kapıya haber gönderip divana çıktıkça dahi zecr ü tehdit ettirip naçar haib ü hasır [elde avuçta bir şey yok] hüzn ü inkisar ile vilâyetine âib [yola çıkmış] olmağın Usküdar'da tedarik-i rah maslahatına derkâr iken [yol hazırlıkları ile meşgul iken] zuhur-i fitneden haberdar oldukta: «Ayâ gereği gibi istihkâm bulur mu ola?» diye intizar ile guşegir-i intikam olmuş idi. Ateş-i fitnenin iştial bulduğun görücek yevm-i mezburda inan-i azimeti meydan-i bagy ü udvana döndürüp bilcümle redd ü kabul yedinde olmağın cihan pehlivan-i sandali-i şakavet oldu.

Ve yine bugün hudus-i iftne-i şûrdan beri meydan-i tanmüdde turfa [yeni] şahıslar zuhur edip cümleden biri Uzunçarşıbaşı'nda vaki cami-i İbrahim Paşa-yi atîkte kayyum olan Ladikli Deli Emîr Mustafa nam bir mechul enbaz-i fitnede nagâh Baba Nukut gibi ziyr-i perde-i şakavetten [eşkiyalık perdesi altından] şuhud ededüştü. Ve manend-i Ye'cuc bulduğu yere nüfuz ve veluc ederek Ortacami'de iş' al-i kanadil-i fesadat [fesat kandillerini yakmak] için cemolan güruh-i sadata [seyirler kalabalığına] karışıp harf bilmiyen ebter-i nakâm sadr-i mecliste emîr-i kelâm ü red ve kabul oldu.

Ve yeniçeri neferatı zümresinden olup Büyük Çekmece'de sakin Durcan Ahmet nam şakinin emr-i fitne ve fesada

olan istidadı hasebiyle «Bizim gibi esafilin taayyün bulmasına bu kadar fırsat olmaz» diye rüesa-yi erbab-i tuğyana mulhak oldu.

Ve yine bugün Meydan-i Lâhim'de cemolan halk:

— Bizler Hak tealânın emrine razıyız. Emir şer'in, diyerek feryat ve figan ederek Ortacami'de müçtemi olan sagir ve kebir ulema huzuruna vardıklarında onlar dahi:

— Nedir matlûbunuz? deyicek:

— Evvelâ nizam-i âleme halel veren müftü efendi dedikleri herif ile oğullarını ve lâ bir türlü istemeziz .Ve padişahımız hazretleri taht-ı âlibahtlarına gelip adl ü dâd edip zulm ü teaddiyi def ü ref ve beytülmal-i müslimîni zapt ü itlâf edenlerin hakkından gelsin. İşte sözümüz bu kadardır. Şer'i ise söyleyin, dediler.

Ulema efendiler dahi:

— Şer'îdir. Cevabınıza göre arz yazalım ve cümle ulema ve meşayih ve agavat mühürleyip padişah-i âlempenah hazretlerine gönderelim. Taraf-i âlilerinden ne gûne haber zuhur eder, görelim, demeleri ile bu tedbire razı oldular.

Ve cümlenin ağzından «Padişahımız hazretlerinin İstanbul'a teşriflerin rica ve niyaz ederiz» sözü tahrir olunduğu erazil-i eşkiyanın malûmları olıcak:

— Hayır, hayır, böyle arz istemeziz. Bizim muradımız bu minval üzere yazın, deyip ol tahrir olunan arzı pare pare eylediler ve bu minval-i muharre üzere tahrir ettirdiler ki:

«Müftü efendi ve oğulları ve tevabii mahbusan bu canibe gönderilip ve padişahımız hazretleri dahi beş güne değin bu canibe gelip müçtemi olan ibadullahın hizmetlerin göre ve eğer gelmezler ise kendüdeki emaneti bu tarafa göndere, vesselâm.»

Ulema ve sair âyan dahi bu sözden havfa düşüp firar sadadında oldukların erazil-i eşkiya his ve idrak etmeleri ile bil'ittifak: «Bunlar Ortacami'de olmaz, hemen taşra çadırlarımıza çıkarıp hapsedelim» deyip sigar ve kibar [irili ufaklı] mevcut ulemayı Ortacami'den kaldırıp kendi çadır-

larına nakil ve etrafını muhkem ihata edip bellerinde seyifleri ve ellerinde tüfenkleri ve havanın harareti ile bir mertebe sıklet verdiler ki vasf olunmaz.

Ve naz ü naim ile perverde olmuş efendiler mütehayyir ve sergerdan olup bir alay mutelif taife-i etrakir ziyr-i destlerinde zâr ü zebun, her biri bir türlü arz ister. Bu hal-i pürmelâl **[çok acınacak hal]** ile akşama karip mahalle değin hor ve hakir keşmekeşte oldular. Meşayihten bâzı mecanîn girip gâh öte ve gâh beriye varıp geldi.

Akşam olmakla mahzarı erteye kodular. Ve yeniçeri taifesi ikramen ulema ve meşayih efendileri odalarına davet ve ikişer ikişer alıp götürmeye başladılar.

Taşra meydanda kalan hazele inkılâp üzereler iken **[dönmiye hazırlanırlarken]** içlerinden bir münafik:

— Bu gûne yeniçeri taifesi ulemayı sizden ayırıp odalarına götürmekten kasıtları bilcümle sell-i seyf edip sizi kıracaklardır, sözün şayi etmekle **[ortaya atmakla]** bu haber-i muhişten beyinlerine bir havf ü ihtilâl düşüp havfnak olanları firar ve cesur olanları alet-i harbe yapışıp ve kimi dahi Meydan-i Lâhim'deki bostan parmaklıkların ikişer üçer kırıp yeniçeri üstüne hücum etmeleriyle onlar dahi «Yadsızlık etmen» deyip kavgaya şuru edicek **[başlayınca]** ukalâsı araya girip:

—Bu münafık sözüdür, buna bir türlü itimat etmeyin, ulema efendiler bundadır, demeleri ile kalbleri mutmain olup sükût eylediler.

Ve zuhurat bilcümle bugün suret-i ihtimam bulup **[sona erip]** cümlenin izniyle Bostancıbaşı saray-ı hümayunun hıfz ü haraseti için yalnız kendi Hasbahçe'ye gidip gündüzlerde Meydan-i Lâhim'de meks ü ikamet ve gecelerde Bahçe-i Hassa'ya varıp muhafaza tembih ve tekit olundu. Ve kaymakam Ahmet Paşa dahi Divan mühimmatı tedarikiyçin Süleymaniye kurbunda hanesine gitmiye mezun oldu.

Ve retsi şembih günü ki mah-i mezburun 8 i (22 Temmuz 1703 Cumartesi) dir:

Bilcümle ulema ve rüesa-yi asker Ortacami'e gelip bu emr.n suhulet ile ref'ine sây-i belig ve meşveret edip daire-i fesatları tamam cemiyet ve n.zam bulduktan sonra muratlarına karip **[isteklerine yakın]** mahzarı yazdılar.

«Müftü Seyyid Feyzullah Efendi ve büyük oğlu nakibül'eşref Seyy.d Fethullah Efendi ve ikinci oğlu sadr-i Anadolu Seyyid Mustafa Efendi ve bacanağı sadr-i Rum Seyyid Dede Ahmet Efendi mansıplarından azl olunup ve kendiler ile bâzı dâvamız olmakla cümlesin taraf-i Asitane-i saadete irsal ve şevketlû mehabetlû padişahımızın dahi âcilen tahtgâh-i İstanbul'a hareket ve .ntikal buyurmaları rica ve niyaz olunur. Ve bu müdeealarımız kabulüne müsaade-i aliyeleri erzan buyrulur ise ne âlâ. Ve illâ darussaltana-i Edirne'ye doğru alel-ittifak ruberah olacağımızda **[yöneleceğ.mizde]** kat'an şekkü iştibah buyrulmıya.» diye böyle bir mahzar tertip olunmasını makul ve münasip görmeleri ile ihzar-i edevat-i kalem ve devat eylediler **[kalem kâğıt ve hokka hazır ettiler]**.

Badetterkim zümre-i meşayihten **[şeyhlerden]** Taşçızade Abdullah Efendi Meydan-i Lâhim'de vaki dâr-i Mansur **[Mansur'un darağacı]** gibi âlet-i fitne ve şur olan şecere-i habiseye **[habis ağaca]** suut ve zikri mürur eden mahzarı cümlenin mahzarında kıraat ve mazmun-i şenaatmeşhununu cümleye işaat edip âyan ve eşraf bunu makul ve münasip gördüler .

«Siz ne dersiniz?» diye bir alay zemin ve asmanı bilmez hayvana teklif-i malayutak-i fehm ü iz'an **[anlayış ve kavali ne idiğinden haberdar olmadan meçhulleri olan emri bir rayışları almıyacak kimselere olmıyacak teklifi]** ettikte meağızdan istihsan eylediler.

Badezalik **[bundan sonra]** bilcümle ulema ve meşayih ve ocak ağaları ve sair kavimden her biri zeyl-i mahzarı

imza ve esamileri ceridesine sebt ü kayde tahrik-i riza ettiler. Ve taraf-i saltanat-i aliyyeye iysalı için Edirne tarafına sefir irsali lâbüt olmakla zümre-i mevaliden Mısır'dan mazul Türk Hasan Efendi ve Filibe'den mazul Galat Şaban Efendi ve Sultan Selim vaızı İsa Efendi ve Şehzade vaızı İsazade Ömer Efendi ve mezkûr Taşçızade Abdullah Efendi ve yeniçer. ve sipah ve silâhtar ve cebeci ve topçu ve sair sunuf-i mütenevvia-i askeriyeden [türlü çeşit asker sınıflarından] ve erbab-i hiref ve suktan [çarşı halkından ve esnaftan] ikişer nefer kimseleri namzed-i hizmet-i sefaret ve cümlenin muhtarı olup harcırahları için Halife kesesinden akçeler bezl ü tebzir [bol bol verildi] ve badel'asır [kındıden sonra] mahzar ile maan Edirne tarafına tesyir ve irsal olundu.

Bundan sonra bir kaç gecedenberi yeniçeri odalarında meks ü beytutet eden ulema efendiler irsal ile rikâb-i hümayun canibine giden elçi efendiler avdetlerine değin pâ-yi feragati bir kaç gün damen-i istirahate çekmek üzere mezun olup evlerinde âkibet-i emri fikr ü mülâhaza ile bihuş ve «Ayâ canib-i saltanattan ne muamele sudur eder?» diye çeşm ü gûş olduar.

Ve dükkânlar kapandıkta ehl-i suk taifesi [çarşı halkı] hâli kalıp beher hal meydan-i ârâya içtima edeceklerin tasavvur ile bazar-i bey ü şiranın [alış verişin] küşadı bais-i revac-i suk-i fesat olmağın kasap ve habbaz [ekmekçi] ve bakkal dükkânlarından ve hamamdan maada umumen sair dükkânlar kapanmak ve avrat ve oğlan taşra çıkmamak üzere muhkem tembih olup itmam-i mesaliha [işin sonuna] değin mezkûr esnaf-i selâseden maada dükkân açanların metaı garet ve yağma olunur diye mürasele tahrir ve nida ettirildi.

Filvaki amme-i ehl-i suk bey ü şiradan el çekip teati-i kil ü kaale derkâr ve her biri hace-i fesad-i bendergâh-i ruzgâr olup ehl-i hireften her sınıf kethüdaları ve bayrak-

ları ve hayme ve hargâhların getirip meydan-i Lâhm'e nasbeylediler. Ve azîm ordu pazar kurulup ve her şey fıravan [bol] bulunup ve evkat-i hamse [beş vakit] cemaat-i kesire ile kılınıp her gece sure-i Feth kıraat olunup bu işin sühulet ile def'ine dua ve niyaz ve tazarru olunurdu.

Bu ahval bir tarihte mesmu ve müşahede olunmamış idi.

Tafsil ve ıtnabiyle rehvar-i kaleme it'ab olunan keyfiyet üzere tecemmü ve tahazzüp eyliyen tavaif-i mütenevvianın yevmen feyevma cemiyetleri efzun ve Meydan-i Lâhm'e güncayiş mertebesinden birun olmağın Meydan-i Lâhm'e nispetle vüs'at dairesi [çevre genişliği] düçendan [iki kat] olan Yenibahçe çayırına nakl-i hayam-i meşveret ve nizam verdiler. Bu bahane ile ahd ü misak ahkâmına dahi kemayenbağı istihkâm verilmek üzere zuumlarınca âkibetbinlik sevdasına düşüp sanadid-i kavm bu gûne bast-i kelâm eyediler ki:

«Halen bizim ile ittihat ve ittifak üzere olan diliran-i meydan-i lâf ü güzafın ekseri bu emr-i âzîmin zımnında mutasavver ve maznun olan havf ve hatar-ı gûnagûn suretnümun oldukta beherhal yâ takat getirmeyip semt-i selâmet elfirar-i mimma lâyutak girizan yahut tamahları kadar ganimete zafer buldukları saat perakende ve perişan olacakları mahall-i iştibah değildir. Maye-i kerr ü ferr-i tahammülleri, nam ve nişanları mazbut ve malûm olmamakla kûşe-i ihtifaya çekilip [bir köşeye gizlenip] dağdaga-i muahazeden asude olalar, lâkin bizim gibi alâik-i mal ü can giranbar olanlar ne mahall-i karardan bir hatva ileri güzar ve hengâm-i havf ü hatardan bir tarafa firar edebilir. Sonra her birimiz giriftar-i çengâl-i nikâl olup tertib-i cezaya mübaşir olan vükelây-i devletin dest-i intikamlarında ahvalimiz niye müncer olacağı malûmdur. Lâkin çare nedir? Çünki dest-i ikdamınızdan kimsenin giriban-i ihtirazı kurtulmayıp hah ü nahah hemend-i mütabaatınıza giriftar olmuştur. Badelyevm lâzime-i ihtiyat oldur ki hall ü

akd-i umurdan dest-i taarruzunuzu keffedip [çekip] hüsn-i tedbir bizim uhde-i iltizamımıza ve tedarik-i azm ü sefer sizin dest-i intikamınıza mahsus olmakla kanun-i devlet üzere kendilere menasip tevcih olunan rical emirlerinde istiklâl üzere mukteza-yi vakt ü hale göre tertib-i ahval ederek bu maslahatın ehven-i şerreyn olan suret üzere vücut bulmasına bezl-i ihtimam edeler. Saniyen bu emr-i hatarnake cesaret eyliyen ehl-i şaka ve şikak derun ve birunda birbirleri ile meveddet ve ittifak üzere olup birbirlerinin sıyanet-i nefs ve malını zımn-ü zaman- kefaet olmak kaidesin zapt ü itnap, ahd ü misak ve evtad-i iman ve ahlâfa rapteyliyeler, tâ ki mabeyn.mizde olan safa-yi musafat badelyevm halelpezir olmayıp rabita-i ittihadımıza bir ferd-i vâhit rahne-i inkızam vermiye kaadir olmıya» deyip bast-i kelâm ettiklerinde ol veçhile taife-i bişuur rüesa-yı kavmin bu makule sözlerden murat ve maksutları dest-i esafil ile iş görüp bahane ile matmah-i nazar-i arzuların tahsil için olduğunu fehmetmediklerinden naşi «Âzim olduğumuz hususun husulüne galiba vesiyle bu tedbir-i dilpezir olmak gerek» diye bir ağızdan kabul ve tasdika ağaz edip «Filhakika yine münasip olan sizden bezl-ı himmet, bizden hizmet-i mütabaattır» diyerek sabitkadem-i meydan-i ahd ü peyman olacakların iş'ar ve âdet veçhile arsa-i ittihad ü misak için tuz ekmek ihzar edip zuumlarınca istinat ve ittihada istihkâm verdiler.

Balâda zikr ü tahrir olunduğu üzere bil'ıstırar haml-i fetva ile giranbar olan Paşmakçızade Seyyit Ali Efendi dahi hanelerine gitmiye mezun ve hücum-i merkumdan bilcümle me'mun olduklarında mevlâna-yi mezbur umurunda fikr-i encamı derpiş eder bir hiredmend koca olmakla bu fitne-i hailenin dahi netice-i âkibeti vahamet olduğun tasavvur edip: «Ayâ bu eşhas-i şakavetşiarın serpençe-i mekr ü keyyidlerinden giriban-i ihtirazımızı ne gûne tahlis keyyidlerinden giriban-i ihtirazımızı ne gûne tahlis edebiliriz» diye peyderpey taklib-i sahife-i efkârdan hâli değil idi. Â-

kibetül'emr [işin sonunda] bu rey üzere karar verdiler ki bu derd-i cangâhtan tahlise ümitvar vesile bir ilâç göreler. Hemen taallül-i hakîmaniye çekilip izhar-i temaruz eylemeleri ile mizac-i iffetlerinde olan gaflet-i avam ile maraz kıyas olunup takaza-yi illet-i sikletlerine bu tertip üzere skenceb.n-i halâs terkip ettiler.

Ve taife-i mahut tamam-i ahval-i fitneden mukaddem sıhhatpezir olması ihtimalinden nevmit olmağın [ümitsizlenmekle] naçar yetmiş gün fetva ile muhtelim-i nevme-i murat olan İmam Mehmet Efendiyi Kanlıca'da vâki sakin olduğu yalısına Bostancıbaşı sandalın ırsal ve yevm-i mezburda Meydan-i Lâhm'e getirilip tekrar mansıb-i fetva ile iclâl eylediler.

Ve bir kaç gün mukaddem def-i töhmet hırsı için istiğna izhar ve yeniçeri ağalığı teklif olundukta sekbanbaşılığı ihtiyar eden Çalık Ahmet Ağa esame-ı ihanetin tashih ve bugün yeniçeri ağalığın kabul ile mukaddem arz ettiği suret-i istiğna sıfat olduğun tavzih eyledi.

Ve yine bugün sabıkan hazine kethüdalığından kapıcıbaşılık ile taşra çıkıp sonra tekaüt ile kûşe-i uzlet ve feragda vaktine malık ve meslek-i züht ve tekvaya salik iken diyar-i ademe intikal eden [ölen] Maanoğlu Hüseyin Bey terkettiği defain-i Karuniyesin. hazinedarı olup metrukesin tezevvüç eden «Maanoğlu Salih'i» demekle maruf ve meşhur şahs-i bişuurun dest-i sefahatine girmeğin mide-i akl ü rüştü nimet-i müsaade-i ruzgârı hazmeder makulesinden olmayıp ve bezl ü tebzirde hadden ziyade atıp tutmıya başlayıp vaka zuhuru ile esafil-i eşhas makulesi revaç bulduğundan fırsat düşürüp sipah ocağı beyninde mukaddema Aşağı Bölük ağalıklarından birini tahsil etmiş idi, bir kaç günden sonra masarif-i erbab-i fitne ve fesada otuz kese akçe imdat etmekle sipahiler ağalığı gibi emekdaran-i din ü devlete mahsus bir mansıb-i âliyi istishap ve halkın gözüne görünmekle kendi hazlanına şitap eyleyip lokma-i hırs ü

tamaa bir rütbe saldı ve bu denlû mal bezliyle başına bir belâ satın aldı ki rah-i ziyan ve husranında itlâf-i bedaa-i can olunacağı karardade-i erbab-i yakindir.

Ve yine bugün silâhdar ağalığı laki Aşağı Bölük ağalarından Gâvur Hasan Ağaya verildi.

III

EDİRNE'DE

Haber Edirne'ye geceleyin geliyor. — Şeyhislâm, vezir-i âzama haber veriyor. — Rami Mehmet Paşanın topladığı meclis. — Sabaha kadar görüşmeler. — Kararsız kararlar. — «Köpek ağzına atılan lokma gibi» gönderilmek istenen para. — Pazar günkü toplantı. — Bunda da bir karara varılamıyor. — Uydurma dâvacı. — Alınan fetva. — Feyzullah Efendi sarayda. — İstanbul Heyetinin gelme haberi. — Feyzullah Efendi işin kendine karşı olduğunu öğrenmiyor. — İstanbul heyetini tutup sürüyorlar. — Vezir-i âzamdan bütün haberlerin aslı soruluyor. — Vezir-i âzam bütün yapılanların şeyhislâm emriyle olduğunu anlatıyor. — Şeyhislâmın çoluk çocuğuyla Erzurum'a sürülmesine ferman. — İstanbul heyeti Edirne'ye getiriliyor. — Padişahın yanında. — İstanbul'a gönderilen habarler.

Makarr-i saltanat olan mahmiye-i Edirne'de erbab-i devlet keyyid ve mekr-i felekten emn ü rahat ve sürur ile her biri gülşensaray-i eman ve şadümanda müsaade-i ruzgârdan bervefk-i dilhah [ç.i.edikleri yolda] tena'um üzere iken zuhur-i vakanın altıncı pazar gecesi Kaymakam Abdullah Paşa keyfiyet-i hali muhtevi feryatnamesi ile çuhadarı dahil-i hıtta-i darünnasr olup Şeyhislâm Feyzullah Efendiye olan mektup ve kaimeyi teslim ve bekaya-yı ahvali dahi lisanen takrir ve tefhim-i mefhum malûm olıcak gelen mekâtibin mecmuunu mühürlü bir keseye nihade ve telhisi

Belen'li Mehmet Ağa yediyle cenab-i sadrâzamiye arz ve ifade eyledi.

Gerçi vezir-i âzam muradına erdi. Ancak bu fitne bu denlû büyüyeceğin bilmedi, bir ün ile şeyhislâmı def edeyim sandı.

Ol gece badel'işa [akşam yemeğinden sonra] vezir-i âzam kethüdası Türk Mehmet Ağa ve yeniçeri ağası Trabuluslu Arnavut Osman Ağa ve kul kethüdası Abdullah Ağa ve zağarcıbaşı Kürt Hasan Ağa ve sansuncu başı Kürt Abdullah Ağa ve sabaha karip vezir-i âzam Kam. Mehmet Paşa saray-ı şeyhislâmiye gelip meşveret ile tâ besabah encümşümar-ı şâm-ı hayret oldular.

Netice-i rey ü tedbirleri bu kavl-i binizam [şu düzensiz söz] üzere karadade oldu ki ekseriya bu makule eşhasın irtikâb-i isyan ettikleri bekaya-yi mevacip ve ataya-yı mevahib talebiyle olduğu câ-yi iştibah değildir. Münasip olan «dehen-i sek beiokma duhte bih» kaaidesine müraat olunmaktır diye kul kethüdası Abdullah Aga alelacele zimmet-i eda-yi devlete vacip olan bekaya-yi mevacip ile Asitane-i saadet tarafına irsal edip merhem-i bezl ü in'am ile zahm-i ihtilâl-i eyyama iltiyam vereler.

Aga-yi müşarünileyh ol mecliste destbus-i veda olup canib-i Asitane'ye azimette şitap ve istical eyledi.

Sabah oldukta istilâm-i keyfiyet için baltacılar kethüdası gelip getirdiği hatt-i hümayunu şeyhislâm efendiye teslim eyledikte «Madde-i fetret fakat ulûfe nizası olup kul kethüdası ağa kulları ile 30 kese irsali tedbir ve tasmim olundu» diye tahrir-i cevap olunup ref-i meclis kılındı.

Ve ertesi pazar gün alessabah vezir-i âzam dahi kendi sarayında cümleye tertib-i meşveret için cem-i meclis ve davet ve derakap şeyhislâm efendi ve oğlu nakıbül'eşraf olan Deli Fethullah Efendi ve vezir-i sani damad-i şehriyarî Moralı Hasan Ağa ve sadr-i Rum Dede Ahmet Efendi ve sadr-i Anadolu Seyyit Mustafa Eefendi ve yeniçeri ağası Trabluslu Arvanut Osman Ağa ve zağarcı ve sasuncu başı-

lar ve başdefterdar Bakkaloğlu Mehmet Efendi ve Edirne kadısı Yekçeşim Hamidî Hüseyin Efendi ve sipah ve silâhdar ağaları ve sair rical-i devlet ve âyan-i saltanat saray-i asafiye gelip tarh-i meclis-i meşverette işbu teskin-i ateş-i şer ü şûr çin Asitane-i saadet tarafına memur olduğu anifen mezkûr olan kul kethüdası Abdullah Ağa zann-i galp üzere peyam-i ye's ile ricat ettiği [döndüğü] surette tağyir-i suret ktiza edip aceleye müsaadefesi [aceleye gelmesi] şayet fevvat-i maslahata bais ola diye kaide-i ihtiyata riayet için meşverete ağaz ettiler.

Bağteten [ansızın] bu gûne bir suret-i muhişe zuhuru vükelây-ı devlet-i aliyenin şebanruz [gece gündüz] hali ü akd-i umurda derkâr olan dest-i ikdamlarının reşedar etmeğin ne güne girihküşa-yi tedbir olacaklarin bilmeyip bilâhara rey-i karardadeleri [karara bağlanan reyleri] üzere kul çavuşlarından bir şahs-ı bulunduğu cebeci ocağından bir pespayeyi sar-i kabul mahzarında takri-i kelâm ve tâbir-i anilmeram edip «Asitane-i saadetle sekbanbaşı ve tarikimizin Hacı Bektaş'ı Haşımzade Seyit Murtaza Ağa gibi meydan-i megazı bir pîr-i gazinin tarafdar-i saltanat olup hevadar-i şakavetleri olmadığı için cebeci taifesinden bâzı erbab-ı mefsedet Meydan-i Lâhim'de üzerine sell-i seyf-i udvan ve derdmendi din ü devlet uğuruna kurban etmişlerdir. Halen bu fakir yeniçeri ocağından bilvekâle dâva-yi kısas ederim. Badeesrsual iktisas olunmak ocağımızın sagir ve kebirinin matlûbudur.» diye bu meseleyi nev içtihat üzere idda ve müdde-i aleyh cebeci tembih olunduğu üzere inkâra tasaddi etmeyip tasdik müddea ettikte «Eğer kul kethüdası ağa şehid-i merkumun hun-i mahkununa diyet takdir olunan haber-i itizar ve nedametleri ile rucu etmez ise üzerlerine havale-i şimşir-i intikam olunmak lâzım gelir» diye kaza ve mucibiyle ifta olundu.

Yevm-i mezburde huccet-i merkumeyi kalem-i sudur-i ulema imza ve müddei-i merkum kul kethüdası ağa avdetine dek tehir ile irza olunup müftü efendi doğru saray-i

hümayuun-i husrevaniye azimet ve nakl-i macera-yi meşveret eylediklerinden sonra hanelerine avdet eyledi.

Ol vakitte silâhdar-i şehriyar-i şevketşiar ve eslâflarından ziyade manzur-i cenab-ı hilâfetmedar olan Çorlulu Ali Ağaya taraf-i hümayundan gösterilen teveccüh ve ikbali vükelâ-yi devlet da ma istiskal ed.p lâkin hıfz ü haraset-i nazar-i şehriyariden naşi kurb-i hümayundan tard ve teb'.dine zafer bula.adıkları ecilden her b.ri meveddet ve hulûs izhar ve keduret û nifakların derunlar.nda ızmar ed.p mesafat üzere evkatgüzar olmada idiler.

Vaktâ ki Müftü Feyzullah Efendı ianet.yle mensûr-i hall ü akd-i umur sabık meydan-ı akl ü şuur üzere olan vez.r-i âzam Rami Mehmet Paşanın dest-i kifayetine tafviz olundu sam.a-i emanet-i kübra-yi vezaretin sarir-i bab ve belki tanin-i zübab kadar avaze-i müdahaleye tahammülü yoğ ken müftü efendı ve mahdumları ve silâhdar-i mumaileyh Çorlulu Ali Ağa ve darüssaadetüşşerife ağası Nezir Ağa ve bunların etba ve havaş sinin umur-i devlete taaruz ve müşareketlerinden bizar olmağın vezir-i sahıpşuur herbirinin defileri için vakt-i fırsata intihar edip dururdu.

Bu esnada bâzı ukalâ-yi sahipferasetin istidlâlı üzere müsaade-i vezir-i mezbur ile «vera-yi perde-i hafadan zuhura gelen fitne-i azîmen.n havf ü hatarından daire-i devlet-i aliyyeyi muhafaza için bir kaç vez.r-i sahibüttedbirin vücudü lâbüttür. Müstait olan kullar içinde acaletülvakt S.lâhdar Ali Ağa kulları rütbe-i cel.le-i vezaret ile kâmran olması ve belki Asitane-i saadete kaymakam edip gönderilmesi muktaziyat-i vakt ü hale göre ensep ve ahradır» dess sesin hayırhahl k suretinden samia-i saltanata ilka edip karine-i hal müftü efendinin ol gün huzur-i hümayuna varması mutlak husus-i merkumda cenab-i asafiyi tasdik için olup silâhdar-i müşarünileyh bu takrip ile hemen ol saat harem-i hümayundan ihraç ve idraç olundu.

Yerine çuhadar İpşir Hüseyin Ağa silâhdar ve işbu

muharriri hakir Mehmet Fındıklı tülbent ağalığından çuhadar ağa oldu.

Ve 10 uncu düşenbih (24 Temmuz, pazartesi) gün:

Tahkik-. haber ve ıslah-i zatülbeyr için hassa haseki Kürt Mehmet İstanbul'a gönderıldi. Silivri'ye vardıkta kaziyeye haberdar oldukta ileri geçemeyip dönüp geldi.

Balâda z.kri sebkat ettiği **[yukarda tekrarlandığı]** üzere Asitane-i saadetten **[İstanbul'dan]** ba's ü ırsal olunan elçilerin yarınki gün, ki **mah-i mezburun 11 inci (25 Temmuz) salı günüdür,** Edirne'ye dah.l olacakları haberı vâsıl-i vükelâ-yi devlet olduğu saat yine saray-i sadrazamide akd-i meşveret kıl.nıp müftü efendi ikaz-ı fitne ve halkın cemiyetlerı kend. evlât ve etba-i için olduğu mukaddema İstanbul tarafına tecessüs ve suret-i hal için n.hanî ırsal ettiği **[sizlice gönderdiği]** kendi çuhadarı ıhbarı ile malûmu, mahzarın mefhumu dahi husus-i merkum **[yine o iş]** olduğu meczumu olmağın rikâb-i saltanata blâğ olmasına **[utaştırılmasına]** kat'an ruhsat ve mesağ göstermedi.

Binaenaleyh Edirne Bostancıbaşı Karayılan oğlu Ali Ağa sâdır olan ferman-i âli mucebince 400 miktarı bostancı neferatı ile Havza merhalesinde önlerin al p cümlesin bende çekip getir.rdikleri mahzarın ellerinden alıp sakladı ve alârivayetin **[söylentiye göre]** sahteden kâğıt olmak üzere gözler.ne karşı ihrak-i binnar eyledikten **[ateşte yaktıktan]** sonra kendilerin hazır ve amâde olan arabalara tahmil **[yükletti]** ve Eğr. Dere palankasına nefy ü esyır eyledi.

Ve müfti-i müşarünileyhin damatlarından İstanbul pâyesiyle Edirne'den mazul M.rzazade Şeyh Mehmet Efendi ve yine müft-i müşarünileyhin damad-i evveli **[büyük damadı]** olup kariben sadr-i Rum'a nakl ile mev'ut ve mübeşşer **[vaid ve müjde almış]** olan İstanbul Kadısı salifüzzikr **[yukarıda adı geçen]** Seyyit Mahmut Efend ye halef olması musammem ve mukarrer olmakla vaka zuhurundan dört beş gün mukaddemce taraf-i Asitane-i Saadete [İstan-

bul tarafına] hareket etmiş bulunup Çorlu merhalesine vusulünde vaka hudusundan haberdar olmağın int.zar-i encam-i kâr ile [işin alacağı son şekli bekliyerek] menz.l-i mezburede bir kaç gün meks ü .kamete karar vermiş idi.

İstanbul kazasına intizar ile beklemekte olan efendiler: «M.rzazade İstanbul olmuş geliyormuş. Hattâ Çorlu'ya değin gelip bu ahval-i pürmelâli işittikte onda meks ü ikamet etmiş, süphanelkaadırülhallak. Bunda malûm oldu ki bu nöbet dahi bizlerin vâyesı h rman ve hıybet imiş» diye gayzları müzdat ve bu keyfiyet mesmu-i erbab-i fesat oldukta mahsus adamlar tâyin ve ihzar olunup yeniçeri odalarına haps ü temkin kılındı.

Mah-i mezburun 13 üncü (27 Temmuz) Perşembe günü Şeyhislâm Feyzullah Efendi saray-i sadr-i âl.ye gelip bu fitneye müteallik bâzı ahval müzakeresi esnasında iken yalnızVezir-i âzam Rami Mehmet Paşa huzur-i hümayun-i husrevaniye dâvet olunmağın Efendiyi sarayında alıkoyup kendisi Alay Köskünde pâye-i ser.atây-ı saadetmasire yüz sürdükte:

— Rikâb-i hümayunuma risalet tarikiyle irsal olunanlar ne gûne su-i muamele ve sözleri nedir, sual olunmadan bu mertebe şiddet ve tehdit ile mukabele olunduğu inha-yi mahreman-i saltanatım ile reside-i sem-i hümayunum olmuştur. Elçiler (hakkında) sünuh eden hareketinize mucip nedir? Bu makule vaz-ı nasâz erbab-i şakavet ve fesadın zarurı ateş-i kînelerin füruzan etmeden gayrı neyi münt.çtir ?diye taraf-i hümayun-i şehriyariden muahaze olunduk-ta hem.en bimuhaba dilirane cevap verip:

— Ben.m şevketlû mehabetlû efend.m, teslim-i mühr-i şerif buyurduğunuzda «Zinhar şeyhislâm efendinin re'yinden hariç hareket eyleme» diye temolh.nizden naşi bu emirde [.şte] dahi re'y ü meşveretlerine naçar ferman-i hümayununuz üzere muvafakat eyledim, diye suret-i itirazda elçilere muamele-i zecr ü nefy gösterilmiye bais-i mutlak müftü efendinin tedb.ri olduğunu işrap ve alâ rivayetin

hıfz ü haraset olunan arz-i mahzarı göstermekle padişah-i âlempenah hazretlerini igsap eyledi [kızdırdı]. Ve dokuz seneden beri Devlet-i Aliyyeyi yıkıp naşer'i verd ği fetvaları ve ulemayı kahr ü tahkir edip menasib-i ilmiyyeyi evlat ve etba.na mahsus edip yevmen feyevman ileri çekmekle gürüh-i ulema kendiden dilgir ve bugünleri Allahü tealâdan isterlerdi, mutlak bu ikaz-i fitneye sebep oldu. Yoksa ne hadlerine beş on cebeci ülûfe için bu mel'anete cesaret edeler .Aralarına ulema karışmıyaydı ağızların kapatıp perakende ederdim» deyip tamam mertebe ihanetin birbir söyleyip ve tıkıp doldurdu.

Ve tahvil-i kulûb ve münkesir-i hatır-i padişahî eyleyip [padişahın kalbini değiştirip hatırını kırarak] hakikat-i hal bu minval üzere alettafsil malûm-i hümayunları olcak [olunca] : Şu hayını evlat ve etbaıyle vatan-i aslisi olan Erzurum diyarına yolla ve Eğri Dere palankasına nefy olunan elçileri Edirne'ye davet ve tatyib-i hatır eyle [gönüllerini al] diye buyurdular.

Ve müftü efendinin evlât ve etbaları ile nefy ü iclâları babında hatt-i hümayun alıp sarayına geldiği saat İstanbul'da müftü tâyin olunan Paşmakçızade Seyyit Ali Efendiye: «Husul-i murat ile nâsı tepşir edesiz» diye hafiyeten [gizlice] bir tezkere tahrir edip Çevik Ali nam bir ağası ile irsal eyledi ve müfti-i mazulü akşama değin alıkoyup it'am [yedirip] ve mutattan ziyade ikram ve riayet birle hanesine revane ve akşamısı, ki mah-i mezburun 14 üncü (28 Temmuz) cuma gecesidir, Çavuşbaşı Osman Ağa ile nefiylerini nâtık ferman ile irsal ve kablel'işa [akşamdan evvel] evvelâ kendi ve büyük oğlu nakibül'eşraf Deli Fethullah Efendi ve ikinci oğlu Anadolu kazaskeri Mustafa Efendi ve üçüncü oğlu Bursa'dan mazul Ahmet Efendi ve dördüncü oğlu şehzade hocası İbrahim Efendi ve kendinin bacanağı Rumeli Kazaskeri Seyyit Dede Ahmet Efendi bilcümle arabalara tahmil ve Erzurum'a nefy ü tağrip olunmak üzere Varna iskelesinde Karadeniz şaykalarına vaz ve Trabzon iskelesine

çıkıp Erzurum'a iysal olunmak üzere mübaşirlerden divan çavuşları ve bostanci ustalarına teslim ve irsal olundu.

Ve ol gece Edirne'ye bir saat mesafede Sabuncu köyünde beytutet edip haneleri taraf-i mîriden me.hur ve dairenmadar [çepeçevre] yeniçeri tayfası ile mahtuz ve mahsur kılındı.

Ve ertesi gün Asitane-i Saadetten [İstanbul'dan] tahazzüp ve tecemmü eden askere hitaben:

«Muradınıza müsaade edip müftü efendiyi dört nefer evlâd. ve bacanağı ile nefy ü iclâ ve makul gördüğünüz üzere sercemiyet Paşmakçızade Ali Efendiyi şeyh.slâm ve Tevfik.zade Mehmet Efendiyi Rumeli Kazaskeri ve Abdürrahimzade Yahya Efendiyi Anadolu Kazaskeri ve Seyf.zade İbrahim Efendiyi Nakibül'eşraf edip acaleten rikâb-i hümayunuma gönderesiz. İnşaallahütealâ âcilen şevket ü ikbal ve saadet ü .clâl ile tahtgâh-i Kostantınıyye'ye teşrif-i hümayunum dahi musammem olduğu tahkik ve bade.yevm cemiyetinizi tefrik edes.z» mazmununda sâdir olan hatt-i hümayun-i şevketmakrun ile bunları Edirne'ye get.rmiye memuren Küçük Mirahur Selim Ağa İstanbul'a irsal olundu.

Vezir-i âzam tarafından Büyük Tezkereci Mustafa Efendi ile dahi şeyhislâm Paşmakçızade Seyyit Ali Efendiye beyaz çuhaya kaplı samur kük gönderilip Selim Ağaya refik kılındı.[9]

Ve reslaet ile Asitane-i saadetten [İstanbul'dan] gelip Eğri Dere palankasına nef yü tağrip olunan efendilerin cerayimleri affolunup Uzuncaova Hasköyü'nden mi, yoksa Malkara'dan mı avdet ile muazzez Edirne'ye getirilip nimeti mebzul valide sultan kethüdası kürt Mehmet Efendi hanesine konuldu.

IV

YİNE İSTANBUL'DA

Edirne'den haber yok. — Ortaya atılan sözler. — İkinci cuma namazı da kılınmıyor. — Çevik Ahmet geliyor. — «İş.n.z o.du» müjdesi. — Çevik Anmet'ten şüpheler. — Edirne'den kaçıp gelen bostancı. — Or.alık karışıyor. — Yeni bir heyet. — Mirahur geliyor. — Edirneden kaçıp gelen b.ri daha. — «Yed.den ye.m.şe kadar kırılma» fetvası. — İş alevleniyor. — «B.zi istemiyen padişahı bz de istemeziz». — İstanbul kapıları kapanıyor. — Vezir-i âzamı da değiştirmeli .— Mirahur yakayı kurtarıyor, Ed.rne'ye kapağı atıyor .— Padişahın önünde. — Askerî hareket kararı. — Edirne'ye giden heyet dönüyor. — İstanbul'daki asker hazırlığı.

Kufu.-i hak.kat-i hal-i fitne malûm-i hümayunları olmağı için içlerinden Türk Hasan Efendi ihraz-i şerefmüsul edip ilt.faten Anadolu pâyesi tevcih ve inayet olundu ve bu keyfiyet-i fitneye dair nice kîl ü kaalden sonra ıslah-i zatülbeyn için taraf-i padişahiden yedine hatt-ı şerif verilip İstanbul'a vardıklarında işbu ateş-i fitne-i azîmenin def ü teskinine kemayenbagi mücid ve sâi olmak üzere tembih ve tekit buyurulup tertib-i mühimmat mevnetleri gördüğünden dört gün sonra Asitane-i saadet tarafına revane kılındılar. Ve mukaddema Eğridere'ye nefy esnasında bostancılar elinde ayağı şikest olan [kırılan] F.libe'den mazul Galat Şaban Efendi Eğridere'den mafuven ne hal ise şikeste beste Edirne'ye gelip eda-yi hizmet-i resalet eyledi. Lâkin renc-i

kademedn [ayak ağrısından] bimar olmakla Edirne'de tımar olunmak üzere ayağı bağlanıp Asitane-i saadet tarafına ric'ati [dönmes.] hususunda pâdaş-i rufeka olmadı, arkadaşlarına yoldaşlık etmedi.

İşbu mahzar götürenler.n haberlerin cuma gününe değin gelir diye İstanbul memul ederken bir net.ce haber zuhur etmed.ğinden dembeste ve hayran olup acaba bunlara kimi muhiş haberi ve kimi haberi meserret söyleyip meclislerde kîl ü kaal artıp akval-i kesire [bir çok lâkırdı] oldu. Ve ol gün dahi cuma namazı kılınmayıp akşama değin bu hal üzere durdular.

Ve Edirne canib.ne adamlar gönderip Çekmece'ye değin vardılar ve bâzı yolculardan istifsar olunmakla kimi bâis-i sürur ve kimi dag-ı dil b.rbirlerine mugayir müşevveş sözler haber vermeleri ile ger.ye avdet eylediler. Ve aralarından bir emîr ileri Meydan-i Lâhm'e gelip bülent avaz [yükses ses] ile:

— Müjde olsun ümmet-i Muhammet, giden adamlarımız mahzarımızı padişah-i penah hazretlerine teslim ve l.sanen dahi söyledip ahvalimize ıttıla hâsıl edicek muradımız üzere müftü efendiyi cümle oğulları ve etbaı ile hapsettirmiş. Küçük Emirahur Selim Ağa hatt-i şerif ve Büyük Tezkereci Mustafa Efendi ile şeyhislâ mefendiye kürk gönderip alesseher gelir imiş, demekle halk mesrur olup sabaha müterakkip oldular.

Lâkin arada bâzı ukalâ: «Bu sözler sahtedir, Mirahur ağa gelse dinç beygirlere biner, bu adamdan evvel gelir» diye asla ısga ve itimat eylemediler.

Ve ertesi perşembe (15 rebiülevvel, 1115 - 29 Temmuz cumartesi) gün:

Dahve-i kübrada [kaba kuşluk vakti] Edirne'den vezir-i âzam gönderdiği Çevik Ahmet Ağa Meydan-i Lahm'e gelip bülendavaz ile:

— Ümmet-i Muhammed müjde olsun, murat ve maksudunuz hâsıl oldu, deyip koynundan bir kâğıt çıkarıp gösterdi.

Halk bunu ortaya alıp mahzar ile giden adamları sual eylediklerinde:

— Ben onları görmedim. Ancak b.ni mukaddem sadrâzam b.r netice haber için bu taraf agönderm.ş idi. Cevap ile vardığımda derakap bu kâğıdı yazıp ve mühürleyip: «Gerç bilirim yorgunsuz, ama bu yolda ölürsen de öl, hemen ümmet-i Muhammed'in mesalihinde bulun» deyip bu canibe gönderdi ve akabimden Küçük Mirahor ağayı göndermek üzere idi ki akşama gelme zise yarın zuhra değin [öğleye kadar] gelir dedi.

Halk taaccüp edip: «Bu adam n'çin bizim adamlarımızı görmedi. Bunda bir sır olmak gerek» deyip Orta Camie götürdüler. Ve ulemayı cemeylediler.

Ve: — Bostancıbaşı bize niçin haber vermez. Alelhusus hasekileri varıp gelmededir. Tahkik nifakı olmak gerek. Hazır ele g.rmiş adamı Has Bahçeye yolladık. Hemen şimdi bu ahval-i pürmelâl bir suret buluncıya değin bizim odalarda otursun ve saray-i padişahiyi bostancılar kethüdası beklesin, dediler. Ve Bostancı başıya adam gönderip Orta Camie getirdiler.

Ol mahalde sigar ve kibar-i ulema efendiler dahi cem olup cümlenin muvacehesinde Ahmet Ağanın getirdiği kâğıt kıraat olundu.

Mazmununda: «Gönderdiğiniz mahzar mucebince muramınız her veçhile hâsıl oldu, elem üzere olmıyasız» denilmiş.

Huzzar-i meclis [toplantıda bulunanlar] taaccüp edip: Meal-i kâğıt anlandı amma sen niçin bizim adamlarımızı bilmez ve ahvalinden haber vermezsin? Ve Mirahur ağa geleceğin neden bildin? dediklerinde Ahmet Ağa kassem erip: «Bugün gelmezse yarın öğle mahalli gelir» dedikte ulema efendilerin bâzısı: «Bu kâğıt sahtedir, vezir-i âzam bu gûne kâğıt yazmaz. Zira mefhumu bu adamın cevabına mutabık

değildir» demiş iken bâzılar dahi, vezir-i âzamın hat ve mührün bilenler: «Tahk.k vezir-i âzamın hat ve mührü olduğunu» şehadet eyledikleri mahalde resalet ile gidenlerden bir bostancı çıka geldi.

Halk başına üşüp sual eyledikleri mahalde:

«— Başımıza çok hal geldi, Evvelâ Edirne canibine revane olduğumuzda Sil.vri'ye varıp kul kethüdasın on beş mıkdarı çorbacı ile anda bulduk. Bizi görünce gelip Hasan Efendiye buluştular ve memur oldukları ahvali söyleştiler. Ve kul kethüdası bir kademe ileri gidemeyip S.livri'de kaldı ve biz veda edip Edirne'ye revan olduk. Çorlu'ya vusulümüzde efendiler meşveret edip makul görmeleri ile mahzar ile geldikler.ni müş'ir bir kâğıt vezir-i âzama ve bir kâğ.t reis efend.ye yazıp Hasan Efendinin çuhadarı ile beni ileriye gönderdiler. Edirne'ye varıp reis efendiye olan tezkeremi verip sadrazamın dahi tezkeresin dahi teslim eyledikte ol saat efendilerin ahzı için Ed.rne bostancı başıya, haberimiz yok, ferman verilmiş. «Ayâ ne cevap çıkar?» der iken reis efendinin bir adamından sual eylediğimde: «İş yamandır, hemen yoldaş firar edegör» deyince her birimiz bir canibe firar. Bir değirmenc.yle dostluğum var idi, değirmenine düştüm. Bir gece saklanıp bir kira beygiriyle işte bu tarafa geld.m. Resalet ile giden efendiler mahpusen Eğridere palankasına nefyolundular. Ve halen Edirne'de bayrak açıp otuz kuruş bahşiş ile beşer akçe terakki ile serdengeçti yazıyorlar» dedi.

Halk bostancıyı alıp Ortacami'e götürdüler.

Ulema efendiler: «Bu adam bostancı mıdır?» ağalarından, efendilerinden ve neferatından istifsar olundukta kendilerinden olduğun şehadet eyleriler. Ve: «Bostancı başı nifak üzeredir» demeleri ile yemin edip kurtuldu.

Ve: «Edirne canibine giden efendilerden sonra ne tarafımızdan bir kâğıt gitti ve ne bir adam geldi. İşte şimdi gelen bostancı dahi doğru bunda geldi» demekle emin ve salim oldular.

Ve Çevik Ahmet Ağaya: «Bostancıya sözlerin nedir?» dediklerinde kassem edip:

— Asla bu hadsere ıttılaım yoktur ve yarın öğleye değin Mirahur ağa gelmez ise her ne ceza tertip ederseniz sezâdır, dedi.

Ve Eğridere palankasına nefyolunan efendilere ihaneten böyle tedip ve tazir olunduklarının güş etmeleri ile [işitmeleriyle] deryalar gibi cüş ü huruş edip vezir-i âzam Rami Mehmet Paşadan Paşmakçızade Ali Efendiye müftü Feyzullah Efendi-i sabıkın evlât ve etbaları ile azıl ve nefyolunduklarını nâtık mezkûr Çevik Ahmet Ağa yediyle vürut eden mektup mübeşşer husul-i matlûp [istenen şeyin olduğunu müjdeler] iken asla vücut vermeyip: «Bunda maksud ü meram bizi iğfal olduğundan kat'a şek ve lâ şüphe yoktur» deyip Çevik Ahmet Ağa üzerine sell-i seyf-i hücum ve ikt.ham eyled.ler.

Derdmend biçare feryad ü figana başlayıp:

— Eğer bana itimat etmezseniz yarın Mirahur Ağa geldikte sıtk-ı kelâmım zâhir olur, demekle hapseylediler.

Ol gün, ki mah-i mezburun 15 inci şenbih günüdür, akşama değin müşavere olup yine mahzar sureti tesvit ve her bir ocaktan vesair esnaftan otuz kırkar adam mecmuu 2000 mikdarı adam ne cevap buyurur ise alıp getirmek üzere karar verdiler ve akşam erişmekle bu maslahat sabaha tehir ve ulema efendilere yine seherî cem olmak üzere hanelerine düstur verildi.

Ve ertesi pazar gün (30 temmuz):

Halk güruh güruh Meydan-i Lâhm'e cem olduğu mahalde Küçük Mirahur Selim Ağa hatt-i hümayun ile Küçük Çekmece'de kalıp her ocaktan hatt-i hümayun istikbaline adam talep eylemiş vakaa vâfir karşıcı gönderip kuşluk vakti Meydan-i Lâhm'e gelip sadat çadırları önünde sancak dibine indi.

— Niye geldin? Cevabın nedir? dedikelrinde:

— Şevketlû, mehabetlû padişahımız hazretleri muradü maksudunuz üzere hatt-i hümayun-i şevketmakrun fermanlar gönderdi. İsaline geldim, deyince Ortacami'e götürdüler.

Hatt-i hümayunu elinden alıp mahzarlarında feth ü kıraat eyled.ler [açıp okudular].

Mazmun-i münifi: «Mahzarınızda şer' ile dâvamız var «yazılmış. Nasp eyledığınız müftü ve kazaskerleri ve naki-«bi bu canibe gönderip sizler bilcümle mekânlarınıza dağı-«lıp ve çarşı ve pazarı açıp asudehal olasız» buyurulmuş.

Filhakika vezir-i âzam tarafından gelen mektuba muvafık ve Çevik Ahmet Ağanın kavillerine mutabık iken yine dalâl-i kadîmlerinde nrücu etmeyip [eski şaşkınlıklarından dönmeyip] yer yer feryad ü figana başlayıp: «Tarafımızda olan ulema efendilerin birini göndermezız. Anları şer'a davet için adamlar gönderdik, nice oldu? Ve eğer onlardan birine zarar isâbet edecek olur ise her birinin yerine senin gibi elli payzan katlederiz. Eğer hapsettiniz ise işte biz de seni hapsederiz. Devlet-i Aliye-i Osmaniyenin bu makule sahte sahte akval ü ahvalden muradı usul ile bu fitneyi teskin ve cemiyetimizi perakende ve perişan ettikten sonra her birlerimize isnad-i töhmet-i bagy ü isya nile havale-i şemşir-i kin etmektir. Bu ise olmıyacak iştir.» deyip zerre kadar azimet-i fasidelerine fütur vermek değil belki daha ziyade var kuvveti bazuya getirip: «Bu kadar olmamak gerektir, şimden geri itmam-i meram etmedikçe gayret-i cahiliye muktezası üzere bizlere rahat ve feragat haram olmuştur. Bu mertebeden sonra bizim sükûn ve feragatimiz mahza mahzarımızda tahrir olunan maddelerin husulpezir olmasına mevkuftur» diyerek sabitkadem-i merkez-i inat ve muhalefet oldular.

Bu mahalde bir gülgüle oldu. Meğer efendiler ile sipah ocağından Edirne'ye giden bir adam çıkageldi. Ortacami'e getirdiler. Mirahur Selim Ağa muvacehesinde söylettiler:

«Edirne'ye revane ve Hafsa'ya dahil olup ol gece anda beytutet ve alesseher kasabadan bir buçuk saat mikdarı ay-

rıldıkta karşıdan bostancı başı ve büyük mirahur vâfir atlılar ile gelidiler. Efendiler bunlara selâm verdi.

Anlar dahi atlarından inip tecahülâne efendilere:

«— Uğurlar ola! Nereye gidersiz? diye sual edicek bunlar dahi keyfiyet-i ahvali takrır eyledikılerinde:

«— İmdi padişahımızın fermanı geri Havza'ya dönüp mekseder ve bize mahzarı teslim edersiz, dediklerinde:

«— Mutlak biz mahzarı yedimiz [emniz] ile şevketlû padişah hazretlerine vermeliyiz. Mesalih-i ibaduliah, deyince:

«— Ferman size Hafsa menziline dekdir, deyip mahzarı alıp gözümüze karşı yaktılar.

«Ve cebren bız. döndürdüler. Dört yüz mikdarı bostancı etrafımızı alıp Hafsa'ya getirdiler. Efendileri müteveili hanesine ve bizleri hana kondurdular.

«Akşam oldukta bir bostancı yanıma geldi, «Bizi bunda alıkoyduklarının sebebi nedir?» diye sual eylediğimde:

«— Budur ki bu gece cümlenizi boğazlıyacaklardır, deyince aklım başımdan gitti.

«— El'aman yoldaş, üzerimde kırk kuruşum vardır, al sana helâl olsun, beni halâs eyle, dediğimde beni fışkı içine gömüp üzerime dahi fışkı örttü. Ve yoldaşlarımın üzerinde olan cümle silâh ve bısatlarını çıkarıp taşra götürdüler.

«Nısfülleylde gerek bunların ve gerek efendilerin ellerine bilekçe ve boğazlarına zincir vurup arabiara tahmil ve alıp gittiler. Ve ben dahi fışkıdan çıkıp köprüyü geçtim ve bir harman yığını içine girip saklandım.

«Sabah oldukta yola düşüp azîm zahmet ve meşakkat ile gücile geldim. Nazar edin ayaklarıma» demekle can hevliyle yürüdüğünden ayakları mecruh, durmıya bir türlü mecali olmadığın hazır bilmeclis [orada olanlar] müşahede elmeleri ile yer yer bükâ eylediler.

— Kâfirden gelen elçilere riayet ve ikram eylediler, ümmet-i Muhammet, âl-i resule bu hakaret ve azap olur mu?

Der iken bir herif dahi çıkageldi:

«Asitane-i saadet halkının yedi yaşından yukarısın kırmayı tecviz edip verilen fetva mucebince hüccet dahi vermişler» deyince kibar-i ulema efendiler:

— Biz ne cürüm sahibiyiz ki hakkımızda fetva vereler? Şimden sonra ne günümüze dururuz? Bu hususta cümle kırılmak gerekiz, deyip meşayih ve ocak halkı vesair âyan-i cemiyet bunun üzerine ahd ü misak edip yemin eylediler.

Ve müceddeden Müftü Mehmet Efendiye ve Rumeli Kazaskeri Mehmet Efendiye ve Anadolu kazaskeri Deli Yahya Efendiye biat edip Mısır'dan mazul Beyler hocası Ahmet Efendi İstanbul kadısı ve Koca Muslu Ağa sekbanbaşı nasp ve tâyin olundular.

Ve küçük mirahur yeniçeri ve cebeci ve topçu ve silâhdar ve sipah ve bostancı ocakları Meydan-i Lâhim'den bayraklarını kaldırıp Yenibahçe çayırına nasb-i hiyam eylediler. Ve orta çadırların kurup oturdular. Ve ehl-i hirefin cümle haymeler. Meydan-i Lâhim'de kaldı. Ve seyre çıkan halk:

— Bir adam için cümlemizin katlini tecviz eylemişler. Bizi istemiyen padişah bizler de istemeziz, sözün söylediler.

Ve badelistişare [danışmalardan sonra] müftü ve müftünün evlât ve etbaının İstanbul'da haneleri mühürlenmek için sâdır olan ferman mucebince İstanbul defterdarı Şerbetçioğlu Hüseyin Efend. dâvet olundukta havfından firar ve ihtifa etmişti. Yerine şikk-i sani Muhteşem Mehmet Efendi nasp olundu.

Ve bundan bir gün mukaddem Yedikule kapısı ve Edirnekapısı ve Bahçekapısından gayrı cümle İstanbul kapıları kapancı miftahları [anahtarları] Ağakapısına teslim olup ve içeri girip çıkanlar ve münafık kâğıdı getirip götürenler malûm ve ahzolunmak üzere bu dört kapıya ve Eyyüb-i Ensari'ye adamlar tâyin ve muhkem muhafaza olunmuş idi.

Hikmet, bugün taraf-i Devlet-i Aliyeden vezir-i âzam Rami Mehmet Paşanın büyük tezkerecisi Mustafa Efendi, Şeyhislâmlık ile Edirne'ye davet olunan Paşmakçızade Se-

yit Ali Efendiye hil'at-i beyza-yi fetva isali için tebdil-i câme [kıyafet değiştirip] nihanî Edirne kapısından girerken mi yoksa Eyyüp çarşısından geçerken mi ahz olunup Ortacami'e getirdiler.

Ulema efendiler ve sadat-i kiram ve ocak halkı:

«Tarafımızdan resalet ile Edirne'ye irsal eylediğimiz efendiler nice oldu?» diye sual eylediklerinde:

— Nefyolundu ve hattâ fermanla, deyicek elçiler maddesine mücazat kast ile ol dahi birinci odaya hapsolunduktan sonra hil'at-i fetvayı Seyit Ali Efendinin teallülünden [yan çizmesinden] ittifak-i nâs ile müftü naspolunan İmam Mehmet Efendi ihtilâs eylediler [kaptılar].

Ve mektubunun dahi mazmunu: «Faziletlû Şeyhislâm «efendi, saadetlû padişahımız hazretleri sizleri şeyhislâm e«dip fetvayı ihsan eylemişlerdir. Kendi muradınız olduğu «ulema efendilerden sadreyn efendileri nasp edip maan alel«acele bu tarafa gelip mevlûd-i şerife erişesiz. Mevlûd-i şe«rif kıraat olunmıya sizlere muntazırdır. Ve ol tarafta ce«miyeti takrir edesiz» buyurulmuş.

Ve taife-i mezbure el'uhdetü alerravi [günahı söyliyenin boynuna] mabeynlerinde cereyan eden ahd ü misaka binaen vezir-i âzam Rami Mehmet Paşa gereği gibi kendi meramları temşiyetine cidd ü cehd eder ümidi ile bu vakte değin zımn-i himayetlerinde eken makul ve nâmakul zuumlarınca hilâf-i memul [ummadıkları yolda] hareket eyledi. Divandan dahi sarf teveccüh-i mesned-i sadaret-i uzmanın ahara tevcihin. tefevvüh etmiye [sadrâzamlığın bir başkasına verilmesini söylemiye] başladılar.

Ve kaymakamlık şiarı ile bir kaç gündenberi temşiyet-i itibarında nigin-i sadaret olmadığından vezareti mühürsüz imza gibi bimâna oldu. Ve Muhteşem Mehmet Efendi pîr ve alil ve harekete mecali olmamağın azil ve darphane emini Muhsin Abdullah Efendi defterdar tâyin olup kendi levazım ve meunetleri müfti-i mazul Seyit Feyzullah Efendinin ve evlât ve etbaının İstanbul'da dermahzen [mahzene ko-

nulmuş] olan mallarından görülmek üzere karar vermeleri zuumlarınca emin addettikleri bir n ce düzdü [hırsızı] defterdar efendinin yanına koşup mezburların hanelerinde ve bâzı camilerde buldukları malların ahz ü kabz ve Bab-i Hümayuna nakleylediler.

Ve mirahur Selim Ağa taife-i mahudenin ellerinden tahlis-i giriban iç n böyle bir dâm-i hile tertip edip:

— Sizin henüz ittifak ve cemiyetiniz bu mertebeye bâliğ olduğu şehriyar-. istiğnaşiar hazretlerinin kemayenbagi [gerektiği gibi] malûm-i hümayunları değildir. Ona binaen müsaade-i memulünüzde [istediğ nizin omsamda] nev'an [i.razc.k] müsamaha gösterdiler. Eğer tekrar bir mahzarla ilâm-i hakikat ve beni rikâb-i hümayuna irsal eylersiniz, mahzarınızı bilâvasıta [odğrudan doğruya] rikâb-i hümayun-i husrevaniye nihade ve nefsülemr. [işin aslını] s.hhati üzere ifade eylerdim. Sözüme itimat eylerseniz husul-i murat asân olup taraf-i hümayundan mahzarınızın mutazammın olduğu hususların küllisine müsaade olunup abes yere Edirne'ye sefer ve hareket meşakkatin irtikâba hacet kalmazdı, diyerek ne hal eylediyse eyledi .mezburları sözüne inandırıp ve beş günde varıp gelmiye vâde ve şart eyledi.

Anlar dahi: «Vakaa bir adamı beyhude hapisten ne çıkar! Belki söylediği sözler.n bir eseri zâhir ola» tekrar bir mahzar tahrir ve terkim ve Selim Ağanın yed-i sefaretine teslim ve mah-i mezburun 17 nci (31 temmuz) düşenbih gün Edirne'ye irsal eyled.ler.

Ertesi Salı gün var.p getirdiği mahzarı vezir-i âzam vesatet yle Alay köşkünde huzur-i hümayuna teslim ve başına gelen hali ve keyfiyet-i ahvali bir bir takrir-i kelâm eyleyip:

— Bir dahi gidemem. Onların elinde ölmekten ise kanım helâl olsun, beni bunda öldür, demekle tebessüm eyleyip göndermedi.

Ol mahalde padişah-i âlicah hazretleri bu taife-i haifenin irsal-i resail ve ityan-i delâil ile mülzem olmıyacakların bilip badelyevm bu kavm-i biedep üzere şemşiri tîz etme-

dikçe ilzam kabul etmezler, asker cem ve mühimmat-i sefer tedarikine himmet ve gayret eylemek üzere ferman-i hümayun buyurdular.

Mah-i mezburun 18 inci (1 ağustos) salı gün:

Her ocağın mümtaz sekleri yeniçeri ağasına varıp: «Bizleri nice bir bunda meks ü arâm ettirirsin? Bir gün mukaddem tedariklerimizi görüp gidelim» ded.klerinde yeniçeri ağası dahi:

— Bir iki gün sabredin, Küçük Mirahur Selim Ağa cevap get.rmek üzere ahd ü yemin eyledi. Ne haber zuhur eder ise ondan sonra işler asândır, dedikte:

— Bâri tazyi-i evkat etmiyelim [vakit kaybetmiyel.m] gidecek askeri yazalım, hazır ve amâde edelim, demeleri ile bu rey ü tedbiri makul ve münas p görüp her bayrak altına 500 adam üzere 20 bayrak yen.çeri ocağ ndan ve 10 bayrak cebeci ocağından ve 5 bayrak topçu ocağından ve 5 bayrak bostancı ocağından serdengeçti yazılmak ferman olunup her bayrağa bire rağa naspolundu.

Ve taife-i ehl-i hiretten dahi her sınıfın kethüdaları müsellâh onar adam ile âmâde olmak buyruldu.

Ve bu hırs ile yazılmıya gelenler. yazmak iktiza etse bir günde yarar cengâver 60.000 adam tahrir olunurdu.

Nâsın munsifleri [halkın insaflıları]: «Bu taife-i eşkiya Edirne'ye dahil olur ise şehri ve etrafındaki kura ve kasabatı altın üstüne getir.p harab ü yebab ve mesken-i gurab edeceklerinde hiç şüphe yoktur, Hak tealâ hazretleri bu emrin suhulet ile def'ine müyesser ede» duasın eder oldular.

Ve tedavül-i alât-i harb ve darbe kaadir olmıyan erbab-ı hiref makulesinin çadırları yine Meydan-. Lâhim'de madrup [kurulu] ve bedestan kethüdası ile saraçhane kethüdası üzerlerine baş tâyin ve ecnas-i askerin bâr ve bengâhları Davutpaşa sahrasına mansup oldu.

Mah-i mezburun 22 nci şenbih (5 ağustos, cumartesi) gün:

Resalete giden elçiler İstanbul'a gelip dahil ve doğru

Ortacami'e nâzil oldukta tembih-i hümayun buyrulan mevat için akd-i meclis-i ibtiâğ ve lâzime-i ahd ü resalet olduğu üzere eda-yı hizmet eyleyip şeyhislâm ve sadreyn ve nakıbül'-eşraf tâyin ettikleri efendilerin asaleten Edirne'ye gelmeleri murad-i hümayun ve Asitane'ye teşrifleri bu cemiyetin dağılmasına merhun olduğun inha ve cümlesinin muvacehesinde hatt-i şerif feh ü kıraat olundu.

Mazmununda: «Küçük Mirahur Selim Ağa kulum ile gönderdiğiniz mahzarda münderiç olan kelimatınız makbul-i humayunumuz oldu. Hasmınız olan Seyyit Feyzullah Efendi maiyetinizde olduğu üzere azl ve oğulları ile maan Erzurum'a nefy ve halen ferman-ı hümayunumla Varna kalesinde mahpustur. Cümle selâm ve dua ederim, bade'l-yevm ulûfeniz nakden verilmek üzere bilcümle cerayiminizi ita'ıyledim. Müftülüğe ve kazaskerliğe ve nakibi'l-eşrafa makul gördüğünüz efendileri ben de kabul eyledim. Edirne'ye gönderip ve İstanbul kadısın dahi nasb edip cemiyetinizi elbette dağıtıp yerli yerinize gidip dükkânlarınızı açıp bey ü şiranız edip asudehal olasız. Biz dahi ankarip ol canibe varmamız emr-i mukarrerdir» buyurulmuş.

Bu gûne heva-yi nefsîlerin emuhalif kelimattan [işlerine gelmiyen bu gibi sözlerden] sineleri mamâlâ-i hışm ü kin olan efendilere ma'lûm oldu ki devlet tarafından in'am ve ikram ile tatyib ve usul ile ahd ü peyman ü ittifakımızı nakza tergip etmişler: «Fimaabait sizin bizlere inzimamınız şerefimize kesel ve nizam-i cemiyetimze halel vereceğ mukarrerdir» deyip mezburları daire-i fesatlarından tard ü ib'at ettiler. Ve şimden gerü tezvirat ile idaat-i evkat etmeyip «Kararda de-i azimetimiz olduğu üzere bir saat evvel nakil ve hareket ve Edirne canibine teveccüh ve sir'at lâzımdır» diye tedarik-i kâr ü bâra bezl-i nakdine-i iktidar ettiler.

Mukaddema sadr-i sabık Ammizade Hüseyin Paşa kethüdalığından vezaret ile kendi maskat-i re'si [doğduğu yer] olan şehr-i Zor eyaletiyle nail-i meram ve serbülend-i emasil olan Nalbantoğlu vezir Seyyid Hasan Paşa, ki müfti-i

mazul ameliyle gazab-i padişahiye mazhar olup katli babında ferman-i kazacereyan sâdır olmakla dergâh-i âli kapıcıbaşılarından, ekseri bu makule hizmetlere mübaşir ve tertib-i cezaca mahir türkmen Kara Bayram Ağa tâyin olmuş idi, emir beraks [iş aksi] olup baş almıya varan serbaz baş vermekle vezir-i müşarünileyh serpençe-i muhalefetten güç ile halâs oldu.

Ağa-yı mumaileyhi katletmek cinayeti dahi gazab-i şehriyari yi tekrar edeceği mukarrer olmağın bilâtevakkuf tebdil ve destar başında bir kaba astar ile firar ve hezar mihnet ile İstanbul'a düşüp yâr-i garı cambaz Emîr'in hanesinde ihtifa ve karar etmiş idi.

Vaka zuhurundan haberdar olup lâkin belki def ü teskin olunur diye gûşe-i inzivada baş göstermek emrinde teredduit üzere iken mine-i eşkıyanın tamam mertebe kuvvet ve gereği gibi olmahı üzere suret bulduğun işitecek mah-i mezburun 22 nci şenbih (5 ağustos, cumartesi) günü genc-i ihtifadana zuhur ve doğru kendüden sadrazam olan Sehrabi Ahmet Paşa huzuruna gelip damenbusları ile şeretyab olmağın Asitane-i saadet kaymakamlığına kürk giydirip mal bulmuş mağribiye döndü.

Ve Edirne'ye âzim olanlara İstanbul'dan kafadar-i temsiyet-i meham olmak buyruldu.

Ol dahi levend name tenndinde sahib-i içtihat ve hile babında üstad olmakla zor-i bazu-yi şerr ü şur ile zuhur etti ği günden beri Edirne'ye azimet emrinde müteredditve mütelâşi olan taifenin umur ve hususlarında dâmen-i sây ü takayyüdü dermiyan etmekle tedbir-i mühimmat-i fitnede tagallüb-i sadr-i vezaret olan Ahmet Paşaya zahmet belki bir ferde nöbet vermeyip âyan-i devletten Arnavut Küçük Hüseyin nam şerir-i zalimi nüzül emini ettirdi ve İstanbul ve Edirne havalisinden serdengeçti bayrakları açan ağalar namına eşhas ve evbaşların zir-i livay-i şekavetlerine cemolan [eşkıyalık bayrakları altına toplanan] 10.000 yeniçeri ve 5000 cebeci ve 1000 topçu ve terakkili yazılan 5000 kadar

zzmre-i sipah ve silâhdar ve 1100 mikdarı Aşağı Bölük sipahileri ve 1000 mıkdarı bostancı taifesı ve 900 mikdarı İstanbul gümrüğünden yevmi onar akçe tekaüt ulûfseiyle yazılan sâdat namına bazı erbab-i fesat ile 24.000 ulûfeli asker cemolduğundan gayri ehl-i suk ve esnaf ve suhtevat [softalar] dahi bir kaç bin adam ile başka bir güruh-i makruh oldular.

Hâlâ ki bu taife-i bişuurun akl ü idrakleri ol mertebe mağşuş olmuş idi ki üzerıerine ref-i râyet-i huruç eyledikleri sultan-i enam kasdı ile etraf ve eknattan asakir-i ecnad cemine neşrettikleri menşurlara nam-i pad şahı ile tuğrakeş-i temşiyet olup bu kıyas ile sair evzaları ne gûne nabetencam idüğü kıyas olunabilir.

V

EDİRNE'DE

Edirne'de hazırlık — Savaşa karar — Vezir-i âzam sarayında toplantı — Padişaha bağlılık yemini — Dağıtılan paralar — Asker yazma — İstanbulda'kiler yola çıkıyor — İşın büyüklüğü anlaşılıyor — Vezir-i âzam serdar oluyor — Edirne ordusu Hatsa'da — İstanbul'dakiler Silivri'de — «Kimi Padışah edelm?» görüşmesi — Şehzade Ahmet'te karar — Çorlu'ya hareket — Kızalan meteris — Yeni padişah adına okunan hutbe — Edirne ordusu da meteriste — İki ordu arasında gizli haberleşme — Orduya gelmiş olan padişahın adamları kaçıyor — Kendi güç ile Edirne'ye dönüyor — Padişahın, ağlıyan annesine söyledikleri — Bütün vezirler kaçıyor, gizleniyor — Padişah odasına çekiliyor.

Mah-i rebiülevvelin 26 ncı (9 ağustos 1703) çarşamba gün:

Edirne bostancıbaşı Karayılan oğlu kıpti Ali Ağa vezaret ile kubbenişin ve Hasoda köşkünde huzur-i hümayun-i husrevanide seraserli kürk ilbas olundu. Ve yerine küçük

biraderi Ahmet Ağa bostancıbaşı nasp ve yeniçeri ağası Tarabuluslu Arnavut Osman Ağaya pâye-i vezaret ve Kasapbaşı Kara Mem. Ağaya Cebeci başlık verildi.

Ol gün vezir-i âzam Hasoda köşkünde pâye-i serir âlâ yi masıre yuz sürüp:

— Bundan esnak tembih buyurduğunuz üzere eşkıya cemiyetine varıp hat-ti hümayununuz okunup lisanen dahi emrınız söyleyecek kat'a itaat ve inkıyad etmeyip: «Bize o devlet-i Aliyye haini müttü dedikleri matuhu oğulları ile buraya istedik ve padişahı dahı buraya gelsin dedik, Çunkü matlubumuza müsaade etmedi, biz de Edirne'ye varıp dâvamızı bizzat huzur-i hümayunlarında görürüz» diye ahd ü misak edip 20 kıt'a klonborne ve 40 kıt'a şahî darbzen mecmuu 60 kıt'a top ile hazır ve âmâde ve asker cemıne mübaşeret eyledıklerın ve: «Bunlar ile mukatele caiz olur mu?» diye fetvaya müracaat olundukta: «Huruc-i alessultandır, cümlesin kâfir kırar gibi kırmak caiz olur» diye verilen suret-i fetvayı rikâb-i hümayuna arz ve ilâm eyleyip g.tti.

Ve ertesi perşembe gün (10 ağustos):

Tavaif-i askeriyeye sebat-i ahd ü misak teklif ve devlet-i Aliyeye itimat gelmek ve tahlif olunmak murad-i hümayun olunmagın cümle vüzera ve ulema ve meşayih ve rical-i devlet vezir-i âzam sarayına davet ve divanhanede cemiyet eyledikleri mahâlde âzam-i iktizay-i asr üzere [zamanın en ziyade gerektirdiği yolda] mevkıf-i hıtaba ruhsatyap olan sigara ve kibara bu tenebbüh-i nevazişâmiz ile bast-i kelâm ettiler.

Şöyle ki: İstanbul'da Cebeci ve Topçu taifesinden grm ü serd-i rüzgârdan gûşmal görmemiş ve dest-i zemane tanbur misal kulağın burmamış bâzı eşkıya cemiyet ve dest-i hıyanetleri hun-i nahak ile alûde olmayı mertlik addeden delikanlı ve belki eli kanlı nice küşteni nabekâranlar ile fitne ve fesat emrinde akd-i şirket etmekle nizam-i âlemi berhemzede-i tefrika ve ihtilâl ve nice müteayyin kimesneleri zor-

ibazu-yi cebr ü zecr ile daire-i şakavetlerine idhal edip liva-yi huruc-i alessultana ihtizaz vermişler. Müftü efendi evlât ve etbaının halka olan şu muamele ve amme-i umur-i kâinata müdaleleri nde dılgir olmak bahanesiyle şevketlû mehabetlû padişah-i enam hazretlerinden rugerdan olup kasd-i fâsit ile bu tarafa gelmiye ve gûnagûn hıyanet ve teaddi eyledikleri mesmudur. Lâkın gerek müftü efendi ve gerek evlâd ü etbaının çak bu mertebe nâsı tenfir belki bir ferdi dilgir ettikleri bugüne gelince malûm-i hümayunları olmadığından naşi şevketlû padişahımız hazretleri mazur değil midir? Onlar hüsn-i hal ü hareketle müşfik olanlara sahip çıkar, Müftü efendi ve evlâtlarına riayet ve himayet din ve devlete halel ve namus-i saltanata kesel verir ahvalleri olmadığı surettedir, ve hâlâ bazı nareva hareketleri huzur-i faiz-ün-nura malûm olup bundan maada badelyevm adların anmayıp bundan böyle dairе-i devletlerine takarrüb etmemek üzere azm ü cezm buyurmuşlardır, diye:

— Bu mertebe rıza-yi ibad-i raiyete riayet üzere olan padişah-i sahib-şefkat üzerine ref-i rayet-i hıyanet eden eşhasa bagî denilmez de ne denir? Bu makuleler hakkında hükm-i şer'î ne yüzdendir? diye hazır bilmeclis olan ulema efendilerden sual ve istifta-yi hakikat-i hal eyledikte:

— Tövbe ve rücu etmeyip ısrar ederler ise seyf-i şeriatle tedip lâzım gelir, diye cevap verdiler.

Ol mahalde Silâhdar-i şehriyari İpşir Hasan Ağa hat-tî hümayun-i şevketmakrun ile varıp mutat üzere istikbal ve cümlenin mahzarında feth ü kıraat olunup mazmun-i mulatafat makrunu bu nehç üzere idi ki;

«Sizin ulûfenizden matlûbunuz var ise verilsin. Şükür ve şikâyetiniz ne ise mes'ulünüze müsaade olunsun. Hâlâ Asitane'den bir mikdar adam tecemmü ve bu tarafa gelmek üzere tedarikte oldukları mesmudur. Karşılayıp mukabele ve müdafaa ve izaleleri hususunda sây ü gûşiş etmeleri» tembih buyurulmuş.

Huzzar-i meslic: — Bizim şevketiû mehabetlû padişa-

hımızdan bir akçe ve bir habbe alacağımız yoktur. Her veçhle taraf-i mülûkânelerinden hoşnut ve razılarız. Madam can tendedir, bu gûne bagy ü isyan eden eşkıya üzerimize gelmek lâzım gelir ise gerden-i şekavetlerine havale-i şemşir edip vücud-i nabutların ru-yi arzdan nabut etmedikçe kılıçlarımızı beller mizden çözmiyelim, diye ferman-i hümayuna hasbel memul suret-i itaat ve inkıyat ve kemal-i ittihat ile ahd ü misak eyledikleri vezir-i âzam kulları dahi cumhur-i nâstan bu gûne vaz-i muvafakat ihtilâs ettikte tekrar hitap edip:

— Hâlâ bizler uğur-i hümayunlarında ez dil ü can sarf-i tab ü tevan etmek üzere ittifak tekid-i ahd ü misak etmişizdir. Sizlerden dahi memul olan oldur ki ahd ü misak ve bizler gibi ittihat ve ittifak ahkâmına ahd ü yemin ile istihkâm veresz, deyip cümlenin rey ü rıza-yı kişverküşa hazretlerine teslim-i gerden-i inkıyat ettikleri görüldükte ferman-i sadr-i âli ile silâhdar kâtibi Seyid Sebzî tavaif-i askeriye beyninde maruf olan kaide üzere bir tepsi üzerine nemek ve nan, seyf ve Kur'an vazedip sabitkadem-i ahd ü peyman olacaklarına alelinfirat hazır olan efrada yeminler ve esas-i ittihada metanet ve temkin verdiler.

Her meşayih başka başka dua edip dağılıp herkes mekânlarına avdet ettiler. Ve andan vezir-i âzam kulları vüzera ve âyan-i asker ile binip Solak Çeşmesi kurbunda otağ yerin görüp geldiler.

Ol mahalde padişah-i kişverküşa hazretleri iç hazineden 1000 kese akçe yeniçeri ocağına ve on beşer kese sipah ve silâhdar ocaklarına bahşiş gönderdi. Ve yedişer kuruş yeniçerilere ve beşer kuruş sipaha taksim olup ugur-i kişverküşa hazretlerinde bezl-i can etmelerine gülbank-i Muhammedî çektiler.

Ve müceddeden piyade ve süvari levent tahriri için taraf taraf Edirne'nin çarşı ve pazarlarında mutat üzere bayraklar açıp ziyade asker tedarik, hazır ve âmade kılınmak üzere ferman-i şahî sâdır oldu.

... Bundan akdem İstanbul ahalisi Edirne'ye azimet niyetiyle Davutpaşa'ya nakl-i hiyam etmiş idi.

Mah-i rebiülevvelin 27 nci (10 ağustos) perşembe gün:

Erkân dahi İstanbul'dan çıkıp Davutpaşa'da vâki Çırpıcı çayırına konup tarık-ı levazım tekmili için üç gün meks ü âram esnasında topçuların çorbacısı Araboğlu Mustafa Ağa topçu başılık sevdası ile ocağı eraziline baş olup 20 kıt'a kronborne top ve 40 kıt'a şahî darbzen ve 2 kıt'a havan kumbarası ve bir mıkdar barut-ı siyah ve sair cephane ve mühimmat-i tophane tekmil ve tetmim ve Edirne'ye varınca yol üzerinde olan menazilden zahire killetinde zahmet çekmemek için Asitane-i saadetten mavunalar ile Silivri'ye ve andan arabalar ile her merhaleye nakl ü tevzi için bir mikdar zahire tedarik ve tahsil ve sefinelere vaz ü tahmil ettikleri peyamın **[haberi]**

Mah-i rebiülâhirin gurresi (14 ağustos) düşenbe (pazartesi) gün:

Edirne'ye gelip samia-i devleti tahdiş ve kulûb-i vükelây-i saltanata ilka-yi telâş ve teşviş vermeğin badel'istişare ve istizan akabince vezir-i âzam tuğların çıkarıp Burnu Pamuklu sahrasına vazeyledi.

Ve mukaddema ferman gönderilen Yüğrük valisi Çakırcı Hasan Paşa ile Rumeli Beylerbeyisi Hazinedar İbrahim Paşa ve Hudaverdi Paşa dahi askerleri ile bugün Edirne'ye gelip doğru Solak Çeşmesi kırına varıp Karabayır'a varınca tarik-i caddenin yemin ve yesarına kondular. Taraf-i padişah-i cihanmuta hazretlerinden vezir Hasan Paşaya bir eğerlenmiş ve dört yelkendest at ve Hazinedar İbrahim Paşaya vezaret ve Hudaverdi Paşaya dahi iki yelkendest ve çırıl çıplak piyade ve süvari mevcut 300 kadar askerine merhameten 100 adet eğerlenmiş kaltak beygiri ihsan buyuruldu.

Ve bil'ittifak mumaileyh vezir Hasan Paşa bu asker-i cerrara serdar tâyin olup;

Ertesi cuma gün (28 rebiülevvel, 11 ağustos):

Vezir-i âzam kullarının vesaleti ile Hasoda köşkünde pâye-i serir-i saadet mas.ıe yüz sürüp seraseri kürk giydirildi. «Bu eşkıyanın cem'iyeti mürtı-i sarık için idi, maktulları üzere azli ve neryolunda. Hayır duam isterler ise artık cem'iyetlerin dağıtsınlar» buyurup yanına Isfan-i zaviyeyn için Edirne Sultan Selim şeyhi Hıdvan Efendi ve Sultan Bayezıt şeyhi Merzifonî Cuncı Mehmet Efend. ve Edirne müderrislerinden Genç Ali Efendi bile koşuldu.

Ve ertesi mah-i rebiülevvelin 29 uncu şenbih (12 ağustos, cumartes.) gün:

Vezir-i âzam cümle vüzera ve âyan-i asker ile Solak çeşmesi kurbunda vâki Hacılar Mezarlığı nihayetinde vazolunan nevalegâha **[yemekliğe]** inip azîm ziyafetten sonra Rumeliden gelen vüzera ve mirmiran ve ümera ve mükemmel kapıları ve eyaletleri askerleri ile alay gösterip padişah-i ru-yi zemin hazretleri şehir kenarında vâki Bocuk Tepe nam bahçeye teşrif buyurmuşlar idi. Her biri alayları ile huzur-i hümayun-i hüsrevanelerinden geçip vezir-i âzam kulları huzuruna vardıklarında alâmeratibihim hil'atlenip doğru İskender köyü deresine varıp nüzul.

Ve ertesi pazar (13 ağustos) gün:

Kalkıp revane ve azimet eylediler.

Lâkin vezir Hasan Paşa taife-i bugatın **[baş kaldıranların]** kesret ve vefretin ve kendilerin zaaf ve killetin **[zayıflık ve eksikliğini]** arzedip bir veçhile mukavemet mümkün olmadığın ve bir mikdar atlı asker dahi irsal olunur ise fazl-i Hak ile tokuşacağın ilâm etmekle derakap 100 nefer Saray-i atîk baltacılarından ve 100 nefer arz ağaları huddamından ve 100 nefer Şadırvan ahırından ifraz ve üzerlerine şahincibaşı Rüstem Ağa baş ve silâhşorlardan Kâfir Osman Ağa ve Abaza İsmail Ağa ve Arab Şahin Ağa yüzbaşı tâyin olup huzur-i hümayunda hil'atler giydirilip irsal olundu.

Bundan akdem Burnu Pamuklu sahrasına vaz ü hareket olunmuş idi, vezir-i sanı Moralı Hasan Paşa ile vezir-i salis Çorlulu Ali Paşa sefere memur olmağın vezir-i rabi Kıpt. Ali Paşa rikâb-i hümayun-i husrevaniye kaymakam nasbolundu.

ve mah-i mezburun (rebiülâhir 1115) 3 üncü (16 ağustos 1703) çarşamba gün:

İmam-i sultanî Mehmet Efendi yine eda-yi hizmet-i imamet etmek üzere Sadaret-i hum ile rütbeteyn [ikı rütbe] ve Edirne kadısı Yekçeşm Hamidi Hüseyin Efendi neyl-i sadaret-i Anadolu ile karrün-ül-ayn oldu.

Ve mukaddema Asitane-i saadetten gelen elçi efendilerden olup pâşikestelik [ayak kırıklığı] ile Edirne'de kalan Filibe'den mazul «galat» mülâkkap Şaban Efendi kahr-ı rical ile Edirne gibi bir mansıb-i refia [yüksek bir mevkıa] vaz-i kadem eyledi.

Ol gün tarafeyn padişah-i cinanpenah hazretlerinden yeniçeri ağası kullarına 1000 altın ve kul kethüdasına 3 kese ve zağarcıbaşı ile sansuncubaşıya ikişer kese ihsan-i hümayun gönderilip yaya çuhadarı Serez'li Ali Ağa ile dahi serasker vezir Hasan Paşaya istimaleti mutazammın hat-ti şerifle 1000 altın irsal buyruldu.

Ve mah-i mezburun 4 üncü (17 ağustos) perşembe gün:

Padişah-i kişverküşa hazretleri vezir-i âzam Rami Mehmet Paşayı serdar-i asakir-i islâm nasbetmeğin bilcümle vüzera ve âyan-i asakir-i islâm ile hanesinden binip mutad-i kadîm alay birle Bab-i Hümayuna gelip nüzul ve andan Ortakapı'ya geldiği mahalde kılıçla tirkeş çıkarıp yalnız içeriye davet buyruldu. Padişah-i cihanmuta hazretleri mukaddemce Arz Odası'na teşrif ve iskeml eüzerine kuut buyurmuşlar idi. Mehmet Paşa dahi küçük destar ve sof ferace ile gelip pây-i saadetmasira yüz sürüp ol meclis-i has-ül-hasta hazır bulunan Üsküdarî Mahmut Efendi ve Muradiye Mevlevihane şeyhi Enisî Efendi alelinfirad [teker teker] dua ve

senadan sonra vezir-i âzam kullarına kürklü ve sade iki sûb hila-i fâhire ilbas edip meyanına bir kabza murassa kılıç ve tirkeş kuşatıldıktan sonra yed-i hümayun-i padişahîden sancag-i şerif ve Miftah-ı Kâbe teslim olup gözleri yaşın dökerek Ortakapı'da atına süvar ve kelevvel şehr-i Edirne'den çıkıp yola revan ve azımet ve Burnu Pamuklu sahrasında vaz'olunan bargâh-i muallâlarına varıp nüzul eyledi.

Ol gün padişah-i cihanpenah hazretleri akabince binip vezir-i âzam bir tasl Saraçhane köşkünden ve bir fasıl dahi sürat-i istical birle Kabak yolunda ngidip Bocuk Tepe kasrında varıp seyr ü temaşa eylediler.

Vezir-i âzam otaklarında bir mikdar tevakkuf ve celse-i âsayişten sonra vüzera ve rüesa-yi asakir davet edip «İşte naçar şuraya gelmek iktiza eyledi, beher hal yarın öbür gün bu bağiler ile mukabele ve mukatele ve muharebe olunmak mukarrerdir. Göreyim sizleri, uğur-i padişahide baş ve can ile ne güzel çalışırsız. Gayret sizindir» diye ahd ü misakı tekıt edicek suretâ sadakat gösterdiler ve fikr-i vehamet-i encam ile vezir-i âzam kulları mahall-i mezburda bir gün mikdarı âram

Ve ertesi mah-i mezburun 7 nci şenbih (20 ağustos) gün:

Cümle ordu-yi hümayun-i zafermakrun ile rihlat ve taife-i bugat üzerine teveccüh ve azimet eyleyip Hafsa menziline nüzul ve vüsul ve kasaba verasında vâki sahray-yi dilküşada karar eylediler.

İptida-yi hudus-i fitneden Silivri menziline vüsul buldukları güne gelince alelûmum cumhur-i nâs merhum sultan Ahmet han-i sani (II.) hazretlerinin şehzadesi İbrahim han cenabını islâs sadadında iken Müftü Mehmet Efendi mağfiretlû Sultan Mehmet han gazi hazretlerinin imameti hizmetinde neşv ü nema bulmağin gayrete gelip: «Rahmetli efendimin âkıl ve kâmil, reşit, yiğit evlâdı durur iken sagirin hilâfeti caiz değildir» diye mahfice ulema efendiler ile

yekdil ve yekcihet olup ayak bastı. Fetva emini olan Gelibolulu Sümbülü Mehmet Efendi güçle menedebildi. Hattâ mezbur yedinde kitab-ı eşkâl bulundu: «Eğer bunun kavliyle amel edersenüz padişahınızın on kadar şartı vardır, birisi nakıs olur ise caiz olmaz. Bize lazım olan dediğimizi nasbedersiz.» deyip tepindi durdu.

Ulema efendilerin bazı akibet - endişi:«Bunda müşahede olunan rey-i savab molla efendimiz hazretlerine tebaiyyetle,» demekle sükût eyledi.

Ve andan bilcümle ulema ve sair eşraf-i ahali işbu cemiyet-i hayreden bilcümle teşk ü retk-i umur rey-i maksur olan yeniçeri ağası Çalık Ahmet Ağanın çadırına cemolup «Malûm ve mesmuunuzdur, bu denlü cemiyet ile üzerlerine azimet eylediğimizden Devlet-i Aliye daki haberdar olup beherhal bizler ile mukteza-yi vakt ü hale göre mukabele için sahra-yi Edirne dahi civegâh-ı sipah olmuştur. Ehl-i islâmdan bu iki fırka arasında ceng ü cidal ihtimalini def ü ref hususunda hâtır-i erbab-i akl ü şuura böyle bir mâna hutur eder ki hâlâ tertib-i növbet-i istihkak üzere şehzade sultan Ahmet Han-ı Sâlis (III.) Hazretleri taht-ı hilâfete vâris iken hakk-i sarihleri olan növbet-i saltanatı gayra takrip ve tahmil sezavar-ı insaf olmadığından maada şehzade İbrahim Han henüz nisaba ve şebaba baliğ değildir. Musammem olan vaz-i nahemvarımız şayet nizam-i tertib-i hilâfete halel vermekle kıyamete değin hedef-i seng-i taan ve mazhar-i sebb ü laan olayız.» diye karar verdikleri tedbir-i saveba ağa-yi müşarünileyh muhalefete kaadir olamayıp bunun üzerine fâtiha okundu.

Mah-i rebiülâhirin 4 üncü (17 ağustos) perşembe gün:

Rihlet olunup menzil-i Kanıklı ve Cuma gün Çorlu'ya varılıp şehrin öte kenarında vâki Kumluca nam derenin bir tarafına nüzul ve önlerine bir azîm hendek hafrolundu [kazıldı].

Ve ol gün Çorlu'da şehriyar-i said ve padişahımız Sultan Ahmet han-i reşit hazretlerinin nam-i nami-i meymenetmeasirlerine ipt.dar ve ruz-i cumada verd-i zeban-i hutebay-ı menabir [minberlerdeki hatiplerin ağızlarında tekrar] olundu.

İstanbul halkının gelip ordu-yı hümayun ile mülâki olması emir-i mukadder olmakla Vezir-i azam Hami Mehmet Paşa müftü Huseyın Efendi ile huzur-i hümayuna geld.ği gibi rüesa-yi asker ile münasıp görüldüğü üzere yeniçeri meterise gireceği mahalle varıp sayebanın kurup vüzera ile âyan ve akşama müterakkip olduar. Ve yeniçeri taifesi dahi meterisin almak maslahatına kıyam ve sair tavaif-i askeriye tertib-i silaha ihtimam göstermek üzere tenbig-i ferman-ı hümayun eyledi.

Ve cümlesi sem'an ve taan deyip zahiren mukateleye hazır ve amade olduklarını huzur-i humayunlarına arzeyled.kte padişah-ı cemcah hazretleri dahı akşam namazın kılıp seccade üzere karar ve etrafında gilman-i enderun kulları dahi Sancag-i şerif altında halkavari cemolup ve fetih-i şerif kıraat.nden sonra taht-i şerif üzere iclâs buyurup kahve içerken meğer padişah-ı islâm hazretlerine taraftarlık yüzünden atâya-yı bişümara nail olan tavaif-i askeriye, vaz-i nifakamiz üzere yani huruca cesaret eden erbab-ı şekavet ile aralarında kavl-i ittifak ve gelip yığılıştıklarında bir yere gelmek üzere beylerinde mahanice olan ahd ü misaki müş'ir yazdıkları kâğıdı tebdil-i câme bir adam ile hassaca yeniçeri nankörlerine göndermişler, Hafr-i meterise [meteris kazmakla] meşguller iken getirip teslim eylemişler. Anlar dahi zâbitleri havfından âşikâre okuyup yoldaşların agâh edememekle böyle bir tezvir kurmuşlar; yani ki meterisleri tamam olıcak: «Gelin yoldaşlar, akşama değin güreş tutup eğlenelim» deyip yeniçerilden ve cebeciden ve topçudan 200 mikdarı ayrılıp bir ok menzil kadar meterislerden ileri gidip görüşmiye başlamışlar, Bu aralıkta dahi sairi enselerinden bir yere gelip kâğıdı okuyup mazmununa vâkıf ve agâh olduktan sonra yine meterislerine girip cümlesini haberdar edip vakt-i mahude müterakkip olmuşlar.

Bu minval üzere tamam ol gün suret-i zahirede akşama

değin sadakat yüzünden meteris almak hizmetinde sây ü gûşiş ve ihtimam tam gösterip akşam oldukta vakit geldi yollu birbirlerine safir vurmakla [ıslıkla] cümleyi habir edip hazır ve müheyya olduktan sonra beyn-el-şaeyn [akşam ile yastı arası] bir fitilden bu kadar bin tüfenkendazı ateş verip kıyametler kopardılar. Yer yer meterisierden bayrakları kaldırıp ve topların alıp gülbank-i Muhammedi çekip merhale-i Baba-yi Atık'e doğru Istanbul askerine inzımama ikdam göstermeleri ile meyan-i meydan-i intikamda [intikam meydanı ortasında] vüzera-yi izam vesair rüesa-yi benmdan gayri nefer namına mukatele-i hasma yarar asker kalmadı ve anlar dahi ahval-i ruzgâr-i pürzor hıdı memul [umulanın tersi] zuhur edip cemiyet-i askerin an-i vahitte bu gûne perakende ve perişan ve emr-i mukavemet badelyevm haric-i daire-i imkân [imkân dışında] olduğun gördükte tahlis-i can-i aziz [aziz canlarını kurtarmak] için naçar semt-i girize şitaban[çaresiz kaçma yoluna koşar] oldular. Ve vezir-i âzam Rami Mehmet Paşa: «Bu derdin ilâci tedbiri bertaraf olduğu mukarrer olduğundan fimabaid kâhane-i devletten * * * mazmurun üzere selâmet-i nefsinden ziyade sevdası ziyan-i candan gayri nesneyi müfit olmayıp: «Şimden sonra tahlis-i nefisten özge büyük ticaret olmaz» diyerek hakikat-i halden Sultan Mustafa Han Hazretlerini agâh ettikten sonra semt-i selâmet addettiği bir gûşe-i uzleti penah eyledi.

Çün padişah-i tevekkülpenah hazretleri kahve içerken tüfenk sadasından bekelleyip arada varıp gelme söz çok. Az sonra Rami Mehmet Paşa canibinden gelen haber: «Kul taifesi vefadarlık etmeyip hayınlık edip yüz döndürdüler, gelen eşkıya askerine tebaiyet edip gittiler. Badelyevm meks ü âramdan fayda yok. Hemen şimdi Edirne'ye teşrif buyurun. Yarın bakalım ahval-i pürmelâl ne yüzden zuhur eder» haberin göndermekle padişah-i cemcah hazretleri dahi Hırka-i mübarekeyi arabasına yüklettirip ve Sancağ-i şerif hazele eline düşer havfıyle taşra vermeyip Hasodalı Boşnak Hasan Ağa nam bir gürbüz yiğide teslim ve has atlarından birin bindirip önünden münfek olmamak [ayrılmamak] üze-

re muhkem tembih ve tekit buyurduktan sonra iç halkın alıp akşam birinci saatte otaktan binip yedinci saatte Edirne sarayına dahil oldu.

Çadır mehterlerinin ekseri erazil-i eşkıya canibine ve sair Edirne taraflarına kararı firara tebdil etmeleri ile otag-i hümayun yerinde kalıp gelen eşkıya-yi bedfercam zapt ü rapt, pâre pâre edip üleşmiler.

Allhü ekber, ol gece olan musibet ve havf ü haşyet bir tarihte mesmu ve müşahede olunmamış idi.

Hâlâ padişah-i ru-yi zemin hazretleri gelen eşkıya kendiyi hal'edip küçük biraderi Şehzade Sultan Ahmet Han Hazretlerini iclâs etmiye ahd ü misak eyleyip fâtiha okudukları mukaddem karşı gönderdikleri casusları gelip ol gün Hafsa'da ikindi vakti haber vermeleri ile taht ve saltanattan meyus olmuş idi.

Ve Hırka-i şerif arabaya yüklenirken kendiler binek taşında bu kullarına hitabedip:

— Bolayk m hemen selâmet ile saraya varıp şu emaneti sahibine teslim edeydik, Allah mübarek eyliye padişahlığın, buyurduklarında fakir:

— Niçin böyle meyus olursuz. Fitneler olagelmiştir, eslâflarınız erazil ve eşkıya elinde ne zahmetler çekmiştir, dediğimde:

— Yok, yok. İşler bitti, sözler tükendi. Vüzeram ile kul ağaları gelen eşkıya-yi bedahlâklar ile yekdil ve yekcihettirler. Şerlerinden Cenab-i Bari Tealâ hazretlerine sığındım, cümlesini kahr ü helâk eyliye, buyurup binmişler idi.

Saray-i âmireye vardığı gibi valide sultan hazretleri feryad ü figan ederek karşılayıp anlar dahi yed bus edip [el öpüp]:

— Kul beni tahttan indirmişler, yerime kardeşim Sultan Ahmed'i padişah eylemişler. Allad mübarek eyliye. Evlâtlarım ve hassa cariyelerim kendiye Allah emaneti olsun, buyurup hanesine girdi, bir dahi taşra çıkmak müyesser olmadı.

Bu ahval-i pürmelâlin böyle olacağı tarafeynin ittifak

ve ittihadı ile vükelâ-y devletin malûmu idi. Derdmend biçare Sultan Mustafa Han Hazretlerinin Hafsa'ya götürülmesinin lüzumu yoğidi. Aşikâre ihaneten rüsvay-i âlem eylediler.

İnkisarı hedef-i icabet-i kabule karin olup kimi ipe çekildi ve kimi rahat yüzü görmeyip hıraş-i can ile can verip gitti.

Vezir-i âzam Ram. Mehmet Paşa ihtifa edip vezir-i sani Moralı Hasan Paşa kemakan [eski gibi] kaymakamlığında gogsun gerip hizmetlerinde oldu. Vezir-i salis Çorlulu Ali Paşa kendi hanesinde gaybubet eyledi. Vezir-i rabi Kıpt. Ali Paşa sakalın tıraş edip Samakov dağlarında pinhan oldu. Derdmend müftü-i namusat Yekçeşm Hüseyin Efend. mahsuo-ul-emsal olan üç saatlik fetvaya / nail olduğu böyle bir hengâme-i bidevama [süreksiz zamana] müsadif olmakla henuz menafi-i mansıptan [memuriugunun faydalarından] kâr ve erbab-i hacâtıan [iş sahiplerinden] hedaya-yı tahrire dursun bir kuru selâm almadan mazul olduktan gaibda ümid-i ipka [yerinde kalmak ümidi] ile ihtifa etmediği sebeb-i akva-yı nefy ü icâ [sürüldüğüne en kuvvetli sebep] oldu.

Ve ol gün bu kıyamet alâmetlerin gören amme-i erkân-i devlet ve ayan-i saltanattan bâzları Edirne'ye avdetlerinde kemakân hanelerinde karar edip Asitane-i saadetten gelen rüesa-yi leşker ile şir ü şeker gibi amuziş eyledikler [süt ile şeker gibi kaynaştılar].

Ve Edirne'de mevcut eshab-i menasıp ve erbab-i hacet ve metalip dahi görünen mühimmat ve tedarik-i harbiyeye göre: «Bu ik. asker galiba birbirleriyle ceng ü cidal ve peder püser [baba oğul] ile ve kardeş kardeşle harb ü kital etmek görünür» diye hayret ve nükut ve hali makulesi eşyayi zir-i zemine defnelmiye [yeraltına gömmiye] sây ü dikkat üzere iken bu iki kavim beyninde vahşet ve külfet mübeddel-i ittihat ü ülfet olduğun görüp herkes ahbab ve âşinalarını istikbale istical göstermiye başladılar.

Bu minval-i muharrer üzere arada olan tefrika ittihada

mübeddel olmakla cemiyetleri kemakân nizam bulan asker-i bipâyan;

Ertesi mah-i mezburun 9 uncu (22 ağustos) salı gün:

Hafsa menziline gelip orduyu zaptedip kondular. Vezir-i âzam namına olan eşkıya babası Şehsuvarzade Ahmet Paşa Edirne kaymakamı Moralı Hasan Paşa ile haberleşip şehzade Sultan Ahmet Han Hazretlerin taşra Hasodaya çıkarıp mukaddem iç hazinedar biat etmesini temenni eyledi.

Ve ertesi mah-i mezburun 10 uncu (23 ağustos) çarşamba gün:

Şevketlû mehabetlû padişah-i cedit Sultan Ahmet Han Hazretleri Efendimizin taşra teşrif buyurmaların içeri telhis etmeğin ol gün tulu-i şemsten [güneş doğmadan] iki buçuk saat mukaddemce Hasoda camiine küşade Harem-i şerif kapısından çıkıp stikbal eyledik, ve koltuğuna girip Hırka-i mübareke odasına getirip taht-i hümayuna iclâs buyurup şükraneten iki rekât salât-i nafile eda ve duadan sonra mukaddem silâhdar ağa ve andan fakir ve badehu Hasodalı biat eyledi.

Ve andan Hasoda köşküne teşrif buyurup kapı oğlanı ve içoğlanı dahi biat eyledikleri mahalde kaymakam Moralı Hasan Paşa dahi kasr-i mezbureye gelip yâye-i serir-i saadet mas're yüz sürüp tebrik ve tesliyet verip gittikten sonra Sultan Mustafa Han Hazretleri beş nefer şehzadeler ile hâlâ padişahımız hazretleri mukaddem kendileri ikamet buyurdukları hanede mahfuz olmak üzere henüz valide sultan hazretlerinin başağalığından iç hazinedar olan Kurd Mehmet Ağa ile hat-ti hümayun-i şevketmakrun gönderdi.

VI

FEYZULLAH EFENDİNİN SONU

Azledilen müftü şehirden hemen çıkarılıyor — Varnada — Trabzon'a geçmek için gemi bekleme — Edirne'den

yollanan yiyecek ile muhafızlar — İstanbul'dan gelen haber — Şehirli müftüyü yola çıkarmıyor — Edirne'de, telâş — Müftü Eğriboz'a gönderilmek isteniyor — Pravadi'de — İstanbul'dan adamlar geliyor — Eski Zagra, Çırpan — Nihayet Salihli — Padişah değişikliği haber — Muhafız bostancılar kaçıyor - Mustafa Paşa köprüsünda — Müftü handa sıkıştırılıyor — Müftünü nadamları soyuluyor — Yeniçeri ağası hapsinde — Malını söyletmek için yapılan üç günlük işkence — Edirne zindanında — Öldürüme fetvası — Hamal beygiri üzerinde Bitpazarı'na — Müftünün boynu vuruluyor — Ayaklarına ip takılarak yerde sürüklenen ölü — Gövdesi Tuncaya atılan müftünün başı sırık ucunda dolaştırılıyor — Sonunda baş da Tunca'ya atılıyor.

Müfti-i sabık Seyit Feyzullah Efendinin âkıbet-i kârı bu yüzden cilveger oldu [göründü] ki fetvadan azlolunduğu gece üzerlerine tâyin olunan on nefer mübaşir çavuş evlâtları ile maan [beraber] arabalara tahmil ve şehirden çıkarıp bağlar nihayetinde Sabuncu köyüne iletti.ler.

Ve ertesi gün kalkıp tayy-i menazil ederek memur olduğu Karadeniz kenarında Varna kalesine duhul ve nâzil oldular. Ol mahalde vezir-i âzam Rami Mehmet Paşadan dört araba memlû [dolu] mekûlât ve meşrubat [yiyecek ve içecek] ve Sultan Mustafa Handan teselli-i hâtır [gönül avunduracak] hatt-i hümayun-i iltifatmakrun ve hıfz ü hırasetleri [korunmaları] için sekiz nefer bostancı ustası ile kırk nefer pürsilâh atlı bostancı göndermiş, geldiler.

Karşı Trabzon'a geçmiye gemi tedarikinde iken İstanbul'dan erazil-i eşkıya taraından adamlar gelip: «Zinhar, sakınıp Feyzullah Efendiyi hapsedip karşı geçirmiyesiz, yoksa bilcümle kılıçtan geçirsiz» diye tembih haberlerin verdiler. Ve ahali-i vilâyet dahi pürsilâh cemolup sokak başlarına arabalar çekip beklediler.

Derdment dahi hafiyeten ahvalin yazıp vezir-i âzama bildirip medet rica etmeğin ol dahi telâşa düşüp erkân-i din ü devlete [din ve devlet ulularına] derkâr olan erbab-i fit-

ne ve fesadın ateş-i kînleri sükûn bulmadığından şayet bu melâîn [mel'unlar] devlet-i aliye hayınların müftü efendi ve gerek evlâtları ellerine girmedikçe ârâm ü sükûn bulmıyacakları aşikâre olmakla nâçar «Zarar-i ammeden zarar-i hâs yeydir» diye pençe-i intikamlarına teslim olmaları iktiza eyliye diye Eğriboz'a naklolunmak üzere padişah-i kişverküşa hazretlerinden istizan edip bir çavuş ile ferman göndermekle kalkıp geriye advet eylediler.

Pravadi'ye geldiklerinde asitane-i saadetten 300 nefer ile bir çorbacı geldi. Ahali-i vilâyet ve kadı-i memlekete hitaben Sultan Mustafa Han tuğrası ile muanven Sehraplı Ahmet Paşa'dan mektup getirdiler. «Müfti-i sabık Feyzullah Efendi her kangınızın taht-i kazanıza dahil olursa ahzedip bu canibe irsal eylemelerin tembih ve tekit» eylemişler.

Kadı dahi vilâyet âyanların cemedip mahzarlarında fermanı kıraat edicek çorbacıya: «Bunun üzerinde muhafız yoktur, bu kadar çavuş ve usta ve bostancı var. Ve alelhusus padişah hazretleri tarafından Eğriboz'a gitmek üzere yedlerinde [ellerinde] ünvan-i hatt-i hümayun-i şevketmakrun ile fermanları var. Biz alıkoyup İstanbul'a göndermiye kadar değiliz ve kasaba içinde ceng ü kıtal ettiğinize dahi kat'an rıza vermeziz. Varın taşrada ne haliniz var ise görün» demeleri ile el vuramadılar.

Ve menzil-i mezburdan kalkıp geceyi gündüze katıp Çenge bakanından ve Çalı köyünden geçip devr-i kasabat ve bülidan ederek İslimiye kasabasına nüzülünde bir gün mukaddem Eğriboz'a eriştirilmek üzere bir ferman dahi getirdiler.

Ve ondan dahi rihlet edip Eski Zağra ve Çırpan kasabaları ve Salihleri menziline nüzulünde ferman ile dergâh-i âli kapıcıbaşlarından Başa Hüseyin Ağa ve iki bostancı ustaları geldi. Cülûs-i hümayun olup Feyzullah Efendiyi ve oğulları ve etbaileri ile Edirne'ye götürülmesinin haberin verdiler.

Ol mahalde muhafazalarında olan bostancı taifesi firar

edip ertesi gün Mustafa Paşa Köprüsüne geldiler. Ve Edirne'den sahib-i kelam Karakaş Mustafa dedikleri mel'un-i bîdin ve Durcan Ahmet bir kaç serdengeçti ile gelip hanın kapısın bağladılar.

Ol manalde defterdar Bakkaloğlu Sarı Mehmet Efendi, başmunasebede ve munakalat katipleri ile gelip içeri daldı ve müft-i sabık Feyzullah Efendiye bîedebâne selâmı verip yanına vardılar.

Anlara Karakaş habis elinde tütün çubuğu, yanın yatmış, ayakların kaldırm., lisana alınması kusur nice hezevanlar söyledi: — Koca kızılbaş İstanbulunun yedi yaşından yukarısını kırmıya fetva vermiş idin. Şimdi niçesin? deyicek:

— Çünki siz küttap [kâtipler] ile geldik dersiz, ben de şer-i şerife raz yım, dedi.

Ve yine cümlesi bîedebane elin öpüp taşra çıktılar. Hanın kapısın alıp sağ tarafta Karakaş ve Durcan ve sol tarafta defterdar efendi iskemle koyup oturdular. Feyzullah Efendinin adamların bir bir çıkarıp üzerlerinde olan iyice esvapların aldılar. Oğulları ile kendüyü zıbınlarına varıncaya soyup cümle eşyaları ile zapteylediler. Ve dörder beşer sırım arabaları ile henüz Edirne'den gelen 300 mikdar yeniçeri hazinesine teslim edip dile gelmez şütum-i galize ederek padişah-i cedid [yeni padişah] hazretleri otağ-ı hümayuna çıkmazdan bir gün mukaddem orduya getirip Yeniçeri Ağası habs ne verilmiş idi.

Üç gün üç gece envai türlü işkence olup malın söyletemediler. Kendisi ne söyledi ise oğulları dahi onu ssöylediler.

Ondan dahi kaldırılıp Edirne zindanına götürdüler ve orduda olan emîrler varıp kendinin ve oğullarının başlarında olan yeşillerin aldıktan sonra dalkavuk kaldılar.

Çavuşbaşı ile Küçük Mirahor gönderilip evvelkinden on kat ziyade eziyet eylediler. Asla bir akçe nutuk etmemekle [söylememekle]: «Madam bu kızılbaş hayattadır ve oğulları dahi havrflarından [korkularından] söylemiyeceklerin» rikâb-i hümayuna arz etmeleri ile şeyhislâm efendi katline

fetvay-i şerif verip ordu-yi hümayunda mevcut cümle ulema ile imza edip rikab-ı hümayuna arz ve istizan etmeleri ile mucebince hatt-i şerif sâdir olduktan sonra.....

Mah-i mezburun 21 inci (2 eylûl 1703) pazar gün:

Ulemadan ve ocaklıdan ve zorbabaşılardan ve emîrlerden olancası binip bîhesap erazil ve eşkıya önlerine düşüp zındana vardılar. Ve çıkarıp bir hamal beygirine bindirdiler. Ve «Din ü devlete hıyanet eden müftünün hali budur» diyerek Bitpazarı'na götürüp beygirden aşağı kakıverdiler ve çökertip boynun vurdular. Ve ayaklarına birer ip bağlayıp ve başını sakalından ayağına mülâsık ipe asıp cebren ve ekahren 300 mikdarı kefere iplerin ucundan yapışıp papasları önlerince kandilitsaların **[küçük kandillerini]** yakıp yâni ki buhur namın rayiha-i kerihe ve günlük kokuları ile tephir ederek tahkiren lâşesin bir buçuk mahalden sürüp yeniçeri ordusuna getirdiler.

Cümlenin manzuru olduktan sonra nehr-i Tunca'ya bıraktılar. Ve başını yine sakalından bir ağaca aviht edip baştan başa ordu - yi hümayunu gezdirip nehr-i mezbura ilka eylediler.

Bu tafsilden murat ibret alınacak şey idi, Kerbelâ günlerinden bu da bir gün idi.

BİR ZORBANIN SONU

[Yeni padişah Edirne'den İstanbul'a gelince yeni işin yeni zorbaları belirmişti. Bunlardan biri Çalık Ahmet Paşa idi. Silâhdar Mehmet Ağa çok yakından gömrüş olduğu bunun ortadan kaldırılma şini de oldukça ayrıntılı olarak anlatmıştır.]

Yeniçeri ağasının ziyafeti — Ağanın sadrâzamlık hırsı — «Mührü bana alıver» — «Böyle bir işte bulunmak bana kabahattir, işte padişah, var kendinden iste!» — Çalık Ahmet Paşa işi azdırıyor — Ortadan kaldırılma çareleri aranıyor — Vezir-i âzama: «Mühürden mi geçersin, Çalık Ahmet'ten mi?» sorusu — Düzenlenen plân — Sarayda bir görüşme toplantısı — İstenen çekdiri — Çarçabuk bulunan kürk — Revan köşkünde — Vezirler ayağa kalkıyor — Kıbrıs eyaletine gönderilen kürk — Çalık Ahmet kürkü sırtından atıyor — Hazır bulunan bostancıbaşı Ahmet Paşanın koluna giriyor — Balıkhaneye gidiş — Rodos'a sürgün ve kalebentlik fermanı — Arkadan yollanan ölüm fermanı — «Ne akçem var, ne olsa veririm».

Mah-i mezburun 23 üncü (4 Kasım, 1703) cuma günü:

Padişah-i cedit [yeni padişah] hazretlerin cuma namazından sonra yeniçeri ağası vezir Çalık Ahmet Paşa Ağa kapısına davet ve Süleymaniye'den doğru teşrif ve azîm ziyafet eyleyip rikâb-i hümayunlarına bir inci tesbih ve bir elmas yüzük ve bir mücevher hançer ve bir altın saat ve 2000 sikke-i hasene ve üç bohça diba ve eğerlenmiş iki at peşkeş verip kendi dahi huzur-i hümayun-i husrevanede seraserli kürk giydi.

Lâkın bu iltifattan sonra firavuniyete başlayıp: «Bu devlet-i Osmaniye bana münhasırdır ancak» deyip sadaret sevdasına düştü. Cuma günleri camilerde padişah hazretlerinin koltuğuna girdikçe mühür talebinde oldu.

Hattâ bir gün beni camide tuttu: «Elbette mühr-i hümayunu bana alıver» ve ben dahi: «Bir orta kuşaklı oğlanım, bu asıl [çeşit] iş içinde bulunmak bana küllî kabahattir, lûtf ü inayet eyleyip böyle teklif bir dahi bana eyleme. İşte padişah hazretleri, var kendüden iste» dedim.

— Va'de-i hümayunları oldu, dedi.

— Allah mübarek eyliye. Mülûkte kizb [yalan] olmaz, dedim.

Ve elinden güç belâ ile kurtulup huzur-i hümayuna vardım: — Şu herif ile ne belâya uğradım, mühür deresi olmuş, dedim.

— Ya beni ne asıl tâciz etti bileydin. Hele vaad ile bağımdan savdım, buyurdular.

Asıl zorba başı bu olup hall ü akit elinde. Hayırhah-i devlet olanlar hayrette. Vüzera ise yanında hiçten hiç olup zillette. Ve eşkiya-yi saire hod kendüye merbut olmakla kimse nutka kaadir değil. Men ü def'ine çare yok. Tedarik ile vücudü kalkmadıkça Devlet-i Âliyenin rahatı mümkün değil idiği nümayan. Ve her haline müsaade ve iğmaz-ı ayn olunduğundan [göz yumulduğundan] dilediği gibi esti, yağdı ve savurdu, kabzeden çıktı. Ve: «Ne acep mühr-i şerif eğlendi?» diye müptelâ olduğu sa'ası galebe eyledi ve: «Bunları kırıp tecdit eylemedikçe belimden çıkarmıyayım» diye ahd ü misak ve ulûfe divanında yeniçerileri tahrik edip çorbayı kaptırmamak ve tâ mühr-i şerif kendüye gelmedikçe def-i cemiyet etmemek fikr-i fâsidinde olduğu sem-i hümayun-i padişahiya [padişahı nkulağına] ilka olunmağın hafiyeten [gizlice] vüzeraya: «Bunun def ü ref'ine bieyy-i veçh-i kâne çare görmek gereksiz» diye tembih buyruldu.

Alelhusus vezir-i âzam namına olan kakavan ise zorbalık ile sadra nail olup Yeniçeri Ağasına dayanmakla kendi-

n.n ruhu mesabesinde idi, gittiği hînde [zamanda] kendi dahı ol yola rahî olacağın bilirdi. Lâkın mühür leziz.

Vezir-i sani damat Moralı Hasan Paşa kendüye varıp:

— Mühürden mı geçersin, yoksa bundan mı geçersin? İşte mühru alıyor, ne sen kalırsın ne ben, dedi.

Ol dahı: — Bu her.i evladım değil, ancak şerrinden emin değilim. Bir gün evvel yok olduğun ve sadarette müsterih olduğum, istérim, dedi.

Vezir-i salis Fırarî Hasan Paşaya kara seferi ve donanma-y. hümayun tertibi düzdürüldü.

«Şevketlü mahabetlü padişahımızın bizzat Mosku üzerine sefer-i rehberi vardır» diye vezir-i âzam kullarının sarayına cümle âyan kulları ile davet ve ol mahalde gelen hatt-ı şerif mahzarlarında feht ü kıraat olunup anda ağzına sadaret balı çalındı. Ol lezzet ve meşveret bahanesiyle içeri götürülüp teşarkı görülmek savap görüldü.

Ve şehr-i recebin gürresi şenbe (10 aralık 1703, cumartesi) gün:

Vezir-i âzam sarayına cemolup hatt-i şerif kıraat olunup «Seman ve taatan» dediler. Ol vakitte Damat Hasan Paşa fırsat demidir deyip vezir-i âzam ile Fırarî Hasan Paşaya göz edip taşra çıktılar.

Kendi yeniçeri ağası ile bir yere gelip: — Dünkü gün Şevketlü Mehabetlü Efendimiz Hazretleri bizim sultana teşrif buyurduklarında mührü size vereceğin lisanen söyledi ve: «Hemen şimdi getirip verseniz olmaz mı?» dedim. «Olur, ancak halk-i âlem ayakta. Belki mazulün başına cemolup yeniden bir fadahat-i külliye cesaret edeler. Meşveret günü ondan alır buna veririm» buyurdu. Allahü tealâ mübarek eyliye. Bizi yabana atma» dedi.

— Allahü tealâ hazretleri hıfz ü âmanında eyliye. Benim başım üzerinde yerin var. Sen dahi bana ianet ve istianet etmekle ben de sadaret edebilirim, deyip birbirlerin inandırdılar.

Ve ol mahalde içerden davet olundular. Ve sofa köşkünde vaki Sünnet odasında pâye-i serir-i âlâ-yi saadetmasire yüz sürüp Mosko keteresının yaptığı Taygan ve Kamanka ve Samarcık kalelerinin ve sulhten evvel tertip eylediği donanmasının üzerine varılıp biavnillâh-i tealâ feth ü tahribi için bizzat şevketlü mehabetlü efendimiz hazretleri karadan meşak-i seferi [sefer yorgunluğunu] ihtiyar buyururlarsa yolları budur: Tuna, Torla ve Aksu, Özü suyu geçilmeli. Buna göre asker-i islâm ve mühimmat ve cephane ve zahire görülmeli. İki tarafa donanma ihzar olunup biri Özu suyuyla Kamanka ve Samarcık altına değin varıp iki tarafın mi'berlerin muhafaza etmeli ve biri dahi Taygan ve Azak kalelerinin üzerine varılıp muhasara ol canipten dahi düşman-i bedgirdara dağdağa-i küllî vermeli. Ve eğer vezir-i âzam gitmeli olur ise yine bu takım üzere hareket olunacağın vezir-i salis Fırarî Hasan Paşa mahut defteri bir bir okuduktan sonra padişah-i âlivekar hazretleri yeniçeri ağasına:

— Siz ne dersiz? buyurdular.

— Ferman sizden, kulluk bizden, deyip fâtiha okunup taşra çıkıldı.

Ve andan Revan köşküne varıldı. Bir miktar teneffüs esnasında kaptan paşaya: «alettacil [çarçabuk] Ahırkapı'ya bir çektiri gönderilmesi» için hatt-i hümayun-i şevketmakrun sâdir olup bu fakire verdiler.

Ben de Hacı Veli haseki ile kaptan paşaya gönderdim. «Bir saat evvel cevabın irsal eylesin» diye tembih eyledim.

Ve çektiri Galata burnundan göründüğü gibi huzur-i hümayun-i husrevaneye vardım: «Çektiri Sarayı dolaştı» dedim. «Vezir-i âzamı çağır» buyurdu. Varıp getirdim.

Vezir-i âzam: — Taşradan getirtmek olmaz, kimse görmesin, saraydan bir seraserli kürk peyda edebilir misin?» dedi.

Merhum kapıcıbaşı Dazlak İsmail Ağanın hazineye alınmış divan kürkünü getirtip kürküm altına saklayıp içeri girip gösterdim.

«Yanımca gel!» dedi. Revan köşküne vardık. Vüzera kıyam eyledikleri mahalde Yeniçeri Ağasına dönüp:

— Padişahımız hazretleri size Kıbrıs eyaletin ihsan-i hümayun buyurdu, der iken ben de kürkü arkasına giydirdim.

— İyiliğe kemlik bundan iyi olmaz, dedi ve silkip arkasından attı. Ve kapıdan taşra yürüdü.

Mukaddem [evelden] fakire tembih ve tekit buyrulmuş ve ben de Bostancıbaşıyı agâh etmiş idim, koltuğuna girip sofadan aşağı indirirken: — Ağa oğlum, hünkârımız hazretlerinden istizan eylen, evime varayım, tedarikim görüp yanıma bir miktar akçe alayım, dedi.

— Şevketlû mehabetlû efendimizin emr-i hümayunları buradan doğru Balıkhaneye inersiz, çektiri hazırlanmıştır, binip mansıbınıza gidersiz, dedim.

Ve Bostancıbaşıya teslim eyledim.

Piyadece Balıkhaneye götürüp ondan sandal ile çektiriye isal ve yanına birkaç haseki nigehban koduğun gelip haber verdi. Ol saat Rodos ceziresine götürülüp kalebent olmak üzere hatt-i hümayun sâdir olmağa Hassa salahorlarından Abaza Osman Ağa mübaşir tâyin olunup yedine verilen ferman-i hümayun ile maan [beraber] çektiriye girip revan oldular.

Ve akabince [hemen ardından] katline sâdir olan hatt-i şerif ile kapıcıbaşı Küçük Hasan Ağa dahi irsal ve Boğazhisar'ında yetişip çktiriye girdi.

Rodos'a vardıkta haps olunduğu hanede:

— Evelemirde şevketlû mehabetlû padişahımız hazretleri sizden bin kese akçe talep buyurdular, dedi.

— Ne akçem var ve ne olsa veririm, işte yekûn cevap, deyicek üşüntü ile yatırıp boğdurdu ve başını kesip rikâb-i hümayuna getirdi.

Ve bu gaile-i hâile böylece encam bulmuş idi.

SİLÂHDAR AHMET AĞANIN TEKAÜTLÜĞÜ

[Yeni memurluklar için genel tâyinler armazan bayramında yapılmak bir gelenekti. Sırası gelen ve zamanını doldurmuş bulunanlar geniş ölçüde her yıl bu suretle değiştirilir ve ilerlemeler yapılırdı. Silâhdar Mehmet Ağa da Ahmet III. sarayında da altı ay kadar hizmetten sonra sırası gelmekle vezir olmağa hak kaznmıştı. Bu iş için olan biteni ve fikrini kısaca şu yolda anlatmaktadır.]

Mah-i mezburun (şevval, 1115) 8 inci perşembe günü ki şubatın 3 üdür (13 şubat 1704),

İşbu muharrir-i vekayi hakir yolumuz ile vezaret ve eyaletler teklif ve muhayyer kılınmağın züğürtlükten ve zamanenin germ ü serdinden ve eyaletlerin harabat ve hukuk-i ibadullah havfından iba ve içtinap edip tekaüt ihtiyar etmeğin yevmî 300 akçe hasoda tekaütlüğü ve bir miktar tâyinat ihsan buyruldu.

Ve 12 inci düşenbe (18 şubat 1704, pazartesi) gün:

Beynessalateynde sünnet-i seniye-i lihyemizi icra eyledik [sakal koyverdim].

Ve 15 inci (21 şubat 1704) perşembe gün:

Yedimizde olan mücevheratı halefimize teslim eyledikten sonra pâye-i serir-i âlâ-yi saadetmasire yüz sürüp:

— Hazret-i Allahü celle şanehü hazretleri şevketlû mehabetlû efendimizin mübarek vücud-i hümayunların hatasız eyliye, amin. Bu kulları menkûp kalmış bir edna çakerin idim, bu rütbe ile mesrur ve bu nanpâre [ekmek parası] ile

memnun eyledim, Cenab-i Bari Taâlâ şevketli efendimi iki cihanda mesrur ve handan eyliye, dedim.

— Ben de senden ve hizmetinden hoşnut idim, Allahü tealâ hazretleri senden hoşnut ve razı ola, ekmeğin hayrını göresin, buyurup yeşil çuhaya kaplı bir alâ erkan samur-i faizüssürur kürk ilbas ve iki çıraklık ve dokuz kese nakit acemlilik ihsan ile mümtazül'akran buyurdu.

Ve mübarek ayağın öpüp dua ederek taşra çıktım.

Hırka-i şerif kurbunda dört rekât namaz kılıp duadan sonra alay birle vezir-i âzam haneisne varıp mihman olduk. Andan Demirkapı kurbunda Elvan Çelebi zade mahallesinde cidar-i hısar [kale duvarı] üzere deryaya nâzır [denize bakar] bir hane iştira edip temekkün olduk.

SİLÂHDAR MEHMET AĞA

Zamanında «Fındıklı» diye anılan Hocazade Mehmet, 1658 yılı aralık ayının 8 inci günü (12 rebiülevvel 1069) İstanbulda, bugün bir mahalle haline girmiş olan, Galata kadılığına bağlı Fındıklı kasabasında doğdu. On beş yaşında iken başmusahip Şahin Ahmet Ağanın korumasiyle saraya girdi (9 şubat 1674-3) zilkade 1084). Bu saraya giriş savaş üstü idi, padişah Avcı Mehmet, Lehistan üzerine yürüyen ordu ile birlikte idi ve kışı geçirmek üzere Hacıoğlu Pazarcığı'nda yerleşmişti. İlk saray terbiyesi devresini geçirdikten sonra Hasbahçe bostancıları arasına girdi. Şahin Mehmet Ağa kendisini koruyordu, yine onun yardımiyle 10 aralık 1678 (25 şevval 1089) da Zülüflü Baltacılar sırasına, bir kaç ay sonra da (25 nisan 1679-13 Rebiülevvel 1090) Seferli odası neferleri arasına katıldı. Artık sarayın asıl ocağına girmiş oldu. Buranın hizmetlerinde ilerledi, Avcı Mehmet tahttan indirilip yerine Süleyman II padişah edildiği sırada Seferli ocağının Kapıağası hizmetinde anahtar şakirdi bulunuyordu. Dört ay sonra (Cemaziyelevvel iptidası-4 mart 1688) Hasoda'dn Hasan Ağa yeniçeri ağası olması üzerine açılan yere geçti. Süleyman II. sarayı Avcı Mehmet'inkinden çok durgun olduğu için Mehmet Ağa gördüklerini yazmıya bu tarihte merak saldırmıştır. İşi bakımından padişahın yakınlarında bulunuyordu, bu yakınlığı Süleyman II. yerine padişah yapılan Ahmet II. (1691) zamanında da koruyabildi.

Bu yıllar içinde—plânını tasarlayıp yazmakta olduğu tarihini tamamladı. Yeni padişah olan Mustafa II. (1695) Mehmet Ağayı âdeta kendine resmî tarihçi yaptı; yanından ayırmadı. Mehmet Ağa dışarı hizmetlerine tamah etmedi, saray içinde kendini zararsız biri olarak tanıttığı için de kimse tarafından çelinmedi. Böylece Mustafa II. nin tahttan indirilip yerine Ahmet III. in çıkarıldığı zaman (1703) Hasoda'nın ileri gelen ağalarından idi, hattâ biraz sonra silâhdar olarak bunların en büyük derecesine erdi. Fakat yeni padişahın sarayında ilerleme bekliyen kimseler bulunduğu için kendisine vezirlikle eyalet teklif olundu. Bu iş, onun hakkiydi, 35—40 yıl hizmette bulunduktan sonra böyle bir tâyin bir gelenekti, fakat «züğürtlükten, zamanın germ ü serdinden, eyaetlerin darabat ve halk hakları korkusundan» bu vazifeyi kabul etmedi, tekaüt olmayı istedi.

Bu okuduğunuz kitap Mehmet Ağanın eserinin bu kısımlarından bâzı parçalar seçilerek vücuda getirilmiştir. Parçaların öğretici, hoş vakit getirtici olmaları gözönünde tutulmuştur. Tarihe merak edecekler için bu yoldaki yazılrın hazırlayıcı önemi vardır.

Mehmet Ağanın yazış ve anlatışına gelince, o da Evliya Çelebi gibi, konuşma diliyle yazmıştır. Sanat göstermek ve bilgiçlik taslamak gibi heveslere az kapılmış, bunları kitabının son kısımlarında yapmıya kalkışmıştır (Edirne vakasını anlatırken bâzı yerlerde olduğu gibi). Eski yazmalar arasında doğrudan doğruya yazarın elyazısıyle olan nüshalar yok denecek haldedir. Onlardan kopya edilmişler ise kopyacıların (hattatların) yazdıkları zamana ve kendi anlayışlarına göre yaptıkları düzeltmeler, değişiklikler ile sakatlanmıştır. Bu kitapta, basılmamış kısımdan alınan parçalar Mağnisa Kitaplığındaki bir nüshadan alındı.

Bu nüsha, bir Enderunlu tarafından onsekizinci yüz yıl sonlarına doğru yazılmıştır, bu yüzden basılmış olan kıtabın esasını teşkil eden nüshalardan bâzı anlatım farkları göstermektedir. Fakat biz bilimsel bir baskı yapmadığımız için bu noktalar üzerinde durmadık ve merakla okunabilecek bir tarih okuma kitabı düşündük. Bu kitapta da, Evliya Çelebi de olduğu gibi, olaylar hakkında bir fikir verecek şekilde önceleri için gerekli bilgiler işaret edilerek birbirleriyle bağlanmıştır, bâzı sözlerin ibare arasındaki anlamı [ ] içinde *siyah yazı ile yazılmak* suretiyle açıklanmıştır. Bu yolun okuyucu için yararlı olduğunu, öteki kitabı okuyan bâzı okuyucuların söylemelerinden anladık. Bu kitaba, fazla olarak, bir tarih yazısını anlamak için ayrıca bilinmesi gereken bâzı terimler küçük bir sözlük halinde eklenmiştir. Buradaki sözler bu kitabın içindeki anlamıyle anlatılmış, (eğer varsa) başka anlamlarına geçilmemiştir. Bâzılarının daha iyi olarak cümle içindeki kuruluşu da görülmek üzere yanlarına sahife numarası konmuştur.

Silâhdar Mehmet Ağa tekaüt olduktan sonra tarihine devam etti, bir taraftan da sarayla bağını kesmedi, Ahmet III. onu. annesinin evlâtlıklarından Eğlence Emine Hanımla evlendirdi (22 aralık 1704-20 şaban 1116). Mehmet Ağa eşini pek çabuk kaybetti, bunun kendinde büyük bir acı uyandırdığını tarihine kaydettiği olaylar arasında:

«Cemzaiyellevvel (1117) 21 inci perşembe günü ki ağustosun 30 udur (10 eylûl 1705): Sabah namazı vaktinde zevcim Emine Hanım çiçekten dâr-i bekaya rihlet eyleyip ba-emr-i hümayun Valide Camii (Yenicami) türbei bahçesinde defnolundu.» diye kaydından anlıyoruz.

Mehmet Ağa bundan sonra yirmi yıl kadar daha yaşadı, altmış beşini geçmiş olduğu halde 1723—24 (1136) da öldü.

Mehmet Ağa, Hasoda'ya geçince kendinde ötedenberi var olan tarih okumak merakının tarih yazmıya sürüklediğini söyler. Okudukları arasında Kâtip Çelebi'yi seçmiş, onun *Fezlike* adındaki tarihini zamanına kadar yürütmek istemiştir. Böylece *Zeyl-i Fezlike* adını verdiği tarihi 1654 kasımından (1065 muharrem) başlar, Mustafa II. nın padişah olduğu (1695) zamana kadar sürer. Bundan onra Mustafa II. Mehmet Ağaya tarih yazmıya devam etmesini, hattâ adının *Nusretname* koymasını söyler, Mehmet Ağa da 1695 yılından 1720 (1133) tarihine kadar olayları bu kitabında kaydeder. Bu kitaplardan birincisi Türk Tarih Encümeni Külliyatının 10 ve 14 üncü sayıları olmak üzere iki cilt halinde *Silâhdar Tarihi* adıyle 1928 de basılmıştır, ikincisi basılmamıştır.

Zeyl-i Fezlike olsun, *Nusrtname* olsun her ikisi de ayrı ikişer parçadan meydana getirilmiş gibidirler. *Zeyl-i Fezlike*'nin 1654 (1065) ten 1682 (1093) sonuna kadar 29 yıllık olayları 763 sahifede anlatıldığı halde, 1683 (1094) ten 1695 (1106) yılına kadar 13 yıllık olaylar 805 sahifede anlatılmıştır. Bunun sebebi, Mehmet Ağanın ilk kısmı okuduğu kitaplardan özetliyerek yazmış olması, ikinci bölümde ise gördüklerini ve duyduklarını kaydetmiş olmasıdır.

Basılmamış olan *Nusretname* de aynı şekildedir, 1695 (1106) dan 1703 (1115) yılına kadar kaydedilen olaylar, bu son tarihten kitabın sonunu teşkil eden 1720 (1133) yılına kadar ki olayların üçte ikisi büyüklüğündedir. Çünkü Mehmet Ağa, saraydan ayrılıncıya kadar gördüklerini, duyduklarını keydetmiş, ayrıldıktan sonra ise yalnız olayları kaydetmekle yetinmiştir.

Dha çok *Silâhdar Tarihi* diye nılan kitabın 1654—1720 yıllarını kavrayan sahifeleri arasında 1683—1703 olayları en canlı kısımlardır. Bu kısımlar yazarın, gördükleri ve duyduklarıdır. Yaşanılan zaman izlerinin kaydıyle meydana getirildiği için önemli bir tarih bölgesidir. Bu bakımdan öteki tarih kitaplarından ve yazarlarından ayrılır; çünkü onların çoğu kendilerinden evvelki zamanın olaylarını toplayıp onların neden ve niçinlerini araştırmışlar, bâzı sonuçlara varmışlardır. Mehmet Ağa ise, uzun süren büyük bir boğuşmanın içinde yaşamış, olayları sonuçlarını düşünmiye kalkışmadan elinden geldiği kadar ayrıntılarıyle kaydetmiştir.

SÖZLÜK

A

abayi, abadan yapılma değerli at örtüsü. (20, 29, 188)

acemî, bir işe ilk başlıyanın bir ocağa ilk girenin hali, sıfatı. *Acemiyan* diye çoğul da yapılır, bâzı da *çakir* kullanılır.

Adlî köşkü, padişahın, Divan toplantılarını dinlediği yer, ki vezir-i âzamın oturduğu yerin üstüne raslardı. Topkapı sarayında olduğu gibi Edirne sarayında bu adda bir köşk vardı (8). Padişah yolculukta iken kurulan sadırlardan birine de bu ad verilirdi (11, 12).

ağa, Vezirlere *paşa*, ulemaya, kâtiplere *efendi*, vezir oğullarına, bâzı sancak beyine ve çocuklarına, yerli hıristiyanlardan devlet işinde bulunanlardan bâzılarına *bey* denildiği devirlerde *ağa* sözünün çok geniş bir kullanma alanı vardı. En küçük hizmet insanından, hemen vezir olacak kimselere kadar *ağa* denilirdi. Bir topluluk veya özel bir yerin başı demektir. Metinlerde *hangi ağa*dan basdedildiğini takip etmek gereklidir. Çünkü çok kere bir defa yeri söylendikten sonra öte taraflarda *ağa* olarak geçer.

ağa bayrağı, yeniçeri ağasının bayrağı (166).

Ağa kapısı, yeniçeri ağasının resmî dairesi. İstanbul'da Süleymaniye camii dolaylarında, en sonra İstanbul Kız Lisesi iken yanan daire (129, 130, 132, 165, 173).

ağavat, ağayan, biri arap kuralına, öteki fars kuralına göre yapılmış, ağa kelimesinin çoğulu olup "ağalâr" demektir (165, 175).

ahçı, aşçı, saray ahçıları (133, 164).

ak ağalar, beyaz renkte hadım (harem) ağalarıdır. "Babüssaade takımı" denilen bir ocak teşkil etmekteydiler. Başları "Kapı'ağası" veya "Babüssaade ağası" idi (21).

ak sade, kürksüz, beyaz renkte kaftan (6).

akçe, gümüş ufak para. Bir kese akçe 500 kuruş. Para değeri her devirde değişik olduğu için belli bir fikir e- (100 dirhem) gümüşten, zamanına göre 300, 400, 500 ve en sonra 800 akçe kesilmiştir. Yüzbin akçe birimi için de *yük* kullanıldı (161, 162). dinmek zordur. Çünkü 312 gram

alay, bir tören için yapılan topluluk. Eski hayatın sefer gidiş ve dönüşlerinde uğurlama, karşılama alayları, padişahın resmî çıkışlarında yapılan tören. Bütün bunların resmî bir takım kayıtları vardı (11, 14).

alay bağlamak, topluluğun yürüyüşe veya askerin savaşa hazır olmak için düzene girmesi. Saflar kurmak (8, 49).

alay beyi, serhat askerleri timarlı sipahilerden bir kısmının konutanı (31).

alay çavuşu, Padişahın bir tarafa gidişinde önü sıra gidip yol açan Divan çavuşu, orduda emirleri kıtalara yüksek sesle bildiren çavuş.

alay göstermek, asker ve daire sahibi bir büyüğün kapısı halkıyle geçit resmi yapması. Bu aynı zamanda bir teftiş ve muayene idi (23).

Alay köşkü, padişahın alayları seyredebilmesi için yapılmış köşk. İstanbul, Topkapı sarayındaki vilâyet konağının Soğuk Çeşme kapısı karşısına gelen duvar üstündeki köşktür (65, 70). Aynı isimde Edirne sarayında da bir köşk vardı (6. 57, 144, 151, 188).

alem, bayrak mânasına olup, tuğ yerine de kullanıldığı olurdu (19).

altı bölük, kapı kulu askerinin *sipahi, silâhdar, sağ ulûfeci, sol ulûfeci, sağ gureba, sol gureba* bölükleri (20).

am(m)ame, (düzgünü: imame): Sarık. Ulemanın başlarına sardıkları tülbent. Yusuf peygamberin amamesi (152).

âmire, "bayındır, padişahlara lâyık" anlamına gelip saray ve sarakla ilgili kurullar hakkında övücü, açıklayıcı olarak kullanılmıştır, sarayi âmire (164, 215).

Anadolu Beylerbeyi, Anadolu eyaleni valisidir, paşa sancağı Kütahya olmak üzere, Saruhan (Manisa), Aydın, Hüdavendigâr (Bursa), Kastamonu, Menteşe, Bolu, Ankara, Karahisar, Tekeeli (Analtya), Kângırı (Çankırı) Hamideli, (İsparta) Sultanönü, Karesi (Balıkesir) sancaklarının baş beyi (23, 31).

Anadolu kazaskeri, Anadolu'da bulunan kadıların başı, onların işleriyle uğraşır, kadrolarına bakardı. Aynı zamanda bir pâye ismiydi. bu yere geçmiş olan ayrılmış olsa bile daha yükseğine tâyin olununcaya kadar bu adı taşırdı, (54, 79, 131, 153).

araba, binek arabaları *koçi* ve *hintudur*. Bütün gücü kuvveti yerinde herkesin ata bindikleri sırada ancak kadınlar, hastalar, mahpus durumda olan şehzadeler ve tahtan indirildiş padişahlar arabaya binerlerdi (67, 150, 187).

arpalık, ulemaya kadılıklardan bağlanmış olan maaş. İşten çekilerek tekaüt olanlara "berveçh-i arpalık" (58), işte onlara ek olarak verildiği zaman "berveçh-i zamime" denirdi (70,131).

arz, "Küçükten büyüğe" olan bütün bildirmeler, öne koyma, sunma Padişaha, başta vezir-i âzam olmak üzere, kanunca belirtilmiş kimseler tarafından doğrudan bildirmeler olurdu. Böyle kimselere *sahib-i arz* denirdi. *Arz yazmak*, büyüğe, padişaha hali bildirme (175), arz etmek (63, 66, 70).

arz ağaları, padişaha sunulmak üzere vezir-i âzamlar tarafından yapılan rzları padişaha götüren kimse (209).

Arz odası, Divan'lardan sonra veya her hangi bir konuşma için, elçilerin kabulü için İstanbul Topkapı sarayında (80), ve Edirne sarayında (8, 152, 210) birer daire vardı.

arz-i hal etmek, "durumu bildirme" anlamında olup *arzuhal* kılığına girmiştir (161).

arz-i mahzar, bir topluluk, kalabalık tarafından yüksek makama (en çok padişaha) kazılan ve bir çok kimsenin imzalandığı genel dilekçe (74).

arza girmek, vezir-i âzamların Divan'dan sonra konuşma sonuçlarını padişaha bildirmek için yanına varması (61, 137).

asaf, *asafi*, Süleyman peygamberin akıllı vezirinin adı olup bütün vezirlere sıfat olarak kalmış ve böylece kullanılmak bir gelenek olmuştur (186).

asesbaşı, yeniçeri ocağının 28 inci bölük çorbacısı olup şehrin emniyet işleriyle de uğraşırdı. Geceleri şehir içinde dolaşır, suçluları yakalar, gereken yerlere teslim eder. Asılacak suçluların asıma işlerine bakar, disiplini korurdu (20).

Asitane-i saadet, "Asitane' eşik demektir. Padişahın bulunduğu yer anlamına kullanılmak gelenek olmuş, böylelikle İstanbul'u anlatır hale gelmiştir (164, 177, 184 - 186). Padişahın bulunduğu yerlere, padişah dolayısiyle de *asitane-i saadet* denmiştir. Böylelikle biri özel isim, öteki cins isim halini almıştır (59 154).

Aslanhane, Topkapı sarayında Hırka-i Saadet dairesine geçilen bölümde bir karanlıkça koridorun adı (81).

Aşağı bölükler, Altı bölüğün sağ ve sol gureba bölükleri (4, 14, 181).

At meydanı, İstanbul'da Sultan Ahmet camiinin yanında dikili taşlar bulunan meydan.

Atıcılar tekkesi, İstanbul - Haliçinde, Kasımpaşa sırtlarındaki Okmeydanında bulunan, okçuların oturduğu yapı (74).

ayak divanı, acele görüşülecek şeyler için ve herkesin söz söyliyebileceği yolda geniş ölçüde divan (80).

âyan, bir yerin, bir işin belli başlı, ileri gelen kimseleri. *Âyan-i asker* (6, 134), *âyan-i avam* (164). *âyan-i devlet* (61, 164), *âyan-i divan* (11, 61, 62, 149). *âyan-i kasaba* (14), *âyan-i taiar* (50), *âyan-i vilâyet* (50).

aylak çadır, geçici bir iş ve zaman için kurulan çadır (17, 30).

B

bab, "kapı" demektir. Devlet ve devletli daireleri anlamına bir çok isimler türemiştir.

Bab-i hümayun, İstanbul Topkapı sarayının Ayasofya camii tarafındaki büyük ve ilk kapı (8, 80, 162, 165, 200). Edirne sarayının kapısına da bu ad verilirdi (151, 152, 159).

Babüssaade (Bab-üs-saade), Topkapı sarayının Bab-i hümayun ve orta kapıdan sonra gelen üçüncü kapısı olup ak ağalar beklerdi. Bu ağaların başına Babüssaade ağası denir ve saray ağaları arasında önemli bir yer tutradı (79). Edirne sarayında da bu isimde bir kapı vardı (8, 61, 152).

bağır yeleği, savaşçının gövde kısmını koruyan zırh (20).

bahşiş, çok defa yeni bir padişah tahta çıkınca usulü dairesinde verilen paraya bahşiş denirdi, fakat genel

olarak fazladan verilen paraya da böyle deniliyordu (162).

Balıkhane, Topkapı sarayının Adalara bakan tarafında deniz kıyısında bir köşk olup azledilen vezirler burada sonlarını beklerlerdi (226).

baltacı, tebirdar, sarayın harem dairesinin ağır işlerini görmekle ödevli bir ocak (164).

baltacılar kethüdası, baltacılar ocağının ikinci derece başı (184).

balyemez, "Ballemezza„ ve "balimos„ denilen toplara bu ad verilmiştir. Lankoz, zalim, kıran ve sadman çeşitleri vardı (16).

bayrata, bostancı ve hasekilerin giydikleri çuhadan başlık (20).

bargâh, "çadır" demektir. Bargâh-ı mu'allâ, izinle girilecek yer, kapı, saray anlamlarını almıştır, padişah sarayı demektir (8, 13, 16, 23 v.s.).

baş, büyük, başkan, zâbit anlamlarına kullanılmıştır. Baş ağa, baş eski, baş naseki, baş muhasebeci... deli başı, falakacı başı, hekim başı, kavas başı gibi.

baş buğ, "başbuş„ diye kullandığımız bu söz eskiden "baş ve buş" başsız ve buğsuz gibi şekillerde kullanılıyordu (60, 136).

baş çadır, bir kaç çadırdan kurulan dairelerde kabul için kullanılan çadır (8, 17, 26, 77, 137).

baş çavuş, yeniçeri ocağının ağa ve kethüdadan sonra gelen başı, aynı zamanda 5 inci orta komutanı (çavuş başı ile karıştırılmamalı.)

baş defterdar, defterdarların başı. Devlet gelirleri bunun eliyle toplanırdı, çok defa yalnız "defterdar„ sözüyle bu anlaşılır, fakat öteki defterdarlar da anıldığı zaman ayırt edilmek için baş defterdar denirdi (16, 58, 185).

baş kapıcıbaşı, kapıcıbaşıların ileri geleni (74).

baş muhasebeci, devlet hazinesini ilgilendiren bütün kanun ve nizamların kayıtları tutulup saklandığı, hazine hesaplarının tutulduğ "baş muhasebe" nin başkanı olup baş defterdarın yardımcısı gibi idi (58).

bayrak, alem, fors, liva, râyet, sancak adlariyle türlü çeşitleri vardır. Vezirlerin dairelerinde toplandıklar asker birimi olarak ta kullanılır (20). Askerde olduğu gibi esnafın da kendilerine mahsus bayrakları vardı (178).

bayrak açmak, geçici bir zaman için gönüllü asker yazmak (163, 194).

bey, vezir rütbeli olmıyan sancak beyleri, hıristiyan memurlar, bâzı kibar çocukları hakkında kullanılır.

beylerbeyi, sancak beylerinin başı. Bu beylerbeyilikler zaman zaman sayısı değişmekle beraber çoğu zaman doğrudan doğruya merkeze bağlı 23 ve salyane ile idare olunur 9 beylerbeylik olmuştur (bir çok yerlerde).

beytülmal (beyt-ül-mal), maliye hazinesi, millet hazinesi anlamına gelir (70, 142).

Beşiktaş köşkü, İstanbul'da Dolmabahçe sarayının bulunduğu yerde koruluk arasında bir köşk (64).

biat, "uymak" mânasına olup en çok yeni bir padişahı kubl edip tanıma (152, 153) anlamına olmakla beraber bir vezir, komutan için de kullanılmıştır (72).

binmek, bir yere gitmek için ata binmek (210).

birun, "dış, dışarı, taşra" olarak da kullanılan bu kelime sarayı anlatan "enderun" kelimesinin karşıtıdır (73).

bisat, "döşek, döşemelik" mânasına olup "raht" ile at takımının eyerini anlatmada kullanılır (17, 32).

Boğazkesen kalesi, İstanbul Boğaziçi'nde Rumelihisarı'nın kalesi olup yeniçeriden suçlular burada cezalarını görürlerdi (168).

Boğazhisar, Çanakkale (141, 148).

bostancı, sarayın ve saraya ait bahçe ve bostanların bakımı ile ödevli bir ocak ve adamları. Bunlardan Topkapı sarayında bulunanlar önemlilerdi (55, 150, 164, 173-176 v.s.).

bostancı başı, Bostancı ocağının başı. İstanbul bostancı başı, padişah deniz gezintisi yaptığı zaman kayıkta bulunur, sürgün edilecek vezirler sarayda onun hapsine verilirdi (54, 73, 129-131, 148, 150, 164 v. s.) Bir de Edirne bostancı başı vardı (150, 187).

bostancı haseki, bostancı ocağından ayrılmış hasekiler. Padişah yol muhafızlığında bulunurlar, dışarlara emirler gönderilmekte kullanılırlardı (9, 129, 130, 193).

bostancı ustası, bostancı, ocağında bölük başı (55,218).

bostancılar kethüdası, bostancı ocağının ikinci başı (129, 193).

bölük ağaları, kapıkulu askerinin *Dört bölük* denilen kısımlarının ağaları (31 58).

bölük başı, yeniçeri acemi ocağı bölükleriyle altı bölük kapıkulu askerinin, yeniçeri bölükleri odabaşıları gibi, bölük başıları vardı. *Serbölük* adı da verilirdi (65).

buyrultu, vezir, serdar gibi büyüklerin divanlarından yazılan resmi emirname, sadrâzamın yazılı emri (148).

büyük, çoklukla, bir kaç tane olan aynı isimdeki memurun başını, birinci derece olanını anlatmada kullanılır.

büyük mirahur, padişah sarayı atlarının, ahırlarının biri "büyük" öteki de "küçük„ iki mirahuru vardı, büyük mirahur Topkapı sarayı ahırlarında bulunan ve padişah ile saray kadınlarının araba, at ve başka hayvanlarıyle bunlara lâzım olan şeyleri hazırlıyan kimselerle uğraşırdı (6, 17, 18, 22).

büyük tezkereci, her vezir dairesinde yazılacakları yazmak için tezkereci bulunurdu. Divan'ın da iki tezkerecisi vardı, bunlar iş sahiplerinin verdikleri dilekçelerin özünü çıkarırlar, verilen kararları kaydederlerdi (73, 77, 199).

C

casus, gizliden biri hesabına gözetliyen. Eskiden bir çok büyük kimselerin gerekli sandıkları yerlere yerleştirdikleri, hesaplarına olarak, olan biteni haber veren bu çeşit insanları vardı (53, 215).

cebe, zırhtan ve çoğu defa meşinden hırka biçiminde yapılmış kısa savaş giyeceği.

cebeci, kapıkulu ocaklarından olup ya-

ya askerin (toptan gayrı) bütün silâh ve mühimmatına bakmak, korumak, düzeltmek, yenilemek işlerine bakarlardı (8, 14, 16, 19, 156 v. s.).

cebeci başı, cebeci ocağının komutanı (31, 133, 156, 161).

cebeci kethüdası, cebeci ocağının ikinci derecede komutanı (161).

cebehane, cebeci ocağının kışla ve silâh depoları dağınık yerlerde idi. Topkapı sarayının Ayasofya kapısı tarafındaki kapısının hemen soluna raslıyan ve Askeri Müze olan yer Cebehane-i Âmire idi, kapının dışında yanmış olan Adliye binası yerinin, ve bâzı anlatışa göre oradan üren yoluna doğru inen taraflarda da cebeci koğuşları ve cephanelik vardı (161-163).

cenap, sadrâzamlara ve bâzı beyler ile beylerbeyine yazılan resmî lâkap (144, 184).

cuma, cuma namazı anlamına. Cuma namazlarında hutbe okunmak ve bu hutbede padişah adı geçmek bir gelenekti, hutbe, sikke, bayrak bağımsızlık işaretleriydi (147).

cülûs, ölüm veya tahttan indirme olaylarında yeni bir padişahın tahta çıkması (75, 79, 145-152).

Ç

çadır, bargâh, çerge, çetir, hayme, oba, otak... ve daha bir çok nevileri olan çadır savaş hayatında, yolculuklarda önemli bir yer tutardı. Odalara bölünmüş ve içine atla girilecek gibilerinden ufaklara kadar boy boy çadır vardı. Çadırların türlü terimleri olduğu gibi resmi bir geleneği de bulunuyordu. Herkesin rütbesine göre ne renk ve şekilde çadır kurabileceği kayıtlıydı (17, 30 v.s.).

çadır mehteri, yolculukta çadır kurma ve koruma işleriyle görevli kimseler (215).

çapul, tatar askerlerinin yaptıkları akın, çete savaşı (63).

çavuş, Divan'ın emirlerini yürütmek ve yerine getirmekle ödevli çavuşlar, "gedikli" ve "ulûfeli" olarak iki kısımdı. Birinciler daha ziyade saray işlerinde, ikinciler de Divan hizmetinde bulunurlardı (8, 12, 19, 20 v.s.).

çavuşbaşı, Divan çavuşlarının başı (18, 19, 28-30, 80, 136 v.s.).

çektiri, güvertesi alçak, kürek yerleri yanlarında çıkıntı yapacak biçimde olan hızlı giden deniz teknesi (148, 2226).

çerge, direklerine göre adlanan (*üç direkli çerge*, 28) geçici olarak kurulan hafif çadır (11, 20, 137).

çorbacı, yeniçeri kurulunda orta komutanı (17, 161).

çubuk vurarak saymak, isim üzerine değil de elde bir değnekle teker teker saymak (52).

çuhadar, padişah sarayının Hasoda ağalarından ve padişahın kaftan, kürk gibi üst giyeceklerine bakan ağa (17, 186). Aynı işimde vezir dairelerine de vezirin özel ayak hizmetlerini gören (20, 166, 183).

çullu at, eğersiz ve sade çulu ile armağan olarak verilen at (150).

dal fes, üstünde sarık veya başka bir şey bulunmıyan başlık (162).

Davutpaşa, İstanbul, Edirnekapı dışındaki sırt gerisinde bulunan düzlük. Ordu sefere çıkarken veya dönerken burada konaklar, gerekli geçitler yapılırdı. Çadır kurma yerlerinden başkaca yerli ahırlar, padişah ve vezirler için de yapılar vardı. Sonra buraya kışla yapılmıştır (147 - 150).

darüssaade (dar-üs-saade) resmî belgelerde "Saray" ve "İstanbul" yahut "padişah yanı" olarak geçer. **Darüssade ağası**, sarayın kadınlar adresi işleriyle görevli kara ağaların başı. Padişahı haremde ve dışarda en çok gören kimselerden olduğu için bu ağalık zaman zaman çok önem kazanmıştır. **Kızlar ağası** da denirdi (16, 17, 147-151 v.s.)

darüssaltana, (dar-üs-saltana) İstanbul için kullanılan sıfat ve bâzı da ad (177).

def-i fitne, bir karışıklığı yatıştırmak (154).

defterdar, maliye işlerine bakan memur. Bir çok defterdarlar vardı; yanında kayıt olmadığı halde "baş defterdar" anlaşılır. Rütbesi vezir olanlara "defterdar paşa" denirdi (6, 20, 31, 72-76, 150 v.s.).

defter emini, timar, zeamet ve haslar ile toprağa ait bütün kayıtlarla uğraşan Defterhane idaresinin başı (73, 77).

deli, eyaletlerde bulunan vezirlerin, beylerbeyilerin askerlerinden atlı bir sınıf (20, 28, 29 v.s.).

Demirkapı, Topkapı sarayının Sirkeci tarafındaki kapılarından büyüğü (173).

dergâh-i âli, "padişah kapısı" anlamındadır (49).

Dernek cemiyeti, her hangi bir iş için yapılan toplantı, topluluğa düzen vermek için uğraşma (139).

destar, "sarık" demektir. Sarık, kavuk şekillerine göre resmi bir takım kayıtlara bağlıydı.. Türlü şekilleri vardı. **Kallavi destar** (29, 30)., **küçük destar** (31), **selimi destar** (22, 29), **yusifi destar** (152).

Devlet-i Aliyye, Osmanlı imparatorluğu (61, 151, 185).

dil, haber almak için canlı olarak tutulan düşman (19, 49).

dirim evi, sade ve haiff çadır (7).

dirliği kesilmek, ulûfe, timar, zeamet geçim kaynaklarının hepsi "dirlik" idi, bunlardan birinin herhangi sebeple olursa olsun sahibinden alınması (144).

Divan, Divan-i hümayun, Topkapı sarayında. Kubbe altı denen yerde vezir-i âzam başkanlığı altında divana memur edilen 5-7 vezir ile kaptan paşa, kazaskerler, nişancı, yeniçeri ağası, 3 defterdar, reisülküttap, İstanbul kadısının toplanmasıyle meydana gelen bir nevi kabine toplantısı (bir çok yerlerde). Bu memurların da ayrıca kendi dairelerinde "divan" ları olurdu.

Divan çavuşu, sadece "çavuş" da denen ve divanın düzeniyle, divan emirlerinin yerine getirilmesiyle görevli kimseler (28 - 30).

divan çergeleri, sefer sırasında, yollarda divan için kurulan çadırlar (137).

divan hocaları, baş muhasebeci, Anadolu muhasebecisi, haraç muhasebe-

cisi, evkaf muhasebecisi, baş mukataacı, İstabnul mukataacısına hacgân-i Divan-i Hümayun denirdi, bunlar adlarının gösterdiği işlerin defterini tutan dairelerin başkanları idi (20).

divan rahtı, divan günlerinde ödevlilerin bindikleri atlara vurulan özel biçimde eyer takımı (20).

Divanyolu, Yeniçeri odalarından Ayasofya camii arkasındaki saray kapısına kadar uzanan geniş yol (163, 165, 173).

Dolap kapısı, Topkapı sarayı harem dairesinin Araba kapısı denilen ilk kapısından girilince gelen birinci kapı (133).

E

Edirne, Selânik, Mekke... gibi ilmiye yolunun bir pâyesi. Edirne mollası Edirne kadısı, (150).

efendi, okur yazar kâtip sınıf ile ulema lâkabı. Yeniçeri (61) veya herhangi bir ocak efendisi, o ocağın yazı ve hesap işlerine bakan kimse demektir (194), efendiler, Rumeli ve Anadolu kazaskerleri (22, 145) veya genel olarak ulema (194).

ehli- Divan, Divan memurları, (16, 3, 61, 153).

ehl-i hizmet, karşılıksız maaş olanlar (70).

emanet-i kübra, sadrâzamlık (185).

enderun, "iç, içeri" mânasına olup "sarayın içi" anlamına kullanılmıştır (73), enderun-i hümayun (11).

erkân kürkü, büyük dereceli insanların rütbelerine göre giydikleri resmî kürk (8, 7, 17, 29). Türlü değerde kumaş ve kürklerden olanları vardı: Erkân samur kürk (19), çuhaya kaplı samur (22), beyaz sofa kaplı samur (69), menevış çuhaya kaplı samur (69), turuncu sofa kaplı kakum (125), sarı şala kaplı erkân kürkü (149).

esami, bir ocağın insanlarının kayıtlı olduğu defterin adı, esame de denirdi (178).

eşkıya, âsi, kanun dışı davranan, düzenden çıkmış kimseler (60, 74, 77, 156).

eşraf, ileri gelenler (177).

Et meydanı, İstanbul'da Fatih tramvay durak yerinden aşağı inen yolun üzerine raslıyan yeniçeri kışlasının et dağıtılan meydanı ki aynı zamanda ocağın toplanma alanı idi, bugün o isimde bir mahalle bulunmaktadır (162, 163). Bir çok yerlerde **Meydan-i lâhm** olarak geçer.

evkaf, bir yerin gelirini bir işe harcanmak üzere bağlamak (27).

F

fâtiha okumak, her karardan sonra onun iyi sonuç vermesi ve kesinliğini anlatmak için Kur'an suresi okumak (32, 58, 149).

ferman, çoğu padişahın olmak üzere, büyüklerin buyruğu, (6, 69, 188 v. s.).

"ferman sizden, hizmet bizden" fikir

sorulduğu zaman bir diyeceği olmıyan küçüklerin büyüklere karşı söyledikleri söz (33).

feryatname, sıkışık durumlarda çabuk yardım için gönderilen mektup (183).

feth-i şerif, Kur'anın "İnna fetahnaleke..." suresi (22, 80, 138).

fetihhan, savaş zamanları orduda, sarayda Kur'anın "İnna fetahnaleke..." suresini okumakla görevli kimse (14).

fetva, şeriat hükümlerine göre verilen kesin cevap. Müftü hükmü (55, 58, 137). **Makam-i fetva**, şeyhislâmlık (69, 158, 171, 181).

fetva emini, şeyhislâmın dairesinde fetva işleriyle uğraşan dairenin başı (23, 78).

fetvaya müracaat, bir iş hakkında şeriatın dediğini anlamak ve ona göre davranmak için baş vurmak (142).

fildr, hafif ayakkabı. Çerkesî fildr (8, 20).

G

gazi, savaş görmüş kimse (58, 59).

gedikli, ulûfeden gayrı bir gelirle iş gören (16, 21, 58, 135, 137).

giiman-i enderun, iç oğlanı (80).

gönüllü, yerli asker, (20, 28, 29).

gulâmiye, cizye toplamak için örevlendirilen sipahilere cizye başına verilen onar akçe ( ).

gülbank çekmek, hep bir ağızdan dua etmek, söylemek (161).

gümrük emini, İstanbul'a gelen tüccar gemilerinden gümrük alma işiyle görevli dairenin başı (12, 73).

H

hacegân-i Divan-i hümayun, divan hocalarına bakın (80).

hali', bir padişahı tahttan indirme (76, 79).

halife kesesi, "halife" kalemlerde başın ikincisi, yardımcısı anlamındadır, burada o memurda bulunan para anlatılmak istenmektedir (178)

hall ü akd, işleri çevirme, idare etme anlamında olan bu söz yaygın bir tâbirdir (147, 154, 179, 186).

harem, genel olarak herkesin giremiyeceği özel yer anlamına olup kadınların bulunduğu daire, bir kimsenin kadın eşi mânalarınadır. **Harem-i hümayun**, padişahın özel dairesi (132, 185), **harem-i şerif, harem-i havas**, padişah dairesinin kadınlar kısmı (65, 150, 157, 164).

Harem kapısı, sarayda padişahın harem dairesinin büyük kapısı (150).

hargâh, çadır (179).

has, hassa, özel olan, büyüklerin olan. En büyük gelir kaynağı. **Etibbay-i hassa**, padişah hekimleri (151).

Has bahçe, Topkapı sarayında harem kısmında olan bahçe (129, 133, 173, 176).

Has oda, Topkapı sarayında padişah dairesine en yakın oda. (Burada) padişaha en yakın ve enderun kurulunun en ileri derecesi olan ocak.

Has odalı, bu oda adamları (8, 17, 150, 150). **Hasoda başı**, has oda gılmanının disiplin işleriyle uğraşır, padişahın dışarı ile olan hizmetlerinde bulunurdu ( ).

Has oda köşkü, Edirne sarayında Topkapı sarayı kuruluşuna benzetilerek yapılmış köşk (54, 59, 60, 151, 152).

haseki, bostancılar arasından ayrılmış bir kısım saray hademesi. Padişahın yanında koruyucu olarak bulunurlar, özel ödevlerle vilâyetlere gönderilirlerdi (29, 49, 129). Hassa haseki (9, 18), Bostancı haseki (193).

haseki sultan, padişahtan çocuğu olan haseki kadın (11, 17, 73).

hatt-i hümayun, "hat," yazı demektir. Padişah yazısı anlamına gelen bu söz padişah buyruğunu anlatır (50, 63, 69, 79, v.s.).

hatt-i şerif, bu da "hatt-i hümayun" gibi padişah buyruğu anlamındadır (55, 58, 60, 69, 70, 74 v.s.).

hayme, küçük, 10-12 kişilik çadır (179).

Hazine, hazne, değerli eşya saklanan yer, en çok para saklanan yer. **İç hazine**, sarayda bulunan hazine (21).

hazine kethüdası, hazine koğuşu ile iç hazinenin başıdır (80, 181).

hazine muzayakası, hazinede para olmamak, mali sıkıntı (146).

hazinedar, padişah sarayında ve vezirler sarayında değerli eşyaya bakan kimse (181).

hazinedar ağa, sarayın iç hazinesiyle uğraşan kimse (21).

hazinedar başı, sarayın hazine koğuşu ağalarından olup saraydaki üç iç hazineden birinin başıdır. Resmî peşkeş kürkler, ferman ve namelerin konacağı değerli keseler bu hazinede bulunurdu (21).

helvacı, saray ahçıları sınıfından helva yapmakla uğraşanlar (133).

hersek, asillik lâkıbı olan almanca "herzog" kelimesinin tarihlerimizdeki şekli (53).

hırka-i şerif, hırka-i saadet, kutsal emanetlerden Osmanlı halifeleri eline geçmiş olan eşyalardan Peygamber Muhammedin hırkası. Topkapı sarayında bunun için özel bir daire yapılmıştır (60, 131, 165). Padişah sefere gittiği zaman bunu da yanına götürdüğü olurdu (151).

hil'at, "üste giyilecek şey" mânasına olup birine rütbe veya bir iş verildiği zaman, yahut yaptığı işin beğenildiğini anlatmak için padişah ve büyük vezirlerden biri tarafından giydirilen kürk veya kaftan "Hilât-i fâhire" çok değerli hil'at. "Hilât-i beyza" şeyhislâmlar beyaz giydikleri için şeyhislâmlık rütbesi demektir (199). **Sefer hil'ati**, savaş zamanında savaşa memur edilenlere rütbelerine göre giydirilen üstlük (6).

hintu, yaylı frenk arasabı (28).

huruc-i aleyssultan, "sultana karşı ayaklanma" demektir, fetva ile buna hükmolunduğu zaman bu işe kalkışanların öldürülmesi gereğidi (205)

hutbe, Cuma nazamında, aslında vaaz ve öğüt iken sonra arapça dua kılığını almış olan sözler. Bu arada zamanın padişahının ismi söylenirdi, hutbe bağımsızlık alâmetlerinden biri idi (147).

hüzur-i hümayun, padişah katı, padişahın kendi demektir (6, 7, 17 v. s.).

hüccet (etmek), bir olayı resmî olarak bir kadıya tespit ettirmek, hüccet vermek, hüccet almak, böylece tesbit edilmiş bir olay hakkında yazılı belge vermek veya almak (162, 198).

hünkâr, padişah (59, 68, 145).

İ

İcâs, tahta çıkarma, hükümdar etme (145, 152).

İç, içeri, "enderun" sözünün enderunlular tarafından kullanılan şekli olup "padişah sarayının içi" anlamındadır (61, 79, 80).

İç halkı, sarayda bulunanlar (147).

İç hazine, sarayda bulunan üç hazine (65).

İç oğlanı, sarayın Has oda denilen dairesinde bulunan kimselaer, gılman-i enderun (8, 11, 17, 79, 150).

İçeri harem-i havas, sarayın kadınlar bulunan harem dairesi (69).

İçeri zâbitanı, sarayın içinde bulunan ocakların, toplulukların başları (147).

İhzar, muhafaza altında, kaçırmadan getirmek (149).

İkaz-i fitne, "fitne uyandırmak,, mânasında olup karışıklık çıkarmak, kargaşalığa yol açmak (71, v. s.).

İlâm etmek, (eşit kimseler arasında) haber verme, bildirme, (149, 151).

İmamet, imamlık hizmeti (145, 211).

İmdadiye, yardım olarak alınan para (69).

İrade, büyüklerin, en çok padişahın, sözlü buyruğu ( ),

İskemle, padişahın yolda ve alaylarda ata binip inmesinde üzerine basmak için özel memuru tarafından taşınan iskemle (31).

İstanbul kadısı, şeyhislâm, kazaskerlerden sonra gelen derecede büyük kadılık. Divan görüşmelerine katılırdı (131, 163, 164, 168, 171, 187).

İstanbul kaymakamı, vezir-i âzamların seferde bulundukları zaman yerlerine kalan kimseye kaymakam denirdi. Padişahın yanında bulunan bu vezire "Rikâp kaymakamı" denirdi. Padişah Edirne'de bulunurken bir kaymakam Edirne'de, biri de İstanbul da olmak üzere iki kaymakam olurdu (150, 161).

İstanbul vâyesi, İstanbul kadılığı ederek ayrılmış kimseler ile dereceleri ona eşit olarak isim itibariyle bu dereceye çıkarılmış olanların rütbesi (187).

İstanbul kazası, İstanbul kadılığı (129).

İstimalet, bir vaad için yapılacağı hakkında verilen kâğıt yazılı vaiz (135, 162).

İşkence, insan vücudü üzerinde yapılan eziyet (65).

İştira, resmî fiatle beylik için satın alma (55, 144).

İzale, öldürmek, ortadan kaldırmak (24).

K

Kabanice, kapaniçe, güneş biçimi kesilen veya üzerinde bu şekilde harç bulunan kısa kollu alay kürkü. Daha çok padişahlar giyerdi : be-

yaz serasere duhte samur kabanice (8).

kadı, eski zamanlarda bütün hak ve hükümet işlerini, kanun ve emirlerle din kaidelerini göre idare etmek üzere tâyin edilen memur. Bütün emirler onlara yazılır ve kadılar bunları mahkemelerinin sicillerine kaydederlerdi, bulundukları yerlerin olaylarını yine sicille kaydedip merkeze "arzda,, bulabilirlerdi (185).

kaftan, üste giyilen, kumaştan ve astarsız ince üstlük. Kürk gibi, bu da bir hil'atti ( ).

kaftan ağası, kaftancı, büyük dairelerde iş ağalarının başı (16, 30).

kaftan kılıç göndermek, padişah, savaşta bulunanlardan büyük yararlık gösterenlere yollardı ( ).

kaht-ı rical, devlet adamı yokluğu, kıtlığı demektir (210).

kalkan, fil veya gergedan derisinden yapılma, oka, kılıca karşı kullanılan el siperi (17).

kallavi, 30-35 santim uzunluğunda ve üstüne gayet ince Hint tülbendi sarılmış bir kavuk olup sağdan sola doğru dört parmak eninde sırma harçtan süsü vardı. Vezirler ve saray haznedar başısı giyerdi (8).

kapı, vezir, beylerbeyi gibi ileri gelenlerin dairesi, bu dairede bulunanlar (8, 16, 18, 23).

kapı ağası, Babüssaade ağasının halk ve enderunlular arasındaki adı (17, 21, 23, 79, 80, 129, 152).

kapı kethüdası, yarı bağımsız bulunan bâzı eyaletlerin veya hükümetlerin devlet merkezindeki işlerini yürütmekle görevli kimse (12, 18).

kapı oğlanı, sarayın içoğlanı denen kısmından gayrı olan acemi ve ağağı rütbeliler (17, 21).

Kapı kulu, ulûfe ve giyimi merkezce ödenen ve "Dergâh-i âli" ye nisbet edilen altı yaya ve altı atlı ocak ( ).

kapıcı, Bab-i hümayun ve Ortakapı kapıcıları olup "bevvaban-i dergâh-i âli" de denirdi. Saray kapılarını beklerler, Divan günleri Divan hizmetine bakarlar, padişah savaşa gidince bearberinde bulunurlar, vilâyetlere örevle gönderilirlerdi ( ).

kapıcıbaşı, kapıcıların zâbitleri derecesinde olup onlara nisbetle daha önemli sayılacak işlerde bulunurlar, elçi kabulünde Divana elçiyi getirirler. Vilâyetlere bildirilecek önemli şeyleri götürme ile vazifelendirilirlerdi (142, 149).

kapıcılar kethüdası, Bab-i Hümayun ile Orta kapıyı bekliyen kapıcıların başı.

kaptan paşa, donanma komutan, Divan görüşmelerinde bulunurdu (148).

kara ağalar mescidi, Edirne sarayında (61).

"kara çizmeli yeniçeri", fakir, kendi halinde bir yeniçeri anlamında kullanılır (130).

kaymakam (paşa), vezir-i âzam sefere gittiği zaman, hastalandığı zaman veya yeni vezir-i âzam gelip işine başlayıncıya kadar onun işlerine bakmakla ödevlendirilen vezir. İstanbul, (gerektiği zaman) Edirne'de birer kaymakam bulunurdu. Padişah yanındakine "rikâb-i hümayun kaymakamı" denirdi (79, 148). İstanbul ve Edirne kaymakamları (bir çok yerlerde).

kârın itmam etmek, işini bitirmek, öldürmek (155).

kaydı görülmek, öldürülmek (55, 148).

kaza, kadılık (70, 188).

kazasker, biri Rumelideki, öteki Anadolu'daki kadıların idareleriyle uğraşmak üzere iki tane kazasker vardı. Bunlara sadreyn de denirdi (61, 62, 67, v.s.).

keçe (li), yeniçerilerin alaylarda giydikleri başlık (17, 28).

"kendiniz kâfir, avratınız hoş" fetvaya dayanan emirlere aykırılık göstermek istiyenlere karşı kullanılan en korkutucu söz. Bu hükme uğrayan kimse öldürülürdü (59, 139).

kese, 1) beş yüz kuruşluk para birimi (142, 161, 162).
2) elçilere verilecek, vezirlere gönderilecek, padişaha sunulacak yazıların içine konduğu türlü değerde kumaş torba (183).

kethüda, bir dairenin en büyük efendisinden sonra gelen büyüğü. Paşa kethüdaları, bir vezirin bütün işlerini çevirir, o kapı veya dairenin en başı sayılır (8, 17, 59, 73, 76, 137, 184). Esnafın da bu tarzda asıl başlarından başka ikinci derece başları vardı (178, 201).

kethüda bey, yeniçeri ocağının ağadan sonra gelen büyüğü (31). Kul kethüdası da denir (132, 171).

kethüda yeri, bâzı şehirlerde bulunan ocak zâbiti (72, 77, 129, 132).

kıst, günueliğe düşen ücret payı (69, 72, 76, 137, 156, 160).

kızlar ağası, Darüssaade ağasına saray ve halk arasında verilen ad (54, 148).

kilerci başı, padişah kilerine ve yemeklerine bakmakla görevlilerin başı (17).

koca, "yaşlı" mânasına olup "iş bilir,, görüp geçirmiş kimse" anlamına kullanılır (180).

koşi, koşu, binek arabası çeşitlerinden (7, 11, 17).

kolcak, bileğe takılan yün örgü savaş eldiveni (20).

kolomborne, uzun menzilli top (16, 140).

konak, yolculuk sırasında dinlenme yeri (11).

konakçı, dinlenme yeri hazırlamak üzere önden gönderilen kimse (10, 13, 17).

korone, yabancı hükümdarlar tacı (27, 33).

korucu, ocakların sefere gittikleri zaman odalarında nöbetçi gibi bıraktıkları yaşlılar (79). **korucu oturağı**, bunların emeklileri (144).

kotas, hotas, at boğazına takılan süs (9).

kudat, kuzat, kadılar (79).

kubbe odası, İstanbul'da Davutpaşa sarayında Divan yeri (79).

kubbenişin, vezir-i âzamla beraber Divana memur edilen vezirler (61, 62).

kul, kapı kulu askeri. Kul tayfası aynı anlamdadır (60, 74, 76, 79, 138).

kul ağaları, kapı kulu ocaklarının ağaları (71, 74, 75).

kul kethüdası, genel olarak "Kethüda bey" denilen yeniçeri ocağı kethüdası (171, 184, 185).

küçük çavuş, yeniçeri ocağı başçavuşunun yardımcılarından (78).

küçük tezkereci, Divana sunulan dilekçe ve yazıları özetlemekle ödevli iki tezkereciden ikincisi (73).

küttap, Divan kâtipleri, savaşçı sınıftan olmıyan kimseler (7, 18, 54).

L

lâla, şehzade eğitimi ile görevli kimse (147).

levent, eyalet paşalarının ve sancak beylerinin kapılarına topladıkları asker (59), atlı ve yayası vardı (207).

M

mahzar, bir büyük "huzur"a sunulmak üzere hazırlanan yazı (73, 77, 79, 176-178).

mansıp, rütbe, mevki, memurluk (61, 131).

mataracı başı, padişah alayında su işleriyle görevli kimselerin başı (20).

mazul, kadılık yirmi ay sürmek üzere birine verilirdi, ayrılma zamanı gelince "mazul" olur, ayrıldığı yerin adıyle "filânca yerden mazul" denirdi. Mazul kadılar İstanbul'da her şarşamba günü kazasker kapısına varirlardı. "Mazul" olma zamanı normal olarak iki yıldı (148, 178, 187).

mehter, 1) mehterhane denilen çalgı takımı adamı (20). 2) çadırlara bakan kimseler, çadır mehteri (215).

menşur, vezirlik beratı (204).

menzile binmek, menzilden menzile gitmek üzere yola çıkmak

meşayih, şeyhler demektir, bunlar iki kısımdı : tekke şeyhleri, büyük camilerde din öğüdü vermekle görevli ve "kürsü şeyhi" de denen kısım, buradakiler en çok bu son kısımdandır (60-68, 131, 170, 177).

meşveret, toplanıp danışma, görüşme (61).

meteris, savaş sırasında toprak kazılarak veya "sepet örülerek" şiv yapılan geçici istihkâm.

meteris çekmek, meteris savaşlarında bulunmak (130). (136). Meterise girmek, meteris yapıp savaşa hazır olmak (140).

mevacip, ulûfe, maaş, (61, 69, 161, 184, v.s.).

mevali, mollalar demektir. Mollalık, mevleviyyet denilen ve müderrisliğin üstünde sayılan bir ulema pâyesidir (68, 150, 153, 159, 168, 170, 177).

Meydan-i Lâhm, Et Meydanı (163-165).

miftah, "anahtar,, demektir. Miftah şekirdi, anahtar ağası yanındaki acemi (80). Miftah-i Kâbe, Kâbe anahtarı (211).

mir, "Emir" kelimesinin kısaltırmışı, türkçede bir çok tamlamalar halinde her iki şekilde de kullanılmış, hattâ bunlardan çoğu tek kelime halinde kaynaşmıştır. Emir-i ahur, mirahur, imrahur gibi,

mir-i alem, padişahın, sefer zamanında, yedi alem olan saltanat sancaklarını götüren kafile başı. Elçi kabullerinde görevi vardı, divanda ve padişah yanında iş görürdü (17, 21).

mirahur, saray at, araba, ve bunlara gerekli eşya ile uğraşan küçük ve büyük diye iki tane olan memur.

miri, "beylik, devlet malı" anlamında kullanılır. Mirî saray, vezir-i âzamların bulunup iş gördükleri, ve ailesiyle bulunduğu saray (70).

mirmiran, "beylerbeyi" de denen sancak beyleri (bunlardan vezir pâyesi olmıyanlara da paşa denirdi, 23, 32, 135, 139).

muaf kâğıdı, önemli bir iş karşılığı olarak reayadan birine, vergi ve iş hususunda bâzı ayrıcalık sağlıyan belge (53).

muhallefat, ölen bir kimsenin bıraktığı eşya (55).

muhzir ağa, Divan tarafından "ihzar" yoliyle merkeze getirtilmesine karar verilen kimseleri tutup getirmiye memur olan kimse, hapishanesi olup gerekenleri hapsederdi (17, 28, 73, 166). Muhzir ağa yoldaşları, muhzırin adamları (28).

mukarriban, büyük bir kimsenin özel yakınları (64).

munfasıl, bir memurluktan ayrılmış (145).

murassa, üzeri değerli süs taşlarıyle işlenmiş ve eyer, kılıç... gibi eşya (8, 17, 20, 22, 63, 74).

musile-i Süleymaniye, müderris pâyelerinden (159).

musahip, nedim, eğlendirici, padişahların,kadınlı, erkekli ve kadın sultânların "musahibe" adıyle kadın bâzı adamları vardı. Bunlar saray adamları arasından hoşa gidenler olduğu gibi, bu ad altında dışardan beğenilenler de olabilirdi (12, 17).

muvahhidi, Mağripliler biçimi sarılmış sarık (8).

... mübaşirliğiyle, mübaşirliği ile demektir (53).

mübaşir, Tatar hanı, Macar kıralı yanına gönderilen yürütücü memur (29, 30).

mücevveze, silindir biçiminde, tepesi kırmızı kavuk ve bunun üzerine sarılan sarık olup yalnız Divan adamları giyer ve sarardı (18, 30, 130).

müderris, ulema sınıfının ders okutmakla uğraşanları (146, 170). Müderrisin, müderrisler (69, 153, 159).

müftü, "fetva veren kimse,, mânasına olup şeyhislâm hakkında kullanılır (61, 69-74, 130-187, v.s.).

mühür, mühr-i hümayun, padişahların vezir-i âzamlarıda bulunan mührü. Bu anlam genişliyerek "sadrâzam, sadrâzamlık,, mânalarına söylenir olmuşur (58, 60, 72-74, 130).

mülâzim, mülâzimet, bir işe temelli girmek için aday, bu adaylık zamanı, acemilik hizmeti (158).

müneccim başı, yıldızların hareketlerinden hüküm çıkarmak zamanı için çok önemliydi, böylece resmî memurluklar arasında bu işle görevlendirilen bir kimse vardı (73).

mürasele, kadılar tarafından yazılan mektup (165-173, 178).

müteferrika, saray ocaklarından birinin adamları olup, padişah yanında bulunurlar, , iş için eyaletlere gönderilirlerdi. Gedikli ve mûfeli olarak iki kısımdı (8, 20, 31, 73).

N

nakabet, nakiplik görevi (129, 158).

nakib, nakibül'eşraf, peygamber soyundan gelmiş olanların işlerine bakan, hallerini gözliyen (79, 148, den sonra bir çok yerlerde).

nedîman, "nedimler" demektir, musahip mukarriplerle aynı anlamda (136).

nefîr-i âm, bütün halkın cenge sürülmesi (135, 136, 138).

nevalegâh, "yemeklik,, yolculukta yemek için mola edilen uygun yer (14, 16).

nimtem, sonraları "mintan" diye söylenen bu söz baştan ayağa uzun olmıyan gövdeyi örten kısa kürk mânasınadır (9, 32).

nişancı, emirlerin üzerine padişah tuğra ve işaretlerini koymıya memur kimse (7, 20, 79, 131 den 172 e birçok yerlerde).

nizam-i âlem, "dünyanın düzeni" mânasına olup devlet ve topluluk faydaları anlamına kullanılmıştır (175).

nüdema, "nedimler,, yani padişah veya büyük bir kimsenin özel yakınları (134).

nüzül, bir menzile inme, menzil işleri için para toplama ve angarya yükleme (144).

nüzül emini, askerin konak yerlerine bakan, menzillerin idaresini çeviren, buralardan gelecek paraları toplamakla görevli kimse (203).

O

oba, küçük, hafif çadır. Ev biçimi uzun, bölüntülü ve bölüklü çadır, (6, 31, 76, 77).

ocak, töresi, geleneği belli olmuş, düzenli heyet. Hangi ocak olduğu söylenmeden yazıldığı zaman "yeniçeri ocağı" anlaşılır.

ocak ağaları, kapı kulu ocaklarının ağaları (78, 134-170).

ocak başçavuşu, yeniçeri ocağı başçavuşu (59).

ocak halkı, yeniçeri orta çorbacılarının hepsi (66, 149).

ocak ihtiyarları, ocağın yaşlı ve görgülü kimseleri (67, 79).

ocak kethüdası, kapı kulu ocakların ağalardan sonra gelen başları (59, 161).

oda, yeniçeri askerlik düzeninde bölük, cemaat, orta gibi birim anlatır, onların kışlaları mânasına da gelir. İstanbul'da Eski odalar ve Yeni odalar diye iki tertip yeniçeri odası vardı (161, 176).

oda başı, her odanın kendi arasında, çorbacıdan sonra gelen, başı (9, 167, 170). Sarayda da bâzı ocakların odaları vardı, bunların da başları için kullanılır (161).

Ok meydanı, İstanbul Halici içinde Kaçımpaşa semtinin üst tarafındaki geniş alan (74).

ordu, ordu-yi hümayün, bir serdar komutasında bulunan birliklerin tümü (78, v.s.).

ordu kadısı, savaş halindeki orduda gerekecek kanun ve din işlerini hemen görmek için tâyin olunan kadı (23).

ordu pazarı, Ordunun alışveriş işlerini sağlamak için bâzı yerlerde yerli, ve sefer halinde onlarla beraber giden satıcıların kurdukları pazar (179).

orta, yeniçeri askerlik biriminde tabur karşılığı denebilecek pluluk. Ortaların komutanlarına çorbacı denirdi (167).

Orta cami, Et Meydanındaki yeniçeri kışlasının camii (177).

orta çavuş, yeniçeri ocağı başçavuşunun yardımcılarından (73, 77).

orta imamı, yeniçeri ortalarının imamı (132).

Orta kapı, İstanbul Topkapı sarayında Bab-i Hümayundan sonra gelen ikinci kapı (133). Edirne sarayında da aynı işler ve törenler yapılan bu adda bir kapı vardı (210).

Orta Macar, başkendi Kashav olan Macar krallığı ( ).

otaga (-i hümayun), padişahların başa giydikerine taktıkları süs (16).

otag-i hümayun, padişah çadırı (6, 8, 16, 17 v.s.).

otağa çıkmak, yolculuk, savaş için hazırlık (7, 16).

otağı başa yıkmak, bir büyüğü azletmek, öldürmek (76).

otak, büyük çadır. Padişah, vezirler kormıya izinliydiler (24, 149, 151).

oturak, 1) emekliye çıkarılmış (en çok yeniçeri ihtiyarı) kimse, (79). 2) Yolculuk sırasında uzunca dinlenme, durma (78).

Ö

örf ve âdet, büyük rütbeli ulemanın kavuk ve giyeceği (8).

P

padişah, Osmanlı hükümdarı (58, 61v.s.)

padişah hocası, padişaha çocukluğunda ders okutmuş kimse (154).

palanka içinde yalnız koruyucu asker bulunan küçük kale (50).

paşa kapısı, İstanbulda, vezir-i âzamların iş daireleri (162).

pâye, genel olarak "rütbe, derece,, demektir, en çok ulema sınıfının rütbeleri hakkında kullanılır, pâyesiyle demek, adı geçen rütbenin yerine gidip oturarak değil, sadece rütbeyi artmış demektir (6, 69, 156, 158).

pâye-i seriri-i âlâ, padişah katı demektir (137, 144-188).

payzan, payzen, "Forsa, ,da denen ve Tersane zindanında saklanan esir (196).

peşkeş, verilip alınması kanuna bağlı armağan (17, 18, 23).

peşkir gulâmı, padişah, vezir gibi büyük kimselerin dairelerinde peşkir tutmakla görevli kimse (131).

peyk, gayetle çabuk gitmiye alışık, büyüklerin atları yanında seğirterek giden kimse (17).

R

raht, at takımı. Divan rahtı, divanlarda binilen ata vurulan resmî takım (8, 17).

reaya, halkın vergi veren kısmı (146).

recec, rebiülevvel, cemaziyelevvel, cemaziyelâhir aylarının ulûfesi (60, 61).

ref-i meclis, görüşmek üzere yapılan toplantıya son vermek (136)

reis efendi, reisülküttap (17-31, 72-77 v.s.).

reisülküttap, (reis-ül-küttap) Divan

hocagîlerinin başı. Onların tuttukları defterleri kontrol eder, defterhane onun elinde idi (27, 155).

reşen, recep, şaban, ramazan ayları ulûfesi (60, 61, 137).

Revan köşkü, Topkapı sarayının Hırka-i saadet dairesinin ön tarafında bulunan ve Murat IV. tarafından Revan seferi anısı olarak yaptırılan oda (225).

rikâb-i hümayun, padişah huzuru, padişah yanı (7, 18, 24, 55, 59-67 v.s.).

rikâb-i hümayun kaymakamı, padişah yanında bulunan vezir-i âzam vekili (148).

rikâp ağaları, yeniçeri ağası, mir-i âlem, kapıcılar kethüdası, kapıcı başılar, çavuş başı, şikâr ağaları, mirahurlar, çeşnigir başı, altı bölük ağaları, cebeci, topçu ve top arabacı başılar (134, 150).

rikâpdar, sarayın Has oda adamlarından olup padişahın çizme ve pabuçlarına bakardı (17).

Rumeli beylerbeyi, zaman zaman bâzı sancaklara ayrılıp başka eyalet meydana getirmekle beraber esas itibariyle Sofya, Manastır, İşkodra, Yanya, Tırhala, Köstendil, Uhri, Avlonya, Selânik, Üsküp, Piriştine sancaklarından mürekkep eyaletin başı ( ).

Rumeli kazaskeri, Rumeli tarafındaki kadıların işlerine bakan kimse (69, 79, 130 v.s.).

Rumeli sadrı, Rumeli kazaskerliğinin başka adı (145).

ruz-i hızır, takvimde sene mayıs 6 dan kasım 7 ye kadar altı aylık (180 küsur gün) bir zaman hıdırellez, ve geri kısım da kasım adıyle ikiye bölünmüştür. Ruz-i hızır, hıdırellezin ilk günüdür ( ). ruz-i kasım da, Kasım 8 den mayısın beşine kadar süren zamanın ilk günü (73).

S

sadaret, Rumeli ve Anadolu kazaskerleri makamı (54, 73, 74, 155, 172).

sadat, "seyyidler,, yani peygamber soyundan gelen kimseler demektir. Bunlar başlarına yeşil sarık sararak kendilerini belirtirler, bir çok kolaylıklar görürlerdi. Bunlara naki-bül'eşraf bakardı, bâzıları İstanbul gümrüğünden, hiç bir vazife karşılığı olmadan, para da alırlardı (204).

sadr, "baş mevki, en baş yer,, demektir, böyle bir yerde bulunan hakkında da kullanılırdı. Bu kitapta görüldüğü gibi padişah "bu sadr,, diye tahtını işaret eder (152). Sadr-i âzam (sadrazam), sadr-i Rumeli... gibi. Rumeli sadrından munfasıl (70, 145, 146), sadr-i fetva (158), sad-i Rumeli (158, 167), Sadr-i Anadolu (158, 172).

sadrâzam, (sadr-i âzam) Silâhtar Mehmet Ağa kitabının baş taraflarında bu sözü çok kullanmakla beraber kendi gördüklerini tesbit ettiği kısımlarda daha çok vezir-i âzam sözünü kullanmıştır (32, 60, 155, 184, 193, 194).

sadreyn, Rume'i ve Anadolu kazaskerleri (7, 20, 79). **Sadreyn-i kudat**, iki kazasker (144, 148).

sah, aslına uygun sözünün kısaltılmışı. Resmî kâğıtlara konan işaret, damga (7).

sahib-i kelâm, söz sahibi, sözü dinlenir (72, 147).

sahib-i devlet, (yerine göre) padişah, vezir-i âzam, veya herhangi vezir, devletlû (77).

salahor, savaş sırasında yol düzelten, batak ve orman yerlerden topların geçmesini sağlıyan kimseler (50).

Sancağ-i Şerif, kutsal emanetlerden olan ve halifelik eşyaları arasında bulunan peygamber bayrağı (14, 19, 22, 32, 60, 71-74, 130, 138, 164).

sancak, 1) bayrak (20, 57, 58), 2) bir bey idaresinde bulunan ve bir eyaletin parçalarını teşkil eden kısımlar (6).

sancak beyi, beş on kadılıktan meydana gelen bir yerin en büyük idare memuru, sipahilerin komutanı (18).

sansuncu başı, sanson denilen savaş köpeklerini besliyenlerin başı (54, 184).

saray, padişahın oturduğu yere dendiği gibi vezir yapılarına büyükçe yapılara da denirdi (164).

Saray-i atik, "Eski saray,, demek olup İstanbul Bayezitte şimdi Üniversitenin bulunduğu yer (19).

saray-i Cedit, Topkapı sarayı (164).

sarıca, vezirlerin topladıkları asker ocağı. Sonraları çok bozulmuş. 1688 de iki defa bunlara karşı nefir-i âm ilân olunmuştur (20, 80).

sefer hil'ati, savaşa gidenlerden büyüklere giydirilen hil'at (6).

sefere eşmek, timar, zeamet, ulûfe ile sefer görevleri olanların savaşa gitmeleri, savaşta bulunmaları (130).

seferli, enderunu meydana getiren altı odadan dördüncüsüdür. İşleri padişahın çamaşırları, tuvaleti ile uğraşmaktı (80).

sekban, yeniçeri ocağının sekbanlarından başka bir yerli kurulu olup gerektiği zaman gönüllü olarak yazılanlardan sancak beyleri tarafından toplanırdı (20, 80).

sekban başı, yeniçeri ocağının 34 sekban ortasının komutanı. Yeniçeri ağası sefere gittiği zaman onun yerine İstanbul'da kalır, onun kaymakamlığını yapardı (79, 132, 162-168, 171, 181, 185).

selâm ağası, alaylarda, selâm törenlerinde selâmı idare eden kimse (29).

selâtin vaizleri, büyük camilerde vaiz eden kimseler (64).

selimi, Yavuz sultan Selim'in kullanmıya başladığı bir kavuk ile buna sarılan sarık (8, 17, 22).

seraser, baştan başa sırma işlemeli kumaş. Serasere duhte samur, en değerli kumaş kaplı kürk demekti ki çok büyük bir iltifat olarak verilirdi (6, 9, 19, 22, 74).

serasker, büyük bir asker topluluğun memur edilen vezir (71, 74, 210).

serbölük, (bölükbaşı), yeniçeri ocağındaki ağa bölüklerinin komutanlarına bölük başı denirdi (72).

serçeşme, eyalet askerlerinin komutanları (20, 71, 72).

serdar, aynı rütbe ve derecede komutanların bulunduğu bir asker topluluğunda baş tâyin edilen komutana verilen ad (50). Serdar-i âzam, vezir-i âzamın komutanlığı (22, 26-28. Engürü serdarı (57).

serhat, sınır (69). **Serhat askeri**, sınır üzerinde askerlikle görevliler (60). **Serhat pirleri**, sınırlarda askerlik ihtiyarlamış, görgülü ve sınır halleri hakkında bilgili kimseler (139).

serpenah, zırhtan alınlık (8).

sır kâtibi, padişahın özel yazıcısı (134).

sikke, madenden para, egemenlik ve bağımsızlık alâmeti (147).

silâhdar (ağa), Enderunda Has oda'nın en büyük ağası. Bütün Enderunda Babüsaade ağasından sonra gelen büyük (11-21, 73-80, 148-151, 186).

silâhdar ağaları, silâhdar ocağın ağaları (22, 28, 82, 185).

silâhdar kethüdası, silâhdar ocağının ağadan sonra gelen ikinci derecede başı (13).

silâhdar ocağı, kapı kulu askerinin atlılarından bir kısmı (58, 79).

sim değnek, kapıcı başıların Divanlarda ellerinde bulundurdukları gümüşten asâ (17, 21).

sipah, sipahi, kapı kulu askeri atlılarından bir kısmı. Bunlar daha ziyade, atları yüzünden, İstanbul'dan dışarda bulunurlar, zaman zaman ulûfelerini almak için İstanbula gelirlerdi. Savaş sırasında padişah çadırını, hazineyi korumakla ödevli idiler (s. 14, 19, 19, 59, 60, 72, 73, 136-138, 177-185).

sipahi (ler) ağa (ları), sipah bölükleri ağaları (22, 29, 181).

sipahiler kethüdası, sipahi ağasının yardımcısı, (9).

siyaset (etmek, olunmak), öldürmek, öldürülmek, (135, 151).

siyaset, idare (156).

Sofa köşkü, Topkapı sarayında dördüncü avlu denilen ve Sarayburnu tarafında bulunan denize bakan köşk (130, 225).

solak, yeniçerilerin 61-64 üncü bölükleri olup savaşlarda padişahı korumakla görevli idiler (17).

sorguç, padişah ve vezirlerin kavuklarının üstüne taktıkları süs. Mücevher top sorguç (22), iki yumru zümrüt sorguç (152).

subaşı, emniyet sağlamakla görevli olan ağa (20).

Sultan Mehmet Camii, İstanbul'da Fâtih camii (170).

surre, sürre, para çıkını (7, 8).

Sünnet odası, Topkapı sarayının dördüncü yer denilen bölümünde, Hırka-i saadet dairesiyle aynı çatı altında çini duvarlı oda (145, 225).

sürre emini, her yıl Hicaz'a gönderilmek gelenek olan para ve eşyayı götürecek kafile başı (156).

Ş

şadırvan ahırı, saray hayvanlarının bulunduğu ve Ahırkapı taraflarında bulunan büyükçe ahır (209).

şahi, büyük, kale döven cinsten top (140).

şahi darbazen (darbazon), şahi top çeşitlerinden (16).

şahinci başı, sarayda av ağalarının ikincisi (209).

şatır, (şatıran, şatırlar demektir) şatır başı (20) idaresinde, başlarına altın suyundan geçmiş tas giyen ve padişahın yanında yaya olarak giden koruyucular (17, 29).

şayka, nehirlerde hareket edecek şekilde alttı düz, hafif savaş kayığı. Tuz şaykası (17), Tuna şaykası (72)

şebhun, savaş sırasında yapılan gece baskını (49).

şehir oğlanı, İstanbullu (155).

şehit, savaşta ölen müslüman (58).

şer-i şerif, Tanrı buyruğunun koyduğu emirler ve yasaklar ile Muhammed peygamberin bildirdiği emirlerin hepsi (76).

şer-i şerife davet, şeriat emirlerinin gerektirdiği yolda davranmayı isteme, kanuna uygun davranmayı isteme (165, 173).

şer' ile dâva, kanuna, şeriata başvurma, şeriat hükmünce işi bitirmek isteme (76, 77, 162, 163).

şeyhislâm, (Şeyh-ül-islâm) şeriat işlerinin birinci derecede başı. Ulema sınıfının başı. Vezir-i âzamlarla eşit derecede idi (148-151, 183-188 v.s.).

şıkk-ı sani defterdarlığı, "orta defterdar,, da denir, baş defterdar yardımcısı (73, 198).

Şimşirlik, Topkapı sarayında harem dairesine bitişik, bir daire olup, çok defa babaları ölmüş şehzadelerin hapis hayatı geçirdikleri daire (80).

T

tabl (ve alem), vezirlere hükümet etmek nişanı olarak verilen davul ve bayrak (19).

tabılhane, alaylarda yürüyüşü idare etmek için çalınan davul (17).

tabur, kale şeklinde dört köşe duran, meterise girip savaş etmiye hazır durumda asker (52, 54).

taht, taht-i hümayun, padişahların oturdukları kıymetli taşlarla bezenmiş iskemle (79, 80).

tashih-i din ü devlet, din ve devlet işlerini düzeltmek mânasına olup çok defa ayaklanmaların, baş kaldıranların bir parolası gibi idi (72, 136).

taşra enderunlular dilinde saray dışı (147, 181).

tebdil-i câme, kılık kıyafet değiştirme (73, 148).

tedariki görülmek, öldürülmek (76).

teftiş, bir görevlinin işlerini denetleme, bir şikâyeti inceleme (9). Teftişçi, teftiş işiyle görevli (65).

tekâliften muaf, bir hizmet karşılığı olarak vergi ve angarya işlerinden affedilmiş (52).

tekke şeyhleri, tekkesi olup orada oturan kimse (bir kısım da kürsü şeyleri olduğu için ondan ayrılmak için bu kayıt konmuştur) (64).

telhis, vezir-i âzamların padişaha bildirmek ve fikrini almak için yazdıkları yazı (7, 17, 54, 59, 67, 183 v.s.). Sadrâzamların bu yazıyı yazmakla uğraşan adamları olurdu ki bunlara telhisçi (174) veya telhisî (30) denirdi.

telli divan çavuşları, Divan çavuşlarının başlarında tüyden bir sorguç vardı (18).

tembih olunmak, yapılması istenen bir şeyin ilgililere bildirilmesi için memurları tarafından anlatılması (178)

temessük, bir hakkın yazılı belgesi, senet, hüccet (151)

terakki, ulûfeye zam ( )

teşrifat defteri, resmî olay ve alayların saptandığı, gelenek ve usullerin gösterildiği defter (6)

tezkereci, büyük (bu kelimeye bakınız) ve küçük diye iki tezkereci vardı (20, 77)

timar, geliri 3000 akçeden 20,000 akçeye kadar olan dirlik (27)

timar sipahisi, timar sahipleriyle bunların derecelerine göre sağlıyacakları sipahiler (174)

tirkeş, terkeş, okluk (80, 20, 32)

top arabacı ocağı, topların taşınması için arabalar yapan ve bunların nakli ile uğrşan kapı kulu askeri (8, 14, 31)

topçu ocağı, top dökümü ve savaşta topları kullanmak ile görevli kapı kulu askeri (8, 14, 19, 79, 133, 178). Ocağın başına Topçu başı denirdi (133).

tuğ, başında yaldızlı top bulunan bir sarığın ucuna uzun ve boyalı at kılından yapılma askerlik ödev ve görevi olanlara derecelerine göre verilen alâmet. Bunların miğfer tepesine takılanları da vardı (10, 20).

tuğ-i hümayun, padişah tuğları (149).

tuğlar çıkmak, savaşa hazırlık nişanı (145, 208).

Tuna kaptanı, Tuna nehrindeki donanma komutanı (19).

tuz ekmek, "nan ü nemek,, yahut "nemek ü nan" diye kullanılan bu söz yemin edildiği zaman yapılan törende meydana konur ve andiçenler buna, mushafa, kılıca yemin ederlerdi (180, 207).

tüfekçi, yeniçeriler arasında tüfekle silâhlanmış orta (20, 150).

tülbent ağası, sarayın padişaha en yakın adamlarının bulunduğu Has oda'nın dördüncü gelen büyüğü. Padişahın kavuk ve sarıklarına bakardı (22, 186).

U

ulema, "âlimler, bilginler,, demektir. Tarihçilerimiz toplumu ulema, asker tüccar ve reaya olmak üzere dört sınıfa ayırırdı. Ulema, din işlerini ve bundan ayrılmıyan hayat olaylarını düzenliyen kimselerdi. Medresede okurlar, başlarına sarık sararlar, öğretim (tedris), hükümet (kadılık) yollarından birini seçerek kendi yollarında (tarik) yürürlerdi. (16, 60, 67-70, 140-149, ve daha çok yerlerde).

ulûfe, gündelik hesabıyle üç ayda bir verilen maaş (60, 72, 76, 78, 137, v.s.)

ulûfeli, timar veya zeamet sahibi olanlardan, gediklilerden ayırt edilmek için kullanılan söz (Gedikliye bakınız).

ulûfe divanı, ulûfenin dağıtıldığı divan günü (223).

Ü

ümera, komutanlar demektir (32, 139).

üsküf, beyaz keçeden, sırmalı başlık (20).

V

vacibül'izale, (vacib-ül-izale) öldürülmesi gereken (136).

vaiz, va'zeden, din öğütleri veren kimse. Büyük camilerde bu yolda söz söylemiye izinli kimseler vardı, bunlar günlük olaylardan da bahsedebilirlerdi (178).

vali, bir eyaletin en yüksek memuru (49).

Valide camii, İstanbul'da Eminönün'de bugün Yenicami denilen cami (67).

vekiye, 422 gram (130 dirhem) ağırlık (16).

veledeş, kapı kulu atlılarının çocuklarına verilen askerlik hakkı. Bu çocuklar babalarının sağlığında veya öldüklerinden sonra ocağa kaydolunmak hakkına sahiptiler ( ).

vezaret, vezirlik (156, 186).

vezir, vezirlik, yani en büyük pâyeyi kazanmış kimse. Böylelerine paşa denirdi (49, 51, 72, v.s.). **Vezir-i âzam**, "büyük vezir,, demek olup doğrudan doğruya padişahın vekili sıfatiyle iş başına getirilirdi. Sadrâzam da denirdi (6, 7, 17 ve daha bir çok yerlerde). **Vezir-i sani**, Kubbe altına tâyin edilen vezirler vardı, bunlar bir çeşit kabine teşkil edip sayıları 5-7 arasında değişirdi (12, 19, 148, 155, 210). **Vezir-i sâlis**, üçüncü vezir (13, 19, 45, 62, 210). **Vezir-i rabi**, dördüncü vezir (210). **Vezir-i hâmis**, beşinci vezir (9).

vire, kale veya palankanın şart ile düşmana teslimi (27).

vücuh, rütbe ve mevki bakımından ileri gelenler (67, 69).

vükelâ, vükelâ-yi devlet, padişah adına (onun vekili olarak) iş gören ileri gelenler (145, 149, 152, 164, 179, 185, 186).

vüzera, "vezirler,, demektir (bir çok yerlerde).

Y

Yalı köşkü, Topkapı sarayının Sirkeci tarafına doğru olan kısmında bir köşk (148).

yancık, at üzerine geçirilen koruyucu zırh (8).

yaya çuhadarı, yaya beylerinin yardımcısı ve iş adamı (210).

yazıcı, yeniçeri ortalarının her birinde ortanın muhasebe işlerine bakan ve kayıtlarıyle uğraşan kimse (17).

yedek, büyük kimselerin beraberlerinde bulunan boş binek atları (20).

yedi kıral, Almanya imparatorunu seçen yedi seçici prens (33, 69).

yekdil ve yekcihet, gönül birliğiyle aynı amaç uğruna anlamına gelir deyimdir (67, 74, 155, 162, 168).

yelkendest, eyersiz at (6, 208).

yemeklik, "nevalegâh,, enderunlular dilinde, padişahın yolculuk sırasında durup yemesi için hazırlanan yer (14).

yeniçeri ocağı, Kapı kulu denen askerin yaya kısmı. Ulûfeli idiler, ulûfeleri sarayda verilirdi, (8, 14 ve bir çok yerlerde).

yeniçeri ağası, yeniçeri ocağının başı. Kendisi rütbece vezir olmasa dahi pâyece vezir sayılır, ona göre muamele görürdü, Divan-i hümayunun tabii âzası idi, kendi de divan sürerdi (7, 19, 31, 54, 57-61, 73, 131, 171, 184).

yeniçeri efendisi, yeniçeri ocağının kayıt ve hesap işleriyle uğraşan memurlarının başı (61).

yeniçeir meydanı, Et meydanı (163).

yeniçeri odaları, İstanbulda Şehzadebaşı ile Sofular Et meydanı mahallerinde bulunan ve Eski odalar, Yeni odalar adı verilen yapılar (178).

Yeni Bahçe, İstanbul'da Şehremininde bulunan Gureba hastanesi ile civarındaki genişliğin teşkil ettiği alan (163, 179).

Yeni Odalar, Et meydanında bulunan yeniçeri odaları (163).

Yeni Saray, İstanbul'da Topkapı sarayı Saray-i Cedit de denirdi (69).

yeşil bayrak ağalığı, Sağ ulûfeciler ocağı ağalığı (9).

yoldaş, yeniçerilerin aralarında birbirlerine hitapları (78, 130, 133).

Z

zâbit, askerde, kalemde, ocakta baş olan kimse (80).

zağarcı başı, yeniçeri 64 üncü orta çorbacısı (55, 184).

zaîm ağalar, zeamet sahibi ağalar, sipahi askerlerinin büyükleri (135).

zeamet, 20.000 den 100.000 akçeye kadar geliri olan dirlik (27).

zırh, savaş için, ince demir zincir örgüden yapılma giyecek (8).

zorba, ayaklanmıya önayak olup, başarı halinde ondan en çok faydalanıp söz ve hüküm sahibi olan (129, 132).

zorba başı, zorbaların türemesine yol açan olayda önayak olan, onu idare eden (76, 78, 223).

zorbalık, en çok, yeniçeri olsun, sipahi olsun, asker kuvvetine dayanarak istenileni zorla kabul ettirmek, (72—232).

zuama, zaimler, zeamet sahipleri (53, 60).

zülüflü baltacılar, saray baltacılarından serpuşlarının iki tarafından yapma iki örgü sarkan takımı (133, 148).

19 Eylül 1995